

CATEHISMUL LUI IOSIF DE CAMILLIS, 1726

Volum realizat în cadrul proiectelor susținute de
Ministerul Educației și Cercetării și C.N.C.S.I.S.

BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS
APULENSIS
VII

UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA

RO - 2500 ALBA IULIA - Str. N. Iorga, nr. 13

Telefon: 0258 / 811 412 - Fax: 0258 / 812 630

**CATEHISMUL
LUI
IOSIF DE CAMILLIS,
TRNAVA, 1726**

Prefața: **IACOB MÂRZA**

Transcrierea textului,
studiul introductiv,
îngrijirea ediției: **EVA MÂRZA**

Studiul teologic,
note de specialitate: **ANTON RUS**

Bibliografie selectivă,
indice: **EVA MÂRZA, ANTON RUS**

**EDITURA
IMAGO
SIBIU, 2002**

Carte apărută cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DE CAMILLIS, IOSIF

Catehismul lui Iosif de Camillis, Trnava 1726 /

Iosif de Camillis; ed. critică de Eva Mârza. - Sibiu:

Imago, 2002

216 p.; 20 cm. X 14,5 cm.

Bibliogr.

Index.

ISBN 973-8262-35-6

I. Mârza, Eva (ed. șt.)

268

© Eva Mârza, 2002

Coperta: Ana Pânzaru

DTP B DESIGN: IMAGO

Bun de tipar: 14.11.2002

Coli tipo: 13,5

Format 16/61 x 86

Editura IMAGO

Str. Fabricii, nr. 20, RO-2400, Sibiu

Tel.: 0040-269-421348, 0040-269-230.606

Fax: 0040-269-230.606

Mobil: 0040-723.155.363, 0040-722.551.855

e-mail: imago@home.ro

în atenția difuzorilor de carte:

Contravaloarea timbrului literar aferentă cărților Editurii IMAGO se varsă în contul Uniunii Scriitorilor din România, nr. 45101032, deschis la B.C.R., Filiala Sector 1, București.

Tipar: POLSIB S.A.

Prefață

O încercare de abordare a universului cultural și teologic, pe care ni-l propune Ioan Iosif de Camillis prin *Catehismul* tipărit, în 1726, la Trnava, după care s-a pregătit o ediție modernă, ne trimite, în mod necesar, la cadrul economic, politic, social, bisericesc și cultural din Europa la sfârșitul secolului al XVII-lea și în primele decenii ale secolului următor. Aflată la „hotarul” a două epoci, după cum afirma, justificat, regretatul Profesor Pompiliu Teodor, într-o lucrare admirabilă consacrată Luminilor românești - și lui Samuil Micu -, Europa centrală era, în acea perioadă, spațiul unor profunde mutații, ca urmare a victoriei coaliției creștine și a înfrângerii turcilor la asediul Vienei (septembrie 1683).

Unul din aspectele interesante și noi în politica Imperiului habsburgic rămâne, indiscutabil, planul de unificare a ortodocșilor cu Biserica romană, care a înregistrat o evoluție aparte în spațiul geopolitic al Principatului transilvănean. De fapt, „Antanta”, spre care s-au îndreptat Curtea de la Viena și Sfântul Scaun, s-a finalizat, în timp, cu urmări nebănuite pentru procesul de modernizare al societății transilvănene în ceea ce privește devenirea națiunii române moderne. Carte care trebuie atașată fundamentului ideologic al religiei greco-catolice, *Catehismul de la Trnava* este interpretat și din perspectiva unor eforturi politice și religioase convergente, pornite din sfera aulice, respectiv de la cardinalul Leopold Kollonich, pe care le-au onorat episcopul unit de Sebaste de Muncaci, Ioan Iosif de Camillis și traducătorul în limba română al textului. Redactat inițial în limba latină, tradus și tipărit la 1698, în limba ruteană și, în cele din urmă, în românește, *Catehismul* care avea destinație multinațională (era oferit rușilor, rutenilor, sârbilor și românilor), rămâne, înainte de toate, o **carte europeană**. De fapt, redacția și conținutul, care au drept fundament necesarul dialog între preoți, copii și credincioși, pledează pentru mesajul creștinesc și educațional al lucrării, care ocupă un loc

aparte în literatura continentală de la cumpăna a două veacuri. Din acest punct de vedere rămân credibile, după opinia noastră, reevaluările istoriografice bazate pe o variată paletă bibliografică și efortul constant de a surprinde dimensiunea teologică a cărții, care poartă amprenta lui Ioan Iosif de Camillis, odinioară vicar apostolic la porțile Transilvaniei (ca să preluăm o mai recentă afirmație a istoricului Ovidiu Ghitta).

Catehismul românesc de la Trnava, editat și valorificat în cadrul programului de cercetare *Preiluminism și iluminism politic în Transilvania (sec. XVII-XIX)*, parte integrantă a Proiectului A, Contract Nr. 33. 473 - Cod CNCIS 540/2002, justifică o abordare interdisciplinară, dacă ținem seama de conotațiile istoriografice, culturale și teologice ale demersului. O astfel de cercetare, onorată de specialiști din două generații care se raportează la lumi universitare diferite și la orizonturi complementare, ne propune o abordare științifică modernă și suficient de complexă, dacă avem în vedere transcrierea și îngrijirea ediției, studiul introductiv și cel teologic, ambele cu note de specialitate fără să lipsească glosarul și un util indice de nume, bibliografia selectivă etc. Apărut în, de acum prestigioasa *Bibliotheca Universitatis Apulensis, VII, Catehismul românesc de la Trnava, 1126*, se recomandă, și în această haină grafică modernă, ca o carte reprezentativă pentru frământările și întrebările, cu care se confruntau diferite categorii sociale ale lumii românești, la granița a două veacuri. Departe de a fi doar un „abecedar al credinței” pentru românii greco-catolici, *Catehismul* lui Ioan Iosif de Camillis pledează pentru un dialog justificativ în căutarea identității culturale și naționale.

Iacob MÂRZA

Studiul introductiv

Reevaluare istoriografică. Istoriografia privind apariția *Catehismelor* în limba română nu este vastă și se bazează mai ales pe informații bibliografice. Doar în ultimul deceniu s-a acordat o mai mare atenție acestor cărți de învățatură creștinească. Destinate copiilor sau preoților, primele *Catehisme* imprimate au apărut în Europa secolului al XVI-lea sub auspicii papale, ediția princeps fiind *Catechismus ex Decreto Concilii Tridentini ad Parochus [...]*. Pe de altă parte, sub influența Reformei vor apare alte ediții de *Catehisme*, printre primele aflându-se *Micul* și *Marele Catehism* din 1529 al lui Martin Luther. Folosite la biserică și la școală, *Catehismele* au apărut în toate limbile europene, sub influența mai multor curente religioase și apariția lor nu s-a oprit până astăzi.

Pe teritoriul românesc au apărut de asemenea mai multe ediții de *Catehisme* care mai poartă și titlul de *Învățăture creștinești*. Primele ediții tipărite în limba română se semnalează încă în secolul al XVI-lea, începând cu cel provenit din oficina tipografului Filip Moldoveanu de la Sibiu¹, 1544, altele sunt editate la Brașov de diaconul Coresi, la tipografia princiară de la Alba Iulia, în anii 1642², 1648³, 1656⁴ sub influența reformei luterane sau calvine.

Având ca obiect principal de interes o ediție critică a *Catehismului* apărut la Trnava în anul 1726⁵ (Tyrnavia, Sămbăta Mare, Slovacia),

¹ Ion Bianu, Nerva Hodos, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche 1508 -1830*, I - IV, București, 1903 - 1944 (*BRV*), I, nr. 5 (astăzi nu se cunoaște nici un exemplar).

² *BRV*, I, nr. 38.

³ *Ibidem* nr. 53.

⁴ *Ibidem*, nr. 64.

⁵ *Ibidem*, II, 190; IV, nr. 190; Vasilie Popp, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*, Sibiu, 1838. Studiu introductiv, ediție, note, rezumat și indice de Eva Mârza și Iacob Mârza, Cluj Napoca, 1995, p. 148, 203; Szabó Károly, *Régi magyar könyvtár. Az 1473-ból 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve (RMK)*, I-II, Budapest, 1879-1885, II, 2395; Andrei Veress, *Bibliografia română - ungară (1473-1780)*, I, București, 1931, nr. 322 (prescurtat *Veress*).

ne propunem să selectăm și să ordonăm informațiile cunoscute despre *Catehisme* care au o legătură, credem noi organică, cu această ediție, aparținând curentului romano-catolic, pe urmă greco-catolic.

În circuitul științific au fost aduse prin intermediul unor lucrări bibliografice și enciclopedice ediții de *Catehisme* romano-catolice și greco-catolice în limba română din anul 1636, 1696, 1703, 1709, 1726, implicit și nume de erudiți legate de apariția acestora. Nu ne-am propus să urmărim din punct de vedere istoriografic edițiile care au urmat, chiar dacă prin conținutul lor ne vor preocupa unele dintre acestea, ca și edițiile anterioare, însă doar selectiv (în studiul teologic). Demersul pe care ni l-am propus este mai dificil din cauza lipsei exemplarelor din 1636 și 1696, 1703 și 1709 despre care avem informații păstrate doar datorită unor autori din secolele XIX-XX.

Catehismul de la 1636, o ediție curioasă de la Bratislava, a fost analizat în bibliografiile mai vechi și mai noi, concluzia fiind la toți autorii aproximativ aceeași. Se citează titlul *Catechismus P. Canisij e Latino in Linguam Valachiam [translatus]. Posonij 1636 opera P. Jacobi Némethi, [typ. Societatis Jesu]*⁶. Literatura de specialitate nu cunoaște astăzi exemplare din acest *Catehism*; informația s-a păstrat datorită jurnalului lui Georgius Dobronoki, primul rector al Universității din Trnava, fondată la 13 noiembrie 1635⁷. De ce s-a tipărit un *Catehism* românesc la 1636 tocmai la Bratislava este o problema mai greu de elucidat. Știm că o parte a tipografiei care a functionat pe lângă Academia iezuită de la Trnava, înființată de Nicolaus Telegdi în noiembrie 1577, a fost mutată în 1608 la iezuiți la Bratislava și completată cu noi seturi de litere și alte instrumente. Acesta ar putea să fie momentul prielnic pentru apariția *Catehismului* românesc aici⁸. Cea mai veche informație publicată despre această ediție a *Catehismului* preluată din jurnalul lui Georgius Dobronoki se

⁶ *Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy)*, III, 1636-1655, Budapest, 2000, nr. 1656.

⁷ Jožef Šimončič, *Mojej Tniave. K dejinám Tniavy a okolia (Trnavei mele. Despre istoria Trnavei și a împrejurimilor)*, Trnava, 1998, p. 42-43, 182-183 și altele.

⁸ Hadrian Radváni, *Knižnica a knihlaciaren trnavskej univerzity (Biblioteca și tipografia universității de la Trnava)*, în *Trnavská Univerzita v slovenských dejinách (Universitatea de la Trnava în istoria Slovaciei)*, Bratislava, 1987, 209-212; Ján Čaplovič, *Bibliográfia tlači vydaných na Slovenska do roku 1700 (Bibliografia tipăriturilor imprimate în Slovacia până la anul 1700; prescurtat Čaplovič)*, I, Martin, Matica slovenská, 1972, nr. 309 (tot la Bratislava s-a tipărit un *Abecedar cu Catehism* al lui P. Canisius din anul 1634 în limba croată nepăstrat și citat în aceeași bibliografie la nr. 308.)

datorează lui Friedrich Müller: „Accepi e Karan Sebes a nostris Patribus Catechismum P. Canisij e latino în linguam valachicam imprimendum Posonij opera P. Jacobi Némethi”⁹. Cele două versiuni ale titlului cărții elucidează dimensiunea romano-catolică a *Catehismului* în discuție, ceea ce indică și imprimarea în tipografia Colegiului iezuit de la Bratislava tipograful cărții fiind iezuitul Jacobus Némethi¹⁰. În ceea ce privește numele tipografului cărții, *BRV* IV, 138, vorbind despre ediția din 1703, îl consideră pe Iacobus Némethi traducătorul cărții, dar în același timp se emite părerea, că editia 1636 nu a existat, rămânând în manuscris „pare a nu se fi tipărit, deși a fost trimisă la Pozsony în acest scop”. Deocamdată este greu de confirmat vreuna din aceste păreri, sigur este că Jacobus Némethi a fost un tipograf, al cărui nume este legat de multe ediții tipărite la Bratislava. „Opera Jacobi Némethi” poate fi considerată drept operă de tipărire, despre o eventuală calitate a sa ca traducător în limba română nu avem argumente.

Următoarea ediție a *Catehismului* din secolul al XVII-lea tipărit în Slovacia, care de asemenea este astăzi necunoscut, dar face cu siguranță parte dintre edițiile catolice, este unul tot atât de enigmatic ca și cel de mai sus. Se păstrează câteva versiuni de mențiuni bibliografice și biografice despre carte și despre traducător, care nu diferă mult una de cealaltă, de aceea vom cita cea mai veche dintre acestea: [Szúnyog Franciscus], „Edidit Catechismus Valachicum Maiorem, Romano Catholicum, typo Valachico Tirnaviae, 1696, 1726, typo Latino Cibinii 1709”¹¹. Din descrierea bibliografilor cărții se profilează o personalitate puțin cunoscută în literatura de specialitate românească, Francisc Szúnyog, care a fost probabil traducătorul acestui *Catehism*. Suntem de părere că editia din 1696 ar putea fi scrisă de Petrus Canisius, aflat în atenția editorilor vremii,

⁹ În *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, v. XIX, p. 629; *BRVI*, 35/1. *BRV* I, 138 consideră *Catehismul* tipărit la Cluj în anul 1703, traducerea lui Gheorghe Buitul cu litere latine și ortografie maghiară, o retipărire a celui din 1636. Există o contradicție aici, punându-se la îndoială existența unui tiraj din 1636 tipărit la Bratislava.

¹⁰ V. Ecsedy Judit, *A pozsonyi jezsuita kollégiumi nyomda (1623-1652)*, în *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 1994-1998, p. 371-403.

¹¹ Am citat din cea mai veche lucrare, privind legătura lui Francisc Szúnyog cu *Catehismul* din 1696, 1726, ciliar 1709: Katona István, *História eritica regum Hungariáé stirpis Austriacae, ex fide domesticorum [...]*, t. XXXVIII, Budae, Typis et sumptibus Regiae Universitatis Pestanae, 1806, p. 890-891; Vezi și *BRV* I, nr. 100; *RMK* II, nr. 1864; *Čaplovič* II, (1984), nr. 2368; *Veress*, I, nr. 253.

dovada fiind și apariția într-un context apropiat ediției românești de la Trnava, tot în anul 1696, a *Catehismelor* canisiene în limba slovacă și maghiară¹² și a altuia în latină și maghiară¹³. Fiind și în cazul nostru vorba de o ediție romano-catolică, eredem că ipoteza noastră ar putea fi plauzibilă. Editarea acestor *Catehisme* destinate slovacilor, românilor și maghiarilor, plus cea a *Abecedarelor* de limba croată sau sârbă tipărite tot cu alfabetul chirilic, face parte dintr-o politică culturală și de catolicizare susținută de Leopold Kollonich. Despre F. Szúnyog pot fi găsite mai multe informații în literatura secolului al XIX-lea¹⁴. Pe iezuitul Francisc Szúnyog îl consideră toți autorii citați drept traducător al prezentei ediții românești a *Catehismului*. Situația ar putea fi reală, dacă luăm în considerare biografia lui, din care reiese că s-a născut în Slovacia (la Budatín, zona Trenčín în anul 1669), a studiat la Colegiul Pazmanian de la Viena filosofia (1689-1691), între anii 1695-1698 a studiat teologia la Trnava, pe urmă se va stabili în Transilvania, mai întâi la Cluj între 1701-1703; apoi devine teolog pe lângă mitropolitul Atanasie Anghel de la Alba Iulia între 1704-1709, fiind în același timp membru al Ordinului iezuit din Alba Iulia, după care va mai poposi în alte locuri și din nou între anii 1709-1715 la Alba Iulia. După moartea lui Atanasie Anghel în anul 1713, lui Francisc Szúnyog i s-a oferit scaunul episcopal de la Alba Iulia, funcție pe care el o refuză¹⁵. Tot la Alba Iulia va și muri în anul 1726. Aflându-se în preajma mitropolitului român, trebuia să cunoască bine limba română, chiar dacă în anul 1696, când ar fi apărut *Catehismul* mai sus amintit în traducerea sa, Francisc Szúnyog era foarte tânăr și biografii lui nu menționează vreo legătură cu mediul românesc din Transilvania înainte de 1701 și nici atunci nu putem fi siguri că la Cluj a avut contact cu limba română. De aceea rămânem rezervați față de calitatea lui de traducător al *Catehismului* din anul 1696, chiar dacă

¹² Čaplovič, II, nr. 2341; RMK II 1843.

¹³ RMK II 1842.

¹⁴ Ne oprim doar la câțiva autori care au oferit informații în context despre Franciscus Szúnyog; Nicolaus Nilles *Symbolae ad illustrandam historiám ecclesiae orientális in Terris Coronae S. Stephani*, I, Oeniponte, 1886, p. CXI, 371-372, 391; C. Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jesus*, T. VII, Bruxelles-Paris, 1896, p. 1796; Szinnyei József, *Magyar irók élete és munkái*, III, Budapest, 1908, p. 1159; L. Lukács, *Catalogus generalis S. J.*, Pars III, Romae, 1988, p. 1675.

¹⁵ Vezi mai nou I. Tóth Zoltán, *Primul secol al naționalismului românesc ardelean 1697-1792*, București, Editura Pythagora, p. 54, 64, 70, dar și la Katona István, *op. cit.*, p. 891.

autorii citați îl consideră traducătorul edițiilor din 1696, 1726 și a celei editate cu litere latine la Sibiu în anul 1709.

Dorim să mai adăugăm o realitate pusă la un moment dat la îndoială în ceea ce privește posibilitatea de a tipări la vremea respectiva (1696) cărți cu litere chirilice la Trnava. În biblioteci s-au păstrat două ediții de *Abecedare* ale lui Petrus Canisius în limbile croată și sârbă, cu litere chirilice, ediții catolice patronate de cardinalul Leopold Kollonich, tipărite la Trnava în aceeași tipografie academică¹⁶.

Contextul de față ne obligă la emiterea unor ipoteze în ceea ce privește ediția 1696 și legătura acesteia cu ediția din anul 1726 a *Catehismului*, care tot la Trnava a fost tipărită. Editia 1726 a avut o soartă privilegiată, aflându-se și astăzi în puține exemplare în bibliotecile cu fond istoric, ceea ce ne-a și îndemnat spre a o face cunoscută publicului științific, dar și iubitorilor de cărți bibliofile. *Catehismuş sau învățătură creștinească în folosul neamului rusescu din Tara Ungurească [...]* este opera lui Ioan Iosif de Camillis¹⁷, episcop al Sebastului și Muncaciului, destinată *cinului proeșescu unit din legea grecească vicariș apostolicescu în Tara Ungurească [...]* acum în folosul neamului rumânescu, în limba rumânească întoarsă și tipărită [...]. Am citat din foaia de titlu a ediției 1726, care face precizarea privind autorul cărții; se specifică faptul că inițial lucrarea a fost scrisă în folosul slavilor, anume rușilor de fapt chiar rutenilor uniți cu Biseria Romei, de Camillis fiind episcopul lor¹⁸.

Despre editia ruso-ruteană știm că a apărut tot la Trnava în aceeași tipografie în anul 1698¹⁹, și că are o foaie de titlu ce cuprinde aproximativ aceleași informații ca și ediția românească 1726 cu destinația indicată „для науки Унгрорускимъ людемъ”. Diferența constă în specificarea tipografului cărții, care a fost Andreas Hörmann,

¹⁶ Spre exemplu, la Biblioteca Bathyaneum din Alba Iulia se păstrează ambele ediții (XIV31, 35). *RMK* II 1843, 1844; *Čaplovič* II, 2342, 2343.

¹⁷ Numele episcopului Ioan Iosif de Camillis figurează în diferite materiale publicate la modul diferit: de Camelis, de Camilis și de Camillis. Noi am optat pentru de Camillis, varianta utilizată în lucrările cele mai noi, episcopul numindu-se și pe foaia de titlu a *Catehismului* de Camillis.

¹⁸ *Istoria Românilor, București*, 1998, p. 285-290; Ovidiu Ghitta, *Iosif de Camillis: un vicar apostolic la porțile Transilvaniei*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/II, 2002, p. 67-80.

¹⁹ Am consultat la Biblioteca Națională a Ungariei, Országos Széchényi Könyvtár un exemplar (*RMK* II 1933/2ex este cota sub care figurează).

un tipograf experimentat al tipografiei. O informație care contribuie la personalizarea traducerii acestei ediții este cuvântul traducătorului de pe p. 363 (nenumerotată) Ierei Ioan Kornitkij. Kornitkij aduce aici la cunoștință faptul că a tradus textul din limba latină în limba rusă, cum spune el, și își cere scuze în același timp pentru insuficiența cunoștință a terminologiei. Despre traducerea din limba latină nu cunoaștem alte informații decât cuvintele lui Kornitkij și ale lui de Camillis. În ceea ce privește traducerea în limba rusă, autorii anteriori menționează influența dialectului rutean în traducerea rusă, doar rutenilor uniți se adresează de Camillis.

Episcopul Ioan Iosif de Camillis (1641-1706), născut pe insula Chios, și-a făcut studiile la colegiul grec de la Roma iar, la 1689 a fost numit episcop de Mucacevo²⁰. Era preocupat de reformarea preoțimii, dar și de ridicarea vieții sociale a enoriașilor săi. Una din dorințele și preocupările sale vechi era editarea cărților în folosul copiilor și al credincioșilor. Astfel, la 1698 editează *Catehismul* în slava bisericească în redacție ruteană și cu un an mai târziu o altă carte tipărită în litere chirilice în limba slavă, anume un *Bucvar jazyka Slavonska* [...]. Ca un colaborator și în vederea traducerilor în limba slavă Ioan Kornitkij se află în apropierea episcopului încă din anul 1691. Prin *Diploma Leopodină* i s-a deschis lui de Camillis calea spre a se ocupa de cultivarea greco-catolicismului în eparhia sa, dar și la românii aflați la granițele acesteia. Patronul și susținătorul eforturilor de Unire cu Biserica Romei, așa ca și în cazul Transilvaniei, era cardinalul Leopold Kollonich. Despre legătura sa cu tipărirea *Catehismului* lui de Camillis aflăm că, deja în 15 martie 1692, scrie de Camillis lui Kollonich că ar vrea să tipărească cărți în tipografia chirilică de la Trnava²¹ iar la 6 iunie 1693 scrie la Roma că a compus un *Catehism* pentru oamenii săi pe care urmează să-l traducă în limba ruteană pentru a fi tipărit și consideră că este nevoie de această carte fiindcă textete schismaticilor sunt pline de erori²². Din context trebuie să se înțeleagă că de Camillis și-a scris opera în limba latină, care pe

²⁰ N. Nilles, *op. cit.*, p. LIV, 854-855, și altele; Cyril Vasil' SJ, *Predstavitelia mukacevského gr. kat. Biskupstva v 17. a 18. storoci a Trnavská univerzita (Reprezentanții Episcopiei gr. cat. de la Mucacevo în secolul al XVII - XVIII și Universitatea de la Trnava)*, în *Trnavská Univerzita 1635 - 7777*, Trnava, 1996, p. 92-94, 107-108.

²¹ Cyril Vasil' SJ, *op. cit.*, p. 107-108.

²² *Ibidem*.

urmă a fost tradusă în limba ruteană și română, cronologia acestor traduceri o vom mai discuta.

Cardinalul Kollonich s-a îngrijit de înființarea unui seminar catolic pentru candidații la preoție aparținători ritului bizantin. Pentru acest scop a obținut moștenirea episcopului Francisc Giani (Jany) din Pécs. Astfel la Trnava, sub conducerea rectorului Colegiului iezuit, va începe să funcționeze Fundația Ianiană pentru toți candidații la preoție ai religiei greco-catolice din jurisdicția cardinalului L. Kollonich. Tot Leopold Kollonich s-a îngrijit de înnoirea setului de litere chirilice pentru tipografia academică de la Trnava cu care s-au tipărit atât ediția din 1698 cât și cea din 1726 a *Catehismului*, ambele destinate greco-catolicilor. Setul de litere chirilice le-a procurat Kollonich din Krakovia și urmau să fie tipărite astfel cărțile în limbile ruteană, croată, sârbă, slovenă și română. Acest set de litere inițial a fost mereu îmbogățit, ca la anul 1727 sa fie trimis tipografiei academice de la Cluj²³. Ediția slavă sau ruteană este cu ceva mai bogat decorată decât cea din 1726, însă litera folosită pentru tipar este identică la amândouă, la fel ca și dimensiunea lor și în general aspectul grafic. Începutul acestui paragraf enunța discutarea unor ipoteze legate de edițiile românești ale *Catehismului* 1696 și 1726. Despre eventualul traducător al ediției 1696, cele mai multe informații ne oferă L. Lukács²⁴. Acesta precizează prezența iezuitului Francisc Szúnyog, de formație latină ori chiar maghiară, la Cluj în anul 1701. În anul 1696 se afla, la vârsta de 26 de ani, la Trnava, studiind teologia acolo. Nu putem să nu ne întrebăm dacă știa limba română atunci atât de bine, încât să fi putut realiza traducerea în limba română în alfabet chirilic a textului. Mai putem pune în discuție un eventual contact cu un student român din Transilvania, mai cu seamă din nordul ei, mai concret din Maramureș, fiindcă traducerea cunoscuta nouă (1726) este influențată ușor de acest dialect. Intervine și un alt semn de întrebare legat de cele două ediții. Autorii citați mai sus, Kemény István, Nicolaus Nilles, C. Sommervogel, Szinnyi József, Andrei Veress²⁵ îl consideră pe Francisc Szúnyog traducătorul acestor două ediții, dar în același timp

²³ Johannes Németh, *Memoria Typographiarum inelyti regni Hungáriáé[...]* Pest, 1818, p. 156, apud Hadrián Radváni, *op. cit.*, p. 213-214.

²⁴ L. Lukács, *op. cit.*, loc. cit.

²⁵ Veress, I, nr. 321, consideră *Catehismul* din 1726 retipărirea celui din 1696. *BRVI*, 190 nu cunoștea nici un exemplar, dar în IV, 190 există o amplă descriere a acestuia.

ei vorbesc despre un *Catehism* romano-catolic tipărit la 1696. Trebuie să punem sub semnul întrebării aceste două *Catehisme*, existând niște contradicții în identificarea lor și de autorii mai vechi. Putem, oare, să vorbim despre ediții identice sau avem de a face cu un *Catehism* romano-catolic de la 1696 și de unul greco-catolic în anul 1726? *Catehismul* din 1696 a avut ca autor pe Petrus Canisius sau pe Ioan Iosif de Camillis? De Camillis a creat o lucrare pentru enoriașii săi greco-catolici ruteni, tradusă pe urmă și pentru români²⁶. Chiar dacă la 1695-1696, anii când se traducea probabil *Catehismul* apărut la 1696, în nordul Transilvaniei existau deja comunități unite aparținătoare sub jurisdicția lui Iosif de Camillis, credem că tipărirea atunci a unui *Catehism* greco-catolic românesc ar fi fost o întreprindere prematură, dacă cel rutean, care era prioritar din punct de vedere al intereselor deja declarate pe planul unirii pe acel teritoriu, a apărut abia la 1698. Cu părere de rău, *Catehismul* din 1726 nu indică traducătorul în limba română, așa cum a făcut-o editorul celui din 1698 ruso-rutean. Ne întrebăm, și nu găsim deocamdată răspunsul, pe care dintre aceste două *Catehisme* (1696, 1726) l-a tradus Francisc Szúnyog, despre care am menționat mai sus, că a murit după ani de viață în Alba Iulia în anul apariției *Catehismului* din 1726. Să le fi tradus pe amândouă, ne îndoim. Existența unui exemplar, oricât ar fi de fragmentar, din 1696 ar putea oferi, poate, elucidarea acestor probleme.

Tipărirea unei cărți în limba română și în alfabet chirilic în mediul academic de la Trnava trebuia să dea bătaie de cap tipografului (culegătorului) anonim. Lucrându-se la imprimare după un manuscris chirilic românesc, nu credem că se putea realiza în lipsa traducătorului sau a unei persoane avizate cunoscătoare de limba română (F. Szúnyog se afla la vremea respectivă la Trnava, dar știa românește atât de bine?). Ediția cunoscută nouă, cea din 1726, folosește o limbă cursivă, relativ literară cu tentă bihoreană. Este o ediție cu foarte puține greșeli de tipar. Dovada prezenței unui cunoscător de limbă

²⁶ Nu putem să nu discutăm în acest context recenta și valoroasa contribuție a istoricului clujean Ovidiu Ghitta, *The first Greek Catholic catechismus in Hungary and Transylvania, in Confessional Identity in East-Central Europe*, Ashgate, 2002, p. 153-166. Dacă toate bibliografiile citate până aici vorbesc despre o ediție romano-catolică în anul 1696, ne întrebăm dacă la 1696 (sau chiar înaintea acestui an) de Camillis, L. Kolionich și chiar mai puțin F. Szúnyog se puteau gândi la răspândirea unei ediții greco-catolice a *Catehismului* românesc între români (p. 157 din studiul citat). Nu trebuie să ne gândim totuși la două variante, una romano-catolică din 1696 și alta greco-catolică din 1726?

română o constituie și ultima parte a cărții, care este errata, prin care se îndreaptă un relativ mare număr de greșeli tipografice. În încheiere, nu ar trebui să trecem peste alte două *Catehisme* tipărite între cele două mai sus discutate, cel de la Cluj din anul 1703, care însă nu este reprezentativ pentru problematica pe care am încercat să o propunem aici, fiind o ediție tipărită cu litere latine și ortografie maghiară și se cunoaște traducătorul, Gheorghe Buitul. Al doilea *Catehism* a fost tipărit la Sibiu în anul 1709 și unii autori îl consideră retipărirea celui din 1696. Nu este cunoscut nici un exemplar din această carte atribuită ca traducere lui F. Szúnyog. RMKTL, nr. 2395 îl pune pe Szúnyog în vedetă și propune titlul *Catechismus Valachicus maior Romano-Catholicus*, Cibinii, 1709. Se mai menționează că nu există exemplare și că s-a tipărit cu litere latine²⁷. Nici această descriere bibliografică nu este în măsură să aducă lumină la dilema noastră.

Creдем că nu este util să speculăm rezultatul acestei analize prin care am încercat să punem la locul lui în istoriografia românească *Catehismul* tipărit la Trnava în anul 1726. El se află între alte *Catehisme* românești, cu mult mai enigmatice și ne gândim la cele din 1696 și 1709, care au fost puse în legătură cu el. Este singurul din seria acestor lucrări de învățătură pentru copii și preoți păstrat, care stârnește curiozitatea din mai multe puncte de vedere mai sus subliniate. În concluzie, dorim să revenim asupra traducătorului ediției, Francisc Szúnyog sau altul, asupra asemănării edițiilor 1696, autor Petrus Canisius (?) și 1726, autor Ioan Iosif de Camillis, de asemenea, nelămurita ediție din anul 1709. Am pus problema, am ordonat cronologia informațiilor existente și am lăsat loc descoperirilor, care sperăm să vină.

Eva MĂRZA

²⁷ Se citează Rosty Kálmán, *Pótló adatok a Magyarhoni Jézus - Társaság Könyvészetéhez 1711-ig*, în *Magyar Könyvszemle*, 1881, p. 237. De consultat și BRVI, nr. 156; Veress I, nr. 1709.

Dimensiunea teologică a Catehismului lui Iosif de Camillis

Catehismul: abecedarul credinței. Etimologia cuvântului provine din latinescul *katéchismus* care, la rândul său, deriva din limba greacă: *katechismos*¹. La început, catehismele nu existau; exista doar cateheza, care era instruirea orală cu privire la adevărurile esențiale ale religiei creștine, realizată înainte și, mai târziu, după botez. Apoi a apărut catehismul, cartea care conține adevărurile fundamentale ale credinței creștine, un manual popular, o sinteză sistematică a doctrinei creștine. Catehismul l-am putea defini ca fiind cărticica ce cuprinde, într-o formă succintă, adevărurile învățaturii creștine, scrisă cu scopul de a-i iniția pe cei ce doresc să primească sau să cunoască creștinismul, dar și cu intenția de a fi un îndreptar al credinței pentru cei care deja au fost botezați. În pluralitatea planurilor și metodelor își dezvoltă materia în funcție de trei categorii: catehismul mic, mijlociu și mare, ultimul fiind destinat catehiștilor și credincioșilor instruiți. Catehismele, îndeosebi cele mici, scrise în mod obișnuit pentru a fi memorate și care constituie un fel de dialog între învățător și discipol, au apărut în timpul când botezul încetează să mai fie administrat adulților și când a început să fie conferit copiilor la puțin timp după nașterea lor, fiind deci botezați înainte de a primi o instruire religioasă.

De la începutul creștinismului, Hristos i-a încredințat Bisericii misiunea de a răspândi printre popoare mesajul Impărăției lui Dumnezeu. Inițial, acest lucru se realiza oral, în biserică, în școală ori sub cerul liber². Manuale de religie au existat din cele mai vechi timpuri, însă denumirea de *catehism* era atribuită ceremoniilor legate

¹ Ioan Tamaș, *Mic dicționar creștin catolic*, Iași, Ed. Sapienția, 2001, p. 55.

² Nicolae Brînzeu, *Sămănătorul. (Catehetica)*, Lugoj, 1936, p. 105.

de primirea botezului, inclusiv activității de catehizare. Mai multe sinoade, printre care Sinodul din Lavour (Franta) din anul 1368 a editat un manual destinat parohilor în care se expunea tot ceea ce trebuie propus poporului, iar în 1429 Sinodul din Tortosa (Spania) a hotărât editarea unui manual pentru credincioși pe care parohii să-l explice pe durata unui an în cadrul predicilor duminicale. În general însă, înainte de Reforma, instruirea religioasă sistematică nu era organizată. Luther va fi cel care va atribui denumirea de *Catehism* cărții care servește ca manual în instruirea religioasă a copiilor³. Dându-și seama de importanța catehizării, s-a îngrijit de redactarea unui *Catehismus puerorum* în 1525, aici apărând pentru prima oară cuvântul *Catehism* în sensul de manual, până atunci înțelegându-se instruirea orală⁴, apoi în 1529 editează celebrul sau catehism, *Catehismul Mare* și apoi *Catehismul Mic*, odată cu care începe o nouă epocă în istoria învățământului religios. Acum cartea numita *Catehism* intră oficial în educația religioasă și devine baza acesteia.

Deși, pentru a nu se asemena protestanților, catolicii nutreau o oarecare aversiune față de catehism⁵, succesul acestuia i-a determinat să preia modelul. Primul catehism catolic a fost cel al lui G. Witzel, *Catechismus Ecclesiae*, apărut la Lipsca în 1537⁶, dar cel care a devenit faimos în mediul catolic, precum cel al lui Luther la protestanți, a fost *Catehismul* lui Petru Canisius. În anul 1554 iezuitii din Roma au hotărât ca, în fața propagandei protestante, să redacteze un rezumat al credinței catolice, în care punctele atacate de reformatori să fie expuse pe larg. Astfel în anul 1555 apare la Vicnz *Summa doctrinae christianae. Per quaestiones tradita et în uumpueritiae nuncprimum edita*⁷ redactată de iezuitul Petru

³ Ibidem, pp. 124-125.

⁴ Ibidem, p. 125.

⁵ Thalhofer, *Entwicklung des katholischen Katechismus in Deutschland von Canisius bis Deharbe*, Freiburg, 1889 (1899), p. 2, apud Nicolae Brinzeu, op. cit., p. 105.

⁶ Cf. Nicolae Brinzeu, op. cit., p. 126.

⁷ Acesta este *Catehismul cel Mare*, desi Canisius evită denumirea ca atare, preferând aceea de „Summa”, ca o dovadă de legătură cu tradiția catolică. În 1556 a editat un extras în latină al aceleiași lucrări, pentru elevii mai mici, *Summa doctrinae christianae per quaestiones tradita et ad captum rudiorum accomodata*, (Ingolstadt), care la 1558 a apărut și în nemțește, *Der Klein Katechismus sampt kurzen gebetten für die einfältigen* (Duingen); acesta e *Micul Catehism*. În aceeași perioadă (1559) Canisius a editat și un fel de Catehism mijlociu: *Parvus Catechismus catholicorum* (Viena), care a apărut și în nemțește (Duingen, 1563). Cf. Braunsberger, *Entstehung u. Entwicklung der Katechismen des sei. Petrus Canisius*, Freiburg, 1893, apud N. Brinzeu, op. cit., p. 126.

Canisius⁸. Conciliul tridentin (1545-1563) a dezbătut chestiunea editării unui catehism, în 1563 hotărându-se necesitatea instruirii poporului prin intermediul unui manual care să fie tradus în limba populară. În urma acestei hotărâri a apărut, în anul 1566, așa numitul *Catehism Tridentin* care nu este destinat copiilor, ci preoților⁹. Conciliul din Trento «a dat prioritate catehezei [...]; el este la originea *Catehismului Roman*, care poartă și numele de *Tridentin* [...]; el a produs, grație operei unor teologi sfinți precum Sfântul Carlo Borromeo, Sfântul Robert Bellarmino sau Petru Canisius, publicarea de catehisme care sunt adevărate modele»¹⁰. Între timp catehismul a devenit cel mai tipic manual pentru instrucția religioasă¹¹.

Protestanții și-au tipărit catehismele și în limba română. Dintre cele catolice, în 1636 a apărut la Bratislava (Pressburg) Catehismul lui Canisius, tradus de un cleric de la Caransebeș, Gheorghe Buitul¹². Mitropolitul Atanasie încă în anul 1699 a tipărit un fel de catehism cutitul *Bucoavna*¹³. În anul 1702 s-a tipărit *Pâinea pruncilor* de

⁸ Canisius (Petru de Hondt), [15 21 -1597], iezuit și teolog olandez, născut la Nymwegen (Geldern), mort la Fribourg (Elveția). În 1543 a intrat în ordinul iezuiților, fiind primul iezuit german și fondatorul acestui ordin în Germania, Austria și Elveția. În perioada 1552-1556 a fost predicator la curtea imperială din Viena și a compus, la dorința împăratului Ferdinand, renumitul său catehism care în scurt timp a apărut în mai multe ediții și s-a tradus în diferite limbi. Canisius a fost un apostol al Reformei catolice în țările germanice și a asistat la Conciliul din Trento (1547). Erudiția, evlavia și elocința l-au făcut un adversar de temut al protestantismului. În 1580 se retrage în Elveția pentru a se consacra studiului. Operele lui, scrise în latină sau germană, sunt dogmatice, polemice, catehetice și ascetice. A fost canonizat și proclamat Doctor al Bisericii de Papa Pius XI în 21 mai 1925. Cf. *Canisius*, în *Nouveau Larousse universel. Dictionnaire Encyclopédique* (publié sous la direction de Paul Augé), tom. I, Paris, 1984, p. 280. Se poate vedea și Isidor Marcu, *Canisius, în Enciclopedia Româna (publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și cultura poporului român)*, de Dr. C Diaconovich, tom. I, Sibiu, 1898, p. 69; *Catholicisme. Hier-Aujourd'hui-Demain*, tom. II, Paris, 1949, pp. 458-463; *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tom. II, Paris, 1903, pp. 1507-1537; Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'Histoire*, Paris, Bordás, 1986, pp. 3671-3672; G. Fireza, *Sfinți și fericiti din Societatea lui Isus*, București, 1941; Iosif Naghiu, *Catehisme catolice românești în sec. XVII- XVIII*, în *Cultura Creștină*, 1943, nr. 10-12, p. 594, nota 1.

⁹ *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos Pii VPF Maximijussu editus, Romae, 1566*, apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁰ Joannes Paulus PP. II, *Catechesi tradentae*, Milano, 1987, pp. 11-12.

¹¹ Pentru o istorie a catehismelor vezi E. Mangelot, *Catechisme, în Dictionnaire de Théologie Catholique* (A Vacant-E. Mangelot), t. II, Paris, 1903, pp. 1896-1968; Hézard, *Histoire du catechisme depuis la naissance de VEglise jusq'a nos jours*, Paris, 1900; Iosif Naghiu, *Catechisme...*, *art. cit.*, pp. 593-601.

¹² N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1608*, Bucuresti, 1904, p. 211, apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 130.

¹³ Ediție critică la Alba Iulia, 1989. .

iezuitul Baranyai, tradusă de Ianăș Duma din Bărbant¹⁴ care în 1703 s-a reeditat la Cluj cu titlul *Catehism catolic*¹⁵. Un mic catehism cu litere latine a apărut și la Sibiu în 1709¹⁶, iar la 1726 a apărut la Trnava *Catehismul* scris de episcopul Iosif de Camillis.

Ioan Iosif de Camillis s-a născut la Chios (Grecia) în 9 decembrie 1641. În 1656 intră la Colegiul Grec "Sf. Atanasie" din Roma și obține diploma de doctor în teologie și filosofie în 1668¹⁷. Fiind călugăr, devine în 1674 procuratorul provincial al călugărilor bazilieni ucrainieni aflați în Cetatea Eternă¹⁸. La 5 noiembrie 1689 Papa Alexandru VIII l-a numit episcop titular de Sebaste¹⁹ pentru credincioșii catolici de rit grec din dieceza Muncaciului, fiind instalat în 10 aprilie 1690, cuprinzând sub păstoria sa și preoți români din Sătmar și Maramureș²⁰. A propagat cu mare zel Unirea cu Roma, *Catehismuș* dovedind încercarea sa constantă de a consolida și extinde

¹⁴ BRV IV, nr. 133; N. Iorga, *op. cit.*, pp. 211-212, apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 130.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Idem, *Istoria Bisericii românești*, vol. II, 1909, p. 27, apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 130. Apoi, care în 1754 apare catehismul lui Aron., traducere după *Doctrina Cristiana* a Card. Bellarmino în anul 1756 ia titlul de *Invățătură creștinească*, iar în 1757 apare și în latină cu titlul *Doctrina christiana*. În 1783 Gheorghe Șincai editează la Blaj *Catehismul cel Mare*, care a rămas peste o sută de ani în folosința Bisericii Unite, reeditându-se fără a se indica nici un nume. Acest *Catehism* al lui Șincai nu a fost decât traducerea, cu oarecare aplicări la ritualul bizantin, a *Catehismului* lui Canisius în forma lui stabilită pentru școlile din imperiul austriac (*Normalkatechismus*) de Streuch în 1676. Cf. Thalhofer, *op. cit.*, p. 78 pass, apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 131. De *Catehismul* lui de Camillis amintefte și N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, II, București, 1906, p. 9, nr. 9-

¹⁷ Cf. A. Palmieri, *Camillis, Jean de*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, *op. cit.*, p. 1435; N. Nilles, *Symbolae ad Illustrandam historiām Ecclesiae Orientalis*, Oeniponte, 1885, I.1, p. 375; t. II, p. 186,854-865; Lengrad, *Bibliographie hellénique du XVIIIesiècle*, Paris, 1903, t. V, pp. 348-363-

¹⁸ Ovidiu Ghitta, *Iosif De Camillis: un vicar apostolic la porțile Transilvaniei*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/II, Alba Iulia, 2002, p. 67.

¹⁹ Nu este vorba despre Sebastopol-Sevastopol, oras din Ucraina, situat în provincia Crimeii, port al Mării Negre, întrucât acesta a fost fondat doar în 1783; în schimb eredem că este vorba despre Sébaste, localitate în Asia Mică (astăzi Sivas, în Turcia), cunoscut din epoca romană sub numele grec de *Sebasteia*. Oras încreștinat în secolul II, trece pr rând de la Bizantini la regii armeni până când a fost integrat Imperiului otoman în 1397. Cf. *Dictionnaire des nomspropres* (Rédaction par Alain Rey), Paris, Le Robert, 1994, p. 1937. Considerăm că de Camillis a fost numit episcop titular de Sébaste datorită faptului că episcopia de Muncaci nu era încă în mod canonic fondată și pentru faptul că acolo mai exista un episcop unit, în aceste cazuri, conform prevederilor canonice, episcopii erau numiți ca titulari ai unei eparhii antice care nu mai exista din cauza lipsei credincioșilor.

²⁰ Ovidiu Ghitta, *Episcopul Iosif de Camillis și românii din „părțile ungurești“*, în *Studia Universitatis Babes-Bolyai. História*, 1-2 (1997), pp. 66-70. Cf și *Enciclopedia Română...*, p. 683.

unirea. A mai scris, printre altele și un volum intitulat *La vita divina ritrovata fr a i termini del tutto e del nulla*, Roma, 1667²¹.

Întreaga activitate pastorală desfășurată de episcopul Iosif de Camillis se oglindește în spiritul care străbate întreg conținutul *Catehismului* său: linia directoare a misiunii sale de păstor este aceea de a-i convinge pe creștinii răsăriteni de necesitatea preluării și a păstrării credinței catolice. În 1596, la Sinodul de la Brest-Litovsk, comunitățile ortodoxe bieloruse, ucrainiene și ruțene, ocupate pe atunci de regatul catolic polon, s-au unit cu Roma. În 1649 și 1652, o parte din creștinii ortodocși din Ucraina subcarpatică au făcut același lucru. De asemenea, au urmat Unirile de la Ujgorod (1646), Muncaci (1664) și apoi Transilvania (1700). Creștinii acestor Uniri sunt destinatarii unor catehisme precum cel al lui Iosif de Camillis. Ca să înfăptuiască unirea, comunitățile ortodoxe au acceptat cele patru puncte din doctrina catolică, cele care constituiseră motivele separării celor două Biserici în anul 1054. Aceste puncte erau recunoașterea Primatului Papal, *Filioque* (purcederea Spiritului Sfânt și de la *Fiul*), Purgatorul (locul curățitor intermediar între Rai și Iad) și folosirea azimei (pâinea nedospită) la celebrarea Euharistiei.

Motivele care ne-au determinat și care justifică dorința noastră de a realiza, în cadrul acestui studiu, o abordare comparativă între câteva catehisme sau mărturisiri de credință diferite, referitor la unele puncte controversate, sunt două: pe de o parte faptul că aceste catehisme sau mărturisiri sunt puncte de referință oficiale ale Bisericii Catolice și ale celei Răsăritene-grecești și constituie publicațiile în contextul cărora scrie Iosif de Camillis, iar pe de altă parte, vrem să cunoaștem și să observăm modul în care autorii acestora își argumentează învățătura catolică (prin *Catehismul* lui Roberto Bellarmino și cel al *Catehismului Roman*) și cea răsăriteană (prin intermediul *Mărturisirii Ortodoxe* a lui Petru Movilă). Situându-l pe de Camillis între aceste două blocuri distincte, vom reuși mai bine să identificăm și să înțelegem poziția doctrinar-argumentativă din care își expune atitudinea referitoare atât la ceea ce privește elementele comune dintre Răsărit și Apus, cât și la cele care diferă. Va fi interesant de cercetat în *Catehismul* episcopului de Camillis dacă acesta, în dificilul drum de construire a unei identități confesionale greco-catolice, va găsi, între cele două blocuri, elemente intermediare care să constituie imaginea noului creștin, cea a greco-catolicului, sau va promova sintagma

²¹ Cf. A. Palmieri, *Camillis, Jean de*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique* p. 1435.

«catolic în credință, răsăritean în rit». Un element propriu doar unitului, paralel sau în afara acestei sintagme, ar fi faptul că au existat întotdeauna, până în zilele noastre, comunități unite care au continuat rostirea Crezului fără introducerea lui *Filioque*, chiar dacă s-au considerat catolice. S-a putea opina că acest lucru este cauzat de faptul că schimbarea (prin adăugare) unei formule ce provenea de veacuri era o acțiune extrem de dificil de realizat în popor. Primatul papal și Purgatorul au fost acceptate mai ușor, întâi de clerici, apoi de popor. Chestiunea azimei, a pâinii nedospite, deși făcea parte din cele patru puncte florentine, în plan practic aparținea mai mult de rit și liturgie decât de dogmă, neinfluențând cu nimic viața unitului. Dar acceptarea lui *Filioque* trebuia introdusă “în gura poporului”, iar acesta accepta mai greu o schimbare atât de imediată. Nu este vorba că noii greco-catolici ar fi avut ceva împotriva lui *Filioque*, din care oricum nu înțelegeau prea mult, ci faptul că memoria și inerția seculară pe de o parte, și ritmul constant și fix al formulărilor rostite, pe de altă parte, nu permiteau o cât de mică schimbare în mentalitatea poporului. S-ar putea continua ipoteza, susținând că din această cauză episcopii uniți întruniți la Viena în 1773 au cerut încuviințarea ca Bisericele lor să nu reînscadă în Crez *Filioque*. Dar adevăratul motiv care stă la baza reintroducerii lui *Filioque* în teologia catolică răsăriteană este preocuparea teologilor și elitelor unite de a păstra neschimbată tradiția răsăriteană, un exponent al acestei elite fiind și teologul Samuil Micu. Deci la nivel de elită s-a hotărât să nu se introducă *Filioque* în Crez, în spiritul conciliului florentin, cerându-se doar ca preoții să-l explice totuși poporului. Acest lucru se reflectă și în *Invățătură creștinească* de la Blaj din 1797 unde Crezul este prezentat fără *Filioque*, dar apoi, în explicarea Crezului, se afirmă învățătura acestuia. Dacă teologii uniți ar fi dorit introducerea lui *Filioque* în liturgia Bisericii, ar fi putut realiza acest lucru în câteva generații, lucru care oricum s-a realizat prin anii '30 ai secolului XX, când credincioșii și teologii se raportau altfel la ortodocși și romano-catolici. Un alt element specific unitului este dat de faptul că, deși se afirma că ritul rămâne neschimbat, totuși elemente esențiale din cadrul ritului trebuiau modificate, în sensul că la aceeași Liturghie bizantină, pentru neuniti prefacerea pâinii și a vinului are loc la invocarea Spiritului Sfânt (epicleză) iar la uniți în momentul în care se rostesc cuvintele “Luati, mâncați...” (219)²², un

²² În continuare, numerele de pagina din *Catehismul* lui de Camillis le vom încadra în paranteză rotundă.

aspect, acesta, care este legat atât de dogmă cât și de rit și care, oricum, este un lucru care nu-i afectează pe credincioși.

În schimb, poziția doctrinară a lui de Camillis o putem surprinde din prezentarea punctelor controversate ale teologiei sale, reflectată în cuprinsul *Catehismului*. Din perspectiva modului de a argumenta tezele susținute, vom putea percepe atitudinea și intenția autorului *Catehismului* nostru: argumentele pe care le utilizează pornesc de pe poziția rigid latină sau sunt “împrumutate” de la latini în vederea justificării doctrinei acestora? De Camillis este un *răsăritean catolic* care, primind și propovăduind credința catolică, face concesii doctrinare latinilor, sau este întâi de toate un *catolic răsăritean* care face concesii Răsăritului admitând pâinea dospită, căsătoria preoților, ritul răsăritean, calendarul și altele în Bisericile Unite?

Revenind la abordarea comparativă, vrem să motivăm alegerea Catehismelor și Mărturisirilor de credință între care îl vom situa pe Iosif de Camillis în tratarea câtorva învățături teologice. Dintre cele latine, vom încerca să observăm expunerea doctrinară, întodeauna în referire cu opinia lui de Camillis, a două dintre ele. Primul este *Catehismul Tridentin*, pe care l-am consultat utilizând trei ediții ale acestuia și pe care le voi menționa în funcție de raportarea la ele. O ediție este cea tipărită în limba latină în anul 1663 la Köln²³, o altă este singura traducere românească a *Catehismului Tridentin*, tipărită la Gherla în anul 1891²⁴ și o ediție mai recentă, tipărită în limba italiană în 1981²⁵. Am decis să facem uneori și referințe la Catehismul lui Roberto Bellarmino, întrucât era un catehism foarte popular și răspândit în acea vreme dar și pentru faptul că în Protocoalele vizitațiilor canonice întreprinse de episcopul Atanasie Rednic în 1767

²³ *Catechismus Romanus, ex decreto concilii tridentini, & PH V. Pontificis Maximi jussuprimum editus, Constantinum Mûnich Bibliopolam, Coloniae Agrippinae, M.DCLXIII [1663]* (consultat la BAR, B 720).

²⁴ *Catehismulu din decretarea Conciliului tridentinului catre parochi edatu la mandatulu Pontificalorului Piu Vsi demente XIII, Gherla, 1891* (consultat la BAR, B 14247). Traducătorul român, Ioan Popp, a urmat edițiile cele mai recente ale *Catehismului Tridentin*, cu deosebire pe cea romană din 1845, tipărită de Congregația De Propaganda Fide. Ioan Popp, vorbind despre valoarea internă a *Catehismului tridentin*, afirmă că importanța acestuia provine tocmai de acolo «că inițiativa la compunerea aceluia s'au luat de către unu Conciliu universale, sub ochii caruia asia dicindu s'au și compus în cea mai mare parte, er' S. Scaunu apostolicu l'au sfârșitu și edatu, - i-au câșcigatu trecere foarte mare în baserica» (p. IV).

²⁵ *Catechismo tridentino. Catechismo ad uso dei parroci pubblicato dal Papa Pio V per decreto del Concilio di Trento*, (traduzione italiana a cura del P. Tito S. Centi), Siena, Ed. Cantagalli, 1981.

este o mențiune privitoare la parohia Szambatelke (Șimboieni ori Simboleni, comitatul Dăbâca) care atestă că nu toți preoții au catehismul cardinalului Bellarmino²⁶. Ediția pe care o vom utiliza în acest studiu comparativ este cea tipărită în limba italiană în anul 1616²⁷ și care nu este structurată după modelul tridentin, ci este articulată precum cea a *Catehismului* lui de Camillis.

În surprinderea mesajului teologic al episcopului de Camillis am decis să raportăm învățătura acestuia și unei Mărturisiri de credință răsăritene, oficiale, a epocii respective, pentru a remarca diferențele de doctrină de care de Camillis încearcă să se îndepărteze, pentru a accepta, după o pledoarie argumentativă, pe cele latine. Pentru a reuși acest lucru, am ales o mărturisire de credință răsăriteană anterioară apariției *Catehismului* lui de Camillis, aceasta fiind *Mărturisirea Ortodoxă* redactată de Petru Movilă²⁸, Mitropolitul Kievului, prezentată și aprobată de Sinodul de la Iași (1642) și cel de la Constantinopol (1643), dar și pentru faptul că această *Mărturisire* a circulat, în același spațiu rusesc²⁹: atât *Catehismul* lui de Camillis cât și *Mărturisirea Ortodoxă* au fost scrise pentru “ruși” și traduse pentru “rumâni”. Această *Mărturisire* a fost adoptată de toate patriarhiile ortodoxe ale Răsăritului³⁰. Vom încerca să raportăm *Catehismul* lui de Camillis și unui catehism apărut în anul 1797 la Blaj, *Invățătură creștinească*³¹ pentru a putea observa “din interiorul mediului unit structura, receptarea și expunerea adevărilor de credință. Regretăm

²⁶ “non omibus habent Doctrinam Bellarmini“, Arhivele Nationale. Direcția Județeană Alba, Fond Mitropolia Unită, nr. 12/1765-1772, f. 80^r, apud Greta-Monica Miron, *Puterea exemplului - Preotul unit și enoriașii săi din dieceza de Făgăraș în secolul al XVII-lea, în Annales Universitatis Apulensis. Series Historica, 6/II, Alba Iulia, 2002, p. 172.*

²⁷ *Dichiarazione più copiosa della Dottrina christiana breve composta per Ordine di Nost. Sig. Papa demente Ottavo, Dall'Eminentissimo, Reverendissimo Roberto Bellarmino [...], in Padova, et in Bassano [...], 1616, (consultat la BAR, B 1633).*

²⁸ *Pravoslavnică Mărturisire a săborniceștii și apostoleștii Bisericii Răsăritului după grecească [...] întoarsă în limba rumânească de Radul Logofăt Greceanul [...] în tipografia domnească de la episcopia de la Buzău, la anul de la zidirea lumii 7200 [1691].* Noi am utilizat Petru Movilă, *Mărturisirea Ortodoxă*, București, Ed. Mitropoliei Bucovinei, 1942, retipărită la Iași de Ed. Junimea, 1996, retipărire la care vom face referință pe parcursul acestui studiu.

²⁹ Radu Greceanul scrie, în dedicația pe care o face la începutul *Mărturisirii*, că Petru Movilă «au ostent și au priveghiat, mai vărtos pentru cei ce era supt păstoria sa creștini Ruși» (p. 186). *Mărturisirea* tradus-o «dirept ca să vie și aceasta în lumina și în cunoștința rodului rumânesc» (p. 186).

³⁰ Bartolomei V. Anania, *Prefată, în Invățătură de credință creștină ortodoxă. Catehism*, Cluj, 1993, p. 6.

³¹ *Invățătură creștinească*, Blaj, 1797 (consultat la BAR, CRV 379).

că nu avem posibilitatea de a consulta și cele două catehisme greco-catolice scrise pentru rutenii uniți, precedente lui de Camillis, cel al lui Iosafat Kuntevici (+1623) și celălalt al lui Velamin Rutkii (1632)³².

În privința structurii, se observă faptul că de Camillis nu își articulează *Catehismul* potrivit modelului tradițional latin; deși la p. 12 afirmă că va prezenta în acest *Catehism* «articulațiunile credinței, Poruncile lui Dumnezeu, Tainele Testamentului Nou, Tatăl nostru, Bucură-te Maria și alte lucruri», deci în formula: Crez, Porunci, Taine, Rugăciune, formulă specifică *Catehismului Roman* și celor latine, el, în expunerea din cuprinsul *Catehismului*, își va articula discursul într-o altă ordine, cea a celor trei virtuți teologice: Credința-Crez, Nădejdea-Rugăciune, Dragoste-Porunci, Taine, ordine caracteristică lui Canisius și catehismelor germanice, lui Bellarmino și catehismelor lumii răsăritene. În această ultimă ordine este structurată *Invățătura creștinească* de la Blaj din 1797, *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă și, interesant, și *Catehismul lui Bellarmino*. *Mărturisirea Ortodoxă* are, totuși, o mică particularitate: nu tratează despre Taine la sfârșit, ci într-o 10-a încheietură a Crezului («Cred într-un Botez» (*Întrebarea 98*)), deci în prima secțiune. *Catehismul lui Canisius* - care este principalul catehism la germani până la sfârșitul secolului al XVIII-lea când, datorită noilor curente prin care trece pedagogia și catehetea, apar alte catehisme³³ - are următoarea structură: Despre credință și simbol (22 întrebări), Despre speranță și Rugăciunea Domnului (29 întrebări), Despre dragoste și Poruncile lui Dumnezeu și ale Bisericii (39 întrebări), Despre Sacramente (53 întrebări), Despre dreptatea creștinească, evitarea păcatelor și săvârșirea binelui, cu cele de pe urmă lucruri (42 întrebări)³⁴. *Catehismul Roman* este structurat astfel: Despre credință și simbol, Despre Taine, Despre Porunci și Despre rugăciune. Bellarmino are următoarea împărțire: Despre scopul omului și semnul crucii, credință și simbol, Rugăciunea Domnului și salutarea îngerească, zece porunci, poruncile bisericesti și sfaturile evanghelice, Taine, virtuțile dumnezeiești și cardinale, darurile Spiritului Sfânt și cele opt fericiri, faptele de milostenie, păcat, cele din urmă lucruri și despre rozar.

³² Despre aceste două catehisme menționează N. Popescu și G. Moiescu în Petru Movilă, *Introducere la Mărturisirea Ortodoxă...*, p. XXIII.

³³ N. Brânzeu, *op. cit.*, p. 128.

³⁴ *Ibidem*, p. 135.

Catehismul catolic al dominicanului Petru Soto³⁵ apărut în 1549 a fost primul catehism care și-a transformat titlurile subdiviziunilor în forma de întrebare³⁶. Același lucru îl regăsim la Canisius, Bellarmino, *Mărturisirea Ortodoxă, Învățătura creștinească*. În schimb, *Catehismul Tridentin*, nefiind destinat credincioșilor și memorării răspunsurilor, nu este structurat în *întrebări și răspunsuri*. În cazul *Catehismului lui de Camillis*, pe lângă întrebare și răspuns, apare o a treia voce, cea a *preotului*, situată la sfârșitul răspunsului. O asemenea voce se justifică dacă citim cu atenție pagina 17 a *Catehismului*, de unde rezultă două lucruri. Întâi, faptul că răspunsurile trebuiau învățate pe de rost. Pentru a fi memorate, trebuiau să fie scurte. Apoi, întrucât *Catehismul* este conceput pentru a fi învățat în biserică, intervine vocea preotului, pe care de Camillis o justifică astfel: «după ce va face preotul așa pe cum l-am învățat și pruncii care au avut lețcă o spus de rost, preotul să le talmăcească (s.n.) și să-i lumineze într-acea lețcă de toate cite-s într-însa» (17). și astfel devine necesară vocea preotului. De ce preotul? Pentru că explicarea *Catehismului* se desfășoară în biserică și pentru că preotul este cel mai indicat pentru o astfel de misiune. Observăm că, pe lângă primele catehisme cu întrebări și răspunsuri (Canisius) sau catehismele cu text expozitiv, fără întrebări (*Catehismul Tridentin*), *Catehismul* lui de Camillis prezintă o formă intermediară, de datare ulterioară. Răspunsul la întrebare constituie esențialul de memorat; vocea preotului este o dezvoltare a răspunsului, cu referiri la Scriptură³⁷ și diferite îndemnuri. Această a treia voce era destinată preotului, credinciosul trebuind doar să memoreze răspunsul scurt.

În privința destinatarilor și a scopului, în *Catehismul* lui de Camillis se afirmă chiar din foaia de titlu că este destinat preoților și se adresează acestora (11-12), element tipic în acea perioadă catehismelor latine, mai ales *Catehismului Tridentin*, pentru ca aceștia să cunoască învățătura Bisericii și pentru ca, odată însușită, să o poată propovădui credincioșilor. Insistă chiar ca preoții să adune duminica oamenii la biserică și să «facă catecheziș», dar nu «mai mult decât un

³⁵ Khurtzer *Begriff catholischer Lehr*, Augsburg, 1549. Cf. E. Manganot, *Catechisme*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique* p. 1913.

³⁶ N. Brânzeu, *op. cit.*, p. 135.

³⁷ Am încercat să găsim o corespondență între versetele biblice ale *Catehismului și Biblia* de la București din 1688; în unele cazuri se poate constata că traducerea acestora se apropie de textul acestei *Biblii*, mai ales în cazul Noului Testament.

ceas ca să nu li să urască» (18)³⁸. Faptul că acest Catehism al lui Bellarmino se adresează celor ce desfășoară a activitate de instrucție religioasă se observă chiar din titlul operei: «[...] să se uniformizeze și faciliteze această Sfânta activitate de instruire a persoanelor simple [...]» (tn.)³⁹. La sfârșitul cărții există un Decret al Congregației pentru Adulți care îndeamnă parohul ca în duminici și sărbători, «pe durata unui sfert de oră»⁴⁰, să explice câte un punct al catehismului. O asemenea prevedere sau referire la preoți în *Invățătură creștinească* lipsește. O intenție a lui de Camillis și o altă rațiune care a determinat redactarea *Catehismului* este aceea de a oferi rasăritenilor uniți o expunere exhaustivă a noii lor credințe și de a-i păzi de învățăturile celor care «slobod în inimile oamenilor veninul eresurilor care-su pierzare sufletelor de vecie» (11). Aceeași dinamică interioară îl determină pe Petru Movilă ca, în cuprinsul *Mărturisirii* sale, sa-și avertizeze pravoslavnicii cititori de eventualele influențe ale unora străini de Biserica Răsăritului, avertizări sporadice și nu atât de categorice precum cele ale lui de Camillis. Radu Greceanul scrie, în dedicația pe care o face la începutul traducerii, că Petru Movilă a scris *Mărturisirea și în vederea acelor ruși* «ce urăsc dreptatea și vor să rățacească și alții ca dânșii, orb pre orb trăgând, ca amândoi în groapă să cază (cum zice Scriptura), multe zăzani și eresuri au sămănat. Care vrând acel mare și bun și sfânt Părinte să zmulgă și să dezrădăcineze acea pacoste și răutate dentru acei adevărații creștini, această carte mult asudând o au făcut»⁴¹.

Observând aceste considerente care stau la baza redactării acestor scrieri, ipotetizăm două motive care au dus la apariția acestora și în general a catehismelor. În primul rând, un motiv confesional, izvorât din necesitatea de sistematizare a adevărilor propriei credințe, pentru a o distinge și defini în raport cu celelalte confesiuni. Am putea afirma că una dintre cauzele apariției catehismelor ar fi Reforma protestantă întrucât cel puțin în occident, până la apariția protestanților, nu era nevoie de catehism, deoarece totii erau catolici și deci nu se percepea

³⁸ Această recomandare o întâlnim și în prevederile Conciliului Provincial I al Bisericii Romane Unite din anul 1872, Titlul IX, cap. VI: «Sinodul [...] obligă pe toți parohii și docenții, ca în toate duminicile și sărbătorile obligate, să adune tineretul de ambele sexe la prelegerile repetiționali [...]. Iar la înserat să se afle cu totii la catehizarea ținândă prin paroh», apud N. Brinzeu, *op. cit.*, p. 108.

³⁹ «[...]si renda uniforme, e piu facile questo Santo Esercizio d'istruire le persone seinplici [...]».

⁴⁰ *Dichiarazione...*, p. 229-

⁴¹ P. Movilă, *op. cit.*, p. 186.

nevoia unui catehism care să definească propria credință în raport cu o alta. Acest motiv este confirmat de faptul că aproape toate catehismele prezintă la început motivarea elaborării lor împotriva ereticilor. În al doilea rând, există un motiv catehetic, dat de nevoia de manuale catehetice necesare instruirii religioase, care au apărut odată cu inventarea tiparului și descoperirea importanței catehezei.

În privința convingerii că propria Biserică este cea adevărată și a excluderii posibilității mântuirii pentru alți creștini, de Camillis este radical. Interesant este faptul că înainte de a defini celelalte categorii religioase și posibilitatea mântuirii acestora, face distincțiile de rigoare. La întrebarea referitoare la distincția dintre necredincios, eretic și scismatic, el răspunde: «Necredincioșii cel, care nice crede în Hristos, nice ține Legea lui, nice-i botezat; unii ca acește îs jidovii, turcii, închinătorii la bozi. Eritic îi care crede în Hristos și îi botezat, ci nu crede toate articurile credinții, care au dat înainte Sfânta Beserică Catolicească, unii ca aceste îs arienii, luteranii, calvinii, nestorianii și alții mulți, carii de demult s-au tăiat de cătră Sfânta Beserică au să taie acum, carii întorc cuvintele Sfintei Evanghelii pe dos și pe voia lor le tălmăcesc, nu țin toate tainele Besericii [...]. Șchismatic iaste, care îi botezat și crede toate [...], ci nu cunoaște pe Papa de Rîm a fi cap a toată Beserica și vicariș Domnului Hristos [...]. Acește de vreme ce-s tăieți de cătră cap, să asămână părților tăiete de cătră trup, care numai cît putrăzăsc» (366-367). Respectarea tuturor adevărilor de credință «atîta-s de lipsă omului creștin, cît fără de ele nu poate a se spăși» (12; Cf. și 24). Referindu-se la neuniți, se rezumă la nerecunoașterea Primatul Papai. Aceeași distincție a celor trei categorii de oameni care sunt excluși din comuniunea Bisericii este prezentă și în *Catehismul tridentin*: necredincioși, ereticii și schismaticii, excomunicatii⁴².

Este demn de remarcat faptul că de Camillis este original în aderența sa la relitatea referitoare la dubiile credincioșilor săi cu privire la noile relații pe catolicul răsăritean le trăiește cu vechii săi confrăți, neunitii, și la cele pe care va trebui să le stabilească cu noii săi coreligionari, latinii sau catolicii. Aceste nedumeriri nu sunt legate atât de problematici referitoare la punctele dogmatice, cât de natura relațiilor umane dintre cei aparținători uneia sau alteia dintre confesiuni. În spatele acestor nedumeriri și întrebări se poate percepe dificultatea relaționării cu confrății răsăriteni. Un exemplu paradigmatic, care oglindește dimensiunea “ecumenică” și natura

⁴² *Catechismo tridentino...*, p. 128, punct 109.

sentimentelor dintre credincioșii uniți și neuniți este surprins și prezentat de Iosif de Camillis într-una dintre întrebările care îi frământă pe uniți: «pentru ce aceste nume latini, catolici, popistagi îs eriticilor foarte urite? *Răspuns*. Pentru că fiii întunericultului nu pot răbda lumina. *Preotul*. Fiește care urgisește și is urîți de cei ce nu tin cu el. Așa turcul urgisește pe jidov, jidovul pe cei, ce să închină boziilor, cei ce să închină bozilor pe turci și pe jidovi și toti urgisesc pe creștini și-i izgonesc; așijdere și întrăcreștini, luteranii urgisesc pe calvini, calvinii pe arieni, arienii pe șchizmatici și așa un eritic împotriva altuie să scoală și toti împotriva catolicilor și așa catolicii împotriva tuturor; și nu-i nice o minune, că unul nu poate vedea pe altul, ca fiește care gîndește ca legea lui îi mai bună și mai adevarată decît a altora și celealalte gîndește, că-s strîmbe» (364-365). și, ca un bun părinte care nu vrea să-și lase fiul pradă îndoielii, adaugă: «și pentru că catolicii îs uriti eriticilor și șchizmaticilor, nu să pot zice, că-s urîți și lui Dumnezeu» (365). De asemenea, nedumeririle interlocutorilor autorului *Catehismului* se concentrează asupra unor aspecte practice ale trăirii bisericești, aspecte precum problema diferențierii postului dintre greci și latini (372-373) sau cea a calendarului (374) etc. De Camellis, cunoscând importanța Tradiției și a Sinoadelor din primul mileniu creștin pentru credinciosul răsăritean, în răspunsurile pe care le oferă, face apel în mod constant la acestea, tocmai pentru a demonstra continuitatea legăturilor cu moștenirea Bisericii. Mai mult, în demonstrarea noilor adevăruri de credință la care unitul trebuie să adere, de Camillis se folosește tocmai de hotărârile și canoanele acestor Sinoade, de scrierile Sfinților Părinti greci, de care creștinul răsăritean este atât de legat.

Adevărul de credință căruia de Camillis îi dedică cele mai multe pagini este *Filioque*, purcederea Spiritului Sfânt și de la Fiul (52-77), pe care îl include în Crez (34). Este impresionantă bogăția argumentelor și referirea la izvoarele scripturistice și patristice. Este conștient că acuza pe care o aduceau răsăritenii catolicilor este tocmai aceea de a fi adăugat *Filioque* la Crezul stabilit la Sinoadele de la Nicea și Constantinopol și cunoaște replica răsăritenilor referitor la *Filioque*: primele Sinoade au stabilit că formula Crezului rămâne definitivă și fixă, fără posibilitatea de adaosuri ulterioare. De fapt, *Mărturisirea Ortodoxă* tratând despre simbolul credinței elaborat de Sfinții Părinți de la aceste două prime Sinoade al Bisericii, menționează: «nici mai mult trebuie să credem nici mai putine, nici într'alt chip, fără de ce au înțeles părintii aceia» (*Întrebarea* 5).

Episcopul de Camillis preia acest argument al celor care nu admit *Filioque* și îl interpretează în sensul că «opreliștea aeeia, ca nime să nu sează ceva au să adauge la mărturisire[a] credinții» se referă nu atât la Sinoadele Bisericii, ci la persoane care vor să introducă învățături personale în formula Crezului; în schimb, un alt Sinod poate descoperi sau clarifica un aspect care nu a fost suficient elaborat în primele două Sinoade ale Bisericii. Urmărind argumentația referitoare la *Filioque*, se observă că această diferă de teologia florentină care a făcut concesii grecilor în această privință; de Camillis «nu prezintă complementaritatea celor două teologii, greacă și latină, ci își asumă întru totul teologia latină»⁴³. După epuizarea argumentelor dogmatice, referindu-se la încercarea de unire de la Conciliul de la Florența, de Camillis se lasă cuprins, pentru prima și ultima dată, de o vervă oratorică împotriva propriilor conaționali: «Că nu numai o dată s-au scăzut și s-au tăiat de cătră Beserica Romei într-acest punct. Adecă în purcederea Duhului Sfint blăstămații și îndărăbnicii greci, într-adins rămăind în greșala lor; ci de mai multe ori după care neascultare și îndărăbnicie pururea au venit și izbinda sau certarea lui Dumnezeu pe ei, care izbindă și certare atunce s-au arătat mai deschis, când s-au luat Țarigradul, cetatea ce vestită, ce să chema Rîmul Nou, scaunul cel luminat al împărăției Răsăritului de Mahomet al doile împărat turcesc anul 1453 [...]. O dosădit Tara Grecească! Erai oarecind Legii creștinești, pravoslavnicești, catolicești foarte frumoasă podoabă tuturor învățăturilor [...]! Iată unde te-au împins trufia ta care n-ai vrut pre pămînt să fii supusă vicarișului lui Hristos, îți caută să rabzi atîta pedepsire amară și fără de milostivirea turcilor» (72-74). Și încheie această dezbateră controversată: «La întărirea acestui articuluș aș pute aduce și mai multe din Sfînta Scriptură și alti Sfînti Părinți și greci și latini; ci acestea pentru învățătură voastră rușilor, îs destul» (77). În această pagină observăm că destinatarii catehismului nu sunt numai «rușii» uniți, ci aici el se adresează și acelor care încă nu s-au decis să primească învățătură catolică: «de vă veți curăți mintea voastră de îndărătnicie și neascultare de tot, de vă veti lepăda cu jurămint de cătră grecii voștri cei carii poartă steagul tăierii de cătră Sfînta Beserică cea adevărată înainte, [...] de veți pleca capul vostru cel spulberat, neașezat și trufaș, capului Besericii catolicești de la Roma» (77). Așa

⁴³ Cristian Barta, *Unirea cu Roma: fundamentarea teologico-dogmatică. Un exemplu: Catehismul lui Iosif De Camillis*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/1, Alba Iulia, p. 75.

cum am mai arătat, *Învățătură Creștinească*, în prezentarea Crezului, nu introduce *Filioque*: «și întru Duhul Sfint, Domnul de viață Făcătorul, carele din Tatăl iasă»⁴⁴, dar apoi, când tratează despre legăturile dintre cele trei persoane dumnezeiești, afirmă: «Ceale trei fiinte dumnezeiești se deosebesc întră sine așa: Tatăl e de la sine însuși din vecie, Fiul s-au născut din Tatăl din vecie, Sfintul Duh iese din Tatăl, și de la Fiul, sau de la Tatăl ca dintr-un izvor prin Fiul așijderea din vecie»⁴⁵, iar la întrebarea expresă: «De la cine purcede Duhul Sfint?», răspunde: «Duhul Sfint purcede de la Tatăl și de la Fiul, sau de la Tatăl prin Fiul»⁴⁶. *Catehismul Tridentin* afirmă «Spiritulul Sântu purcede de la Tatăl și de la Fiul ca și din unu singuru principiu»⁴⁷.

Mărturisirea Ortodoxa afirmă ca «Duhul cel sfânt purcede de la un sânгур Tatăl» (*Întrebarea 71*), adăugând scurt, ținându-se strâns de cele două temelii ale credinței, învățătura lui Hristos și Tradiția bisericească: «Destul dară este acuma să ținem adevărat și să credem ceia ce Hristos ne-au învățat și besereca Răsăritului cea săbornică și pravoslavnică crede și au mărturisit la al doilea a toatei lumi săbor și au întărit simvolul (adecâte semnul credinței) fără de adaosul cel ce zice: și de la Fiul. [...] Drept aceia, carele va sta stătătoriu și adevărat în credința această, are adevărită nădejde a mântuirii lui, căci nu să abate nimic den scoteala de obște a besericii» (*Întrebarea 71*). Revenind la discursul referitor la posibilitatea mântuirii pentru creștinii care aparțin altei Biserici, *Mărturisirea Ortodoxă* pare să nu excludă acest lucru; ceea ce îl preocupă pe Petru Movilă este de a-și asigura proprii creștini că mântuirea o vor dobândi-o păstrând cu consecvență învățătura Bisericii pravoslavnice.

În argumentarea existenței Purgatorului, de Camillis se fundamentează pe teologia Conciliului Tridentin, dezvoltată și prezentă în tradiția latină. Afirmând că în momentul morții există suflete care nu sunt atât de pline de păcate încât să fie judecate la Infern, dar nici nu sunt demne de a intra în Paradis, la judecata particulară, imediat după moarte, acestea sunt destinate purificării prin rămânerea temporară în Purgator (355). Aceste suflete pot fi ajutate de credincioșii de pe pământ, ale căror rugăciuni și fapte bune le pot

⁴⁴ *Învățătură creștinească...*, p. 4.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 18 și 20.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 45.

⁴⁷ *Catehismulu tridentinu* p. 71. Ediția italiană a catehismului tridentin: «Io Spirito santo procede dal Padre e dal Filio come da un unico principio» (p. 120) fără să rămână asupra problematicei mai mult.

scurta perioada rămânerii în locul curățitor. Este demn de remarcat că, în conformitate cu teologia tridentină, de Camillis distinge existența unui «alt loc supt pământ pentru suflete [...] ce să cheamă Sînul lui Avram, iară de latini Limbu» (357). În acest loc ajungeau sufletele dreptilor care au murit înainte de învierea lui Hristos și care nu puteau intra în Rai deoarece acesta era închis de la alungarea lui Adam și Eva din el; după învierea lui Hristos, Sînul lui Avram sau Limbul este destinat «pentru sufletele, cărora să pristăvesc dintr-această lume fără botez și fără de nice un păcat de moarte, precum sînt sufletele pruncilor jidovilor, ovreilor au ai turcilor și altor necredincioși i [...] și ale creștinilor, de vor muri fără botez. Și acolo nu iaște nice un chin, ci numai nu văd fata lui Dumnezeu» (358). Asupra acestui loc revine la sfârșit, când face o scurtă sinteză a învățăturilor cuprinse în *Catehism* (395). Aceste suflete, la sfârșitul lumii, vor continua să trăiască pe pământ, separat de fericirii din Rai și de păcătoșii din iad.

În schimb, teologia tridentină, în cadrul aceluiași *Infern* distinge trei locuri separate: Iadul, foetul curățitor și Sînul lui Avram, care este un concept biblic (Luca 16, 22-26). Bellarmino afirmă că Infernul este compus din patru caverne: una pentru cei condamnați, o a doua în care sunt sufletele care pătimesc pedepsele Purgatorului, a treia este destinată sufletelor acelor copii care mor fără să fie botezați și «care nu pătimesc chinurile focului, ci doar privarea de fericirea veșnică», iar într-a patra stau sufletele dreptilor morți înainte de Învierea lui Hristos, loc «numit Limb de Sfinții Părinți, sau Sînul lui Avram»⁴⁸. *Catehismul Bisericii Catolice*, cel mai recent catehism elaborat pe baza doctrinei catolice dezvoltată de Conciliul Vatican al II-lea (1962-1965), structurat după modelul *Catehismului Roman*, fără întrebări și răspunsuri, editat în Vatican sub pontificatul Papei Ioan Paul al II-lea în anul 1992, nu amintește nimic despre Limb sau Sînul lui Avram, încredințând îndurării lui Dumnezeu sufletele copiilor care mor înainte de a fi botezați⁴⁹. În schimb, în *Mărturisirea Ortodoxa* Sînul lui Avram este sinonim cu Raiul, nefăcându-se alte distincții și neprecizându-se destinația copiilor care mor nebotezați. Pentru autorul *Învățăturii creștinești* «locul curățeniei e un loc în care sufletele pentru păcatele, de care nu s-au curățit, și spălat în viata de-acum, suferă pedepse trecătoare»⁵⁰.

⁴⁸ *Dichiarazione...*, p. 31.

⁴⁹ *Catehismul Bisericii Catolice*, București, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 1993, nr. 1261.

⁵⁰ *Învățătură creștinească...*, p. 224.

Pentru a veni în întâmpinarea învățaturii referitoare la Purgator, *Mărturisirea Ortodoxă* afirmă că, după moarte, există doar două locuri în care vor ajunge sufletele: Raiul sau Iadul, și că nu există o a treia categorie între cei mântuiți și cei pierduți (*Întrebarea 64*). Iar pentru justificarea rugăciunilor pentru cei morți, afirmă că «mulți den cei păcătoși să mântuiesc den legăturile iadului [...] prin rugăciunile și milosteniile care să fac pentru dânsul de cei vii, acelea prea mult îi folosesc și den legăturile iadului îl mântuiesc» (*Întrebarea 64*). Deci, cei din Iad sunt pierduți, dar unii se pot recupera. Potrivit *Mărturisirii Ortodoxe*, răsplata primită după «judecata de osebi», adică cea particulară de îndată după moarte, nu este desăvârșită, cea desăvârșită luându-și i-o sufletul doar după recompunerea cu trupul la judecata de apoi (*Întrebarea 121*). Tocmai datorită acestei nedesăvârșite și nedefinitive primiri a răsplatei sau pedepsei, pot interveni modificări în soarta veșnică a sufletelor celor morți, așa încât unii dintre cei ce se găesc în Iad, vor putea trece în Rai. La *Întrebarea 64* se atinge direct problematica Purgatorului: «Cum trebuie să înțelegem de focul cel curățitoriu?» și se răspunde aducând ca motiv în existența unei baze scripturistice: «Nici o Scriptură nu arată pentru el să să afle [...] Iară basnela unora oameni cari zic pentru suflete cum când să duc nepocăite den lume, să căznesc în frigări, în ape și în iazare, nici o dată nu le-au priimit besereca». Diferența dintre învățătura catolică (de Camillis) și cea ortodoxă (*Mărturisirea Ortodoxă*) constă deci în deosebirea locului în care merg cei ce, în potență, vor fi trecuți în Rai: pentru de Camillis, sufletele din Purgator în mod sigur vor ajunge în Paradis, datorită pătimirii purificării și rugăciunilor creștinilor de pe pământ; pentru *Mărturisirea Ortodoxă*, unii dintre cei care ajung în Iad se pot mântui, dar numai prin rugăciunile celor vii, sufletele neputând să mai facă ceva pentru ele însele. Asemănarea acestor două doctrine constă în afirmarea validității și necesității rugăciunilor pentru cei morți și, am putea adăuga, în recunoașterea faptului că sufletul după moarte nu mai poate face nimic pentru sine, deși *Mărturisirea Ortodoxă* reproșează latinilor învățătura conform căreia sufletul din purgator își “căștigă” mântuirea proprie prin răbdarea pedepsei focului curățitor.

Printre alte diferențe ce se constată între de Camillis și alți autori ai vremii pe care i-am luat în considerare este faptul că de Camillis, în expunerea celor zece Porunci dumnezești urmează tipul de enumerare caracteristic tradiției apusene (117) același cu cel al *Învățaturii creștinești*, diferit de cel caracteristic lumii răsăritene, iar

în privința poruncilor bisericești, numărul acestora este de șase (162), iar nu nouă precum în *Mărturisirea Ortodoxă* și întreaga tradiție răsăriteană. *Învățătura creștinească* prezintă cinci porunci bisericești (p. 118). Tratarea celor șapte Taine decurge în ordinea specifică tradiției latine, a *Catehismului Roman* și a celui lui Bellarmino (Botezul, Mirul, Euharista, Pocăința, Maslul, Preoția, Căsătoria), ordine respectată și de *Învățătura creștinească* de la Blaj și diferită de cea urmată de *Mărturisirea Ortodoxă* (Botez, Mir, Cuminecătura, Pocăința, Preoția, Căsătoria, Maslul) (*Întrebarea 98*). De Camillis, la începutul Credeului, când vorbește despre Sfânta Treime, afirmă că semnul sfintei cruci este semnul Sfintei Treimi și apoi «Sămnul crucii înșămnează și taina pătimirii Domnului Hristos care au murit pe lemnul Crucii pentru mîntuirea lumii» (27). Același lucru îl spune Bellarmino afirmând că semnul crucii reprezintă cele două mistere principale ale credinței: Treimea și Intruparea, semn distinctiv al creștinului, întrucât nu-l au «dușmanii Sfintei Biserici: păgânii, iudeii, Turcii, ereticii»⁵¹. Catehismele latine nu tratează despre cruce la început (cu excepția celui al lui Bellarmino) și nici *Mărturisirea Ortodoxă* care vorbește despre cruce la încheietura a patra («și s-a răstignit pentru noi») (*Întrebarea 51*). De Camillis insistă pe cruce, presupunem că împotriva protestanților din mediu. Aici apare prima întrebare de genul «pentru ce latinii fac așa și noi așa?» (29).

Ideile directe ale *Catehismului* sunt cele care constituie discursul oficial al Bisericilor Unite, deoarece motivul subliminal al acestui *Catehism* este fortificarea identității creștinului unit pe baza adevărilor credinței care sunt prezentate în spiritul prevederilor decretelor tridentine. Întreg cuprinsul *Catehismului* este străbătut de preocuparea de a defini identitatea confesională a uniților, în vederea constituirii unei conștiințe catolice, și aceasta nu atât la nivel individual, cât la nivel colectiv. Referitor la alteritatea confesională, “celălalt” este nu atât ereticul (protestantul) «carii întorc cuvintele Sfintei Evanghelii pe dos și pe voia lor le tălmăcesc, nu țin toate Tainele Bisericii» (366), cât schismaticul (ortodoxul) care «nu cunoaște pe Papa de Rîm a fi cap a toată Biserica și vicarig Domnului Hristos» (367). Raportarea față de aceștia se face de pe pozițiile catolicismului, în spiritul Conciliului tridentin și al Reformei catolice, deși de Camillis face referire la Conciliul florentin, dar numai pentru a aminti faptul acceptării din partea grecilor a învățaturii latinilor și a

⁵¹ *Dichiarazione...*, p. 5.

necesității, pentru credinciosul de acum, de a accepta punctele care s-au dezbătut atunci. Faptul că “celălalt” prin excelență este neunitul reiese din interesul, care se percepe în unele întrebări, față de dificultatea relațiilor cu acesta. Dar “celălalt” este și credinciosul catolic latin, care se diferențiază de cel unit prin cuminerea doar sub forma Trupului lui Hristos (224), prin modul de a face semnul crucii (29), prin ținerea unui alt post și calendar, în fine prin practicarea unui alt rit, deși, în general, comparația cu acesta se realizează pentru a dovedi complementaritatea diferențelor de rit și asemănarea doctrinară.

În concluzie, se poate afirmă că de Camillis este un *răsăritean catolic*, întrucât în mod constant afirmă legitimitatea ritului răsăritean și vorbește despre «Biserica noastră a Răsăritului» (263) sau «Biserica noastră cea grecească» (384) și, în același timp, este un *catolic răsăritean* deoarece în privința dogmei se află pe poziția celui care vrea să dovedească și să răspândească învățătura catolică. În deosebirile de rit sau liturgice uneori prezintă întâi forma latină apoi pe cea răsăriteană: «La latini îi așa, iară la noi așa» (273), la originea acestui lucru putând fi diferite motive precum faptul că s-ar fi inspirat dintr-un catehism latin sau că, pur și simplu, vrea să dovedească uniților că și forma latină este validă. În același timp afirmă implicat valoarea sintagmei “catolic în credință, răsăritean în rit” care va constitui profilul identitar al unitului, reflectată mai ales în întrebările de la sfârșitul *Catehismului* referitoare la relațiile dintre credință și rit. «Grecul schizmatic, care are vre să unească catolicilor sau Bisericii Rimului, tribuire are să-și schimbe riteșul? *Răspuns.* N-are tribui, că legea sau riteșul Bisericii Grecești îi sînt și de Sfînta Biserică Romei aprăbăluit [...] că-i destul, ca crezind toate, care-s de credință a să crede, precum am arătat într-această carte, să crează» (367-368). De Camillis stăruie asupra problemicii printr-o ulterioară întrebare asupra distincției între credință și rit: «Care-i credință și care-i legea sau riteșul? *Răspuns.* De credință să tin toate articulușurile Credeiului apostolicesc [...]. Iară legea, adevă obiceiul, sau riteșul stă în forma [...], în modul, cum să slujască Sfintele Taine [...]. Acest riteș îi deschilinit întră latin și întră greci, ci pentru că amindoao îs bune și sfînte, fiește care să-și ție al său și să laude al altuie» (369-370). În răspunsul la întrebarea următoare justifică existența diferitelor rituri prin ceea ce noi astăzi am numi *diversitate în unitate*, pentru ca apoi să continue cu diverse diferențe rezultate din deosebirea de rituri, precum chestiunea postului (372- 374) sau cea a calendarului (374-

385). Deci, din analiza aspectelor doctrinare, rezultă cele două coordonate ale identității unitului: credință catolică și tradiția bisericească greacă, această paradigmă respectând de fapt termenii unirii cu Biserica Romei prin acceptarea punctelor florentine și păstrarea ritului răsăritean⁵². Deși vorbește de pe poziția păstrării ritului răsăritean, prin natura argumentelor teologice utilizate se situează în sfera teologiei latine tridentine. Ultima parte a *Catehismului* (364-396) este rezervată clarificării unor puncte controversate sau a unor posibile nedumeriri ale unitului referitoare nu atât la diferențele doctrinare, cât mai ales la cele legate de tradiție, și reluării unor dezbateri care au ca scop convingerea definitivă a interlocutorului asupra unor demente care constituie noua sa identitate de unit. Este demn de remarcat că de Camillis nu are intenția de a sintetiza; nu trece la un alt punct până când nu reușește să surprindă toate aspectele tematicii dezbătute, întrând în detalii clarificatoare atunci când tratează o problematică controversată.

Catehismul lui de Camillis, prin amploarea și soliditatea prezentării argumentărilor, vastitatea orizontului la care aspiră, profunzimea teologică, atenția la detalii, viziunea universală și veșnică a credinței și prin traducerea ulterioare, poate fi situat în categoria literaturii de talie răsăritean-europeană a vremii. Apariția acestuia a contribuit atât la îmbogățirea culturii teologice și literare, cât și la definirea identității răsăriteanului catolic, iar traducerea în română l-a consacrat ca fiind universal valabil pentru credincioșii uniți și, în același timp, a adus un aport la elaborarea și dezvoltarea teologiei unei Biserici încă tinere. Mai mult, apariția unor răspunsuri la *Catehismul* lui de Camillis este un argument în plus care dovedește valoarea și răspândirea acestuia. Dintre cele mai semnificative amintim cartea lui Nichifor Theotokis, ajuns mai târziu mitropolit de Cazan, și care a murit în 1700, scrisă în 1693, apărută în limba greacă, în anul 1775, la Halle și tradusă în românește la începutul secolului al XIX-lea. Cartea se numește *Pravoslavnicul răspuns* și combate *Catehismul* catolic din punct de vedere ortodox⁵³.

La p. 364, unde se încheie structura tradițională a *Catehismului* și unde începe un fel de “dialog identitar”, de Camillis, în postura unuia care vrea să se convingă de faptul că munca nu i-a fost în zadar,

⁵² Cristian Barta, *art. cit.*, p. 78.

⁵³ Cf. Iosif Naghiu, *Contribuții la bibliografia românească veche. Catehismul de la Tyrnavia din 1726, în Cultura Creștină*, 1944, nr. 7-8, p. 420.

întreabă: «Crezi acestea toate, care-s scrisă într-această învățătură de Beserica Rimului, adecă de latini, care să zic a fi adevărați creștini?», continuând cu exprimarea dorinței ca «Fie dară deplin cu noi măcar acum mai pre urmă, cea de demult și mult poftită și așteptată și foarte de multi tare și cu dedinsul cerută, sfânta și fericita unie, care în Săborul Mare de la Florenția Anul Domnului 1438 săbornicește de Părintii grecești și letinești au fost tocmită» (393), ocazie cu care amintește cele patru puncte florentine pe ultimele pagini ale *Catehismului*. Pe ultima pagină asigură încă o dată că credința catolică este cea adevărată, întrucât «Sfânta Beserica Rîmului nu-i întinată măcar cit mai puțin cu vrun eres, ci ține credință cea adevărată», pentru ca apoi să încheie în același spirit care l-a însufletit de la început: «Așa de veți crede acestea toate și alte învățături ale Sfintei Beserici Catolicești și neintinate le veți păzi și veți plini toate poruncile marelui Dumnezeu și Besericii Rîmlenești Catolicești foarte cu osirdie și cu credință, veti putea trage nădejde de simbria, care Dăruitorul tuturor bunătăților o făgăduie celor ce-L iubesc și-L ascultă pe El și făcătorilor de bine, adecă, mărirea sau împărăția ceriului, care nu va avea sfîrșit în vecii vecilor. Amin» (396).

Anton RUS

Nota editorilor

Ediția de față a *Catehismului* lui Ioan Iosif de Camilis, Trnava, 1726 reproduce textul tipăriturii vechi imprimate cu litere chirilice în limba română. Transcrierea textului în alfabetul latin s-a făcut prin metoda interpretativă. La baza transcrierii a stat exemplarul original, provenind din Biblioteca Academiei Cluj (în fondurile acestei biblioteci se află trei exemplare din carte).

Publicarea astăzi a vechilor texte românești (de factură româno-chirilică și altele) o considerăm o datorie de onoare a celor care sunt în măsură să o facă, fiind o contribuție la reconstituirea bibliotecilor sau a lecturilor, în cazul nostru al secolului al XVIII-lea.

Catehismul de la 1726 are o formă grafică elegantă, dar simplă, o literă bine conturată, având 4 dimensiuni. Se folosesc puține inițiale ornamentate, viniete, frontispicii și mici ornamente tipografice, tipice pentru tipografia de la Trnava. Cartea este paginată cu cifre chirilice, pe care le-am transcris cu cifre arabe și se află pe stânga textului. Sfârșitul paginii textului original este marcat prin //.

Am pus accent la transpunerea textului chirilic românesc în alfabet latin, păstrând trăsăturile limbii specifice perioadei în care s-a tradus cartea. Am căutat să urmărim echivalentele literelor chirilice și a celor latine, dar am urmărit și o apropiere de norme ortografice contemporane. Pe lângă litere chirilice care pot fi transcrise fără dificultăți în alfabet latin, am întâlnit câteva probleme pe care le-am soluționat după cum urmează:

Diftongii: **ia** - transcris în ia după consoană (bătaia), la începutul cuvântului (iartă, iad, iartă); transcris în ea (ungurească, creștinească, neam, starea); în forma i+a (viață)

ia (u) - în succesiune am transcris iia, iiu (a triia, Moisiu)

ii - imperfectul verbelor din conjugarea a IV-a (sfrșiia)

e - am transcris la începutul cuvântului ie (ieftin, dar Efes, el)

â - am transcris â în cazurile român, românesc; în alte cazuri î (mîna, mînca, cuvînt), ă (Măria, grecească, nărav, săbor). Am ținut cont și de particularitățile dialectale.

ă - nu l-am transcris, neavînd valoare fonetică.

ou - l-am transcris în u (ungurească, umbla),

în. îm - au fost transcrise conform uzanțelor actuale.

th - apare în forma de th (Martha, Mathei), ft (poftori, pofitoriu).

o - ambele forme au fost transcrise o, ele apar neregulat la început și în interiorul cuvîntului. O nu apare de obicei la începutul cuvîntului.

Am păstrat forma veche în cazurile : doao, voao, văduolor.

În text se află puține litere suprascrise, le-am așezat la locul lor. Greșelile de tipar au fost corectate tacit, greșelile din Lista aflată la sfârșitul cărții le-am îndreptat conform indicației corectorului. Am întregit cuvintele prescurtate, cel mai des Domnul Hristos, Isus Hristos, Dumnezeu, dar am păstrat forma dumnăzăiesc găsită uneori în text în forma întregită. În original se folosesc (), noi am folosit [] pentru corectarea unor greșeli sau pentru intervențiile noastre în text¹.

¹ Dorim să-i mulțumim colegial d-lui Conf. Dr. Mihai Alin Gherman pentru bunăvoința și sfaturile prețioase de specialist de care am beneficiat din partea Domniei Sale. De asemenea îi mulțumim Andreei Mârza pentru colaborare la colaționarea textului original al lui I. I. de Camillis

КАТЕХИЗЪ.

Для нащки Оугроускимъ людемъ
Зложиннѣмъ.

СВ ПРИБЕЛЕВНѢМЪ: ГДѢ НА ІСЪ: УСОИФА:
ДЕКАМІЛѢ Христо ЕпѣА СЕБАТЪ: МОУ-
КАЧЪ: И ПРО:

НАМѢСНИКА АПЛСКОГО НА ЛЮДИ
Косточи: НАБЖЕ:

въ Кролѣствѣ Оугроускомъ, и его Предѣлѣмъ.

ПРЕСВѢ: ПЕСЯ: И КРОЛѢ: МАЕ-
СТАТУ СОБѢННИКА.



ВТернѣкѣ Тѣпом: Акадѣм: Судьменѣ Ань-
дрѣя Германна, Рокѣ Бжго, ЯХѢЦ,

КАТЕХИЗМЪШЬ

С Я У

↑ ВЪЦЪТЪРЪ КРЕЩНИЙСКЪ
↑ ФѢЛОСОФЪ, ИГМЪЛЪН РЪСЕКСЪ
ДННЬ ЦАРА ОУНГУРІАСКЪ.

Д а т з Я ф а р з

П и н ь .

Ъскрдія, шї ѡстїніла Мъри Салѣ.
ДОМНЪЛЪН Д: ЇѡАН ЇѡАНФЪ .
ДЕКЛМНІЙ ,

ІпнскѸпѸль СѣвѣстѸлѸн , шї ѡль МѸнкѸ
чѸлѸн : и прѸ.

ЧннѸлѸн прѣѡцїскѸ оѸнн дн лѣчїа ГрїчаскѸ
Кнкарншъ ЯпѸтолнчѸкѸ, ↑ Цара ОѸнгѸ-
рїаскѸ Сфїннчїн шї ѡнзлцѸтїн ↑ лѣрѸнїѸ
РѸмѸлѸн СфѣтнїкѸ.

Іаръ акѸль.

↑ ФѢЛОСОФЪ ИГМЪЛЪН РЪМЪНІСКЪ, ↑ ЛНМЪЛ
РЪМЪНІАСКЪ ↑ ТОАРЪ; ШИ ТИПЪРНТЪ.

↑ СѸмбѸтѸ мѸрї, ↑ Типографїа ЯкадѸмїн-
часкѸ. АнѸль дїла ЛѸ. ЯѸѸѸ.

**Catechismuș
sau
învățătură creștinească
în folosul neamului rusescu
din Țara Ungurească.
Dat afară
pin
osîrdia și ostenela Mării Salea
Domnului D[omn] Ioan Iosif
Decamilis,
Ipiscopul Sebastului și al Munca-
ciului: iproci.
Cinului preoțescu unit din legea grecească
vicariș Apostolicescu în Țara Ungu-
rească, Sfintei și înălțatei împărății
Rîmului sfetnicu.
Iară acum
în folosul neamului rumânescu, în limba
rumânească întoarsă și tipărită.
în Sîmbăta Mare, în Tipografia Academi-
cească. Anul de la HS. [1726]. //**

1 **Cuvîntu cătră preoți**

- Cum ni-să cade noao, carii sîntem puși și rînduiți din mila lui Dumnezeu spre grija sufletelor răscumpărate cu cinstit sîngele Mîntuitorului nostru Isus Hristos, să ne aducem aminte de învățătura apostolicească care vasul cel, ales dumnezeiescul Pavel o lăsat tuturor ipiscopilor la Tit cap 1, stih 7, zicîndu: „Cade-să ipiscopului fără de păcat a fi, precum să cuvine slugii lui Dumnezeu,„, adecă: nu mîndru, nu mînios, nu bețiv, nu învrăjbitoriu, nu poditoriu lucrurilor grozave, ci priimitoriu, blînd, treaz, dirept, sfi-// ntu,
- 2 răbdătoriu, coprinzătoriu, cuvîntului direptu de învățătură, ca să poată îndirepta și îndemna spre învățătura cea direaptă și a certa pe cei ce să punu împotrivă. Așjidere și voi preoților, carii sînteți oilor celor cuvîntătoare al doilea păstoriu și din darul dumnezeiescu cuvîntului lui Dumnezeu și Tainelor de Domnul nostru Isus Hristos pentru mîntuirea neamului omenescu rînduite slugi credincioase. Țineți minte bine această învățătură apostolicească, carie, cu tot sufletul vostru urmîndu-să vă încredințați viața voastră și năravurile voastre. Izgoniți din inimile voastre mîndria și nu fiți asemenea farisăilor care pe scaunele sale cu mare pompă și deșarte podoabe să îmbrăca, mîndreți umbla și cu mîndria lor cea nebună, învățătura cea de folos a adevăratului Mesie o călca, făcîndu-să pe sine mai înțelepți, măcar că prorociile nu înțelegea, ci fiți adevărați
- 3 următori Mîntuitoriu- // lui nostru Isus Hristos care adevărat au zis de sine: „Eu sîntu bun și blîndu cu Duhul care scoboră pe cei mîndri și înalțu pe cei smeriți” [Lc. 1, 51-52]. Nu fiți mînioși că mînia după cuvîntul filosofului îi nebunie, că cine se umple de mînie, de multe ori cu aceasta fiindu orbit să sloboade într-unele de care apoi foarte-și bănuiește și cu multă dosadă și pătimire de bie să curățește. Pentr-acea orice creștin, ca să nu cază într-atîta și gre răutate, cade-i-să să să ferească de unele lucruri ca acestea, care

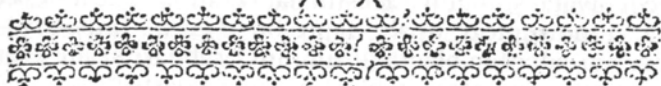


К Ѹ В Ѥ Н Т Ѹ К Ѥ Т Р Ѥ П Р Е
Ѡ Ц Н.

КѸМЬ НИСЪ КАДЕ НѸАѸѸЪ КАРН СЪН-
ТЕМЪ ПѸШНЪ, ШН РЕНДѸЩН ДН-
НЬ МИЛА ЛѸН ДНЕСѸЪ, СПРЕ ГРН-
ЖА СѸФЛЕТЕЛОРЪ РЪСКѸМПЪРАТИ КѸ ЧНИСТИТЬ
СЪНЦИЛЕ МЪНТѸНТѸРКОЛѸН НОСТРѸ ІІСЪ ХСЪ.
СЪНЕ ЯДѸЧИМЪ ЯМНИТЕ ДЕ АНЕЦѸТѸРА
АПОТОЛНУСЪ, КАРЕ ВАСѸЛЬ ЧЕЛЬ ЯЛЕСЪ
ДНЕСѸНЕСЪ ПАСЕЛЬ ѸЛЪСАТЬ ТѸТѸРОРЪ
ІПИСѸПНЛОРЪ ЛА ТИТЬ КЯ : Я. СЪН. З. ЗН-
КЪНДѸ : КАДЕСЪ ІПИСѸПѸЛѸН ФЪРЪ ДЕ ПЪ-
КАТЬ АФН, ПРЕСЪМЪ СЪКѸКІНЕ СЛѸЧН ЛѸН
ДНЕСѸЪ, АДІКЪ : НѸ МЪНДРѸ, НѸ МЪНѸѸСЪ,
НѸ ВЪЩНЪ, НѸ АН ВЪЖЕНТѸРЮ, НѸ ПО-
ДНТѸРЮ АДКРѸРИЛОРЪ ГРОЗАКЕ : ЧН ПРН
МНТОРЮ, БЛЪНДЪ, ТРІАЪ, ДНРІПЪ, СЪЪ-
А НТѸЪ

Cuvântu cătră preoți
în limba română

(̄)



ПРѢМОВА ДО ДУХОВНЫХЪ.



Къ мѣ памяти маємо ѿ
 Оной Апостолской нащѣ, ко-
 трѣю создъ избраннїи Павелъ
 Свѣтъ zostáкѣ къ мѣ Еппомъ
 мѣбичуы : [а] Подобаѣ Еппъ безъпорочнѣ
 быти, ꙗкоже Бжю стронтелию, и несѣѣ
 огаждающѣ, не дѣрзнѣ, не напрасникѣ,
 не гнѣбникѣ, не пѣаници, не бѣици, не
 ккѣростяжательнѣ, но страннлюбивѣ,
 Бглюбѣцѣ, цѣломудрѣнѣ, правѣднѣ, прѣ-
 бнѣ, воздержатѣнѣ. держащемуся кѣр-
 наго словесѣ, по оучѣнїи, да снлнѣ бѣдѣ,
 и подучѣти къ здравомѣ оучѣнїи и проти-
 вѣщѣиася обманчѣти. Такѣи къ Духовнѣи,
 которѣи сѣ кторѣи Пастирѣи словеснѣ
 овѣцѣ, и стронтелими слова Бжого, и Са-
 краментокъ ѿ Хрѣта Гда постановленѣ,
 маѣте тѣбюжъ нащѣ къ памяти держа-
 ни, и вѣдлѣгѣ ии жѣтїи провѣдѣти.

[а] Тн. Глак. ̄,

А 2

Сѣга

Cuvânt către preoți
în limba ruteană

- 4 duc pe om la pierzare, muncindu ca tot omul care îi învățat și sucuit a acestui nărav rău sau păcat să să dezvețe și să să îndirepteze în alte fapte bune care-s împotriva acestui nărav rău, adecă în blândețe, umilintă, răbdare și alte greutăți, că „în pătimirile voastre viți birui sufețele voastre” [Lc. 21,19] zice
- 5 Domnul. Și în alte locuri: „Fericiți-s cei blînzi că ei vor mo- // șteni pămîntul; fericiți-s făcătorii de pace că aceie fiii lui Dumnezeu să vor chema” [Mt. 5, 5.9]. Nu puneriți veselia voastră în beție. Că, ce-i mai urît a vede, decît omul amintere cinsti tu și de toți priimitu sau mai vîrtos cu darul Duhului Sfîntu împodobit, în zaviznice și urîte beții și mîncări afară de samă înecat? Că, și dobitoacele cele fără înțăles atîta mîncă și beu cît le poștește firea, ca să-și poată ține viața; dară omul, care-i cu minte și îi făcut să caute la cele mai de sus, care mai pe urmă fericit să-le poată ajunge. Ca firii salea și lăcomiei a face destul și afară de samă cu atîta grozăvie a numelui său într-această parte, mai jos decît dobitoacele a să lăsa și atîta răutate a aduce trupului său de care și voivodul doftorilor au mărturisit zicîndu: „Grijiți de împlere pîntecelui afară de samă
- 6 din care toate beteșugurile vinu în // trupul omului” [...]. Și dumnezeiescul Pavel Apostol iară zice și într-acestu nărav, cu această învățătură de mîntuire ne îndemnă la Efes cap 1, stih 40 [Efes. 5, 18]: „Nu vă îmbătareți cu vin, întru care este curvie” Pentr-acea bogatul cel ce să îmbrăca în urșinicu și pre să slobozie în toate deșertăciunile aceștii lumi și păcate peste păcate grămădie în fundul iadului sau îngrupat. A be puțin pentru lipsa sau beteșugul trupului sau pentru veselia inimii nu-i lucru rău. Ci în uspețe, cîrșme și în uliță beuturile, afară de samă și urîte, ales fetelor duhovnicești, sîntu foarte contenite și oprite de sfințele canoane și firii noastre; beția îi lucru foarte necuvios și împotrivoriu. Cîndu afară de samă și de măsură fiindu îngreuiată în silă îi caută a să curați și la starea cea de mai-nainte a să pune. Nu fireți pripitori spre bătaia deaproapelui vostru, fără cîndu îi de lipsă pentru îndireptarea lui și cîndu vă fa- // ce cineva silă și în pizmă bucuroși răbdați, avîndu nădejdea plății de vecie; aducîndu-vă aminte de credința creștinească care ne-au învățat Domnul nostru Isus Hristos, încă fiindu cu noi în trup omenescu, zicîndu: „De-ț va da cineva o palmă peste obraz, întoarce și cealaltă parte” [Mt. 5, 39]. Și această pildă a pătimirii ne-u dat noao în toată viața Sfinții Sale, de vreme ce și pe Patru, mai marele apostolilor, ucenicul Sfinții Sale cel mai iubit care vre să-L apere, nu l-au

lăsat ca să-L apere cu sabie cîndu mînioși jidovii spre groaznică moarte îl prinde. Așijdere și voi, cîndu simțiți că vă face cineva în pizmă, aduceți-vă aminte de cuvintele cu care v-au îmbucurat adevărînta cea vecinică: „Fericiti-s cei ce pat izgonire” [Mt. 5, 10]. Bătaia doao¹ răutăți aduce: una celui bătut, alta celui ce bate, că cel ce bate a prinde pe cel bătut spre izbîndă și-l împle de mînie și-și scornește urîciune sieși și cheamă județul pe pedepsi-//rea sa. Pentr-aceamai bine este să vă conteniți de unele vrajbe ca aceste, ca soția și viața voastră să fie pace, pildă, floare și de folos creștinilor. Nu vă slobozireți în dobînzi urîte, că cine poștește multu bine a birui într-această lume, mintea lui atîta să depărtează de lucrurile cele cerești, cît² nu să poate spune cîta împiedicare și pagubă aduce mergerii înainte întru cele sufletești și deregătorii griji, păstorești lipite, această fără de socoteală poftă a lucrurilor celor trecătoare, în care multe suflete pieru și cinul besericescu, care amintre foarte-i luminat și cinstitu, îi necinstit și nebăgat în samă și nesocotitu pentru unii ca aceia care caută aceea dobîndă fără socoteală. Pentr-acea Sfinții Părinți în Sfintele Săboară așe tare au oprit ca să nu să mestice preoții în neguțătorii și alte lucruri din afară. Pentr-acea cu multu mai vîrtos tribue să să ferească și de alte luc- // ruri mai mici în folosul trecătoriu care lesne are pute dobîndi dintr-alte meștersuguri mirenești au jocuri și carnete care nu să cuvînă cinului preoțescu și care nu numai de Dumnezeu, ce și de mireni și Sfintele Săboară îs oprite. Și nu numai mirenilor, ce mai vîrtos și preoților. Și adevărat, nece o cinste nu pot aștepta preoții de la mireni, oricari întru acestu nărav rău cu atîta pagubă și a cinstii și a sufletului său să tăvălesc. Cătră oaspeți ales, cătră călători și săraci fiți milostivi și ieftini, dîndu-le bucuoși sălaş și alte care-s de lipsă călătorilor, ca să poată la voi odihni și răsufila, fiindu bătuti și osteniți de drum. Arătați-vă dragostea și libovul cătră toți întru cele slobode, uspătîndu-i, veselindu-i, bucurîndu-i și vorbindu bucuoși cu ei. Fiți treazi în toată vreme, mai ales cîndu aveți vorbă cu cineva, au v-i să faceți ceva care să cuvîne dere- //gătorii voastrea ca să nu să îndoiască și să ia pildă ra cei ce-s supuși vao întru cele sufletești; ca așa, din faptele și viața voastră, nu ocară, ci laudă să aveți la toți cei buni și cinstiți. Iubiți direptatea care foarte va fi cunoscută și biciuluită oamenilor și oilor voastre, de nu v-iți busului pe nime, neci în sufletu, neci în iosagu, neci în cinste sau

¹ Scris *dao*.

² Scris *cut*.

- în veste sau în vestea cea bună ci vă viți ajunge cu ale voastre, care v-au dăruit milostivul Dumnezeu și viți întoarce oricăruie [ce-i] al său și viți face orice să cuvine și-i dreptu. Fiți sfinți și răbdători, ferindu-vă de pofta strîmbe și soții cu prihană, de muieri, de vorbe grozave și povești, de cîntece lumești, de jocuri și alte lucruri care nu sã cuvînu cinului preoțescu, ce lege lui Dumnezeu neîncetat o căutați, Sfînta Scriptură și alte
- 10 învățăturiale Sfinților Părinți cetiți și // ispițiți ca să puteți mai lezne și sufletele voastre [sic!] a mîntui și oile care-s încredute grijii voastre cei păstorești, cu pîne sufletească a paște și mai pe urmă la pășunea cea cerească și staulul cel de sus fără frică ale duce. Mai pe urmă, fiți prietini învățăturii cei adevărate și de mîntuire și cu oameni vestiți cu învățătura și viață bună creștinească și nu pe cei care-s³ umflați⁴ cu înțelepția cea deșartă a aceștii lumi și muncescu a să arăta mai înțelepți de cît sîntu, cinstiți, ci pe cei care-s în Beserica Catolicească a Romei plini de dreapta și adevărata învățătura Sfintei Evanghelii care or pute proștii și pe cei leneși, carii nu grijescu de mîntuirea sa cea de vecie, a-i învăța pe cei răi a îndirepta și pe cei ce greșescu la cărarea ce de mîntuire aduce. Pe aceștia cinstiți și pe aceștia cu toată inima iubiți. Că alții fiindu întorși și stricați cu învățătura eriticilor,
- 11 sup- // tu fagur de miere arătîndu-să înțelepți pi-ncet, încet, slobod în inimile oamenilor veninul eresurilor care-s⁵ pierzare sufletelor de vecie. Iară aceste cu învățătura dreaptă, adevărată și de mîntuire, pe cei greșiți îndereptează și destoinici facu oamenii aține darul dumnezeiescu, sufletelor sale făcătoriu de viață. Pentr-acea ca și eu deatorii și deregătorii mele⁶ ca să poci face destulu și voi ca să știți cum veți pute mai lesne a învăța sufletele care-s încredute păstorii voastre ce să cade a ști și a face credincioșii lui Hristos și întîi capetele și păstorii lor cei sufletești, acestu Catechizmuș sau învățătura creștinească într-această cărțăluie deregătorii voastre foarte de folos foarte cu gîndu bun o am strîns, în care pe scurtu și foarte ales, la înțălesul și folosul sufletesc acestui neam rătăcitu (pentru al carie ajutoriu și bucurie am priimitu această muncă), toate articulușurile credinții, porun // cile lui Dumnezeu și ale Besericii, Tainele Teștemăntului Nou, Tatăl nostru, Bucură-te Maria și alte lucruri care nu numai atîta-s de
- 12

³ Scris *caresu*.

⁴ Scris *uflați*.

⁵ Scris *su*.

⁶ Scris *melea*.

- lipsă omului creștin, cât fără de ele nu poate a se spăși, necedecum, ce și care-s de lipsă pentru umplere poruncilor. Și altor lucruri grele, care de multe ori vin la *Întrebare*, și mai ales acele care grecii cizmatici, sau care s-au tăiat de către Sfânta Biserica Romei, în rînduielele și cinurile lor fără ocă au sucuit a arunca și a mișca împotriva rîmlenilor le-am tălmăcitu și le-am dezlegat. Pentru-acea această învățătură de mîntuire cu acea poftă și gîndu o cetiți, cu care poftă părințască o am adus și eu voao, primiț-o și cât veți pute mai bine și mai vîrtos într-însa vă ispițiți și cu viața voastră ei vă asămănați. Că-i adevărată învățătura Sfintei Biserici Rîmlenești și Apostolicești care o mărturisim
- 13 a o cre- // de, cîndu facem mărturisirea credinții. Iară voi spre cinstea și mulțămirea muncii mele cei păstorești și ostenelii în bătrînețelor mele, care am priimitu pentru folosul sufletelor voastre o priimiți, adueîndu-vă aminte de mine purure în sfintele rugăciunile voastre, care o poftescu să cază în mai bună și mai mare mărirea lui Dumnezeu, adăugarea și întărirea Sfintei Unii care-i întră Sfînta Biserica Rîmlenească și Grecească și vă spășiți.
- 14 // **Ce tribuie să facă preoții cîndu or vre să de această învățătură poporanilor?**

- Intr-acestu Cuvîntu înainte părințește v-am îndemnat pe voi, cinstiți în Hristos frați, ca după învățătura apostolicească viața și năravurile voastre să îndereptați. Aceasta vă să cuvine voao întîi a gîndi și a păzi ca pin această învățătură de folos și traiurile voastre și faptele voastre cele bune să fie lumină, viața voastră înainte oamenilor ca precum lumina aprinsă în feșnicu luminează, așa și voi să luminați pe cei ce-s în întunerecul neștiinței în prostie, în lucrurile cele de lipsă la viața de vecie și care-s căzuți
- 15 și învăluți în funinginea // păcatelor, ca așa fiind întorși pin voi la lumina cea de mai-naite la cunoștința vieții de vecie să mărească pe Părintele vostru care-i în ceriu. Că voi sînteți în locul apostolilor cărora au zis Domnul Hristos: „Mergeți în toată lume a propovedui cuvîntul Evanghelii” [Mt. 28, 19]. Pentru-acea împleți poporani voștri de învățătura Sfintei Evanghelii, propoveduind adeseori cuvîntul lui Dumnezeu în bisericele voastre, învățînd tinerii și bătrînii, pruncii și pruncele și pe toți carii pot înțelege cuvîntul lui Dumnezeu, tălmăcindu-le și descoperindu-le toate care le tribuie lor a crede și a face ca să miruiască viața de vecie, ca pin lenea voastră sufletele cu cinstit și scump sîngele Domnului Hristos răscumpărate, să nu cază în jahul blăstămatului diavol,

și ca să nu le caute oarecînd dreptul județ din mîinile voastre cu mare paguba sufletelor voastre. A doua: Ca să puteți umple aceste // toate care am scris mai sus în toată duminica după ce isprăvește Sfînta Lăturghie, să de știre Preotul tuturor poporanilor ca înainte sau după vecernie să vie toți la sfînta beserica, ca să auză această învățătură de mîntuire, care-i foarte de lipsă creștinilor, ca să poată bine și în curățanie a trăi. Însă, pentru ca să nu să întîmple nescari lucruri necuvioase, bine ar fi, ca într-o duminică să cheme bărbații, într-alta fămeile sau de vor veni toți o dată, o parte, adecă: bărbații să să deschilinescă de cătră fămei.

A trie: să înceapă Preotul făcînd cruce a zice: Tatăl nostru, Bucură-te Maria,

Credeul și alte rugăciuni pe scurt care or place norodului și să vor întîmpla după vreme și sărbătorile anului și așa să zică, ca să poată și norodul a zice după el din cuvînt în cuvînt. A patra: să îndemne pe toți carii știu ceti, ca să ție la sine una dintr-a-
17 // ceste învățături, adecă: o cărțaluie mai-nainte de duminica, în care va fi învățătură să arate la o păreche de prunci care va socoti, că-s mai înțelepți, o rugăciune scurtă să o învețe pînă duminică și apoi duminică în beserica de rost și tare să o zică unul, iară altul să asculte și unde va⁷ greși să-l înderepteze și care dintr-aceste va ști mai bine de cît altul să-l cinstească cu ceva și să-l laude înainte altora ca să-i tragă inima și pe alții la învățătură. Mai pe urmă după ce va face Preotul așa pe cum l-am învățat și pruncii care au avut letcă o spus de rost, Preotul să le tălmăcească și să-i lumineze într-acea letcă de toate cîte-s într-însa sau poate și deire din Sfînta Scriptură, care va socoti că lor și altora, care aud or fi mai de lipsă și de folos sau poate le lua și din Evanghelia, care
18 să va întîmpla într-acea duminică sau sărbătoare după // an sau rînduiala Besericii cînd va vre să învețe și să facă catecheziș. Să muncească încă Preotul și într-aceasta, ca să nu zăbăvască oamenii cu învățatura sa mai mult decît un ceas ca să nu li să urască, ci să le fie dragu și el și învățatura lui și așa inimile lor pentru lungimea vremii de cătră această învățătură de folos să nu li să întoarcă.

Iară la sfîrșit, după ce va isprăvi cea învățătură, iară să zică cu ei o rugăciune frumoasă și scurtă ca și la început într-acesta chip, ca să poată zice și norodul după el cum să cade cu umilință și isprevind aceste toate bine și precum să cade, să de laudă lui Dumnezeu iară norodului blagoslovenie și slobozie a merge pe acasă în pace.//

⁷ Scris *uneva*.

19 **Învățători creștinești. Cap întâiu. De Credință și Credeiiul Apostolilor**

Întrebare. Că ce au făcut Dumnezeu într-această lume oamenii?

20 *Răspuns.* Ca singur pe Dumnezeu făcătoriiul nostru să-L cunoaștem, Luisingursănerugăm, pe El să-L cinstim, a Lui învățătură și porunci să împlăm, Tainele de El // rînduite pentru păsenia noastră să priimim și după moarte cu El în împărăția ceriului să stăpînim.

Preotul. Toate alte făpturi și cele simțitoare și fără ocoșag și minte, precum sînt multe feliuri de dobitoace și dihanii pemintești, în văzduh zburătoare, în ape înnătătoare și cele nesimțitoare, precum sînt: ierburile, florile, poamele și orice din pămînt să naște și crește. Așjidere și planetele, stelele, elementumurile sau stihiiile și metalurile adecă: aurul, argintul, cusitoriiul, marmorile, cu un⁸ cuvînt orice vedem în ceriu și pre pămînt, toate de Dumnezeu îs făcute pentru singură Mărirea Sfințiii Sale și viața omului, adecă, ca noi, cunoscînd într-atîtea și minunate lucruri înțelepția și puterea dumnezăiască, pe ea să o lăudăm și peste toate să o mărim și cu făpturile ei bine și cu modru bun să trăim și vieții și morții noastre fericit sfîrșit să ajun- // gem și mai

21 pe urmă în ceriu cu Dumnezeu în veciia de veci să moștenim.

Întrebare. Încare credință putem plini aceste toate pe cum să cadă?

Răspuns. Numai într-aceasta care să cheamă de creștini catolicească.

Întrebare. Care să cheamă creștin și catolic?

Răspuns. Care-i botezat și mărturisește Legea lui Isus Hristos, adevăratului

Dumnezeu și altor porunci și jirtfe care-s împotriva Besericii, logodnicii lui Hristos, să împotrivește. Care Beserica în toată lumea îi vestită și să cheamă Pravoslavnică și Catolicească.

Preotul. Să înalță și să țin măreți din multe părți într-această lume oamenii. Unii pentru că-s în meșterșugul și învățătura a unui vestit dascăl, grămătici sau dieci, alții pentru că-s ai unui vodă puternic ostași, alții, pentru că-s din neam bătrîn și luminat, alții, pentru că-s sfințici din lăuntru împă- // raților, crailor, vozilor și-s foarte credincioși curteni. Ci pe aceste pe toți îi întrecem pe sus noi creștinii, adecă că cu acest nume mîntuitoriu și atîta de luminat creștinesc sîntem însămnați sau că ne chemăm creștini. Că pîna sîntem creștini în premarele învățătoriiul nostru cunoaștem înțelepția de vecie, înainte carie înțelepția aceștii lumi îi nebunie.

22

⁸ Scris *cun.*.

- În veziriul nostru mărturisim pe Dumnezeu Savaoftă, înainte cui puterile cerești să cutremură; în strămoșul nostru avem pe Cel bătrîn de zile, care nice o dată început n-au avut și pururea au fost și nice o dată sfîrșit nu va ave; în loc de împărat și craiu și domn, noi avem împărat, craiu și domn, împăratul împăraților, craiul crailor și domnul domnitorilor, adecă Dumnezeuul Dumnezeilor cel bogat vecinie și puternic; că așa Apostolul Ioan
- 23 cap 1 mărturisește zicînd: „Oricît 1-a- // u priimit pe El, putere le-au dat fii lui Dumnezeu a fi”. Și pentr-acea să măresc și craii francilor că-i numesc în titlușurile lor foarte creștini. Iară craii ișpanilor pentru că-i numesc foarte pe sus pravoslavnici sau catolici și nu biciuluiesc țările că-s atîta de mari, de tari și largi atîta, cît biciuluiesc aceste alduite și sfinte nume și mulți fără samă mucinici mai bucuroși au vrut să pată multe feliuri de munci groaznice și de această viață trecătoare a să dezbrăca de cît a pierde și a tăgădui acest nume creștinesc, adecă a nu să chema creștini, aceste titulușuri și sfinte nume măcar că-s atîta de frumoasă, cît, ca și capetele cele încununate foarte le împodobesc, însă pot a să da și altor oameni mai de jos, adecă și celor nemișiți și boierii și celor nenemișiți și nevoierii, învățaților și neînvățaților, proștilor
- 24 și dascălilor, că aceste to- // ți să pot chema creștini și catolici, de vor crede cu dedinsul cum să cade și vor păzi toate care au poruncit Domnul Hristos sau pin sine sau pin Sfînta Beserica Sfîntiiei Sale a crede și a păzi. Însă să află mulți dintră oameni carii cu numele să numesc creștini; ci pravoslavnici sau catolici nu sînt și pentr-acea să sămlăluiescu întră turma eriticilor, care pentru că-s botezați și cred unele articulușuri ale credinții să pot numi creștini. Iară pentru că nu vor să crează toate care Sfînta Beserica Romei Catolicească au poruncit credincioșilor a crede, din brațele Sfintei Maicii Beserici ca nește ramuri putrăde cu păgăni și publicani să taie afară. Și iară mulți sînt creștini pravoslavnici, adecă catolici, carii cred toate care au poruncit Sfînta Beserica credincioșilor a crede, ce nu păzăsc deplin poruncile ei, care ne
- 25 poruncesc să ne ferim de rău și să facem bine. Pentr-acea și // aceste nu să pot bine chema adevărat și de aproape creștini buni, măcar că să pot aceste toți a se mări cu aceste nume luminate, adecă, că-s creștini și catolici, că adevărat precum patele și spicele pînă atunci bine apasă și cumpănesc și să cinstesc, pînă cînd rămîn grăunțele griului într-însele; iară cum cad și să scutură grăunțele și să adună în jidnițe și în coșure, patele focului sau

dobitoacelor mai de jos în mâncare să dau, așa după moarte și județul, care pe noi pe toți ne așteaptă, creștinii cei buni și direpți vor fi purtați de îngeri în împărăția ceriului; iară cei răi să vor arunca în întunerecul dinafară unde va fi plîns și cîrșnire dinților⁹.

Întrebare. Care-întîiulsămncreștinuluipravoslavnicsaucaolic?

- 26 *Răspuns.* Însămnul Sfintei Cruci care-l facem cu mîna cea dreaptă în noi, zicînd: „în numele Tatălui și Fiiului și Duhului Sfînt. Amin”. // *Preotul.* Într-acest sămn să descopere și să dezleagă unirea și întreirea sau uniința și Troița Dumnezăirii, unirea, adecă în ființă iară Troița în fețe; că zicînd în numele și nu în multe nume, mărturisim a fi un Dumnezeu și zicînd: „Tatălui și Fiiului și Duhului Sfînt”, mărturisim trei fețe dumnezăiești, care fețe dumnezăiești, măcar că în sine una de cătră alta să deschilînește; însă, sînt un Dumnezău într-o ființă sau într-o fire dumnezăiască că așa și Tatăl în Dumnezău și Fiiul în Dumnezău și Duhul Sfînt în Dumnezău și acești trei nu-s trei Dumnezăi ci un Dumnezău. Această dară sîngură deschilinire să află întră aceste trei fețe; că Tatăl de la nime nu să naște, nice purcede; Fiiul să naște de la Tatăl; și Duhul Sfînt purcede de la amîndoi, ca de la un începătoriu. Într-acest sămn al Sfintei Cruci să cupindă
- 27 încă și alte mai multe Taine; că, cînd // punem mîna cea dreaptă în frunte și zicem „în numele Tatălui”, mărturisim Tatăl a fi începerea dintîi care nu să începe de la nime; iară cînd punem mîna în piept, zicînd: „și Fiului”, mărturisim nu numai nașterea Lui cea din veci de la Părintele, ce și pogorîrea pre pămînt acei fețe și întruparea în vreme din zgîul Marii Vergurii; și după moarte a Lui mărită înviere și suire la ceriu, unde șede de dreaptă Tatălui Atotputernic. Mai pe urmă cînd ducem mîna din umărul cel drept în cel stîng, zicînd: „și Duhului Sfînt”, mărturisim acest Duh a fi dragostea amîndurora fețelor, adecă: a Tatălui și a Fiiului și aceste toate le întărim, zicînd „Amin”. Adecă, așa iaste, așa să fie în tot locul totdeuna. Sămnul crucii însămnează și taina pătimirii Domnului Hristos care au murit pe lemnul crucii pentru mîntuirea lumii. Și are acest sămn mare virtute sau
- 28 putere // că, precum crucea cea de lemn pe care Moisiu au fost spînzurat șerpele cel de aramă, vindeca pe toți cei ce căuta spre ea de mușcătura șerpilor celor veninoși¹⁰, așa și aceasta vindecă de veninul păcatelor pe cei ce să întorc cătră ea cu inimă smerită și înfrîntă. Și dracilor încă atîta-i de groaznică, cît neputînd căuta

⁹ Cf. Mt. 8, 12.

¹⁰ Cf. Io. 3, 14.

spre ea, le caută să de fuga. Luat-au în samă virtutea ei Marele Constantin¹¹ împăratul Răsăritului în războiul cu Maxentie și alți foarte puternici pizmași după ce o văzut în ceriu, în care era scrise cu stele aceste cuvinte: „cu acest sămn vei birui” și îndată au poruncit ca să să puie cruce în tot steagul de războiu și să să cinstească petutindine. Și Sfînta Elena maica lui, cînd au călătorit la Ierusalim, foarte cu dedinsul au cercetat acel loc, în care de necredincioșii jidovi au fost îngrupată sfînta cruce; și, după ce o aflat, cu mare cinste și mulțime de //oameni o dus în cetate și foarte să cinstie de tot norodul. Și din vremea aceea sfînta cruce, care mai-nainte era sămnul ocării, au trecut, s-au făcut sămnul cinstii; că și nemișii, boierii o început a o purta în veșmintele sale¹² și ipiscupii, vlădicii cu ea a să împodobi. Craii spre ademanturile sau cununele sale¹³ a o pune și creștinii întru deschilinirea de cătră cei necredincioși și în loc de armă împotriva puterilor drăcești.

Întrebare. Pentru ce latinii cînd fac sămnul crucii întîi pun în umărul cel stîng apoi în dreptul?

Răspuns. Să lovescu facerile aceștii cruci precum noi, cei de la Răsărit așa și cei de la Apus fac, că noi grecii zicem „și Sfîntului Duh”, iară latinii „și Duhului Sfînt”, puind mai pe urmă acest cuvînt sfînt, numirea a trii fețe, adecă: a Duhului Sfînt și la noi și la eicade în umărul cel stîng. Pentr-acea în fa- // cerea acestui sămn al sfînteii cruci nice o greșală nu vine nice la noi, nice la ei, ci amîndoao părțile după sfintele rânduiele și laudate cinurile sale¹⁴ foarte bine să tocmesc în facerea sfînteii cruci.

Întrebare. Cum tribuie să punem degetele manii drepte cînd ne facem cruce?

Răspuns. Degetele cele dintîi tustrele împreună în aducerea

¹¹ Constantin I, numit cel Mare (Naissus 280 - Anyrona, Nicomidia 337). Fiu al lui Constant I și al Sf. Elena, a fost proclamat august la moartea tatălui său (306). A devenit din 324 unicul împărat al Imperiului după eliminarea colegilor și rivalilor săi Maximian (310), Maxențiu (312) și Licinius (324). Victoria asupra lui Maxențiu la podul Milvius (312) a fost decisivă pentru destinul creștinismului, victorie precedată de viziunea semnului crucii pe cer însoțită de aceste cuvinte în greacă: En toutō nika (lat. In hoc signo vinces). Prin edictul de la Milano (313) a garantat creștinilor libertatea de cult care echivala cu recunoașterea creștinismului ca religie de stat. În anul 330 a transferat capitala la Bizanț, dându-i numele de Constantinopol. În timpul lui s-au construit primele biserici creștine oficiale, Biserica Sf. Mormânt la Ierusalim, Bazilica din Vatican și Sf. Sofia din Constantinopol. Cf. Dictionnaire des nomspropres, rédaction par Alain Rey, t. II, Paris, 1903, p. 502.

¹² Scris *salea*..

¹³ Scris *salea*..

¹⁴ *Ibidem*.

aminte de Sfânta Troiță într-o Ființă dumnezeiască și doao cele mai de-napoi iară împreună în aducerea aminte de doao firi, adecă: cea dumnezeiască și cea omenească în Hristos, într-o față.

Întrebare. Dară când blagoslovește Preotul pe altul, cum tribuie să puę degetele?

Răspuns. Într-acestachip, casăiasă slovele cu care greceștesă scrie Isus Hristos, pentr-aceasta că blagoslovenia dată de la preot are darul
31 său de la Isus Hristos // care pentru a noastră mîntuire au fost răstignit.

Întrebare. În care tribuie să să învețe creștinii?

Răspuns. În faptele bogosloviei sau cuvîntării de Dumnezeu, adecă în faptele credinții, nădejzii și dragostii, cîte-s și ce și cum sînt Tainele Bisericii și cum tribuie să să slujască și să să ia acestea, ca să viețuiască și să moară fără păcat. Și cum să să poată învrednici la viața cea viitoare.

Întrebare. Dezleagă-mi ce-i credința?

Răspuns. Credința ăi ajutoriu, dar, sau oarece lumină, sau bunătațe peste firea noastră de Dumnezeu în sufletul omului vărsată cu care omul foarte vîrtos crede în Dumnezeu și toate carele-s descoperite de Dumnezeu și date pin Sfînta Biserica tuturor a să crede.

Preotul. Credința tribuie să fie întregă, adecă, tribuie
32 creștinului a // crede toate care Sfînta Maică Biserica Pravoslavnică sau Catolicească au dat să să crează de toți, că, numai una de va tăgădui, vinovat va fi morții de vecie. Tribuie să fie și din tot sufletul, adecă, tribuie creștinului a crede fără de nice o îndoială toate articulușurile, măcar că unele or fi încurcare și grele, ca cînd are vedea cu ochii; că îndoiala nu plinește credința și face în pizmă lui Dumnezeu, care le-au descoperit, ca cînd n-are fideștulă mărturie în adevărul acestora, care au zis sfinția sa și celor ce cred. Le-au făgăduit Domnul Hristos foarte ales dar și ajutoriu și Sfînta Scriptură foarte-i laudă și îi ține fericiti: „Fericiti carii n-au văzut și au crezut” [Io. 20, 29]. Iară de cei carii nu cred cu dedinsul, precum au zis Hristos lui Patru: „Puțin credincios, căce te-i îndoit!” la Matheiu cap 14, stih 31. Cu aceasta biruiesc creștinii multe războaie împotriva lumii și
33 a diavolului. // Aceasta-i temeiul virtuții și puterii creștinești, pe care, de-i mare, mai sus poți a rădica zidirea faptelor celor bune.

Întrebare. Iaste vro sumă, întru care pe scurt să să coprinze articulușurile care tribuie să să crează de toți?

Răspuns. Iaste Credeii Apostolilor, care s-au mai adeugat în Săborul de la Nicheia și de la Tăligrad; care să cheamă Apostolicesc

pentru că mai mult l-au făcut apostolii; și pentrucă ei au fost 12, în 12 articuri să împarte. Într-acestea pe scurt să coprind toate Tainele credinții noastre cele mai de temei, că tribuie să credem de Dumnezeu, de Hristos, de Duhul Sfent și de Biserica. Pentru- acea creștinii toți, carii au minte și-s mai dezvoltți tribuie să-l învețe.

Întrebare. Zi acel Credeiu?

- 34 *Răspuns.* Crezu într-un Dumnezeu, Părintele Atotputernic, Făcătorul ceriului și al pământului, văzute- // lor tuturor și nevăzute. Și într-unui Domn Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu unul născut, care de la Părintele s-au născut mai-nainte de toți vecii, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat născut, iară nu-i făcut ci îi într-o fire cu Părintele pin carele toate fură. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-au scoborît din ceriu și s-au întrupat din Duhul Sfînt și din Maria Ficioară s-au împelițat și fu om. Răstignitu-s-au pentru noi supt Pont Pilat, s-au chinuit și s-au îngrupat și au înviat a trie zi după Scripturi; și s-au suit la ceriure, șede de dreaptă Tatălui; și iară îi viitoriu cu mărire a judeca vii și morții că împărăția lui n-are sfîrșenie. Și întru Duhul Sfîntu, Dumnezeu de viață făcătoriu, care de la Părintele și de la Fiul purcede. Care cu Părintele și cu Fiul îi închinat și
- 35 mărit, care au grăit pin Proroci. Și // Una Sfînta Săbornicească și¹⁵ Apostolicească Biserica. Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor și aștept învierea morților și viața ce va să vie. Amin.

Întrebare. Dezleagă-mi aceste articulușure dechilin unul după alt, ca să le pocî înțelege mai bine.

Răspuns. În articolul dintîi mărturisim a fi un Dumnezeu Atotputernic care din nimica au făcut ceriul și pămîntul și toate care-s într-însele¹⁶ văzute și nevăzute.

- Preotul.* Dumnezeu în care credem îi unul de nime făcut, ci de la Sine au fost pururea și în veci va fi, îi o fire curată, nedespărțită și deplin Duh fără de materie, care nu să poată coprinde de nime sau care nice o făptură nu-L poate coprinde și coprinde în Sine toată virtutea sau mai bine, în El virtutea nesfîrșită, din care toate au luat a fi, îi înțelept că El îi înțelepciunea, îi bun și milos, că El îi bunătatea și mi-// la; îi drept, că El îi dreptatea, îi adevărat, că El îi adevărul, îi frumos, că El îi frămșețea, îi puternic, că toate poate face afară din păcat; îi mare fără măsură și fără sfîrșit, că-i petutindine și toate le împle și le plinește; îi bogat, că toate cîte-s
- 36 în ceriu și pre pămînt ale Lui sînt; îi nepățimitoriu, nemuritoriu

¹⁵ Scris ji.

¹⁶ Scris întrisele.

c- un cuvînt, orice-i bun sau poate fi bun sau să poate gîndi bun, Lui să cuvine foarte pre sus. Acest Dumnezeu mai-nainte de șapte mii de ani au făcut din nimica numai cu cuvîntul puterii Sale ceriul și pămîntul. El au zis și s-au făcut, El au poruncit și s-au zidit în ceriu raiul ceresc, îngerii, stelele, planetele, pre pămînt iadul, oamenii, dobitoacele, răsadurile, ierburile, elementurile sau stihiiile și orice-i văzut și nevăzut; și toate cu înțelepciune le biruiește și le ține și toate vede, aude și cunoaște, măcar cît de ascunse, cele trecute și cele viitoare, toate le // are ca și cele care-s de față și petutindine ajutorește și fără ajutoriul Lui nimica nu sa naște, nimica nu să prăsăște, nimica nu trăiește, nimica nu crește, nimica nu să mișcă. Acesta au dat Legea a să ținea de oameni, întîi în inima omului și în fire, apoi în scris istrailtenilor, carii, cînd i să ruga Lui și păzie poruncile Lui, toate ave de-a biu și încă și pe pizmașii lor îi biruie. Acestuie și noi cu mare umilință să ne rugăm, al Lui cuvînt să păzim, pe El să-l chemăm în toate faptele noastre într-ajutoriu și în El să punem nădejdea și toate faptele noastre.

Întrebare. Dezleagă-mi al doile articoluș?

Răspuns. În al doile articoluș mărturism pe Hristos a fi Domnul nostru și Fiiul unul născut al Tatălui de vecie de la care s-au născut fără de Maică mai-nainte de toți vecii. Și-i lumină din lumină, Dumnezeu adevărat // din Dumnezeu adevărat născut.

Iară nu-i făcut ci într-o fire cu Părintele pin carele toate fură. Că are o ființă și o putere cu Tatăl. Și acesta, pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-au pogorît din ceriu.

Preotul. Să cheamă Fiiul lui Dumnezeu că-i chipul ai unii firi cu Tatăl Dumnezeu născut și închipuit pin cunoștința Sa, adecă, Dumnezeu cunoscîndu-Să și înțelegîndu-Să pe sine, naște Fiiul și au amîndoi o Ființă, pentr-ace îi Dumnezeu asemenea Tatălui. Numai în față îi deschilinit, că de la Tatăl pin înțelegere sau cunoștințe S-au născut; și precum Tatăl au fost din veci, așa și Fiiul pururea au fost. Iară cînd au păcătuit oamenii și pentru păcatul lor n-au putut a face destul, Fiiul lui Dumnezeu mai-nainte de o mie și șapte sute de ani S-au coborît din ceriu, din lăcașul Sfinției Sale cel de pururea ca cu prețul cel neprețuit // al faptelor Sfinției Sale să facă destul pentru noi. S-au numit Emmanuel, adecă „Dumnezeu cu noi”. Să numește și Hristos că au fost unsul lui Dumnezeu în mare proroc și craiu; și să numește și Isus, acest nume îi cinstit îngerilor, groaznic duhurilor celor necurate îi foarte dulce cu tot darul și toată virtutea plin, pentr-

acea să fie pururea cu mare umilință în rosturile noastre, ori cînd începem și lucrăm ceva, ori cînd isprăvim, ca după voința Lui să viețuim și prețul pentru moșiia cerească să putem ajunge.

Întrebare. Dezeleagă-mi al treile articoluș?

Răspuns. În al treile articoluș mărturisim, că cînd Fiul lui Dumnezeu unul născut S-au pogorît din ceriu, S-au întrupat din Duhul Sfînt și din Maria Ficioară S-au născut.

- 40 *Preotul.* Era Maria din neam // foarte mare și vestit din semenție lui David craiu și proroc și s-au născut din Ioachim și Anna și au fost închinat lui Dumnezeu și din copilăria ei sau din prunciia în mănăstire au fost dusă cu alte verguri împreună. Acolo, după ce în curățanie au viețuit și au crescut, au fost logodită lui Iosif, bărbat drept și credincios, care iară era din seminția lui David; și aceasta o făcut nu pentru vro dezmiardare trupească, ci să aibă cine-i căuta de cele ce-s de lipsă vieții și a păzi ficiorii. Pe aceasta o ales Dumnezeu în a Sa Maică, că era întră toate fămeile cu pofta mai bune, ca pîn trînsa să să dereagă ce au fost stricat pîn Eva; și în 25 de zile ale lui Mart, cînd au crezut îngerul Gavriil, vestitoriul dumnezeieștii logodiri, din puterea și darul Duhului Sfînt, fără de nice o amestecare bărbătească S-au zămislit Hristos și S-au
- 41 întrupat Cuvîntul lui Dumnezeu sau Fiul lui Dumn- // ezeu în pîntecele Vergurii, pre care ca pe un om adevărat L-au născut tîn 25 de zile a lui dechemvrie, rămîind ea tot Vergură și înainte de naștere și în naștere și după naștere, din puterea lui Dumnezeu, cui nu-i fără de putință tot cuvîntul, ci, precum razele soarelui trecînd pîn cristal sau uiagă lucrează fără de frîngerea sau stricarea glăjii, așa și puterea Duhului Sfînt au lucrat fără de vătămarea ficioriei. Fost-au în Hristos doao firi; una dumnezeiască, alta oamenească, într-o față dumnezeiască împreunate și pentr-acea și doao voințe, ci cea omenească au fost pururea supusă ceii dumnezeiești și îngăduitoare întru toate. Hristos în ceriu S-au născut de Tatăl fără de Maică, pre pămînt S-au născut din Maică fără de tată și precum adevărat S-au născut din Maria, așa o și cunoscut în adevărată Maică și de tot darul o împlut și peste toate faptele o înălțat; pe
- 42 această pururea în ajutoriu să o chemăm, că-i // împărăteasa noastră și înainte-vorbitoare și orice va cere de la Fiul să va dobîndi.

Întrebare. Dezeleagă-mi al patrule articoluș?

Răspuns. În al patrule articoluș mărturisim, că Hristos supt Pont Pilat, adecă în zilele lui Pont Pilat S-au chinuit și au murit și S-au îngrupat.

- Preotul.* După ce Hristos cu mare smerenie și mai necunoscut au trăit cu Maria și Iosif treizeci de ani, au început a învăța norodul și a face deregătorii lui Mesie. Iară jidovii, pentru că nu putea suferi ca să auză descoperirea năravurilor lor, nice vre să îndirepteze năravurile sale după pilda și învățătura Lui și leviții, preoții aceii vremi, scriitorii și fariseii să temea ca să nu-ș piarză cinstea înaintea norodului și dobînda care amiruia din fățarnicia lor. Cînd vedea noroadele mergînd după Hristos care ne-// încetat
- 43 face minuni și învăța învățătura cea adevărată și toată plinirea, de unde să mira oamenii și mulți luminați de Dumnezeu credea într-însul au pîrît pe Hristos înaintea lui Pilat, care era atunce mai-mare și județul, cape un făcătoriu de rău și întorcătoriu de norod și pizmaș împăratului L-au prins, măcar că Hristos nice odineoară n-au făcut nice un păcat măcar cît de mic, nice au putut face. Iară Pilat după ce L-au întreat și L-au cunoscut că nu-i vinovat, L-au dat cu strîmbul spre chin și spre moarte, ca să odihnească jidovii și să nu strîge la împăratul. Pizme fără de număr au făcut Lui Hristos, L-au scupit, L-au bătut și capul Lui cu spini L-au încununat, și așa I-au strivit tot trupul, cît s-au plinit ce au zis Prorocul: „Din talpe pînă în creștit nu era în El sănătate și întregime” [Is. 53, 2]. Și nedestulindu-să și cu aceasta, L-au răstignit, unde ș-au dat sufletul;
- 44 așa // cu moartea sa ne-au dăruit noao viață. Încuiatu-s-au pe Sine în sicriu, ca să ne deschiză noao porțile la Raiu, în care în veci să viețuim. Murit-au Hristos, nu după firea cea dumnezăiască, care-i nemuritoare și nepătimitoare, ci după firea omenească, care era muritoare și pătimitoare ca și a noastră. Toate faptele lui Hristos era neprețuite și pentru împreunarea feții dumnezăiești, care lucra fără sfîrșit scumpe și vrednice; pentr-acea ar hi fost destul pentru facerea, destul pentru toate păcatele neamului omenesc, numai un lucru al Sfinției Sale și numai o picătură de singe și au vrut cu atîtea¹⁷ munci și durori a ne răscumpăra pe noi ca să cunoaștem dragostea lui Dumnezeu cătră noi și urîrea, răutatea, grozăvie păcatului și așa să ne îndemne mai tare pe noi spre dragostea lui Dumnezeu și plinirea legii pin fuga păcatelor și înnoire vieții.
- 45 *Întrebare.* Dezleagă-mi al cincile articoluș. //
- Răspuns.* În al cincile mărturisim că Domnul Hristos după moarte S-au scoborît la iaduri și a trie zi S-au sculat din morți cu mărire biruind și călcînd moartea și toată puterea diavolului.
- Preotul.* Cum S-au despărțit sufletul lui Hristos de trup, S-au

¹⁷ Scris atete.

coborât la iaduri, adecă la sinul sau poala lui Avram, unde să oprie sufletele Sfinților Părinți și Prorocilor și altor direpți, avînd nădejde că venind Mesie, să vor slobozi de acolo și vor fi dusă la împărăție Ceriului, care era închisă oamenilor pentru călcarea poruncii. Cunoscut-au sufletele acele pe Mîntuitorul său și cu mare veselie și bucurie i s-au închinat lui și i-au mulțămît. Iară a trie zi pre sfînt sufletul lui Hristos, scoțînd cu sine toate sufletele direpților, S-au întors la sicriu, unde zăcea trupul lui închis, și după ce pin slujba 46 îngerilor s-au adunat într-însul tot sîn- // gele care s-au fost vărsat în vremea pătimirii sau a chinurilor și s-au vindecat ranele și tot trupul s-au întregit, iară s-au împreunat cu El și L-au înviat și, împărțindu-i Lui ca un Dumnezeu toate frămșătele și fericirile, au ieșit din sicriul încuiat, fără de nice o stricăciune și S-au dus de acolo cu mulțime de îngeri și cu mulți direpți, carii au slobozit de la iaduri și mergea după El, carii cu nespūsă veselie, cîntece, hori și laude ca pe un craiu și biruitoriu lumii și diavolului îl înălța și-L marea.

Întrebare. Dezleagă-mi al șasele articoluș?

Răspuns. În al șasele mărturisim că Hristos, după ce S-au sculat din morți S-au suit la ceriu și sede de direaptă lui Dumnezeu Tatăl¹⁸.

Preotul. Domnul Hristos, după ce au înviat, nu S-au suit îndată la ceriu, ci pentru bucuria, întărirea și învățătura ucenicilor săi 47 S-au zăbăvit pre // pămînt 40 de zile, în care vreme de multe ori Să arăta ucenicilor săi cînd călătorie în drum, pescuie în mare și Să ruga în casă. Iară după 40 de zile au mers la casa cinii, unde era adunați apostolii cu Presfîntă Maică Sa, și măcar că nu-I lipsie mîncare, încă pentru sămnu dragostii au mîncat cu ei și i-au întărit în credință și le-au poruncit ca să meargă în lume și să propovăduiască tuturor cuvîntul Evangheliei și le-au făgăduit că le trimite Duhul Sfînt, care îi va întări în toate faptele și învățătura. Iară după ace i-au dus pe ei în muntele Olivetului, unde după ce i-au învățat iară în multe lucruri, care li să cădea a ști și i-au îmbucurat, rădicînd minele i-au blagoslovit și au început a să înălța de la pămînt și a Să sui în ceriu în vederea lor, pînă ce L-au coperit nuorii; și pentru că ucenicii rămînea acolo mirîndu 48 să și stînd, doi îngeri în veșminte albe în chip // voinicesc au stătut înaintea lor și le-au zis lor: „Voinicilor din Galileea, ce stați căutînd în ceriu? Acest Isus, care S-au luat de la voi în ceriu, așa va veni în sfîrșitul lumii a judeca viii și morții” [Fap. 1,11] și nu S-au mai văzut. Carii, auzind toți, s-au întors din muntele Olivetului plini

¹⁸ Cf. Fap. 1, 11.

de întristare pentru luarea Domnului de la ei și de veselie pentru înălțarea Lui, în Ierusalim, unde să aștepte venirea Duhului Sfânt.

Întrebare. Dezleagă-mi al șeptele articuluș.

Răspuns. În al șeptele mărturisim, că Domnul Hristos a căruie împărăție nu va ave sfârșit, iară va veni la sfârșitul lumii a judeca viii și morții.

Preotul. Dumnezeu, precum-ui fără de sfârșit milos, așa-i și fără sfârșit drept, pentr-aceea ca să nu lașă nice o faptă bună fără plată și nice o faptă rea fără bintătuială. Întîie dată ne va judeca pre noi îndată după moarte¹⁹, că atunce să va sfârși vremea a mai fa- // ce ceva bine sau rău. Și această judecată că cheamă dechilin, iară a dooa oară va judeca toți oamenii, oricît s-au născut din vremea lui Adam și să nasc, ca să vază toată lumea direptatea Lui și direpții se-ș ia cinstea înaintea tuturor, iară păcătoșii - rușinea; și această judecată să cheamă mare, mai de pe urmă, de obște, iproci. Vremea ei nime muritoriu nu o ști, fără sîngur Dumnezeu. Ci multe semne să vor arăta înaintea, în soare, în stele, în mare și pre pămînt, în oameni și în fiară. Cînd va veni zioa aceea mai pe urmă, patru îngeri în patru părți a lumii vor striga sau vor bucina și să vor scula toate trupurile, fiește care cu sufletul său și să vor aduna în valea lui Iozăfat, unde să vor deschilini de îngeri și să vor pune direpții de-a direaptă, iară păcătoșii de-a sînga²⁰. Și îndată Să va ivi Fiiul lui Dumnezeu, care cu mărire

50 fără samă în mijlocul afară // de număr duhuri fericite Să va scobori din ceriu, vîrtos, tare și groaznic și după ce va descoperi cuvintele tuturor, faptele și gîndurile, va chema pre cei direpți la împărăția Părintelui și păcătoșii îi va trimite în focul de vecie. Fi-va zioa aceea foarte vesală celor buni, iară groaznică celor răi. Să facem dară bine, de ni-i voia atunci și în veci a ne veseli.

Întrebare. Dezleagă-mi al optule articuluș?

Răspuns. În al optule mărturisim Duhul Sfînt a fi o față dintră cele trei fețe dumnezăiești a Sfintei Troițe, Domnul nostru, făcătoriu noao de viață care de la Tatăl și de la Fiiul purcede, care-i împreună cu Tatăl și cu Fiiul închinat și mărit și care au grăit noao pin proroci.

Preotul. Taina Sfintei Troițe care-i mai mare decît toate Tainele

¹⁹ Conciliul din Florența (1431-1445) și cel din Trento (1545-1563) au învățat că, pe lângă judecata universală care va avea loc la sfârșitul lumii, există și o judecată particulară pentru fiecare în parte imediat după moarte, urmată de răsplata care va fi Raiul, Iadul sau Purgatorul. Totuși, datorită naturii sociale a ființelor umane, judecata universală rămâne fundamentală. Cf. Catehismul Bisericii Catolice, București, Ed. Arhiepiscopiei Romano - Catolice, 1993, p. 227.

²⁰ Mt. 25, 33.

- 51 credinții noastre creștinești fost-au vădit de Sfântul Ioan cap 5, stih 17 // cu aceste cuvinte: „Trei sînt care mărturisesc în ceriu, Tatăl, Cuvîntul și Duhul Sfînt și acești trei unul sînt”. Fost-au vădit și în vreme botezului Domnului Hristos că Hristos de la Părintele au trimis Duhul Sfînt spre apostoli, pentr-acea nu putem a ne îndoii, iaste, au nu iaste Duhul Sfînt. Acesta-i într-o fire cu Tatăl și cu Fiiul, că are o ființă, o putere, o înțelepție, o plinire cu ei; și numai într-aceasta să deschilînește de cătră ei că purcede de la ei; că, precum Fiiul să deschilînește de Tatăl, că-i înțelegerea sau cunoștința Tatălui cea din lăuntru și aceasta să numește de Sfînții Părinți naștere. Așa și Duhul Sfînt să deschilînește de Tatăl și Fiiul, că-i dragostea cea din lăuntru amîndurora, care să cheamă suflare, să cheamă Sfînt ca și Tatăl Atotputernic și Fiiul înțelept, măcar că-s tustrei într-un chip puternici, înțelepți și Sfînți, că în faptele sfințeniei să nu- // mește de Sfînta Scriptură mai ales Duh Făcătoriu ca și în faptele a toată puterii îi Tatăl și în faptele înțelepției Fiiul. Pentr-acea într-un chip i să cade de la noi cinste, închinare și rugăciune ca și Tatălui și Fiiului. Să cheamă acesta Duh de viață Făcătoriu, că darurile cele peste-firești, adecă luminare, darul său și alte puteri și daruri care să amiruiască în partea sufletelor, așa sufletește le înviază. Să chemă că au vorovit prin proroci, că pentru darul și lumina care le-au dăruit lor au putut a vesti Cuvîntul lui Dumnezeu și cu adevăr a proroci cele viitoare; și au fost cu ajutoriu apostolilor; și așa va fi cu ajutoriu și Sfintei Beserici Catolicești pînă la sfîrșitul lumii. Acestuie de multe ori să ne rugăm, ca să viețuim în curăție și fără păcat să murim.
- 52 *Întrebare.* Poate să arăta din Sfînta Scriptură, că Duhul Sfînt purcede și de la Fiiul? //
- 53 *Răspuns.* Poate, din cuvintele celea a Domnului Hristos: „Dintr- al Mieiu va lua și va propovedui voao. Toate oricare are Tatăl ale Mele sunt. Pentr-acea am zis că dintr-al Mieiu va lua și va vesti voao” Ioan 16, stih 14, 15. De vreme ce Fiiul are toate care are Tatăl, are și suflarea făcătoare, care are Tatăl; și aceasta Duhul o luat de la Fiiul, adecă a să sufla. Și din cuvintele cele întru care Duhul Sfînt sau a trie față să numește Duhul Adevărului, adecă al Fiiului care au mărturisit de sine: „Eu sînt adevărul” [Io. 14,6] și de multe ori să cheamă Duhul Fiiului, Duhul lui Hristos; și însuș Hristos au dat apostolilor Duhul Sfînt, suffînd spre ei, ca cînd are zice precum această suflare iese din mine, așa Duhul Sfînt purcede din fața mea. Pentr-acea cuvintele aceste „a trimite” și „a

54 da Duhul Sfînt” însămnează în Fiul oarece începere sau izvorîre a Duhului Sfînt de la Fiul sau începere răsăriri, care // nu poate veni de-aire, fără din suflarea făcătoare, că în Dumnezeu nu poate a să înțelege altă deschilinire după învățatori, fără deschilinirea prăsălii sau nașterii care naște și nașterii care să naște; sau suflării care suflă și care să suflă. Adecă, că unul naște, altul Să naște; unul suflă, altul Să suflă sau purcede, așa cum că Duhul Sfînt nu să izvorăște sau nu purcede, de nu Să va sufla și de la Fiul, nice Să va deschilini de cătră el. Mai pre urmă în Apocalips cap 22, stih 1 au văzut rîul apei vii, purcezînd de la scaunul lui Dumnezeu și al Mielușăului; adecă Duhul Sfînt, care la Ioan în 7 capete, stih 38 să chemă rîul apei vii, acesta purcede de la scaunul lui Dumnezeu, adecă de la fața Părintelui și de la scaunul Fiului, adecă de la fața Fiului ca de la o începere și dintr-o fîntînă.

55 *Întrebare.* De vremece Duhul Sfînt purcede și de la Fiul, pentru// ce Hristos numai au zis că purcede de la Tatăl; Ioan cap 15, stih 27 [26]?

Răspuns. Hristos, de n-au zis deschis că Duhul Sfînt purcede și de la Fiul, nice au tăgăduit. Că El în multe locure S-au numit Fiul Omenesc și nu putem a zice pentr-acea, că nu-i și Fiul lui Dumnezeu. Amîndoa le-au tăcut din umilință că ne-au dat noao de-ire [sic!] destul temeiu a crede amîndoa acestea. Crezut-au într-aceasta Biserica Rîmlenească și în Săborul Mare de la Florenția²¹ și Biserica Grecească după multe întrebări și-au plecat capul și au crezut acest articoluș a fi de credință²².

²¹ Conciliul de la Florența (1431-1445), considerat al 18-lea Conciliu Ecumenic al Bisericii Catolice, a fost convocat de Papa Eugeniu IV (1431-1447) mai ales pentru a realiza unirea cu Biserica Răsăriteană. În iulie 1439 a fost semnată Bula de unire (Laetentio caeli) cu Grecii și alte Biserici orientale. Acest Conciliu a reluat învățătura lui Filioque, însă fără a impune grecilor să-l rostească în Crez. Datorită neînțelegerilor seculare și amenințării cuceririi turcești, unirea realizată la Florența nu a durat mult. Cf. G. O'Collins - E. Farrugia, *Dizionario sintetico di Teologia*, Città del Vaticano, 1995, p. 70 - 71.

²² În istoria creștinismului, una dintre cele mai mari dispute între Biserica apuseană și cea răsăriteană a fost aceea referitoare la *Filioque* (lat. „și de la Fiul”) adică, dacă Spiritul Sfânt provine și de la Fiul sau purcede numai de la Tatăl. Conciliul din Nicea (325) și cel din Constantinopol (381) au definit că Spiritul Sfânt „purcede de la Tatăl”, fără însă a exclude pe Fiul. De aici unii au crezut că trebuie exclus Fiul și ca atare Spiritul Sfânt ar proveni numai de la Tatăl. Creștinătatea apuseană, pentru a corecta această abatere, a introdus în Crez *Filioque*, lucru contestat de răsăriteni care erau împotriva oricărei adăugiri la Crezul Bisericii primare. Conciliul din Florența (1439) nu a pretins ca răsăritenii să accepte adăugirea sau rostirea lui *Filioque*, ci s-a mulțimit ca aceștia să recunoască adevărul acestei învățături, lucru pe care momentan l-au acceptat. Astăzi se consideră că cele două moduri de exprimare nu trebuie să constituie un punct de divergență, ci de completare reciprocă. Cf. Catehismul expli-

56 *Întrebare.* Că ce s-au zis într-acest articoluș că Duhul Sfînt purcede și de la Fiiul, cum aceasta în Sfînta Scriptură chiar și deschis nu o cetim necăiri și Domnul Hristos, cînd vorovie de purcederea Duhului Sfînt numai de Tatăl pomenie, la Ioan cap 15, stih 26, zicînd: „Cînd va veni // Mîngîtoriu (adecă Duhul Sfînt) care Eu îl voi trimite voao de la Tatăl, Duhul adevărului care de la Tatăl purcede?”.

Răspuns. Nu vine aceasta, afară că de nu iaste undeva numele sau aducerea aminte de vrun lucru, nu iaste nice acel lucru. Și afară de această, măcar că nu să adeverește ceva c-un cuvînt sau într-un loc, destul iaste, că dintr-alt cuvînt sau loc, adecă stih, pe ales să adeverește. Pentr-acea, de unde, de cine și de la cine să numește Duhul Sfînt a să trimite, să numește și a purcede, adecă de la acela purcede Duhul Sfînt, de cine să trimite. Că cînd au zis Hristos: „Pe care Eu îl voi trimite voao”, atîta face ca, cînd are fi zis: „Care de la Mine purcede?”, pentr-acea apoi n-au mai proclitat aceasta.

57 *Preotul.* Zic filosofii, că a nu bizăntuie ceva, nu-i totuna cu a tăgădui, adecă unde nu să bizăntuie- // ște ceva sau pentru că nu să bizăntuiește ceva, nu putem zice că să tăgăduiește. În Sfînta Evanghelie la Ioan cap 1, stih 3 cetim: „Toate pin El fură”, adecă pin Cuvînt, unde măcar că de Tatăl și de Duhul Sfînt nu pomeniește nimic, nu putem zice, că aceste doao Fețe n-au lucrat și n-au ajutat împreună cu Cuvîntul ca un făcătoriu la facerea și ținerea tuturor faptelor. Mathei 11 cap[ete], stih 27 Domnul Hristos zice: „Nice pe Tatăl L-au cunoscut cineva, fără Fiiul”. De aice de-are vre cineva să zică, că Duhul Sfînt n-au cunoscut pe Tatăl au pe Fiiul, au n-are zice rău? Pentr-acea de să va lua în samă acest argument, adecă oacă ce aduc înaintea schizmaticii sau care s-au tăiat de cătră Beserica Sfînta pentru că Domnul Hristos necăiri chiar și deschis n-au zis, că Duhul Sfînt purcede și de la Fiiul. Și pentr-acea nice noi nu sîntem // deatori a crede aceasta. Tribuie să să ia în samă și aceasta după argumentumul sau oca, care o am adus noi în punerea înapoi împotriva împotrivicilor. Adecă, că Duhul Sfînt n-au cunoscut pe Tatăl, de vreme ce și aceasta Domnul Hristos deschis necăiri n-au zis. Și pentr-acea și aceasta nu vom fi deatori a ținea au a crede. Doar nu să cuvenie aceasta umiliinții atîta de mare a lui Hristos (pentru care mai de multe ori S-au numit pe Sine Fiiul Omenesc, decît Fiiul lui Dumnezeu, măcar c-au fost și Fiiul lui Dumnezeu) d-are fi zis deschis, că Duhul Sfînt purcede și de la Fiiul, însă și aceasta destul o arătat și o deschis aire cu alte cuvinte.

- cînd numie pe Duhul Sfînt Duhul adevărului. Că acest adevăr îi însuși Cuvîntul întrupat; precum însuși mărturisește de sine la Ioan cap 14, stih 6: „Eu sunt Adevărul”. Și în locul mai sus adus înainte, cît li-// psește, atîta au descoperit zicînd: „Trimite-voi voao”, adecă Eu voi trimite. Că de vreme ce în cel ce trimite pe altul pururea să înțelege oarece izvorîre și mai-naintere, adecă cel ce trimite pre altul pururea îi oarecum mai denainte, are ave Cuvîntul întrupat căutînd spre Duhul Sfînt afară de mai-nainterea suflării făcătoare? Adecă, că Duhul Sfînt să izvorăște și să începe și purcede de la Fiiul iară Fiiul nu să izvorăște, nu să începe, nice purcede de la Duhul Sfînt. Arătat-au aceasta și aire cu alte cuvinte la Ioan, cap 16, stih 14 zicînd: „Că dintr-al Mieu va lua și va vesti voao. Toate care are Tatăl ale Mele sînt”. Pentr-acea am zis: „Că dintr-al Mieu va lua și va vesti voao”. Și ce poate altceva a lua Duhul Sfînt de la Cuvînt afară din suflarea ce să suflă, cum toate are altele ca un Dumnezeu? Și de vreme ce Fiiul are toate care are
- 59 Ta- // tăl, tribuie să aibă și suflarea cea suflătoare sau făcătoare și aceasta tribuie să o aibă și Fiiul pin averea, împărțirea sau dăruirea și darea orice are unul și altul, că pin această dare și avere de obște Fiiul nu să deschilinește de cătră fața Părintelui și nice aminterea nu să deschilinește, fără cît în față sau în fire, adecă, încît îi Fiiu, aminterea n-are ave acestea toate ori care are Tatăl. Arătat-au această suflare sau trimitere și cu fapta de care mărturisește Ioan cap 20, stih 22. Și după ce au zis acestea, au suflat și au zis lor „luați Duhul Sfînt”, adecă, vre să arete pin aceasta, că precum această suflare purcede de la mărit Trupul Sfinției Sale, așa și Duhul Sfînt au purces de la fața Lui cea dumnezeiască. Și adevărat, aceste cuvinte: „a da” și „a trimite”, însemnează în Fiiul oarece izvorîre și mai denaintere; că întră doi care-s întră sine întru toate
- 60 asemenea nu-i // sucaș, ca unul pe altul să trimită au să de. Pentr-acea de multe ori cetim că Tatăl au dat pe Fiiul și L-au trimis pe El; iară Fiiul să fie dat, au să fie trimis pe Tatăl, necăiri nu cetim, nice să găsește; nice cum că Duhul Sfînt au dat sau au trimis pe Tatăl au pe Fiiul sau să-i fie trimisă undeva. Deci, de vreme ce aceste cuvinte: „a da” și „a trimite” înșămnează oarece izvorîre sau mai denaintere, nu poate aceasta a fi alta în Fiiul fără suflarea ce suflă, care-i mai denainte de suflare ce să suflă sau de cel ce să suflă, nu cu vreme sau în vreme, ci în izvorîre sau încît unul izvorăște iară altul să izvorăște sau purcede de la cel ce trimite și izvorăște. Și iară foarte chiar și cu alese cuvinte arată purcedeara
- 61

- 62 Duhului Sfânt și de la Fiiul, Sfântul Ioan în Apocalips cap 22, stih 1 zicînd: „Și mi // -au arătat izvorul apei vieții limpede ca cristalul, purcezînd de la scaunul // lui Dumnezeu și al Mielului”. Acest izvor de apă vie îi Duhul Sfânt, precum însuși Sfântul Ioan arată în Sfînta Evanghelie cap 7, stih 37, 38, 39 la cuvintele celea ale Domnului Hristos „De-i sete cuiva să vie la Mine și să be. Care crede în Mine precum zice Scriptura, rîure de apă vie vor cură din pîntecele lui”. Și aceasta o zis de Duhul Sfânt, care vre să de celor ce vor crede în El, că încă nu li să era dat Duhul Sfânt, că Isus încă nu să era proslăvit. Deci de vreme ce purcede de la scaunul lui Dumnezeu și al Mielului, chiar și deschis arată că purcede de la Tatăl și Fiiul că pin scaunul să înțelege ființa sau firea dumnezeiască care-i numai una; iară pin Dumnezeu să înțelege Tatăl de vecie, că și la Colossenii cap 3, stih 1: „Pentr-acea deacă v-ați sculat cu Hristos, care-s sus, căutați unde-i Hristos, de-a direaptă Părintelui șezînd”, adecă, ale Părintelui. Iară pin Miel să înțelege Fiiul de ve-
- 63 // cie care pentru noi s-au întrupat și au murit; după cuvîntul lui Isaia Proroc cap 53, stih 7: „Ca o oaie la junghere să va duce și ca Mielul înainte celui ce-l tunde va tăcea și nu va deschide gura sa”. Și după cuvîntul din Apocalips cap 5, stih 7 [6]: „Și am văzut și iată în mijlocul scaunului și a patru fieri și în mijlocul celor mai bătrîni Mielul stînd ca un omorît sau junghiat”. Pentr-acea dară, de la acești doi, adecă de la Tatăl și de la Fiiul, care-s tot unul în fire și ființa cea dumnezeiască ca dintr-o fîntînă și de la o începere purcede rîul apei vieții, adecă Duhul Sfânt. Pentr-acea dară, de vreme ce în Sfînta Scriptură purcederea Duhului Sfânt și de la Fiiul necăiri nu să tăgăduiește, ci încă destul și chiar să arată din multe locuri a Sfîntei Scripturi, n-au făcut rău Beserica Rîmlenească că au vădit și au dezlegat acest punctum și credin- //
- 64 cioșilor săi l-au dat a să crede ca un articoluș al credinții catolicești. Și n-au greșit că au adăugat acest cuvînt „și de la Fiiul” în Simbolul sau Credeiul Credinții; că lucru adevărat au adăugat pentru înțelegerea Dumnezăirii deplină arătare și mai ales pentru că de multe ori în ceteniile apostolilor și în cărțile Besericii și ale Sfîntilor Părinți să gășasc aceste cuvinte: „Duhul lui Hristos”, „Duhul Fiiului” cum s-are putea zice dară sau a să scrie sau a să ceti; de n-are purcede Duhul Sfânt și de la Fiiul? Și Filot Patriiarhul de la Țarigrad în rugăciunea care să începe cu aceste cuvinte: „împărate cerescule” și să cetește sara în Postul Mare, așa grăiește de Duhul Sfânt: „Suflare fețelor”, „Duhul Părintelui de la

- Părintele”, „Duhul Fiiului”, „Duhul lui Hristos” iproci. Ce lipsește mai ales și mai chiar spre aceste cuvente? Și de au oprit Săborul de la Efes²³ ca să nu cuteze cineva // a scrie au a învăța altă credință afară dintr-aceasta, care au rînduit și au dat afară Sfîntul Săbor de la Nicheia²⁴, această credință învățînd purcederea Duhului Sfînt de la Fiul nu să poate zice că iaste alta, care numai arată mai chiar și mai ales ce să coprindă și nu era chiar și ales dat afară în Săborul Mare de la Nicheia. Așa și al doile Săbor Mare, care au fost în Țarigrad²⁵ după cel de la Nicheia au făcut Credeiu care acum să cetește în toate besericile noastre, măcar că nu-i în toate asemenea celui de la Nicheia. Ci pentru că nu-i împotriva celui de la Nicheia, de vreme ce tot acela îl descopere și îl dezleagă mai chiar și mai ales, nu putem zice că au rînduit. Și au făcut altă credință deschilinit în sine de cătră cea care au rînduit și au făcut Sfîntii Părinți în Săborul de la Nicheia. Toate Săboarele cele Mari care au fost din începerea Bisericii lui // Hristos au or fi pînă la sfîrșitul lumii, a unui puteri, a unui vrednicii și a unui tării sînt și poate un săbor mare a rîndui și a dezlega și a da afară ce au fost rămas au nu s-au fost dezlegat și dat afară de alt săbor mare; și un săbor altui săbor nu poate lua puterea au să-l oprească că nu-i mai mare unul decît altul sau mai puternic. Pentr-acea opreliștea aceea ca nime să nu scază ceva au să adauge la mărturisire credinții, cade numai spre cei carii n-au cea putere, vrednicie, destoinicie și tărie ca săborul mare de obște. Pentr-acea de-ar vre vrun învățătoriu, dascăl mare au vrun ipiscop au patriiarh să rînduiască și să facă vrun articoluș de credință și la mărturisirea credinții are vre să-l dea să să crează și să să ție de toată Biserica, aceasta ei n-are

²³ Al treilea Conciliu ecumenic convocat de împăratul Răsăritului Teodosie II (408-450) în anul 431, pentru a clarifica controversa referitoare la Născătoarea de Dumnezeu, a reafirmat rolul Conciliului de la Nicea (325) ca bază a ortodoxiei credinței. Cf. G. O'Collins - E. Farrugia, *Dizionario* p. 70

²⁴ Conciliul de la Nicea (azi Iznik, în Turcia) este primul Conciliu ecumenic al Bisericii, convocat de împăratul Constantin I (306-337) în anul 325 pentru a condamna erezia ariană. În cadrul acestui conciliu s-a stabilit că „Spiritul Sfânt purcede de la Tatăl”. Cf. G. O'Collins - E. Farrugia, *Dizionario* p. 72.

²⁵ Al doilea Conciliu ecumenic al Bisericii, a fost convocat de împăratul orientului Teodosie I (379-395), în anul 381, conciliu la care n-au fost reprezentați nici Papa Damasce I nici Apusul. Conciliul a afirmat dumnezeirea Spiritului Sfânt. I-a recunoscut Scaunului Patriarhal din Constantinopol locul de onoare după Roma. A decretat că învățăturile definite la Nicea (325) reprezentau bazele ortodoxiei, iar Crezul elaborat de aceste două concilii, numit Crezul niceno-constantinopolitan, în care nu era Filioque, a fost promulgat la Conciliul de la Calcedonia (azi Kadi-Köi, în Turcia). Cf. G. O'Collins - E. Farrugia, *Dizionario* op. 66.

- 67 putea face, că de aceasta puterea, destoinicia și învrednicia cea mai de sus i-au oprit pe ei, iară // săborul cel mare de obște are putea că-i asemenea în putere celui de mai-nainte în putere, adică, are atîta putere ca și cel de mai-nainte, însă și acesta mai de pre urmă nimica nu poate rîndui împotriva vrunei lucru sau articuluș al credinții, care o dată s-au isprăvit și s-au dat afară și dirept și adevărat s-au priimit; că numai un adevăru-i și ce-i odată adevărat îi caută să fie totdeauna adevărat și aceasta de s-are întîmpla oarecînd, de la cel ce arată sau de la cel ce tăgăduiește are fi greșală; care lucru de-am zice de săboarele cele mari de toată lumea și de obște, am fi eritici, pentru că în săboarele cele mari pururea Duhul Sfînt au fost cu ei, de n-au putut greși. Însă, au rînduit oarece ce au fost de lipsă și ce au fost lăsat săboarăle sau n-au fost dat chiar afară și de ales că aceasta n-au fost oprită nice odinăoară altor săboară. Și adevărat tot // săborul au lădat și au întărit orice ce într-alte săboară de mai-nainte dumnezeiește au fost dat afară să să crează; au au rînduit și au descoperit ce au fost lăsat alte săboară sau chiar n-au fost dat afară din arătările și scările lor. Pentru ce dară n-are fi putut și Săborul cel Mare de la Florenția a lua în articulușul credinții purcedea Duhului Sfînt de la Fiiul, care nice au fost tăgăduit, nice chiar și deschis dată afară de alte săboară. Și dintr-acesta au putut fi aceasta mai tare precum să scrie în Istoriile Besericii; că cele ce s-au fost isprăvit în al doile Săbor de la Nicheia²⁶, au fost adusă înainte și arătate în Florenția cu iscăliturile și pecețile care era ținute și ascunse de părinții cei letinești; și acolo s-au aflat și Credeiu cu adăutarea acestui cuvînt „și de la Fiiul”. De vei zice că Săborul de la Florenția n-au // fost săbor mare și de obște, spunem, dară ce au fost lipsă aceluui săbor ca să să poată chema și numi săbor mare și de obște? Că acolo au fost de față însuși marele Evghenie Papa de Rîm²⁷, care nice un papă pînă acum n-au fost făcut, cînd s-au fost făcut alte săboară, ci totdeauna numai solii lor era. Așijdere, acolo au fost și Ioan Paleologul²⁸, împăratul Răsăritului, vestit cu învățătura; Iosif

²⁶ Cel de-al doilea Conciliu de la Nicea a fost convocat în anul 787 de împărăteasa regentă Irina și prezidat de Tarasie, Patriarhul Constantinopolului, cu participarea unei delegații din Occident, a condamnat erezia iconoclastă și constituie o sinteză a celor șase concilii precedente. Acest Conciliu este considerat de Ortodocși ca fiind al șaptelea și ultimul Conciliu Ecumenic. Cf. G. O'Collins - E. Farrugia, *Dizionario* p. 73

²⁷ Papa Eugeniu IV, este cel care a convocat Conciliul din Florența (1431-1445) și care a pontificat între anii 1431-1447. Cf. Horia Vintilă, *Dicționarul papilor*, București, Ed. Saeculum, 1999, p. 142

²⁸ Ioan VIII Paleologul este cel care, în urma unei scrisori a Papei Eugeniu IV, i-a

- patriiarhul de la Țarigrad, care în vremea Săborului, după ce foarte greu s-au betejit, mai-nainte de ce are muri, au vrut pentru neîndoiala mîntuirii sale, care vre să o amiruiască în cealaltă viață, încă pînă ce au trăit au vrut a mărturisi și a întări și cu iscălitura purcederea Duhului Sfînt de la Fiiul, precum au și făcut și s-au iscălit la Sfînta Unia Besericii Grecești cu cea Letinească.
- 70 Fost-au acolo și Antonie Heraclie vicarișul patriiarhului de la // Alexandria, Isidor mitropolitul Kiovlului și a toată Țara Rusască arhiipiscop, om mare și vestit întru toate învățăturile mari și vicareșul patriiarhului de la Antiohia, Dosofteiu mitropolitul, Monembast și vicareșul patriiarhului de la Ierusalim, Besarion Nicheanul, Mitrofan Țițianul și Gheorghie protosinghelius, carii unul după alt au fost patrierși Țarigradului; fost-au acolo mulți foarte și cardinaliși, arhiipiscopi, ipiscopi și dascăli mari precum din Beserica Apusului, așa și din Beserica Răsăritului, carii toți cu o gură, cu o inimă și cu un duh o mărturisit Duhul Sfînt a purcede de la amîndoa Fetele, adecă de la Tatăl și Fiiul ca de la o începere. Și Sfînta Unie în lucrurile credinții întru toate o primit și o întărit în laude și cîntece, mulțămind lui Dumnezeu și Sfintei
- 71 Troițe într-a cui laudă și mărire acest sfînt săbor s-au fost // strîns. Ce te mai îndoiești dară, oricare nu crezi? Că aceștia toți mai susnumiți și în pildă aduși, foarte mari și iscusii pentru învățatura, sfatul, viața dumnezăiască, bunele fapte și deregătoriile besericești și mării vestii oameni au greșit; și tu care ești fără minte și numai pentru îndărăpnicia și orbirea nu vei să cunoști și să crezi să nu greșești? De vei zice că acești oameni laudați și vestiți din neamul grecesc au fost înșelați și înceluiți de latini pin multe făgăduiele, daruri și alte înșelături omenești și așa au fost trași în partea lor; spune-mi, rogu-te, cu ce frunte cutezi aceasta a grăi sau pre acești foarte preluminați, vestiți și învățați oameni din seminție așa mare cu limbă neînrușinată a-i mușca și a-i ghelăzui; ca cînd aceștia pentru vaza omenească și fățărnicia au vro dobîndă
- 72 trecătoare ș-are fi întinat sufletul și ș-are fi lăsat credin- // ța pentru care atîtea mii de mucenici foarte bucuroși ș-au vărsat sîngele său; caută de vezi acea ocară și ghelăzat care aleșuești și muncești să aduci împotriva acelor oameni mari, vestiți și vrednici odihnii de vecie vestii lor și mării lor. Au nu cade în tine și au nu să întoarce în capul tău? În tine (zic) cade acar ești cu neamul grec din

condus pe răsăriteni la Conciliul de la Florența, împreună cu Iosif, Patriarhul Constantinopolului și cu mitropolitul de Nicea, Visarion. Cf. Michel Lemonnier, *Storia della chiesa*, Vicenza, Ed. I.S.G., 1981, p. 284.

- seminție, acar numai cu sucașul și credința, cînd (ah, mă doare) celor nevinovați și mai slabi în cunoștința credinții și rînduielele besericești și celor mai proști le dai pildă rea și învățatură a nu crede lucrurilor celor care foarte dumnezeiește au fost isprăvite și rînduite, descoperite, date afară a să crede și a să ținea de alte săboară mari care s-au făcut la Răsărit. Adu-ți aminte și de acestea, rogu-te, pentru cel ce viețuiește în veci și pentru mîntuirea ta! Că nu numai o dată s-au scăzut și s-au tăiat de cătră Beserica Romei într-ace- // st punct. Adecă în purcederea Duhului Sfînt blăstămații și îndărăbnicii greci, întradins rămăind în greșala lor; ci mai de multe ori; după care neascultare și îndărăbnicie pururea au venit și izbînda sau certarea lui Dumnezeu pe ei, care izbînda și certare atunce s-au arătat mai deschis, cînd s-au luat Țarigradul, cetatea ce vestită, ce să chema Rîmul Nou, scaunul cel luminat al împărăției Răsăritului de Mahomet al Doile împărat turcesc anul 1453 supt Constantin Paleologul, împăratul cel mai de pe urmă creștinesc, catolicesc, fiind patriiarh iară să prăznuiește sărbătoarea Duhului Sfînt. Și acum supt amarul jugului turcilor cu mare ocară și bajocura numelui creștinesc suspină, atîta ca și cîndu-ș aleg ipiscopi și patrierși, le caută de la turci să ia tărie și pe tot anul foarte greu bir le caută să de. O dosă- // dită Țara Grecească! Erai oarecînd legii creștinești, pravoslavnicești, catolicești foarte frumoasă podoabă tuturor învățăturilor, meștersugurilor, științelor și înțelepțiilor celor mai frumoasă, înfrămșetate și mai vestite, preluminată și cu tot binele și darul dumnezeiesc încungiurată maică! Iată unde te-au împins trufia ta care n-ai vrut pre pămînt să fii supusă vicarișului lui Hristos, îți caută să rabzi atîta pedepsire amară și fără de milostivirea turcilor. Care ocară, nemilostivire și dosadă al Cîncile Nicolae²⁹, acei vremi Papa de Rîm foarte adevărat ț-au prorocit, care grecilor, care să punea împotrivă stăpînirii scaunului apostolicesc de la Roma și hrisovul³⁰ sau diploma de împreunarea și Sfînta Unie cu Beserica Romei nu vre să priimească, le-au scris carte groaznică și înfricoșată de care pomenește Bozie, De Semnele Besericii în a 20-cea carte într-acesta chip: „Așteptăm încă // întoarcerea voastră, căutînd în Isus Preotul de vecie și Domnul, care zmochinul cel sterp pîna al treile

²⁹ Papa Nicolae V (1566 - 1572), erudit umanist. În perioada pontificatului său începe construcția Bibliotecii Vaticane și se realizează proiectele pentru noua bazilică Sf. Petru. Cf. H. Vintilă, *Dicționarul* p. 187

³⁰ Scris *hrstvul*.

- an au poruncit să-l lasă omului care să gătea să-l taie pentru că nu aducea roadă. Trei ani om aștepta, doară vă viți întoarce de cătră schizmă”. Adecă, de cătră tăierea și deschilinirea Besericii după porunca Mîntuitorului nostru de zmochin. „Iară de nu vă viți întoarce, vă viți tăie ca să nu faceți pămîntul fără de folos și lenevos. Anul 1451”. Scrisu s-au carte precum spune însuși Ghennadie patriiarhul Țarigradului plîngînd dosădirea și robia neamului său că neamul și seminția grecilor cea mare, înfricoșată, înțeleaptă, luminată, tare, puternică, stăpîna lumii, pentru izbînda și certarea lui Dumnezeu în robia neamului celor proaste cu lăcrămoasă și tristă primejdie³¹ îi dată. Vedeti dară voi grecilor cătă nevoie și mișălătate v-au așteptat și vi să întimpla, carii sînteți cu cei mai ur- // gisiți decît toți urgisiții și călcați de turci; că precum de la jidovi, pentru Fiiul lui Dumnezeu a căruie venire într-această lume ca să răscumpere neamul omenesc o tăgăduit sau luat toiagul și stăpînirea, așa și voi pentru Duhul Sfînt a căruie purcedere și de la Fiiul fără ocă o ați tăgăduit, vi s-au luat stăpînirile țarilor voastre și buzduganul sau toiagul de împărăție și din direaptă judecata lui Dumnezeu s-au dat altor neamuri. Că părților care să pleacă spre lene li să cuvine ca părții cei mai de sus, adecă, capului să fie ascultătoare și în toate faptele lor să i să supuie. După acel Sfînt Mare Săbor de obște de la Florenția n-au avut grecii nice o dată oamenii așa învățați, cum au fost cei, carii dintră greci au fost într-acest Mare Săbor. Mai bine-i dară și mai cu nădejde a urma celor înțelepți, decît celor proști, neînvățați și mai de jos care-s plini // și să varsă în toate părțile de fără de toată mintea pentru obrăznicia. La întărirea acestui articoluș aș pute aduce și mai multe din Sfînta Scriptură și alți Sfinți Perinți și greci și latini; ci acestea pentru învățătura voastră, rușilor, îs destul; de vă veți curați mintea voastră de îndărăbnicie și neascultare de tot, de vă veți lăpăda cu jurămînt de cătră grecii voștri cei carii poartă steagul tăierii de cătră Sfînta Beserica cea adevărată înainte, de veți frînge de tot împietrirea inimii voastre în piatra cea de probe a credinții Sfintei Beserici Rîmlenești, Catolicești și cu mare umilință și smerenie veți pleca capul vostru cel spulberat, neașezat și trufaș, capului Besericii Catolicești de la Roma.
- Întrebare.* Dezleagă-mi al noaole articoluș?
- Răspuns.* În al noaole articoluș mărturisim a fi numai o Beserica
- 78 Ca- // tolicească care să zice Săbornicească și Apostolicească.

³¹ Scris *prijmedie*.

- Preotul.* Pin Beserica să înțe[le]ge adunarea credincioșilor lui Hristos carii de Domnul Hristos să cheamă turmă supt un păstoriu: va fi o turmă și un păstoriu. Acestea fac un trup de taină, al carie capul nevăzut îi Domnul Hristos, iară văzut, vicareșul Lui pre pământ. Și acestea pentr-acea ne chemăm și facem un trup, pentru ca să cunoaștem toți un cap și lui să ne plecăm întru toate lucrurile besericești ca să credem toate articulușurile credinții, care au fost date afară ca să să crează, ca să avem toți acele 7 Taine ale Besericii și să ținem canoanele și unul pe alt să ajutăm³² cu rugăciunea și faptele dragostii, precum și în trup o parte ajutorește pre alta. Să coprind în această Beserica și direpții, carii au murit și cei care-s fericiți și pururea văd fața lui Dumnezeu și cei, carii pățimesc //
- 79 încă în Purgatorium sau în locul cel de curățanie. Beserica celor vii să cheamă Beserica vitejească, că pînă sîntem într-însa tribuie vitejește a ne purta și ne caută să ne batem cu lumea și să ne luptăm cu diavolul, cu carnea, adecă cu trupul, cu ereticii și cu cei necredincioși și pățimirile noastre. Iară Beserica sau adunarea morților să cheamă Beserica izbînditoare, că cu aceștia cu toți au izbîndit și au biruit, cu carii într-atîta ne unim și facem un trup, încît le dăm cinste lor, de unde le mai crește și li să mai adaugă cinstea și mărirea ce li să întemplă. Și ei pururea pentru noi să roagă lui Dumnezeu iară cu cei morți care-s în locul curățanii, pentru că să ajutoresc cu rugăciunile și milosteniile și posturile noastre. Care nu-s botezați nu să numără întră părțile sau ramurile Besericii, care-s botezați și au căzut în eresuri îs părți sau ramure
- 80 tăiete de cătră trup, adecă, de cătră // Beserica, iară carii numai în păcate au căzut să numesc părți sau ramure betegoasă. Să cheamă Sfînta că Hristos și mulți credincioși ai lui Hristos sînt și or fi și pentru că Legea, Tainele și cinurile ei sînt sfinte. Să cheamă catolicească că-i petutindine și să tinde în toată lumea și să va tinde pînă la sfîrșitul lumii. Și pentru că după ce s-au înălțat Hristos la ceriu, apostolii dintîi au vestit și o dat afară legea și învățatura ei și au scris Evanghelia, ceteniile și au rînduit canoanele care să cinstesc și să țin de Sfînta Beserica, să numește Apostolicească.
- Întrebare.* Oare precinecredemaficapvăzutBesericiiCatolicești?
- Răspuns.* Pre marele Papa de Rîm, care-i vicariș Domnului nostru Isus Hristos pentru c-au rămas în locul sfîntului Pătru.
- Preotul.* Mai-nainte de ce s-au fost suit Domnul Hristos la
- 81 ceriu ca să nu // rămîie turma Sfînției Sale fără păstoriu, au vrut să

³² Scris *ajutem*.

- rînduiască în locul Sfinției Sale vicariș care să fie mai mare peste toți și să aibă grijă de Beserica lui; și pentru această deregătorie au ales pre Patru Apostol, că l-au judecat mai vrednic; ci încă mai-nainte de ce l-are rîndui l-au întreat de libov sau dragoste care-i mai mare faptă întră faptele theologhiei, întrebîndu-l de trei ori să vază, iubește-L mai mult decît ceialaltî și după ce au mărturisit Patru că L-are iubi, Hristos i-au zis: „Paște oile Mele, paște mieii Mieii, paște aleșii Mieii” [Io. 21, 15-17]. Supt aceste cuvinte să înțeleg toți ori cîți sînt din staulul lui Hristos: mireni și preoți și făcători de bine. Și atunci au întărit făgăduiala ce i-au făgăduit cu aceste cuvinte: „Ție îți voi da cheile împărăției ceriurilor” [Mt. 16, 19], adecă, puterii tale voi da împărăția Besericii mele ca să poți deschide și închide sufletelor ușile ceriului. Credința
- 82 lui după ce s-au în- // tors, au fost foarte tare și neclătită, că pentru el mai vîrtos Hristos au fost rugat pe Tatăl ca să nu scază și să să sfîrșască credința lui³³, pentr-acea și spre el au întemeiat Beserica sa, zicînd: „Tu ești piatră și spre această piatră voi zidi Beserica Mea” [Mt. 16,18]. Pentr-acea ceialaltî apostoli și ucenici după înălțarea Domnului Hristos cunoștea și ținea pre Patru ca pre un mai-mare și îi da lui locul ca să șază dintîi și întîi să grăiască în săboară și să isprăvească; și latinii îl cheamă voivod sau întîiul apostolilor, iară grecii care ținea scaunul cel dintîi și deregătoria lumii. Acest sfînt apostol, după ce au rămas oarecîți ani în Antiohie, vestind Cuvîntul lui Dumnezeu, au mers la Rîm și acolo o întemeiat Beserica și au pus scaunul său și au trăit 24 de ani și pentru credință au murit, fiind răstignit cu capul în jos.
- 83 După moartea lui au fost ales altul în locul // lui și după acela altul și altul pre rînd pînă acum; și pentru că privileghiumurile, hrisoavele³⁴, deregătorile, scutiurile besericești nu să pierd, nice să scad, ci pururea de cei pe lege mai denainte rămîn celor carii să rînduiesc în locul lor pe lege, au rămas de la unul la alt și rămîne în Papii de Rîm și vrednicia, adecă, deregătorie care au avut Sfîntul Patru, cînd au trăit încă la Roma. Îl cunosc pururea și l-au cunoscut pe el toți catolicii, adecă, pravoslavnicii și mărturisesc că credința Besericii Rîmlenești au fost și va fi pînă la sfîrșitul lumii adevărată, direaptă, sfînta, și care tăgăduiesc aceasta întră eretici și tăeți de cătră beserica sfînta să numără că însămnează că ar fi mințit adevărul de vecie, cînd au zis: „Cu voi oi fi pînă la

³³ Cf. Lc. 22, 32.

³⁴ Scris *hrisoavele*.

84 sfârșitul lumii și porțile iadului nu vor birui cu ea” [Mt. 16, 18]. //
Întrebare. Dezleagă-mi al zecele articoluș?

Răspuns. În al zecele mărturisim un botez întru iertarea păcatelor.

Preotul. În locul obrezaniei sau tăierii-împrejur care s-au fost poruncit în Teștământul Vechiu, Domnul Hristos au rînduit botezul, care are a șterge în cel ce să botează păcatul cu care să naște sau care trage de la strămoșul nostru Adam și altele toate care au făcut pînă acii și a aduce darul cel dintîiu și a însămna cu sămn care nu să poate șterge nice odinăoară, pin care sămn să face părtaș turmii lui Hristos, adecă, fiu lui Dumnezeu. Aceasta-i poarta pin care întră omul în Sfînta Biserica, să unește și să face ram Bisericii și să poate chema creștin; aceasta-i cea mai denainte taină întră Tainele Bisericii; acesta-i temeiul adevărului creștinesc, cu acesta tot omul poate a să spăși, iară fără acesta

85 nice- // decum. Că însuși Hristos au zis la Ioan cap 3, stih 7 [51: „Oricine nu să va naște a doa oară din apă și din Duhul Sfînt, nu va putea întră întru împărăția ceriului” și aire „care va crede în Mine și să va boteza, acesta să va mîntui”. Însă nu numai pin botez să amiruiește iertarea păcatelor, ci și pin taina sfintei spovedanii; și așa Domnul Hristos au rînduit pentru mai mare neîndoiala mîntuirii noastre, pentru că de multe ori noi păcătuim și nu putem mai de multe ori a ne boteza, că botezul nu să dă mai de multe ori, fără numai o dată; putem pin spovedanie iară a amirui darul care am fost pierdut pin păcat. De aice putem cunoaște, cîtu-i de mare și de scumpă chedvea și voirea cea bună a Domnului Hristos, de vom socoti de o parte grozăvia păcatului, de altă parte frămșătea nevinovăției. Care rămîne în păcat, are pre Dumnezeu bușluit, mînios și-i înstreinat de cătră Dumnezeu și

86 fiul peririi să cheamă. // Iară care viețuiește fără păcat în darul și chedvea lui Dumnezeu are pe Dumnezeu milă, frate și tată.

Întrebare. Dezleagă-mi al unsprezecelea articoluș.

Răspuns. Într-al unsprezecelea articoluș mărturisim că credem și așteptăm învierea morților.

Preotul. Dumnezeu atîta-i de dăruitoriu și de milos a face bine, ca cît mai mic lucru fără de plată și de dar nu lasă. Vede că într-această lume sufletul iubește trupul său și cu el viețuiește și lucrează pentr-aceea ca să-i fie în chedve și să-i plătească munca; au socotit și au isprăvit în sine ca să învieze trupurile tuturor oamenilor și pe ele în vremea cea mai de apoi a lumii la judecata sa să le cheme, ca să plătească fiește căruie după faptele sale cu

- 87 destul. Pentr-acea toate sufletele și ale direpților și ale păcătoșilor ș-or lua trupurile sale, care avea într-această lume și în- // viindule or merge la Judecata lui Dumnezeu cea mai de apoi care va fi de toată lumea; însă cu această deschilinire că trupurile direpților or fi foarte frumoasă, înfrămșetate, strălucitoare, suptii, ușoare, nepătimitoare, iară ale păcătoșilor or fi foarte grozave, întunecoasă, groasă, grele, pătimitoare; ale direpților să vor scula ca să să veselească în veci în mărirea lui Dumnezeu după măsura faptelor lor, iară ale păcătoșilor, ca în veci să să pedepsască pentru păcatele lor care au făcut. Li să pare unora fără putință a fi aceasta, ca trupurile care-s mîncate de pămînt, arsă de foc, putrăde și țărîină făcute să să poată întoarce la întregimea sa cea de mai-nainte. Însă ni să cade a crede foarte tare că așa va fi, de vreme ce Sfintul Iob au zis: „Și în carnea mea voi vedea pe Dumnezeu Mîntuitorul meu” [Iob, 19,26] și să adeverește aceasta și dintr-alte foarte multe locuri
- 88 a Sfintei S[c]ri- // pturi; nice-ți va fi anevoie a crede de vei socoti mare puterea lui Dumnezeu că de vreme ce au putut toate din nimica a face, cum nu va putea acestea duce la întregimea cea de mai-nainte; și de vreme ce sămînța și rădăcinile, care-s pedepsite în pămînt, după fire răsar, înfluresc și rodesc, pentru ce să nu poată trupurile peste-firește pin puterea lui Dumnezeu a să scula.

Întrebare. Dezleagă-mi al doiesprezecelea articoluș?

Răspuns. În al doisprezecelea articoluș mărturisim că după moarte așteptăm viața de vecie ce va să fie.

- Preotul.* După învierea trupurilor și judecata cea de obște, nu va stăpîni mai mult moartea că toți vom fi nemuritori: direpții carii or rămîne în Raiul ceresc să vor dezmierda cu acelea veselii care nice ochiul au văzut, nice urechea au auzit³⁵, sînt atîtea și atari ca nice cu cuvîntul a spune, nice cu mintea nu să pot // coprinde; destul iaste a gîndi și a socoti că pe Dumnezeu om vedea chiar precum îi în Sine și pururea în fața lui Dumnezeu vom trăi și vom căuta și vom fi asemenea Lui, că-L vom vedea precum iaste. Acum vedem pin oglindă îngîcitoare, iară atuncea față la față: la 1 Corintheni cap 13, stih 12; că orice bunătate să poate gîndi, acolo vom afla; și orice rău cît de mic departe va fi de noi și oricîte veselii și dulcețuri sînt într-această lume, de s-ar aduna toate într-un loc, n-are ajunge numai o sfîrmitură de ale celor care-s în ceriu și plinirea tuturor acestora va fi adevărul și neîndoiala că nu să vor lua de la noi, în veci și pururea nu ni să va urî. Iară păcătoșii, carii să vor trimite

³⁵ Cf. 1 Cor. 2, 9.

la iad, atîtea nevoi vor avea, cît nice minte de om nu poate ca să gîndească că pe Dumnezeu în veci nu-l vor vedea care va fi chin nespus și mai mare de cît toat chinurile³⁶. Și acestuie să va adăuga // și pedepsirea simțirilor care va fi flacăra, foc nestins și frig fără măsură, din care cîrșcarea dinților și viermele cunoștinții neadumit, putoarea fără sfîrșit, suspinări neincetate, rîgnituri, urleturi, isuri, vederi groaznice și minunate și pururea cu diavoli în soție dintru carii fiește care va fi chinuitoriu tuturor și peste toate aceste fără de nădejdea sau nenădejduirea de sfîrșitul chinurilor și pedepselor. Acolo va fi plîns și cîrșnirea dinților³⁷. Acolo viermele lor nu va muri și focul nu să va stinge. Acestea care am tîlmăcit în Credeiu sînt Tainele cele mai mari a credinții creștinești că într-acesta să aduce de ființa dumnăziască de facere care să cuvin mai ales Tatălui, de răscumpărarea lumii care să cuvine Fiului și de îndireptare care să cuvine Duhului Sfînt. Să aduce înaintea și sfînta beserica de sfîrșitul omului și pentru ce îi // făcut și fericita viață au moartea de vecie. Acestea toate tribuie foarte tare și fără îndoială să le crează care va vre să să mîntuiască. Că fără credință nu-i cu putință a plăcea lui Dumnezeu, la Evrei cap 11, stih 6.

Cap al doile. De nădejde și de rugăciunea Domnului.

Întrebare. De vreme ce ați dezlegat cele care tribuie să le credem, dezlegați așijdere³⁸ și cele de care ne tribuie să avem nădejde și dinții în dezlegați ce iaste nădejdea? //

92 *Răspuns.* Nădejdea îi dar, ajutoriu, faptă sau bunătate de la Dumnezeu vărsat în sufletul omului, pin care omul cu credință așteaptă bunătățile sufletești trecătoare în această viață, iară în cealaltă spăsenia și viața de vecie.

Preotul. Ca să să poată amirui cele bune de la milostivul Dumnezeu, nu-i destul ca să aibă nădejde, ci tribuie să ceae și cu rugăciunea că zice Domnul Hristos la Mathei cap 7, stih 7: „Cereți și vi să va da voao, căutați și viți afla, bateți în ușa și vi să va deschide voao”. Că măcar că Dumnezeu din bunătatea sa multe daruri ne împarte noao, însă mai de multe ori va să-i ne rugăm Lui și pentru ca rugăciunea noastră să fie chedveșă și plăcută înaintea Lui, acestea lipsesc, adecă: 1. Să fie în ascultare, să nu avem alte
93 gînduri deșerte în mintea noastră cînd ne ru- // găm Lui, ci numai

³⁶ În teologia actuală a Bisericii, dincolo de aceste imagini plastice simbolice, iadul este o stare de autoexcludere definitivă de la comuniunea cu Dumnezeu. Cf. *Catehismul Bisericii Catolice* p. 230.

³⁷ Mt. 8, 12.

³⁸ Scris *ajjidere*.

gînduri sufletești și dumnezeiești. 2. Cu umilință, ca cînd am fi înaintea unui mare și cu toată virtutea și puterea îmbrăcat împărat. 3. Cu smerenia trupului, rostului și a inimii, adecă, din tot sufletul. 4. Ca să nu încetăm și să ne lăsăm îndată, dea-ne rugarea, cînd nu putem îndată amirui ce cerem, ca sufletele noastre să le curățim de greșele care ne fac nevrednici și nedostoinici darurilor cerești și pîn fapte bune să amirui chedvea lui Dumnezeu. 5. Ca toate lucrurile noastre să fie mai vîrtos pentru mărirea lui Dumnezeu și mîntuirea sufletelor noastre și celor de aproape ai noștri ca să avem credință și nădejde în Dumnezeu că ne va auzi pe noi din bunătatea sa, de va fi noao spre bine și spre folos, ce cerem de la el.

94 *Întrebare.* Ce lucruri tribuie să cerem de la Dumnezeu și să tragem nădejde de ele? //

Răspuns. Cele care cad în mărirea lui Dumnezeu și-s de folos sufletelor noastre și care să coprind în șapte cereri a rugăciunii Domnului care să începe.

1. Tatăl nostru care ești în ceriuri sfințească să numele tău.
2. Vie împărăția ta.
3. Fie voia ta, cumu-i în ceriu așa și pre pămînt.
4. Pînea noastră de toate zilele dă ne noao astăzi.
5. Și ne iartă noao greșelele noastre, cum iertăm și noi ale greșiților noștri.

6. Și nu ne duce pre noi întru ispită.

7. Ce ne izbăvește de rău. Amin.

95 *Preotul.* Domnul Hristos ca un Dumnezeu ne-au arătat noao, cum tribuie să ne rugăm și ce să cerem de la Dumnezeu, toate Le-au cuprins într-această scurtă rugăciune ca lesne să o poată fiește cine a o învăța și în toate zilele de // multe ori a o zice. Coprinde aceasta în sine orice putem cere cu alte rugăciuni mai lungi și pentru că-i făcută de Domnul, îi mai cinstită și mai denainte decît toate și îi de obște tuturor că toți sîntem oile lui Hristos și voroveste în chipul a multora ca rugăciune pentru noi să ne rugăm într-una și pentru frații noștri.

Întrebare. Dezlegați-m dară în prima³⁹ cerere?

Răspuns. În prima cerere mărîm pre Dumnezeu ca pre un Părinte al neamului nostru și în ceriu lăcuiitoriu și poftim ca să sfințească numele Lui.

Preotul. Foarte mare dar a lui Dumnezeu îi acesta ca să-L putem chema pe El Tată, pentr-acea de vreme ce în Sfinția Sa îi dragoste

³⁹ La numerotarea cererilor de la numărul 1 la 5 și numărul 7 am intervenit prin introducerea numeralului ordinal, autorul utilizând cifre.

- părințască, tribuie să fie și în noi dragosre fiască. Mai tare pentru-
96 aceea că nu numai cu numele, ce adevărat și făcuți sîntem fiii Lui, pentru că ne-au făcut sau pentru zidirea, // ținerea, răscumpărarea și priimirea noastră în fiii Sfinției Sale. Aceasta tribuie să ne întărească ca cu cutezare să alergăm la El în toate lipsele noastre. Zicem „care ești în ceriuri”, nu pentru că doară nu-i și pre pămînt și pretutindine, ci pentru că acolo are scaunul Sfinției Sale cel mărit și acolo, arătîndu-să chiar îngerilor și sfinților îi fericeste pre ei și ca pomenind de ceriu să ne aducem aminte de țara și moșia noastră cea de vecie. Și pentru că fiii cei buni părinților poftesc mărire și cinste, pentru-aceia zicem ca să să sfințască numele Lui, adecă, ca la noi și pretutindine să să aibă Dumnezeu și Hristos Sfînt și să-I să închine toți, să-L cinstească și să-L mărească precumu-i vrednic. Și mai vîrtos noi carii mărturisim legea Sfinției Sale, să-L mărim pre El pin faptele cele bune și înaintea
97 oamenilor și înaintea lui Dumnezeu și pin viață curată, că// poftind noi mărire lui Dumnezeu, poftim împreună și binele nostru că mărirea lui Dumnezeu cea dinafară să varsă în binele făpturilor.

Întrebare. Dezlegați-m a doua cerere?

Răspuns. În adouacerer rugăm ca să vie împărăția lui Dumnezeu.

Preotul. După ce am poftit mărire lui Dumnezeu, poftim și mărirea noastră cerînd⁴⁰ fericirea și binele împărăției ceriului și ca Dumnezeu deplin să biruiască și să lăcuiască în noi, iară nu diavolul; și să avem voia, voința noastră supusă și întru toate faptele și lucrurile noastre ascultătoare, îngăduitoare voinții lui Dumnezeu. De am socoti fericirea și binele împărăției Lui n-am pofti a trăi mult pre pămînt, ci am pofti cît mai curînd să murim și să ne mutăm acolo, precum au poftit sfinții.

- 98 *Întrebare.* Dezlegați-m a treia cerere? //

Răspuns. În a treia cerere rugăm ca să fie sau să să plinească voia lui Dumnezeu pre pămînt de la oameni, ca și în ceriu de la îngeri.

Preotul. Împărăția ceriului nu fără de muncă să amiruieste, ci pin fapte bune. Că zice Hristos: „împărăția ceriurilor cu muncă și cu nevoie să amiruieste și nevoitorii o apucă pre ea” [Mt. 11,12]. Și însuși Hristos multe au făcut și au pătimit pînă a nu întră întru împărăția ceriului. Și pentru că faptele cele bune stau în voia lui Dumnezeu care multe ne-au poruncit noao, pentru-aceia cerem ajutoriu ca să putem face voia Lui pre pămînt ca și în ceriu, adecă,

⁴⁰ Scris *ceind*.

cu grabă și cu bucurie deplin și neîncetată, că așa duhurile cele îngerești și sufletele direpților fac și plinesc voia lui Dumnezeu.

Întrebare. Dezlegați-m a patra cerere?

Răspuns. În a patra cerere rugăm pre Dumnezeu să ne de noao astăzi pânea cea peste-firească. //

- 99 *Preotul.* Pin pane să înțalege hrana cea sufletească cu care paște sufletul și nu-i altă fără Cuvîntul lui Dumnezeu și Trupul lui Hristos. Cuvîntul lui Dumnezeu care auzim în cazanii sau am cetit în cărți sau am văzut în icoane și în bune pilde sau ni să dă de Dumnezeu în inimile noastre, precum sînt darurile cele peste-firești. Să înțalege și hrana cea trupască cu care trăiește, crește și să hrănește trupul și iaste orice au făcut Dumnezeu pentru mîncare, beutura și îmbrăcăminte omului, însă cu care lucruri și făpturi tribuie să viețuim cu cumpăt și mod bun, să nu ne prea întrecem în ele și să nu fim așa tare grijitori și solitori de ele cum de vom putea amirui, pentr-acea zicem numai pânea și numai să ni să de noao astăzi, cît ne lipsește, ca să putem trăi bine. Și pe acea pane o chemăm pânea noastră, pentru că ni să cade și o am amiruit pe
- 100 direptate; iară nu cu // strimbul sau cu vrun lucru necuvios și oprit.

Întrebare. Dezlegați-m a cincea cerere?

Răspuns. În a cincea cerere rugăm pe Dumnezeu ca să ne ierte Dumnezeu greșelele noastre cum iertăm și noi ale greșiților noștri.

Preotul. Greșelele și datoria noastră cu Dumnezeu sînt păcatele că, care păcătuiește, îi greșit și-i deatoriu a face destul înaintea lui Dumnezeu pentru păcatele sale au într-această viață cu fapte de pedepsire, sfinte, vrednice și de pocanie au în cealaltă viață ce va să fie pin pătimirea pînă la o vreme în Purgatorium, adecă, în loc de curățanie au pin pătimirea și pedepsirea iadului. Cu această, dară, cerere ne pare rău și ne bănuim că am păcătuit și am bușuluit pre Dumnezeu care-i fără sfîrșit bun și cerăm de la El iertăciune sau iertarea păcatelor. Și ca să nu fim acestui dar nevrednici,

101 arătăm că sîntem gata// și noi a ierta tuturor care pre noi fiește în ce chip, fiește cînd ne-au bușuluit de vreme ce Domnul Hristos așa ne-au dat afară: „De nu veți ierta oamenilor, nice Tatăl vostru va ierta voao păcatele voastre” [Mt. 6, 14-15].

Întrebare. Dezleagă-mi a șasa cerere?

Răspuns. În a șasa cerere rugăm pe Dumnezeu ca să nu ne ducă pre noi în ispită.

Preotul. Măcar că ispitele și năpăștile ne sînt noao de multe ori oca, pentru care, cînd le abirum, amirum și avem de la Dumnezeu

plată și simbrie, însă pentru că de multe ori ele ne biruiesc pre noi, pentru că sîntem frageți ca să nu fim în doaga pierzării darului lui Dumnezeu și căderii la iad, rugăm pe Dumnezeu ca să să milostivească să nu ne ducă pre noi măcar întru acele ispite, întru care vede că vom fi biruiți și vom cădea în păcat. În toate ne dă

- 102 Dumnezeu noao de- // stulă virtute ca să stăm împotrivă, că-i de credință și tribuie să credem că Dumnezeu nu lasă pre om a să ispiti afară din virtutea sa, însă sînt atari împrilejuri și ispite atîtea de iuți, în care fiind omul pus, adevărat va cădea, măcar c-are putea să nu cază de-are munci cu dedinsul, să ste împotrivă.

Întrebare. Dezleagă-mi a șaptea cerere?

Răspuns. În a șepta și ce mai de pre urmă cerere rugăm pe Dumnezeu ca să ne izbăvească de tot răul. Amin.

Preotul. Sînt într-această lume multe răle, care le vedem și noi că sînt răle, care strică sufletului și trupului și sînt multe, care noi gîndim că-s bune, măcar că în sine îs răle, că păgubesc au pre unul, au pre alt, au pre amîndoi. Pentr-acea dară, ca să nu ne îndoim, rugăm de obște ca să ne izbăvească de tot răul care-l ști Sfinția Sa a fi rău. Și mai vîrtos de diavolul care nu numai în rău,

- 103 // ci mai rău nu poate a fi că el cum au văzut într-atîte nevoi nu ne poate vedea pe noi în rînduiala, care sîntem ci zioa și noaptea muncește, ca să ne tragă la rău, ca să ne tragă și la iad, ca pururea să ne pedepsim cu el. Și mai pre urmă sfîrșim această rugăciune zicînd „Amin”, care atîta face ca cînd amu zice „așa să fie”, în sămnul cum că poftim toate care am cerut a le amirui pentru mărirea lui Dumnezeu și folosul nostru, nădăjduind în puterea și bunăitatea lui Dumnezeu, care în veci va rămînea.

Întrebare. Arătați-m pe scurt, ce să coprinde în rugăciunea Domnului?

Răspuns. Această dumnezeiască rugăciune șapte cereri coprinde, dintru care patru dintîi ne arată bunătațile de care tribuie să tragem nădejde și să le căutăm și această dintîi cinstea și mărirea lui Dumnezeu; a doua fericirea noastră, a trie ascultarea

- 104 care să cuvine Făcătorului și Răscumpărătoriu- // lui nostru, a patra cele ce-s de lipsă sufletului și trupului. Alte trei coprinde rălele de care tribuie să fim izbăviți, care nu-s altele fără păcatele care ne închid ușile ceriului și ne deschid poarta iadului; ispitele care ne trag la păcat de nu vom fi feriți, coperiți și cruțați de Dumnezeu; și răutățile vieții de acum și cei ce va să fie de care tribuie să fim izbăviți, care va amirui acestea, va avea orice va

putea pofti bine. Și pentru ca să putem amirui, trebuie să rugăm pe Dumnezeu, zicînd această rugăciune cu toată inima nu numai o dată, ci mai de multe ori în zi.

Întrebare. Bine iaste a zice și alte rugăciuni afară din rugăciunea cea dumnezeiască?

Răspuns. Bine și foarte bine și pentr-acea Sfînta Maică Biserica și mulți învățători și dascăli mari au făcut multe rugăciuni la
105 Dumnezeu, la Hristos, la Maica Precistă, la în-// geri, la sfinți care-s în ceriu ca să putem amirui mai pe lesne ce cerem.

Preotul. Măcar că Dumnezeu îi dăruitoriul tuturor darurilor, însă iubește rugăciunea; pentr-acea nu numai îi bine ca noi Lui sîngur să ne rugăm, ci ca să ne rugăm și sfinților, ca și ei să roage pentru noi ca nește vorbitori pentru noi înainte lui Dumnezeu. Și aceasta place lui Dumnezeu ca să să cinstească și slugile Sfîntiei Sale și noi, vîzînd în cîtă cinste sînt ei, să ne tragă inima a urma lor. Însă, pentru că ei nu-s petutindine ca să ne poată auzi și a cunoaște gîndurile și faptele din inimile noastre, toate le vîd în Dumnezeu ca într-o oglindă, care le descopere lor toate, care-i voia să le știe și să le facă. Și de vreme ce vedem că pin mijlocirea lor amiruirem ce poftim, nu trebuie să încetăm a ne ruga lor în toate lipsele noastre.

Întrebare. Afară din rugăciunea Domnului, ce rugăciune îi
106 mai cinstită, // mai înainte, mai destoinică și mai puternică și de folos înaintea lui Dumnezeu?

Răspuns. Cea care să îndere[p]tează la Maica Precistă, întru care locul cel dintîi ține închinare îngerească.

Întrebare. Spuneți-mă cea închinare îngerească.

Răspuns. „Bucură-te Maria, plină de milostivire, Domnul îi cu tine. Alduită ești tu întră muieri și îi alduit rodul pîntecelui tău, Isus Hristos. Sfînta Maria Maica Domnului roagă-te pentru noi păcătoșii, acum și în ceasul morții noastre. Amin”.

Preotul. Toate rugăciunile care sînt la sfinți au virtutea și puterea sa, una mai mult, alta mai puțin, după destoinicia celui ce să roagă; însă pentru că Dumnezeu caută umilînța și înfrîngerea inimii celui ce să roagă, ci și destoinicia și vrednicia celui ce să roagă pentru noi, de aice iaste ca cu cît îi mai mare destoinicia
107 celui ce să roagă pentru noi, // cu atîta mai lesne să pleacă spre dăruirea darurilor și milii Sfîntiei Sale. Pentr-acea, de vreme ce întră toate făpturile îi mai destoinică și mai vrednică Maica Precistă, că pentru darul și mila care au avut a fi Maică lui

Dumnezeu, cu atâtea daruri au fost împodobită, cât pe toți oamenii de pe pământ și îngerii din ceriu au întrecut în fapte bune și pentru-acea au fost rădicată de Dumnezeu peste toate cetele îngerești și rînduită crăiasă și împărăteasă ceriului și pământului și întîia mai mare după Dumnezeu. De aice iaste că și pentru faptele cele bune și pentru că au fost Maică lui Dumnezeu, rugăciunea ei îi mai iubită, chedveșă și mai puternică înainte lui Dumnezeu decît toate rugăciunile.

Întrebare. Pentru ce îi mai biciuluită și mai cinstită „Bucură-te Maria” decît alte rugăciuni?

- 108 *Răspuns.* Pentru că-i închinarea care o parte o făcut îngerul Gavriil // Maicii Preciste, cînd au fost trimis din ceriu, de i-au vestitu-i ei întruparea Cuvîntului de vecie. O parte o făcut sfînta Elisafra, cînd i s-au închinat Maria. Și măcar că-s puținele cuvintele ei, însă îi mare înțelesul lor care aici pentru pripa le las.

Cap al treile. De libov sau de dragoste și de zece porunci

Întrebare. După credință și nădejde să numește dragostea; voroviți dară și de această fapte și spuneți ce iaste. //

- 109 *Răspuns.* Libovul sau dragostea, de care vorovim aice, îi virtute sau bunătate vărsată în sufletul omului, cu care omul iubește pe Dumnezeu și pe deaproapele său pentru Dumnezeu.

- Preotul.* Această virtute a dragostii ține locul cel dintîiu întră toate alte fapte bune în destoinicie și vrednicie și atîta-i de lipsă omului cât, măcar care ave toate alte fapte bune împreună, de nu va ave numai aceasta, nu-i nice un folos. Că zice învățătorul Limbilor la Corintheni cap 13, stih 1: „De-aș vorovi cu limbă îngerească, de nu voi ave libov sau dragoste, nimica sunt”. Libovul au adus pre Fiiul lui Dumnezeu din ceriu pre pământ și iară libovul ne duce pe noi de pre pământ la ceriu, libovul dă preț faptelor noastre, că după
- 110 măsura libovu- // lui ni să socotește plată. Magdalinii i s-au iertat multe păcate, pentru că au iubit mult. Sfîntul Ioan Apostolul au fost dat de Domnul Hristos în fiu Maicii Sfinției Sale⁴¹ că au fost ucinic iubit și au fost lui Hristos foarte iubit, pentru că și el foarte au iubit pre Domnul Hristos. Toți sfinții pentru-acea au fost ridicăți la atîta mărire, că foarte au iubit pe Dumnezeu. Libovul nu-i altă fără virtutea fiilor și temerea slujitorilor. Pentru-acea foarte să laudă și de Sfînta Scriptură și de Sfinții Părinți, de ni-i voia dară, ca să nu ne îndoim de iertarea păcatelor și să amiruiim mai pe lesne faptele cele creștinești, să muncim a merge înainte în libov.

⁴¹ Cf. Io. 19, 26-27.

Întrebare. Cîte-s poruncile libovului?

Răspuns. Doao: cea dintîi iaste: „Să iubim pe Dumnezeu din toată inima noastră peste toate”. A dooa: „Să iubim pre
111 deaproapele⁴² nostru ca înșine pre noi”://

Preotul. Meșterul ceriului cînd au fost întrebat de un învățătoriu care are fi poruncă mai mare în lege i-au Răspuns: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu Tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată mintea ta” [Mt. 22,37]. Aceasta-i mai mare și dintîi poruncă. Iară a dooa îi asemenea ațeștie: „Să iubești pe deaproapele tău ca și pe tine” [Mt. 22, 39]. Într-aceste doao porunci stă toată Legea și prorocia.

Că libovul îi întîia poruncă, că precum rădăcina să cheamă dintîi, pentru că dintr-însa iesă umezală și să împarte în celealalte ramuri, care cresc dintr-însa și fără de ea sacă și să uscă, așa și de la libov iau putere toate faptele bune și purcede păzirea tuturor poruncilor care au fost date de Dumnezeu pentru păzirea libovului.

112 *Întrebare.* Din ce să cunoaște în noi libovul lui Dumnezeu? //

Răspuns. Din păzirea poruncilor Sfinției Sale cu credință.

Preotul. „Care are poruncile Mele (zice Domnul Hristos) și le ține, acesta iaste care mă iubește pe Mine” [Io. 14, 21]. Că acesta iaste libovul lui Dumnezeu ca să păzim poruncile Lui și poruncile Lui nu-s grele. Poruncile lui Dumnezeu nu-s atîta de grele ca să nu le poată ținea omul; precum au învățat și învață și acum oarecîți nebuni eritici, înceluindu-să și pe sine și lumea. Care minți adevărul de vecie care au zis: „Jugul meu îi dulce și sarcina mea îi ușoară” [Mt. 11, 29]. Poruncile Lui îs mai dulci decît mierea și fagurul că-i foarte dulce viața cînd să țîn, poruncile îs mai iubite și mai scumpe decît aurul și piatra cea scumpă că, păzind poruncile amiruum avuția ceriului cea mai de sus și împărăția de vecie. În paza lor plată multă. Atunce să va cunoaște omul a fi adevărat
113 creștin, cînd va plini voia lui Dumnezeu pin păzi- // rea Legii și Poruncilor. Și atunce va iubi pe Dumnezeu din toată inima sa și din tot sufletul și gîndul său, cînd îl va biciului și-L va ținea mai sus decît toate făpturile și lucrurile trecătoare și și decît sine.

Întrebare. Din ce să arată sau să cunoaște în noi libovul cătră deaproapele sau prietinel nostru?

Răspuns. Să cunoaște dintr-aceasta de nu-i vom face rău și îi vom face bine.

Preotul. „Libovul”, zice Pavel Apostol la Corintheni cap 13,

⁴² Scris *alproapele*.

stih 4 „îi răbdătoriu, milos, nu să împizmește, nu lucrează fără ispravă, nu-i trufaș, nu poștește cinste și mărire, nu caută care-s ale sale, nu mînie pe altul, nu gîndește rău, nu să bucură de fărădelege, să bucură de adevăr și de dreptate, toate suferă, toate crede, toate nădăjduiește, toate rabdă”. Însă pentru că nu-i destul a nu face rău, ci ni să cade a face și bine să ne aducem aminte de

114 cuvintele care va zice Domnul // Hristos cînd va veni a judeca lumea: „Veniți blagosloviții Părintelui Meu, moșteniți împărăția care-i gătată voao mai-nainte de începerea lumii. Că am fost flămînd și M-ați săturat, am fost strein și M-ați primit, gol am fost și M-ați coperit, beteag am fost și M-ați cercetat, în timniț am fost și ați venit la Mine”, Mathei cap 25, stih 34,35,36. Aceste-s faptele milosteniei cu care să ajutorec prietenii noștri, sînt acelea care descopere libovul frățesc, pin care să plinește Legea. „Nu sînteți deatori, numurui cu nimica, fără ca să iubiți unul pe altul că, care iubește prietenul său, au plinit Legea” la Rîmleni cap 13, stih 8. Pentr-acea plinirea Legii în libovul întîiu a lui Dumnezeu, al doile al prietinului nostru.

Întrebare. Afară din porunca libovului mai sînt și alte porunci?

115 *Răspuns.* Sînt și altele, ci toate ne arată cum și ce tribuie să fa-// cem au să nu facem ca să păzim libovul lui Dumnezeu și deaproapelui nostru. Și să coprind în zece porunci, care au dat Dumnezeu lui Moisiu în muntele Sinai.

Întrebare. Care-s acele zece porunci ale lui Dumnezeu.

Răspuns. Acestea care s-au dat în muntele Sinai și în muntele Horev precum îs scrise la Ishod cap 20, stih 6 iproci⁴³.

Porunca dintîi.

Eu îs Domnul Dumnezeuul tău care te-am scos din pămîntul Eghiptului, din casa robiei, să n-ai alți Dumnezei streini înaintea Mea; nu-ți face ție chip cioplit, nice te închipui celora ce-s în ceriu, nice celora, ce-s jos pre pămînt, nice celora, ce-s întru apă, supt pămînt, nice te închina lor, nice sluji lor că Eu-s Domnul Dumnezeuul tău, Dumnezeu tare și cu băsău care cerc păcatele părinților în ficiori pînă a trie și a patra sămăntă și fac milă cu cei

116 ce Mă iubesc pe Mine și țin poruncile Mele pînă la mia sămăntă. // A doao poruncă. Nu lua numele lui Dumnezeu în deșert pin

⁴³ Acest *Catehism* respectă împărțirea poruncilor stabilită de Sfântul Augustin și devenită tradițională în Biserica Catolică. În Bisericile Ortodoxe enumerarea este puțin diferită, porunca I fiind împărțită în două, iar cea de-a noua și a zecea constituie una singură.

gura ta că nu va lăsa Dumnezeu necertat pe cel ce va lua numele lui Dumnezeu în deșert pin gura lui.

A treia poruncă. Adu-ți aminte de zioa sîmbetei, de o sfințește pe ea, șasă zile lucrează și-ț isprăvește tot lucrul tău, iară a șaptea zi nu lucra nice tu, nice fiul tău, nice fiica ta, nice sluga ta, nice slujnica ta, nice dobitocul tău, nice jeleriul tău, care-i din lăuntru porții tale. Că Dumnezeu în șasă zile au făcut ceriul și pămîntul, marea și toate care-s într-însele, iară a șaptea zi au odihnit, pentru aceea au blagoslovit și au sfințit zioa sîmbetei.

A patra poruncă. Cinstește pe tată-tău și pe maică-ta, de ți-i voia să aibi zile multe și bune pre pămînt, care-ți va da ție Domnul Dumnezeuul tău.

A cincea poruncă. Nu omori.

A șasa poruncă. Nu curvi. //

117 A șapta poruncă. Nu fura.

A opta poruncă. Nu mărturisi strimb împotriva vecinului tău.

A noa poruncă. Nu pofti muierea deaproapelui tău.

A zecea poruncă. Nice casa lui, nice sluga lui, nice slujnica lui, nice boul lui, nice asinul lui, nice toate care-s ale lui. C-un cuvînt, ce ție nu-ți place, altuie nu face, ferește-te de rău și fă bine, de vrei să fi a lui Dumnezeu cu tot ce ai tu.

Preotul. Aceasta-i Legea care o dat Dumnezeu lui Moisiu scrisă în doao table de marmore ca să o de înainte norodului și pe aceasta o întărit Domnul Hristos, zicînd: „N-am venit să stric Legea, ci să o plinesc” [Mt. 5, 17]. Și au poruncit supt pedeapsa morții de vecie ca să să ție de toți. Aceasta-i asemene legii firii sau după fire îi neîncungiurată, nemișcată de nime și ne primenită de obște, strînge pe toți și-s deatori toți a o ține, fie mic, fie ma- // re, fie bogat, fie sărac cui cuvîntă nu să alege nime. Trei porunci dintîi care era într-o tablă învață și poruncesc să cinstim și să iubim pe Dumnezeu cu inima, limba și fapta. Iară cele șapte, care era scris în a dooa tablă, ne arată, cum tribuie să iubim pe deaproapele nostru cu inima, limba și fapta ca să nu-l zdăraiem și să nu-l vătămăm pe el, nice în trup, nice în cinste, nice într-alt lucru.

118 *Întrebare.* De vreme ce păzirea Legii sau Poruncilor lui Dumnezeu îi lucru foarte mare, pentru că dintru aceasta stă mîntuirea noastră de vecie au pedepsirea, dezlegați-m acele porunci una după altă și pe rînd în locul dintîi cea dintîia poruncă?

Răspuns. Porunca dintîi iaste ca unui singur adevărat Dumnezeu să ne închinăm care-i unul într-o ființă și trei în fețe.

- 119 *Preotul.* Dumnezeu întâi ne porun- // ceste ca pe El să-L cunoaştem în Dumnezeu adevărat care iaste pin păzirea şi ţinerea credinţii, nădejdei, libovului, cinstii, slujbii, temerii, mărturisirii Sfinţiei Sale; cine crede în Dumnezeu, are pe Dumnezeu în Dumnezeu că pe El îl are în marele adevăr în care şi cui cu tot sufletul îi crede. Împotriva aceştii porunci greşesc eriticii şi păgînii carii nu cred. Aşijdere în Dumnezeu îl cunoaşte şi cel ce nădăjduieşte în Dumnezeu că pe Sfinţia Sa îl ţine în loc de milă şi atotputernic, socotind că-i puternic şi voieşte al ajuta în toate lipsele lui. Împotriva aceştii porunci greşesc şi păcătuiesc cei carii să desnădăjduiesc, adecă, n-au nădejde de mila lui Dumnezeu şi pun nădejdea sa în diavolul, în oameni sau într-alte făpturi. Aşa şi cel ce iubeşte pe Dumnezeu mai tare decît toate celea, are pe Dumnezeu în Dumnezeu că pe El îl are şi-L ţine în binele care-i
- 120 peste tot binele şi mai scump decît toată // lumea. Împotriva aceştii greşesc cei ce iubesc vro făptură mai mult decît pe Dumnezeu, au asemenea şi cu mult mai mult şi mai greu greşesc cei ce urăsc pe Dumnezeu. Şi cei ce cinstesc pe Dumnezeu şi să tem de El, după cinstea Lui cunosc pe Dumnezeu în Dumnezeu că pe El îl ai şi-L țin cap şi începere, Făcătoriu şi Domn mai mare tuturor lucrurilor, adecă, din care toate altele iau a fi şi să încep, împotriva aceştii porunci greşesc carii feţele besericeşti şi lucrurile sfinte nu le bagă în samă sau nu le cinstesc cum să cade. Într-acel loc să porunceşte ca să nu cunoaştem sau să avem pe altucineva în loc de Dumnezeu. Împotriva aceştii porunci greşesc cei carii să închină bozilor, adecă, care-i cinstesc ca şi pe Dumnezeu, o [a] menii cei păcătoşi şi răi care-s scrişi în icoane sau scobiţi în lemne sau în pietri şi alte făpturi şi cei carii cinstesc dobitoacele
- 121 sau alte făpturi simţitoare ca şi pe Dumnezeu. Păcătu- // iesc şi vrăjitorii, pascălitorii, strigoii carii cinstesc pe diavolul ca cînd are fi Dumnezeu şi trag nădejde că pintr-însul vor putea face sau vor putea amirui ce poftesc. Păcătuiesc împotriva aceştii porunci şi cei ce pin puterea a nescari cuvinte sau fapte, adecă, carii cu deseînţete şi alte bobonoşaguri muncesc să dobîndească ceva, care cuvinte, deseînţete şi bobonoşaguri n-au nice o împreunare, nice o putere firească cu acel lucru, ce dobîndesc că atuncea lucrează diavolul. Păcătuiesc împotriva aceştii porunci şi cei ce caută pe stele şi din stele, din faţă, din mâni, din cîntecul păsărilor şi altor lucruri întîmplătoare spun şi cred că aşa va fi cu adevărat şi judecă de faptele oamenilor, carii au purces sau vor purcede şi

- să vor întâmpla din slobodă voia oamenilor. Măcar că pot oare
122 cunoaște din fire năravurile și poftele lor, însă păcatu-// [ie]sc, că
măcar că unul are un nărav, altul alt nărav, unul o poftă, altul altă
pofță, nu putem zice că au făcut asta au aceasta, că-s slobози a face
au a nu face, că stă în voia lor să facă acest păcat au acest lucru,
că pofta și năravul nu silesc pe om atîta de tare cît să nu poată lăsa
să nu facă acel lucru sau să-și plinească pofta. Să poruncește și
aceasta ca să nu ne facem noao chipuri cioplite care închipuiesc
alte făpturi și lor să nu ne închinăm, nice să le cinstim și aceasta
așa tribuie să înțelegem ca să nu facem, precum făcea cei ce să
ruga și să închina bozilor, carii vărsa chipuri din aur au argint
sau aramă sau scobie marmor și semne la asemănarea lui Saturn,
Ioviș, Mercurie, Veneris, Diana și altor oameni răi sau dihăanii
fără ocșag sau lucrurilor nesimțitoare și îi ținea Dumnezei, de le
123 cinstie ca pe Dumnezeul cel // adevărat, adecă, li să închina lor și
îi tămăia și le aducea jirfe că diavolul aore grăie dintr-însele. Iară
acest sucaș și obiceiul, care avem noi creștinii a scobi au a scrie și
a zugrăvi chipul lui Dumnezeu celui adevărat, precum oareîndva
s-au arătat au al Domnului Hristos, în chip omenesc care au
luat pe Sine întrupîndu-Să au al Maicii Preciste au al îngerilor,
închipuindu-i cum sunt, au al sfinților sau sfintelor, nice cum nu
să oprește, că nu să poate zice închinare și cinste bozască, că dintr-
acestea nu pot zice că dăm cinste făpturilor, care să cuvine și să
cade să dăm lui Dumnezeu. Că noi, cinstind chipul lui

- Dumnezeu, nu cinstim acea materie, din care-s făcute chipurile,
ci cinstim pe Dumnezeu cel adevărat, care-i închipuit în chip sau
îi zugrăvit în icoană și cinstind chipurile și icoanele sfinților nu
ne închinăm, nice ne rugăm acei materii, adecă, acei pietri, lemn
124 sau hîr- // tii din care-i făcut chipul sau icoana, nice sfinților ca
lui Dumnezeu, ci îi cinstim ca pe nește slugi ai lui Dumnezeu
și îi rugăm pe cei ce-s scriși sau zugrăviți în chip sau în icoană
să să roage pentru noi la Dumnezeu. Că aceste chipuri și icoane,
măcar că în sine nu-s simțitoare, nice aud, nice văd, nice vorovesc,
însă pentru cei ce să închipuiesc într-însele, îs vrednice a să cinsti,
precum și chipurile crailor și împăraților și ațiță în noi aducerea
aminte de Dumnezeu și de sfinți. Și de aceasta nu ne putem îndoii,
cum că nu place lui Dumnezeu, pentru că și al șeaptele Sfînt Săbor
Mare și de obște au legat aceasta și au dat afară și foarte multe
minuni s-au făcut și daruri de la Dumnezeu pentru cinstea care
să dă icoanelor s-au dăruit. Și pentr-acea ocă cinstim și moaștele

- lor, care oarecînd au fost împreunate lor și iar să vor împreuna și
125 să vor uni lor la // sculara ce mai de pe urmă de obște și, precum
au fost uneltele faptelor celor bune și s-au ostenit împreună cu
sufletele lor în lucrurile cele bune, așa să vor mări și să vor veseli
cu ele în veci și această cinste noao ni-i de folos, că sfinții pentru
această cinste ce dăm noi moaștelor mai lesne să placă, ca să ne
auză și să să roage pentru noi. Că scrie Marele Vasilie în Cazană
la 40 de Sfinți Mucenici: „Cine cade în vro nevoie sau lipsă la
aceste să fugă, lor să să roage ca să să izbăvească de rău”. Crucea,
hainele și alte unelte ale Domnului Hristos, Maicii Preciste și altor
sfinți încă-s vrednice să să cinstească de noi, nu căutînd materiei
din care-s făcute și sint. Că în materie nu să deschilinesc dintru
alte haine, ci pentru cinstea feții de care s-au atins. Și măcar că
nice Dumnezeu, nice îngerii n-au trup din materie, nu greșim
126 pentru că închipuim pre Tatăl de vecie ca pre un cinstit Bătrîn, //
pre Fiiul ca pre un Mielușăl, pre Duhul Sfînt ca pre un Porumb,
pre îngeri ca pe nește tineri frumoși; că de vreme ce cele sufletești
și duhurile, care n-au materie, nu-i putem închipui în forma care-i
din materie, tribuie să-i închipuim în oarece de aproape a lor și
precum s-au arătat oarecîndva ochilor omenești.

Întrebare. Dezlegați-m a dooa poruncă.

Răspuns. În a dooa poruncă ni să poruncește și ni să dă înainte
ca să nu luom numele lui Dumnezeu în deșert pin gura noastră.

- Preotul.* Cu această poruncă oprește Dumnezeu toate
jurămînturile fără de lipsă, rumperea sau stricarea tocmelelor și
făgadelor și legăturilor care am tocmnit, am făgăduit și am legat
și ocăriturile și sudalmele. Iară a lua numele lui Dumnezeu de
multe ori pin gură pentru umiliința și ajutoriul sufletesc au trupesc,
127 nu numai nu o- // prește, ci încă-i foarte place lui Dumnezeu, că
aceasta îi începerea libovului cătră Dumnezeu și sămn cum că
pe Sfinția Sa îl avem și-L ținem în mai mare, mai sfînt și mai
bun Domnul nostru. Pentr-acea multe am amirui de am chema
cu inima, cu gura numele lui Dumnezeu, adecă, al Tatălui și a lui
Isus Hristos și al Duhului Sfînt, al Maicii Precisti, al îngerilor, al
sfinților într-ajutoriu. Iară a-i pomeni pe ei fără de cinste ocărînd
au jurînd strîmb îi unul dintre cele mai mari păcate. Aceste nume
fără de cinste le pomenesc cei ce, cînd să mînie au să joacă,
pururea aceste nume cinstite le aduc înainte și le pomenesc fără
de nice un sfat și biciuleat, care cad în bajocura lui Dumnezeu
și slugilor Sfinției Sale. Ocărînd, suduind le pomenesc suduitorii,

- adecă, cei ce au dau lui Dumnezeu oarece ce nu-i să cuvine
- 128 Sfinției Sale, zicînd, că în Sfinția Sa are fi oarece hibă, gance // sau alt nărav rău au tăgăduiesc oarece, ce-i să cuvine Sfinției Sale, adecă zicînd că nu-i fără sfîrșit, drept, înțelept, atotputernic, au dînd făpturii ce să cuvine numai lui Dumnezeu, adecă, zicînd că diavolul poate face minuni adevărate și poate ști cele viitoare care să tîmplă din singură și slobodă voia omului au în blăstămuri mestecă pe Dumnezeu și sfinții au bajocuresc și nu biciuluiesc cuvintele, faptele și moaștele lor. Jurînd strîmb pomenesc cei ce jură strîmb, au jurămînturile, făgăduințele și legăturile ce au legat, nu plinesc. Că jurînd pentru ceva, îi a chema pe Dumnezeu mărturia lucrului, ce să adeverește au să tăgăduiește. Pentr-acea, cine jură de lucru neadevărat și strîmb, bușuluiește pe Dumnezeu, că-L ține ca pe un neștiutoriu și prietin minciunii. Bușuluim pe Dumnezeu și atunci, cînd făgăduim cu jurămînt că vom face //
- 129 ceva și n-avem gînd să facem. Au deși avem gînd a face și nu facem cînd putem, că atunci înceluim au rîdem pe Dumnezeu. Bușuluiește pe Dumnezeu și atunci, cînd să joară cineva că va face împotriva dreptății, adecă, a-ș izbîndi cu cineva au că va rumpe cununa a vrunei vergure, a curvi, a frînge postul afară din lipsă, pentru că aceste-s toate împotriva lui Dumnezeu și voi Sfinției Sale. Care oprește gîndurile și faptele cele rale și unele jurămînturi ca acestea de lucrurile cele oprite, nu-i deatoriu omul să le plinească. Mai pre urmă și atunci să bușuluiește Dumnezeu, măcar că nu să bușuluiește așa greu, cînd de multe ori să jură cineva fără de lipsă precum au nărav neguțătorii în cumpărătură și în vînzare. Și alții carii cînd vorovesc unul cu altul pentru mai nimica îndată să jură; că și atunci nu să bagă în samă atîta
- 130 mărire și atunci îi aproape de a să jura strîmb, pen // tr-acea zice Ecclziasticul cap 23, stih 9 [8-9]: „Nu-ți face nărav gurii tale a să jura, că în jurămînt multe primejdii sunt”. Și iară stih 12 [10]: „Omul care să joară mult, să va împla de fărădelege și nu să va depărta de la casa lui pedeapsa”. Pentr-acea dară, ca să ne ferim și de fărădelege și de pedeapsă să nu luom numele Domnul [ui] în deșert pin gura noastră.

Întrebare. Dezlegați-m a triia poruncă.

Răspuns. În a triia poruncă ni să poruncește să sfințim simbetele, adecă, să sărbăm duminecile și alte sărbători care au poruncit Sfînta Biserică.

Preotul. Pentru că Dumnezeu în șasă zile au făcut lumea și a

- șaptea zi au odihnit, pentru ca să ne aducem aminte de aceasta au poruncit nerodului isdrailitenesc ca în șasă zile ale săptămînii să
- 131 lucreze, iară în zioa sîmbetii să odihnească. Ca fiește // cine să ia sama ca păcatele care au făcut să le curățască și să mulțamească lui Dumnezeu pentru binele ce i-au făcut și să să îndemne spre fapte de curățanie și alte fapte bune. Sărbarea sîmbetei după venirea Domnului Hristos s-au mutat în zioa duminicii, precum și tăierea împrejur în Botez și Mielul Paștilor în Taina Sfintei Priciștaniei. Oca aceștii mutări au fost nu numai ca să ne deschilnim de cătră jidovi, ci pentru ca zioa duminicii să fie întîia zi a săptămînii; să cade ca pe aceasta să o începem cu umilință, jirfind lui Dumnezeu începerea vremii și rugîndu-L pe El ca pe un Rânduitoriu al vremilor și al tuturor lucrurilor ca să ne blagoslovească și în toate lucrurile noastre să ne fie cu ajutoriu și să ne de har și dar, ca să putem petrece celealalte zile fără păcat și bine să ni să întîmple
- 132 noao toate și sufletește și trupește. Oca o fost și aceasta pen- // tru că Domnul Hristos care au înnoit toată lumea, S-au născut și au înviat în zioa duminicii și Duhul Sfînt S-au pogorît pe apostoli și i-au împlut de vîrte și putere cu care au întors neamurile și limbile. Duminecilor au mai adăugat Sfînta Beserică și alte multe sărbători a Domnului Hristos, Maicii Precisti, apostolilor și altor sfînți și au poruncit ca să să sârbeze de toți credincioșii lui Hristos. Rîndul cum tribuie să sârbăm sărbătorile îi dintîi: ca să ne oprim de toate lucrurile noastre, de meșterșuguri și de neguțătorii. A dooa: să păzim sfînta beserică să auzim sfînta slujbă, mai vîrtos Sfînta Lătrughie și aceste doao îs din poruncă. Iară din sfatul cel bun ca pin sfînta spovedanie să ne curățim sufletele noastre de păcate. Și să ne cercăm în alte fapte bune și sfinte ale milostenii, cercetînd
- 133 besericile, cetind cărți sufletești, veselind be-// tegii, făcînd și dînd milă celor săraci și procitînd viața sfinților, că pentr-acea s-au rînduit sărbătorile; iară nu pentru ca să ne desfătăm să mergem la jocuri, la beuturi, la beții și alte lucruri necuvioasă ca păgînii. Că zice Sfîntul Gregorie Nazianzenul: „Sărbătorile să le sârbăm, nu cu împodobirea trupului, nu cu schimbarea și primenirea veșmintelor și cu mărire, nu cu mîncări și beții, din care nu puteți lua alt folos afară din rușinare, ci în curăția sufletului și bucuria minții”. Și Sfîntul Gregorie Marele Papa de Rîm scrie: „Tocma în zioa duminicii tribuie să ne lăsăm de lucrurile ceste pemintești și în tot chipul să ne apucăm de rugăciuni, ca cînd am rămas în cele șasă zile pin lenea noastră să plinim în zioa duminicii”.

134 *Întrebare.* Dezleagă-mi a patra poruncă. //

Răspuns. În a patra poruncă ni să dă înainte și ni să poruncește ca să cinstim părinții noștri că-s cei mai de aproape ai noștri cu sîngele și sîntem foarte deatori a ne arăta cu dragoste cătră ei, pentru viața trupească care o am avut de la ei și pentru durorile și muncile care au pățit și au pătimit, născîndu-ne și crescîndu-ne pe noi.

Preotul. De aice să încep poruncile din a dooa tablă care pentru deaproapele nostru și pentru că mai tare sîntem deatori cătră cei, ce ne-au născut pe noi, ni să poruncește noao întîia ca să-i cinstim pe ei. Iară modul cum tribuie să-i cinstim îi acesta: întîiu să nu-i batem, nice să le facem în pizmă, ci mai bine să-i cinstim înainte altora, să vorbim bine de ei și rușinile lor să nu le descoperim, ci cît îi cu puțință a-i mîntui să-i mîntuim. A dooa: să ne arătăm

135 ascultători în toate lucruri- // le de cinste și drepte, că de ne-are porunci noao ceva rău, n-are tribui să-i ascultăm, cum ne tribuie să ascultăm mai tare de Dumnezeu decît de ei. A triia: să-i ajutăm în lipsele lor cu lucrul, cu bani și cu alte celea cîndu-i putem. Ajutîndu-i în betesuguri și toate chilinirile, pășurile, asuprelele și nevoile lor ori după a căruia puțință că celor ce vor ținea și vor păzi acestea, le făgăduiește Dumnezeu viață lungă. Iară pe cei ce fac împotrivă, îi blastămă și îi afurisește și bine face, că nu-i vrednic ca să trăiască mult care-ș bate joc de cel care i-au dat lui viață. Și iară dintr-acea poruncă îs deatori și părinții ca să aibă grijă bună de fiii săi, adecă, să poarte grijă de hrană lor și de îmbrăcămintele lor, pînă ce vor fi destoinici ca să-și poată căuta și ei de sine și să-și agonisască. Să-i învețe și să-i îndirepteze pe ei în

136 Legea și frica lui Dumnezeu plecați creștini, să le îndirep- // teze năravurile lor și cînd fac ceva rău să-i certe, să-i învețe omenie, să-i trimită la școală, să învețe Scriptura au alte meștersuguri, din care să poată trăi cum să cade omeneste; și peste toate acestea să-i învețe credința creștinească ca să știe cum tribuie să trăiască și să să spăsască că ce folos va avea că au avut viața cea trecătoare, deacă nu poate ajunge viața de vecie. Mai bine are fi fost să nu să fie născut omul acela. Dintru această poruncă sîntem deatori și părinții cei sufletești a-i cinsti. Și aceste sînt învățătorii Bisericii, carii au o scris cărțile au s-au strîns împreună în sfintele săboare și au descoperit nescari adevărîte ale credinții și au rînduit canoane. Și cinstea care tribuie să le dăm lor îi aceasta ca să credem ce au isprăvit și au legat ei și să păzim sfintele canoane. Și duhovnicii și

- 137 toți preoții, carii închipuiesc fața Tatălui nostru ceresc și // carii ne deschid voia Lui, Legea și învățătura Lui ne învață, slujesc Tainele Bisericii și arată calea mântuirii sau a spăsării și ne ajută ca să putem amirui viața de vecie. Acestea tribuie să-i cinstim, să nu-i urîm, să nu-i lăpădăm, să-i luom în samă, să nu vorovim de ei rău, să nu le stricăm vestea cea bună, să nu-i batem, să nu le facem în pizmă, ci să-i cinstim ascultându-i, grăind cuvinte bune de ei; dijele sau alte deatorii bucuroși să le plătim. Adevărat, apoi și mai-marii Bisericii, meșterii, dascălii îs deatori să învețe bine pe cei ce-s supuși lor și să le de lor pildă bună a trăi creștinește și să-i ajute în cîte vor putea în cele sufletești. Sînt și craii, voivozii, domnii cei pemintești pe carii tribuie să-i cinstească supușii lor cu cuvîntul și alte semne mai dinafară, tribuie să le fie lor credincioși, apărîndu-le viața lor și pîzîndu-le lucrurile lor și
- 138 vestea cea bună, ascultînd // îndată de porunca lor cea dreaptă și de cînte, măcar cînd deschis și adevărat nu-i împotriva Legii. Așjdere și domnii cei pemintești tribuie să ție pe cei supuși ai lor omeneste și cu libov creștinesc, dîndu-le cele ce-s de lipsă lor au hrană au îmbrăcăminte și plată după tocmeala lor, să nu ceae și să nu poftească mai mult de la ei, decît îi drept și obiceiul; tribuie să-i oprească de cele răle și pentru păcatele care au făcut a-i bintătui după lege, ca să ia alții pildă; nu tribuie să-i mînea la lucru în sărbători, ci mai bine la sfînta biserică, ca să asculte slujba lui Dumnezeu și ca să să spovedească în vremea sa și să să cuminece. Mai pe urmă, tribuie să-și aducă aminte domnii că, precum au îngăduit milostivul Dumnezeu ca de la cei supuși lor, să aibă bogătate, ajutoriu și cînte, așa-i voia ca să poarte grijă de cele ce-s de lipsă la spăsenia lor. Amintere legea căuta a da samă
- 139 la județ, cum au // căutat numai cele trecătoare nebăgînd samă de cele sufletești și de vecie.

Întrebare. Dezlegați-m a cincea poruncă?

Răspuns. În a cincea poruncă să opresc omorîrile, vîrsările de sînge și toate altele care pot vătămă trupul au vestea cea bună deapropelui nostru.

Preotul. Dumnezeu viața și moartea omului sieși sîngur slobod o ținut, cînd au făcut lumea din nimica, toate cele viețuitoare și neviețuitoare le-au plecat supt picioarele noastre, zicînd: „Stăpîniți pasărilor ceriului iproci” [Gen. 1, 28]. Că pentru noi le-au făcut pe ele, iară omul l-au făcut pe asămănarea Sa pentru Sine. Pentr-acea putem omori toate dobitoacele, dihaniile, iară pe omul nu-l putem

- 140 omori. Fapta uciderii de om îi mai mult fearească decît omenească, că-i fapta nemilostivirii care să cuvine numai fiară- // lor, care-i foarte urîtă înainte lui Dumnezeu; că pin această faptă să strîcă chipul lui Dumnezeu cel foarte iubit și deaproapelui nostru îi întră toate răutățile cele trecătoare mai mare răutate, de vreme ce nimica n-are mai scump decît viața, pentru care are da toate care are și toată lumea de o are avea. Și ce-i mai rău? Că, cum să întîmplă de multe ori de să află omul în păcat și atunci, dînd trupul morții fără de așteptare și fără de veste împreună și sufletul morții de vecie, să dă și la iad să coboară. Ce poate fi mai rău decît prietinel, vecinul și deaproapele nostru a-l prăda și de binele aceștii lumi și ceialalte lumi și a lua făptura lui Dumnezeu cea iubită de Sfinția Sa pentru a carie viață însuși pe sine spre ocărită și groaznică moarte s-au dat. Și afară de aceasta pin moartea unuie de multe ori și alții să păgubesc că părinții, fămeile, fii și alte rudenii ale lui cu moartea
- 141 // lui pierd ajutoriul și bucuria. Însă craii, județele și făcătorii de dreptate pot a omori fără de păcat, nu ca cînd are fi ei stăpîinii vieții omului, ci în cît fac voia lui Dumnezeu, care au poruncit ca unele păcate mai grele cu moarte să să bintătuiască și pentru păcatul acela și călcarea poruncii și pentru învățătura altora ca de frică să să lasă de răle și ca cei buni să poată trăi mai fără frică, luîndu-să din lume făcătorii de rău. Așijdere și vezirii, genărarii în tabără și în războaie drepte nu păcătuiesc, vârsînd sîngele și omorînd pizmașii, că aceasta fac pentru apărarea neamului său, care are peri și are cădea de fierul pizmașilor de nu s-are omori. Și nu numai îi oprit a nu omori pe alții, ce și pe sine nu-i slobod a să omori, că nime nu-i slobod cu viața sa. Și nu numai acela sîngur să cheamă ucigaș, care omoară pe altul cu mîna sa, ce și cel
- 142 care-i oca ca să să ucigă al- // tul de la cineva, au care are putea lesne împiedeca acel lucru cu cuvîntul, fapta sau alt lucru și nu împiedecă. Într-această poruncă în taină să să opresc toate faptele care-s rînduite și dau ocă spre moarte, adecă, a vătăma, a bate, a mînia pe altul, a face în pizmă, a ocări, a sudui, a batjocori, a face vrajbe și traiu rău au rău a pofți și a căuta domnie și stăpînie cu paguba altuia, a avea gînd spre izbîndă, a nu să pleca spre pace cu cei ce l-au bușuluit și orice ajută spre răul prietinelui, vecinului sau deaproapelui nostru de la care Dumnezeu atîta ne spare și ne îngrozăște; cît nu numai le oprește supt grea pedeapsă, ci încă și fapte împotriva lor poruncește, adecă, ca pe deaproapele nostru, măcar pizmaș să-l iubim și să-i facem bine. Și de vreme ce-i așa

- 143 grea răutate a ucide sau a omori trupul, care-i supus putrăgiunii și îi caută să moară oarecînd; cu cît // mai rău va fi a ucide sau a omori sufletul sau al său sau altuia pin păcat? Pentr-aceia mai mult decît ucigași sînt carii sau pildă rea altora au cu cuvîntul îndemnîndu-i spre păcat au cu învățătură strîmbă și mincinoasă întorc oamenii și credința catolicească cu eresuri o slăbăsc; acestea foarte tare să vor certa și să vor bintătui de Dumnezeu, nu numai pentru păcatele sale, ce și pentru ale altora.

Întrebare. Dezlegați-m a șasa poruncă?

Răspuns. În a șasa poruncă ne oprește pre noi de curvie și supt acest nume, de toate faptele care dezmiardă carnea.

- Preotul.* Curvia nu-i altă, fără împreunarea cărnii întră cei căsătorîți au căsătorite cu alți streini; așa, curvariu să cheamă, care avînd muierea lui, păcătuiește cu altă fămeie și curvă să cheamă, care avînd bărbatul ei // pe lege, păcătuiește cu altul. Acesta-i greu păcat pentru fărădelegea și pizma care face soțului său au altuie, adecă, deaproapelui său și Tainii besericești. Îi păcat și curvia ce să face întră doi slobozi necăsătorîți, adecă, întră ficior și fată, măcar de voiesc amîndoi; însă îi păcat mai greu, cînd unul pe altul, care nicecum nu voiește, îl duce cu sila la acel păcat, adecă, îi face silă. Și încă-i și mai greu acel păcat, cînd să întîmplă cu rudenie, adecă, cu maică-sa au fiică-sa au cu soru-sa și să cheamă precurvie. Iară curvia cu față, care-i făgăduită și jirfită lui Dumnezeu, adecă, cu călugăr au călugăriță îi păcat mai mare decît întră doi necăsătorîți și să face și tîlhărie în Beserică pentru rumperea legăturii curățănii. Păcat greu iaste și fapta împotriva firii, adecă, cînd să împreună bărbat cu bărbat sau fămeie cu fămeie, care nu-i după fire. Și să cheamă so- // domie. Și încă-i și mai greu, cînd să împreună cu vrun dobitoc, adecă cu iapă, vacă sau altă dihanie și să cheamă beștiire. Păcate sînt și acestea, cînd oarecine își stoarce sămînța cu mînalui sau amintere și sărutările, pipăirile și cuvintele de dragoste și de rușine și căutarea spre fămei, de nu vor fi numai din dragoste curată și din prieteșug au pin joc, ci din ibostele simțirilor și poftă rea și spurcată. Și păcatul cărnii, adecă, curvia măcar că-i mai ușor decîtuciderea sau omorîrea de om, însă îi oca și izvorîrea foarte a multe răutăți, că de multe ori omorîri, vârsări de singe vin pentru aceasta și pentru aceasta au trimis Dumnezeu potop pre pămînt în vreme lui Noe, în care neamul omenesc au perit. Și au ploat foc în vremea lui Lot, de care toată cetatea Pentapolis s-au întors în cenușă. Acest păcat omoară sufletul prădîndu-l de darul lui //

- 146 Dumnezeu, pegubește trupul, slăbind virtutea și fiind oca foarte a multe beteșuguri, scurtează viața, înegrește numele cel bun și vestea cea bună pentru care nu poate a să sui la multe tisture și la multe cinsti și atîta supție punga, cît de multe ori, la mare sărăcie cade, pentr-acea omul întru acest nărav învățat trăiește pururea fără odihnă, cu gînduri multe, cu frică, anevoie să dă sau să pleacă spre învățătură, spre fapte bune, la meșterșuguri și alte lucruri de obște și mai lesne să pleacă spre multe păcate și răutăți. Pentr-acea adevărat zice înțeleptul: „Că pofta să vede a avea oarece dulceață dintîi, iară apoi îi mai amară decît pelinul că toată viața celui ce iubește o împle de amar” [Pilde 5, 4]. De acest nărav tribuie să ne ferim mai vîrtos decît de ciumă, că și trupul și sufletul omorăște și întina și îi mai lesne a-i închide ușa, decît a-l scoate, dacă⁴⁴ au
- 147 întrat odată; deci // care stă, caute să nu cază, gonind gîndurile cele urîte, ferindu-să de voroava fămeilor, oprindu-să de băutură multă în care iaste curvie⁴⁵, de jocuri și cîntece grozave și cuvinte urîte și de toate faptele care pot aprinde pofta. Iară care au căzut, îi deatoriu cît mai curînd a să scula prin taina sfintei spovedanii au pin durerea și înfrîngerea inimii să-și lasă ibovnica, să să ferească de împrilejuri a păcătui, să să roage lui Dumnezeu, să postească, să facă fapte bune ca să aibă nădejde de spăsenia sau mîntuirea sa. Că precum focul cest materieresc să stinge trecîndu-i lemnele au vârsînd apă, așa și pofta ibostelor să slăbește și să stinge au pin fuga împrilejurilor și primejdilor au pin lacrămile spovedanii și înfrîngerea inimii.

Întrebare. Dezlegați-m a șaptea poruncă?

- Răspuns.* În a șaptea poruncă să oprește furțișagul și toată
148 răpirea // fără direptate fiește a căruie lucru strein și paguba deaproapelui nostru.

Preotul. Împotriva aceștii porunci păcătuiesc cei carii iau vrun lucru sau unealtă în ascuns fără știrea stăpînului acelui lucru și să cheamă furțișag. Și cei carii iau de față cu de a sila și să cheamă răpire. Și cei carii în cumpărare au în vînzare înceluiesc luund mai mult au dînd mai puțin decît au fost tocmeală au vînzînd ceva cu mult mai scump decîtu-i prețul dirept au cumpărînd au vînzînd cu măsuri, punturi și cîntare strîmbe au schimbînd după vînzare ce au vîndut, adecă dînd postav mai slab pentru mai bun au strîcînd ce au vîndut, adecă mestecînd apă în vin pentru împrumutare au luund pentru bani împrumutați mai mult decîtu-i sucașul și

⁴⁴ Scris deca.

⁴⁵ Cf. Efes. 5, 18.

- 149 obiceiul acelu loc sau țări în care sînt, adecă, de-are vrea să ia ei de la o sută, unde-i obiceiul să ia numai 2 de la o sută // au de-are vrea să ia 10 unde-i sucașul să ia numai 5. Și cei carii, fiind domni, vozi, crai, împărați, păgînește fac cu supușii lor, puindu-le lor greutăți și dări afară din obicei, fără de nice o lipsă și nu plătesc simbria, care-s deatori și nu fac tuturor dreptate și încep au lungesc războiul fără ocă. Și cei, carii nu întorc bani au alt lucru strein cînd să caută de stăpînul său și cei ce au aflat vro unealtă pierdută de altul și, știind stăpînul ei, nu vor să o întoarcă; și cei, carii cu lucrurile de obște să hrănesc numai ei, împiedicînd pe alții să nu să poată hrăni cu ele și cei ce strică casele altora, viile, cîmpul, livezile, fînașurile, pădurea, dobitoacele, simbriile au alte lucruri care nu-s ale lor; și cei ce scornesc vrajbe, pîră, fără de nice un temei de lege au, începute le lungesc ca să amiruiască
- 150 mai mult, cînd ar putea mai curînd a isprăvi. Și doftorii, // bărbierii carii vindecarea beteșugurilor și vătămărilor lungesc, ca să le plătească mai mult și meșterii, carii într-adins lucră rău, ca să să strice curînd, ca iară să dereagă pentru bani; și cei, carii poruncesc au judecă au îndeamnă au ajută, ca să fie ceva fără dreptate; și cei, carii, cînd aleg la vro deregătorie besericească au mirenească, pun pe cel nevrednic înaintea celui vrednic și pradă pe cel mai vrednic și destoinic de cinstea și folosul deregătoriei; și cei, carii nu poartă bine grijă de lucrurile au uneltele altora și ca pin negrija lor să pierd au să strică au să fură; și cei, ce au grijă de săraci, carii au rămas fără părinți au de gloate, nu fac cele ce-s mai de folos; și cei, ce lesne are putea ajuta pe deaproapele lor și nu-l ajută, ales cîndu-i în mare lipsă, nice din cele ce trec pe de-asupra nimica nu
- 151 dau săracilor, nice cheltuiesc la lucrurile cele bune. // Cu un cuvînt, oricînd să păgubește deaproapele nostru au pin luare aceii unelte au pin neîntoarcerea ce-i al său, cînd îi deatoriu să întoarcă, îi călcarea aceștii porunci; și după prețul lucrului crește și grăutatea păcatului. Și de să păgubește Sfînta Beserică, iaste păcat foarte greu, ce să cheamă sacrileg sau spargerea Besericii. Așa și cînd unul de la altul fură în sfînta beserică. Această poruncă foarte lesne să calcă, cum vedem că mai toți poftesc, ce nu-i al său și foarte puțini sînt, carii nu-s întinați la lucruri streine și întinarea acestui păcat foarte cu nevoie să șterge și să spală; că, de vreme ce pentru iertarea lui sau pentru ca să să ierte, tribuie să să întoarcă ce s-au luat și să dereagă, ce au stricat, cînd poate, foarte cu nevoie

- să pleacă la aceasta fiește cine i cu nevoie întoarce, măcar are⁴⁶ putea. Pentr-acea nime să nu să lasă, ca să să stăpînească de acest
- 152 nărav rău, de vreme ce fără nu- // măr răutăți trage după sine că, cîte vrajbe, cîte jurămînturi strimbe, cîte vărsări de sînge, cîte pustișaguri nu vin în lume pentru al altuie; foarte mare și bună pace are fi întră oameni de s-are destuui fiește cine cu al său. Iuda, pentru că era fur, nu s-au temut a vinde pe Domnul Hristos și viața de vecie spre groaznică moarte a o da. Inșă, adevărat, precum banii aceia, care au luat, nimica nu i-au folosit, ci încă la furci l-au tras; așa să tîmplă și altora că de multe ori Dumnezeu lasă ca pentru răpirea uneltei altuie să piarză a sa și de multe ori și viața sa. Aduceți-vă dară aminte de cuvintele Domnului: “Ce haznă-i omului d-are dobîndi toată lumea și-și va pierde sufletul?” [Mt. 16, 26]. Îndestuliți-vă cu al vostru, carii puteți birui cu direptate și darul lui Dumnezeu sau mult sau puțin, ca să puteți amirui după moartea voastră avuția cerească.
- 153 *Întrebare.* Dezlegați-m a opta poruncă? //
- Răspuns.* În a opta poruncă să oprește mărturia strimbă, grăirea de rău de altul, sudalmele iproci.
- Preotul.* Mărturia strimbă îi păcat că să pune împotriva direptății și după greutatea materii, să cumpănește și greutatea păcatului, cînd mărturia cu paguba vecinului sau deaproapelui nostru, adecă de a-i mărturisi strimb, că Marcul au furat au c-au făcut silă vrunii muieri au fâmei au c-au omorît vrun om, pentru care să pune în temniță și își pierde capul și îi păcat foarte mare și greu că să vatămă prietinel sau deaproapele nostru în sine, în cinste și trup. Și pentru că mai totdeauna într-unele primejdii ca aceste să adaogă și jurămîntul și încă și călcarea jurămîntului, adecă jurămînt strimb. Mărturiile strimbe pentru că-s ocă fără direptate, ca să să păgubească deaproapele său și-s deatori aceste toată paguba a
- 154 întoarce. Și pentru că vina // lor îi foarte grea și urîță, după lege să judecă spre moarte, după ce-i biruiesc cu strimbul și cu năpatea. Apoi cînd mărturia nu-i cu paguba deaproapelui nostru, ci mai bine îi în binele lui, adecă de-are mărturisi cineva, cum că Marcul n-au furat au n-au curvit au că n-au făcut silă au că n-au omorît și va fi vinovat și dintr-această mărturisire Marcul să sloboade de birșagul și bintătuiala păcatului și vina lui îi numai minciună, adecă întru atîta îi păcat, în cîtu-i minciună și nu-i greu, de nu va fi întrăbat de județ au de nu va întări cu jurămînt au să să întîmple

⁴⁶ Scris *iare*..

- pagubă vrunii drept și nevinovat; că nu-i slobod a jura strîmb nice pentru binele deaproapelui nostru. Supt această poruncă ne oprim de toate răutățile, care să pot întîmpla deaproapelui nostru pînă limbă. Acestea sînt sudalmele și ocăriturile, adecă, a blăstăma
- 155 pe cineva, a pofti cuiva rău sau în // suflet sau în trup sau în avere și iosagul lui; pizmele, adecă, a numi pe cineva nebun, beat, dobitoc; grăirea de rău, adecă, a descoperi năravul sau greșelele altuia înaintea celor ce n-au știut și de va fi minciună ce au grăit, îi deatoriu să-i întoarcă cinstea, adecă, să-l grăiască de bine, unde l-au grăit de rău, să nu gîndească oamenii că-i așa cum au fost grăit mai denainte; însă a descoperi năravurile și păcatele cele într-ascuns celor mai mari, carii pot să le îndirepteze, nu-i oprit că-i pentru binele și îndireptarea lor, numai să fie într-ascuns; iară altora, căroră nu li să cuvine, ca să îndearepteze, nu tribuie să le descopere că tot omul îi slobod a-și ținea numele bun și vestea bună, pînă ce să va vădi de tot. Greutatea acestui păcat nu numai după greutatea materii sau al lucrului crește, ci și după destoinicia și vredinția feții. Că îi mai mare păcat de vei grei de
- 156 rău de vrun om ne- // miș boieriu au nemișă boiereasă; decît de un om prost și mai greu de vei grei de vrunii, care-i în vrun tist și deregătorie, au de vrun preot, au ipiscop, decît de alt om de obște.

- De acest păcat tribuie să ne ferim mai tare decît de furțișag, că nice o dobîndă nu aduce, ci încă răutăți fără număr trage după sine; că acei oameni, care-i grăim de rău să mînie și caută cum vor putea, ca să și izbîndească; de unde de multe ori să nasc vrajbe și sfade, bătăi, vărsări de singe și încă și omorîri și unii oameni mincinoși, ca aceia de toți îs urîți și toți fug de ei ca de putoarea cea veninoasă a zmeilor. Pentr-acea mai bine iaste a vorovi de toți bine, au atunce⁴⁷ și cînd vorovesc alții de rău de ei, să-i certăm, au să ne ferim de împreunarea lor și mai bine să ne arătăm, că nu ne place vorba lor, decît că ne place; că de ne vom arăta că ne place
- 156 deaproapele nostru nu să îndirep- // tază, ci mai rău să face și-și vatămă sufletul pînă arătarea cum că-i place.

Întrebare. Dezlegați-m a nooa și a zăcea poruncă?

Răspuns. În dooa porunci mai de pe urmă să opresc toate faptele răle de fămei și de lucruri streine și în taină de tot lucrul oprit.

Preotul. Atîta îs de urîte lui Dumnezeu păcatele pentru nesfîrșita curățania, sfințenia și dreptatea Sfinției Sale, cît nu

⁴⁷ Scris *atăcea*.

- numai oprește cu cuvîntul, ca să nu să facă, ci i voia ca nice în minte, nice în inimă să le poftim. Domnii de pe pămînt bintătuiesc numai pentru cuvinte și pentru fapte, care să aud și să văd. Iară Dumnezeu pedepsește și pentru gîndurile cele răle, că-i ispititoriu inimilor; cuvintele și faptele măcar că au în sine răutatea sa, însă din gîndul cel rău vine acea răutate, într-acesta chip, ca de multe ori acestea n-are fi răle, de n-are veni din gîndul cel rău.
- 158 Nu tribuie, dară, omul // să poftească muierea altuia, nice muierea bărbatul altie, că ce să poruncește omului, să poruncește și fămeii. Și precum în a șasa poruncă, măcar că pomenește numai curvia; însă supt acest nume să opresc toate faptele trupești de rușine, așa în a nooa, măcar că să numește numai pofta muierii vecinului, însă să înțăleg și poftele cele oprite fiește a carie faptă ibostească; nice tribuie să poftească unealta altuia sau orice, ce nu-i al său, acar stătătoare, precum sînt casa, viile, fînațele, acar nestătătoare, precum sînt banii, hainele și alte mărunțișuri ale casii, caii, boii, oile, cu-n cuvînt orice nu poți birui cu direptate, nu-i slobod a pofti. Încă nice-i slobod a pofti grăirea de rău de altul, nice paguba, nice primejdia, nice beteșugul, nice moartea, nice altă nimica, ce nu poate fi fără păcat. Și pentru ca să cunoști cîndu-s gîndurile
- 159 răle, ține învățătura, care o învățat Sfîntul Gri- // gorie Papa de Rîm⁴⁸, adecă: “Că în pofta ra trei gradeciure sînt, dintru care cel dintăi să cheamă șoptire, al doile să cheamă bucurie sau plăcere, al treile poftă”. Șoptirea îi, cînd diavolul șoptește, adică, aduce omului aminte vrun gînd de rușine cu oarece începere de poftă, cui, de-i va sta omul îndată împotrivă, nu păcătuiește, ci încă are plată la Dumnezeu, iară de nu-i va sta împotrivă, ci să va bucura și va începe a-i plăcea, însă fără de poftă păcătuiește numai ușor; iară de nu va sta împotriva șoptirii și îi va plăcea și va și pofti acel lucru, cunoscîndu-l că-i rău și oprit și va mărăstui de bună voie într-acel gînd și într-acea poftă, putînd muta gîndul și mintea la alte lucrure, greu păcătuiește, după cumu-i și materia păcatului, că atunce într-acesta chip îi rînduit, ca de-are putea, are și face acea faptă. Că zice Domnul Hristos: “Iară care caută spre muiere
- 160 să o iubească pe ea, au curvit întru inima sa” [Mt. 5,28].// Munciți dară fraților a vă opri nu numai de tot cuvîntul și de toată fapta,

⁴⁸ Grigore cel Mare, Grigore I sau Grigore Dialogul, Papă al Romei (590-604), a menținut contacte strânse cu patriarhii răsăriteni. Între anii 579-585 este nunțiu la Constantinopol, unde scrie o *Liturghie* rămasă până astăzi în Bisericile bizantine. Este sârbătorit ca sfânt la data de 12 martie, atât de Biserica Catolică, cât și de cea Ortodoxă. Cf. H. Vintilă, *op.cit.*, p. 42.

care bușuluiește pe Dumnezeu; ci și de toată pofta ra oprindu-vă și puind zăbală tuturor pătimirilor inimii și gândurilor celor răle, supuind toate înțelepției și gândurilor celor bune; că Dumnezeu, care-i mai curat decît toată făptura și îi curățanie nesfîrșită, voiește ca să fim și noi curați și cu faptele dinlăuntru și cu faptele dinafară și nu ca sicriile sau copîrșaoale înălbite, care dinafară is frumoasă, iară dinlăuntru put⁴⁹. Aceasta-i scurtă dezlegarea poruncilor lui Dumnezeu, care măcar că nu-i precum are putea fi; însă îi destul pentru omul creștin, care poștește să să învețe și să știe, ca să poată trăi în păzirea legii și a să spăși.

Întrebare. Dezlegați-m mai pe scurt aceste porunci ale lui Dumnezeu, ca să le poci ținea minte mai bine?

161 *Răspuns.* În trei porunci dintîiu // ni să poruncește și ni să dă înainte, ca să iubim pe Dumnezeu din toată inima noastră, din tot sufletul nostru și din toată mintea noastră, care să plinește pin păzirea deplin a poruncilor și Legii lui Dumnezeu. Iară în alte șapte ni să dă înainte și ni să poruncește, ca să iubim pe deaproapele nostru, ca înșine pe noi, care să plinește, de nu-i vom face lui rău și îi vom face bine, cum ne poftim noao. Într-aceste doao porunci însuși Domnul Hristos toată Legea au coprins. Matheiu cap 22, stih 37.

Întrebare. Afară din poruncile lui Dumnezeu mai sînt și alte porunci, care să fie deatori toți creștinii a le ținea?

Răspuns. Sînt și poruncile Sfintei Biserici, care are putere de la Dumnezeu, adecă, de la Domnul Hristos, a porunci tuturor creștinilor și a-i chitileni pe ei supt păcat de moarte, ca să facem ceva pentru mărirea lui Dumnezeu și mîntuirea sufletelor noastre.

162 //

Întrebare. Cîte și ce porunci are Sfînta Biserică?⁵⁰

Răspuns. Sînt șasa: întîiu, a sfinți și a sârba duminicile și alte sărbători rînduite de Sfînta Biserică, oprindu-să pe sine de tot lucrul. A dooa, într-acele zile a păzi sfînta biserică, adecă, a auzi slujba și Sfînta Lătrughie. A triia, a să opri de unele bucate și a posti în Păresimi, adecă, în Postul Mare și alte zile de post, care au rînduit Sfînta Biserică. A patra, a să spovedi, adecă, a-și mărturisii păcatele sale duhovnicului măcar o dată în an. A cincea, a să cumineca, adecă, a lua Sfînta Priciștanie sau Trupul lui Hristos măcar o dată în an pe vremea Paștilor. A șasa, a plăti și a da dijmă

⁴⁹ Cf. Lc. 11, 44.

⁵⁰ Enumerare tradițional apuseană catolică; în Bisericile ortodoxe numărul poruncilor bisericesti este 9.

sfinței beserici la care umblă.

Întrebare. Numai acestea au poruncit Sfânta Biserică, au și altele?

163 *Răspuns.* Multe și altele au poruncit Sfânta Biserică, precumsă ve- // de în sfintele canoane ale Săboarălor celor Mari, mai ales și de obște și rînduielele mai marilor papilor și patrierșilor; ci nu-s porunci de obște pentru toți; ci au într-unele părți numai, au unora oameni, au într-unele locure numai.

Întrebare. Pentru ce au rînduit Sfânta Biserică poruncile?

Răspuns. Pentru ca să putem păzi și a plini mai lesne Legea lui Dumnezeu și pentru ca să înmulțim faptele noastre cele bune, pentru care amiruirem viața de vecie și pentru ca să ne arătăm mai chedveși și mai iubiți înaintea lui Dumnezeu.

164 *Preotul.* Poruncile lui Dumnezeu sînt ale libovului și ale dreptății, de vreme ce ne învață, cum trebuie să ne purtăm cătră Dumnezeu și deaproapele nostru. Iară poruncile Sfinței Biserici ne îndireptează cum le vom putea păzi mai bine și a le plini. Și pentru că mult ajută, ca să viețuim // fără păcat a alerga de multe ori la Dumnezeu, nu numai îndată, ce și pin alți iubiți slujitori ai Sfinției Sale ca să să roage pentru noi, pentr-acea afară din dumineci au rînduit și alte sărbători în cinstea Maicii Preciste, îngerilor și altor sfinți mai de frunte, ca într-însele și pîntr-înșii mai cu dedinsul să ne rugăm și să facem mai multe fapte bune. Și pentru că carnea adeseori scornește răutate în noi pin gîndurile cele de poftă, pentru ca să să potolească această răutate, poftă și pătimire în noi și să să așeze de tot, au măcar să să înșureze, au rînduit Sfânta Biserică oarecîte zile, în care în toți anii trebuie să postim și pentru că după ce am căzut în păcat, atîta să slăbește sufletul și-și pierde virtutea și puterea, cît cu mare nevoie poate face fapte bune și de-are face, nice un folos de acolo n-are avea, că-i fără de darul lui Dumnezeu, care înviază faptele cele peste firești și // ni-i frică, ca să nu perim în veci rămîind în păcat, de vreme ce nime nu știe ceasul morții sale, pentr-acea au poruncit Sfânta Biserică, ca măcar o dată în an pin Sfînta Spovedanie să ne curățim păcatele noastre și cu Sfînta Priciștanie să ne întărim, ca să viețuim de cie înainte mai bine. Și pentru că fără ipiscupi, preoți, învățători, dascăli și duhovnici, norodul are fi ca și oile fără păstoriu și n-are ști ce trebuie să facă, ca să placă lui Dumnezeu, pentr-acea au poruncit Sfânta Biserică, ca mirenii să ție și să hrănească oamenii cei bisericești, făcîndu-le lor parte din bunătatea lor care iau în dar de la milostivul

Dumnezeu. Apoi afară de aceasta, pentru ca să arate mai mare slujbă și libov cătră Făcătorul și Răscumpărătorul său Sfînta Biserică nu numai poruncile Sfinției Sale au priimit, ce și altele, la care nu era deatoare, au mai adăugat, ca să nu să poată călca
166 lesne po- // runcile Sfinției Sale, că poruncile lui Dumnezeu îs ca un zid spre păzirea curățării sufletului; iară poruncile Sfintei Biserici îs ca nește băști sau șanțuri înaintea zidului spre păzearea iară aceluiăși suflet. Însă, mai pe urmă pin ținerea acestor porunci adăugăm faptele noastre cele bune, că ne îndireptăm în faptele credinții, ascultării, umilinții, pătimirii, cinstii, omeniei și altor fapte bune, pin care ne facem mai chedveși înaintea lui Dumnezeu.

Întrebare. Care sărbători sîntem deatori ale ținea din poruncă și care numai din dragostea lui Dumnezeu.

Răspuns. Cele, care-s însămnate cu cruce, sînt din poruncă. Iară celealalte sînt sărbătorile Sfintei Biserici, care-s slobode, ține-să vor au ba, sau îi slobod norodul sārba-le va au ba. Și după sinaxariul cel grecesc să vor pune. //

167

Septemvrie

8. zile Nașterea Maicii Preciste. +
14. zile înălțarea Sfintei Cruci. +
26. zile Sfîntul Apostol și Evanghelețul Ioan
Octovrie

6. zile Sfîntul Apostol Thoma.
18. zile Sfîntul Luca Evanghelețul.
23. zile Sfîntul Iacov Apostol.
26. zile Sfîntul Marele Mucenic Dimitrie.

Noiemvrie

8. zile Săborul Sfîntului Arhistratig Mihail. +
13. zile Sfîntul Ioan Zlataust.
14. zile Sfîntul Filip Apostol.
16. zile Sfîntul Apostol și Evanghelețul Matheiu.
21. zile Văvedenia Presfintei Născătoarei de Dumnezeu. +
24. zile Sfînta Mare Vergură și Mucinița Catarină.
30. zile Sfîntul Apostol Andreiu.

Dechembrie

168

6. zile Sfîntul Nicolae Arhiepiscopul de la Mirlicheia. + //
9. zile Zămislirea Sfintei Ani, cînd s-au zămislit Maica Precistă.
25. zile Nașterea Domnului nostru Isus Hristos. +
26. zile Săborul Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu.
27. zile Sfîntul întîiul Mucenic Arhi-diacon Ștefan. +

29. zile Sfinților nevinovaților 14 mii de coconi de Irod tăieți.
Ianuarie
1. zile Obrezania sau Tăierea împrejur a Domnului nostru Isus Hristos. +
6. zile Bogorvlenia sau Botezul Domnului. +
17. zile Precuviosul părintele nostru Antonie cel Mare.
18. zile Sfinții părinții noștri Athanasie și Chirii. 25. zile Sfântul Gregorie Nazianzenul.
27. zile Sfântul părintele nostru Ioan Zlataust.
30. zile Trei Sfinți Vasilie, Grigorie și Ioan. + //
- 169 Feurarie
2. zile Stretenia Domnului. +
8. zile Sfântul Mucinic Theodor Stratilat.
- 17 zile Sfântul Marele Mucinic Theodor Tiron.
- 24 zile Aflarea Cinstitului cap a lui Ioan Preditiu
Martie
- 9 zile 40 de Mucinici.
- 25 zile Blagoveșteniile Presfintei Născătoarei de Dumnezeu. +
Aprilie
- 23 zile Sfântul Marele Mucinic Gheorghie. +
- 25 zile Sfântul Marcul Evanghelestul și Apostolul.
- 30 zile Sfântul Iacov Apostol.
Maiu
- 20 zile Părintele nostru Athanasie.
- 8 zile Sfântul Apostol și Evanghelest Ioan. +
- 21 zile Sfântul Constantin îperat și Elena.
- 25 zile Aflarea cinstitului cap a lui Sfântul Ioan.
Iunie
- 11 zile Sfinții Apostoli Bartholomeiu și Varnava. //
- 170 19 zile Sfântul Apostol Iuda.
- 24 zile Nașterea lui Ioan Botezătoriuil. +
- 29 zile Sfinții Verhovnicii Apostoli Patru și Pavel. +
- 30 zile Săborul 12 Sfinți Apostoli. +
Iulie
- 20 zile Sfântul Proroc Ilie.
- 22 zile Sfânta Maria Magdaléna.
- 25 zile Adurmirea Sfintei Ani.
- 27 zile Sfântul Marele Mucinic Pantelemon.
August
- 6 zile Preobrajenia Domnului. +

9 zile Sfântul Apostol Matheiu.

15 zile Adormirea Presfintei Născătoare de Dumnezeu.+

29 zile Tăierea cinstitului cap al Sfantului Ioan Botezătoriu.+

- 171 Aceste sărbători să cheamă nemișcate, adecă: stătătoare, că cad tot întru acele zile alunii și tribuie să să sârbeze cu praznic în Sfînta Beserică cîntînd sfintele canoane și Sfînta Lătrughie. Sînt și alte sărbători, // ce să cheamă mișcate, adecă, nestătătoare, că nu cad tot într-aceia vreme, ci au mai curînd au mai tîrziu, adecă, după vremea Paștilor. Acestea sînt a dooa și a triia zi după Paști, adecă, Iun i și marți. Înălțarea Domnului Hristos la Ceriu. A dooa și a triia zi după Rusalii. Iaste și Vinerea Mare sau a Săptămânii cei Mai de pe urmă a Păresimilor pentru rînduiala Sfintei Cuminecături; și pentru pătîmirea și moartea Domnului Hristos, Mîntuitoriuului nostru.

Întrebare. Ce-i postul?

Răspuns. Postul îi odată în zi a mînca, oprindu-să și de carne și de lapte sau care să fac din lapte.

Întrebare. În ce vreme sîntem deatori a posti?

- 172 *Răspuns.* Înaintea Paștilor sfinții apostoli au poruncit, ca să postim 40 de zile; iară noi, numărînd și duminecile, postim 48 de zile; și în toată săptămîna înaintea Păresimilor, ce să cheamă Săptămîna Albă // nu mîncăm carne. Și iară din rînduiala apostolilor postim în toate miercurile și vinerile peste tot anul, afară dintr-unele zile, ce au scuteală și să cheamă zilele hîrților. După acea postim 40 de zile înaintea Crăciunului, adecă, înaintea Nașterii Domnului Hristos, începînd de la 15 zile a lui noiembrie. Și 14 zile înainte Adurmirii Maicii Preciste, începînd dintîia zi a lui august. Și înainte Simpetriului sau Sfinților Apostoli Patru și Pavel era obicei mai-nainte a posti 13 zile, iară acum mai mult au mai puțin, începînd îndată din Dumineca Tuturor Sfinților, după cum cad Pastile. Mai pe urmă în zioa Tăierii Cinstitului Cap al Sfîntului Ioan Botezătoriu în 29 de zile ale lui august. Și în zioa înălțării Sfintei Cruci, în 14 zile ale lui septembrie. Și în vremea acestor posturi, unii să opresc de carne și de lapte, iară unii să opresc și de pește. //

- 173 *Întrebare.* Cei betegi deatori-s a posti?

Răspuns. Nu-s deatori betegii, nice cei cărora foarte le strică postul sănătatea sau să betelesc din post, adecă, din bucatele cele de post.

Preotul. Poruncile lui Dumnezeu tribuie să le ținem foarte bine

și foarte tare, măcar de ne-am pierde și viața pentru paza lor. Iară poruncile Sfintei Biserici nu-s atîta de strînsă, că Sfînta Biserică fiind maică așa ne poruncește noao, ca cînd putem și avem înprilej bun ale ținea, atunce sîntem deatori ale ținea; iară cînd ne temem, că ne vom pierde viața și sănătatea au vom păți altă pagubă mare, nu sîntem deatori a le ținea. Pentru acea cei, ce-s betegi, de să tem, că din bucatele cele de post să vor îngreuia, pot mînce carne și lapte.

Întrebare. Ce folosește postul?

174 *Răspuns.* Șterge păcatele, care am făcut; împiedecă cele ce are fi de // n-am posti, adecă, cele viitoare, înmulțește darul lui Dumnezeu și slujba, pentru care avem mare simbrie.

Preotul. Pin post (măcar că-i dat în loc de canon) ni să iartă pedeapsa, care ni să cade pentru păcatele, care am făcut și le-am spovedit au de tot au dintr-însa sau o parte. Carnea să mîrșevește și să omoară, așa cît mai cu nevoie să tîmăduiește împotriva sufletului. Și omul să face mai îndemîntec spre sfînta rugăciune; că, împlînd pîntecelile afară din măsură cu bucate și beutura să întunecă mintea, iară mîncînd și bend puțin să înluminează și ne facem mai îndemînteci și mai deplini următori lui Hristos, care 40 de zile și 40 de nopți au postit și așjidere îngerilor. Și ne învrednicim întru această viață a mai mare dar, iară în cealaltă a mai mare mărire, de vreme ce-i foarte faptă de slujbă. Și afară de
175 aceste, postul foarte au fost biciuluit, lăudat // și ținut și de Sfîntii Părinți, dintru carii mai mulți postiiia nu numai în zilele cele de post, ci în toată vremea și viața lor, de să mira lumea. Deatoriu-i dară fiește cine a posti foarte tare, precum să cade și lîngă post a adăuga și alte fapte bune, adecă, făcînd pomene și ajutînd săracii și împărțînd mișeilor din cele ce nu-s așa de lipsă pe sama noastră, ca postul nostru să nu să vază, nice să fie pentru scumpete, ca să strîngem în pungă, ci pentru ca să amiruiam viața de vecie și rugii, ca să crească sufletul nostru cu hrana sufletească, cînd să lipsește trupul de hrana trupească. Și peste acestea toate tribuie să ne oprim în vremea aceea de păcate, ca să nu pierdem simbria postului și să să pedepsască împreună trupul și sufletul. Că ce folos îi a nu mînce carne, lapte și pește, de vreme ce deaproapele nostru îl grăim de rău și-l suduim, de vreme ce sugem sîngele
176 săracilor luîndu- // le fără direptate ce-i al lor, de vreme ce carnea să îngrașă de dezmierdăciunile și poftele cele trupești, de vreme ce să calcă Legea lui Dumnezeu. Cei ce postesc mult și alte fapte

bune nu fac, ci încă păcătuiesc, nu să pot asemena îngerilor, ci mai bine diavolului.

Întrebare. Ce-s dijmele și cui tribuie să să dea.

Răspuns. Pin dijme să înțalege din toate măsurile a zecea măsură, adecă, din toate bucatele a zăcea parte. Și după rînduiala dintîiu să cađe sfintei beserici.

Preotul. În întîia carte a lui Moisiu cap 14, stih 21 avem, cum că Avram au dat lui Melhisedec Preotului celui mai mare a lui Dumnezeu dijmele din toate. Și în a triia carte a lui Moisiu cap 27, stih 30 poruncește Dumnezeu: “Toate dijmele sau zăciuielele pămîntului, acar din bucate, acar din poamele pomilor ale
177 Domnului sînt și lui să jir- // tfesc, toate dijmele sau zăciuielele, acar din boi, acar din oi și capre și din toate alte, care-s supt toiagul păstoriului, orice va veni a zăcea să va jărfi lui Dumnezeu”. Și în a patra carte iară a lui Moisiu cap 18, stih 21 zice: “Iară fiilor lui Levi am dat toate dijmele, zăciuielele lui Israil în moștenire pentru slujba, care-m slujesc mie în beserică și poartă păcatele norodului?”.

Și în a cincea carte iară a lui Moisiu cap 18, stih 4 au poruncit ca norodul să de preoților fruntea, adecă, din toate bucatele pîrga, sau cele dintîiu, din vin, din uloiu și din lîna oilor celor tunsă parte. 2 Paralipomenon cap 17, stih 5 cetim, că foarte multe au adus fiii lui Israil din bucate, din vin, din uloiu, din miere și din toate, care crește pămîntul zăciuiala preoților. Dijmele dară au fost pentru slujitorii besericești rînduite de Dumnezeu, ca să aibă cu ce
178 trăi omeneste și să să roa- // ge lui Dumnezeu pentru norod, însă, adevărat, pentru că într-această Țară Ungurească, precum și într-alte multe moșii și iosaguri au dăruit ipiscopilor și altor oameni besericești, pentri-acea mare parte a dijmelor s-au ținut șie-și, însă cele care-s lăsate pentru oamenii besericii și stă obiceiul până acum, ca să să plătească, tribuie adevărat cu credință a să plăti, aminterea va păcătui, care nu va plăti; că-i deatoriu fiește cine din binele ce i-au dat lui Dumnezeu să cunoască pre Dătătoriu său și Păstoriul său cel sufletesc a-L ținea de toate care i-s de lipsă.

De Sfînta Spovedanie și Priciștanie om vorovi întră Tainele Sfintei Beserici. //

179 **Cap al patrule. De Tainele Sfintei Beserici**

Întrebare. Ce-i Taina Sfintei Beserici?

Răspuns. Îi sămn văzut darului nevăzut, rînduit de Domnul Hristos pentru sfințenia omului.

Preotul. Afîta-i de mare bunătatea lui Dumnezeu și dragostea afară de samă, ce are Dumnezeu cătră noi mișei oameni, cît nu numai S-au milostivit a să întruna a propovedui Legea, a pătimi
180 și a muri pentru a noastră mîntuire, ci încă au // vrut și vro cîteva Taine a rîndui, care după luarea Sfinției Sale trupește din lume să ne slujască noao în iertare păcatelor, în întărirea sufletelor și adăugarea darului sufletesc. Și după faptele, care lucrează în suflet, au rînduit semne din afară în trup, cu care Sfinția Sa pe nevăzut ajută și adevărat lucrează, ori de cîte ori despre partea noastră nu lipsesc cele ce-s de lipsă la acea lucrare sau ori de cîte ori despre parte noastră nu iaste împiedicare. Așa dare, în slujirea și luarea Sfințelor Taine una vedem lucrînd în trup și alta credem a să isprăvi în suflet.

Întrebare. Cîte-s și ce-s Tainele Sfintei Beserici?

Răspuns. Îs 7. Botezul, Pomăzuirea sau Mirul, Cuminecătura, Pocania, Preoția, Maslele, Căsătoria.

Întrebare. Ce fapte au aceste Taine?

181 *Răspuns.* Pin Botez omul // să naște a dooa oară din Duhul Sfînt, amiruind darul cel dintîiu, care au fost pierdut pentru păcatul strămoșului nostru Adam sau cel ce ne naștem cu el. Să face ram trupului de taină Besericiei creștinești și părtaș tuturor rugăciunilor și faptelor celor bune ale Sfintei Beserici. Pin Pomăzuire sau pin Mir creștinul să înterește în credință ca să poată sta mai lesne împotriva ispitelor diavolului și să rămîie fără îndoială în izgonirile paginilor. Pin Sfînta Cuminecătură să hrănește sufletul cu darul ca cu o bucată și oarece beătură sufletească. Pin Sfînta Spovedanie sau Pocanie amiruiește darul și mila, care au fost pierdut pentru păcatele, care au făcut după botez. Pin Preoție amiruiește putere a sluji Tainele Sfintei Beserici și a face toată deregătoria Sfintei Beserici. Pin Masle amiruiește
182 iertare păcatelor celor mai ușoare, adecă, // care nu-s de moarte și dar ajutoriu, ca să poată sta împotriva diavolului în ceasul morții. Pin Căsătorie să pot soții fără păcat a să împreuna trupește, a ave fi pe lege și pe ei cu frica lui Dumnezeu mai bine a-i crește.

Întrebare. Pentru ce slujește Beserică Sfintele Taine cu țărămonii sau rînduiele așa mari din afară?

Răspuns. Pentru mai mare cinstea lucrurilor celor dumnezăiești și sfînte. Pentru ca cei ce stau de ascultă să vază, că într-însele nimica nu-i lumesc sau necurat, ci numai cinstea lui Dumnezeu. Pentru ca și cei ce slujesc și ce iau Sfintele Taine să să îndemne

spre mai mare umilință, frică și înfrî[n]gerea inimii și să meargă cu mai mare osîrdie și sîrguire la dînsese. Și pentru ca Sfinta Biserică să nu fie mai jos decît sinagoga jidovilor, care cu mare cinste și rînduială își aducea jirfele sale pentru ca să să păzească mai bine
183 destoinicia, preoția și // învățătura Sfintei Biserici, pin greutatea și asămănarea cinurilor bisericești și ca să păzim canoanele și rînduielele cele de demult, dintru care mai multe să trag de la sfinții apostoli.

Întrebare. Cîte lipsăsc la luarea sau priimirea Sfințelor Taine?

Răspuns. Cinci: materia, forma, slujitoriul, priimitoriul și gîndul bun.

Preotul. Tainele Sfintei Biserici aduc darul și mila din sine pin virtutea sau puterea, care l-i dată de la Dumnezeu și aceasta să cheamă de teologi darul din lucrul lucrat sau lucrarea lucrată, adecă, să dăruiește din fapta făcută sau pentru că s-au lucrat acel lucru. Și îi al tuturoră asemene sau într-un chip, adecă, darul din lucrarea lucrată nu să dă unui om mai mult, decît altuie, ci tuturor într-un chip, că nu să poate împărți. Iaste și alt dar sau milă //
184 ce să dă și să cheamă darul din lucrarea lucrătoriului sau celui ce lucrează, adecă, slujitoriul și aceasta o dă Dumnezeu căutînd umilinții și destoiniciei celui ce slujește au priimește Sfintele Taine, care dar și milă îi mai mic au mai mare după măsura umilinții sau destoiniciei. Pentr-acea cui i voia să amiruiască mai mult dar și milă de la Dumnezeu, tribuie să meargă cu mai mare umilință, gătare și destoinicie la Sfintele Taine.

Întrebare. Pentru ca să poată amirui darul și mila, care să dă de Dumnezeu pin Sfintele Taine, iaste de lipsă, ca cel ce slujește și cel ce priimește să să afle fără de nice un păcat de moarte?

Răspuns. Iaste de lipsă, ca cel ce priimește sau cel, cui să dau Sfintele Taine, să nu să știe nice într-un păcat de moarte, ca să
185 poată amirui da- // rul și mila, ce să dă pin Sfintele Taine; afară din darul și mila ce să dă din aceste 2 Taine, adecă, pin Botez și Spovedanie, că darul și mila, care să dă pin Botez și Spovedanie, îl poate amirui și în păcat de moarte, pentru că aceste doao Taine îs rînduite, ca să șteargă păcatele, care află în om pînă într-acea vreme ce să dau. Iară cel ce slujește, de va sluji și va împărți Sfintele Taine fiind în păcat de moarte, lui-și strică și pe sine să păgubește, nu celui ce priimește strică, nice-l păgubește pe el.

Preotul. Darul Sfințelor Taine nu să dă pentru cel ce slujește sau pentru destoinicia lui, ci pentru pătimirile și faptele Domnului

- Hristos, care le-au dăruit lor această virtute. Pentr-acea păcatele *Preotului* sau celui ce slujește sau împarte Sfintele Taine, nu împiedică darul și mila ce să dă pin Sfintele Taine, măcar c-are fi // 186
cît de multe și cît de grele, numai să plinească celealalte, care-s de lipsă, ca să poată sluji bine Sfintele Taine. Iară de va fi păcatul de moarte în cel ce priimește Sfintele Taine, împedecă darul și mila, că nu-i destoinic darului și milii, pînă ce nu-ș va bănui și să va pocăi pentru păcat, însă Taina nu o strică, adecă, de s-are pomăzui, cumineca, s-are preoți, au s-are cununa vrunei fiind în păcat de moarte, adevărat să poate numi pomăzuit, cuminecat, cleric sau preot, că-i cununat și-i bărbat sau soț pe lege; ci darul sau mila, care să dă pin Sfintele Taine nu amiruiește, ci încă cade în mai mare păcat pentru necinstirea Sfintelor Taine. Așa și cel ce slujește de să va ști, că-i în păcat de moarte cînd slujește, adevărat bine slujește, ci păcătuiește pentru destoinicia sa și necinstirea Sfintelor Taine și cutezarea a pipăi Sfintele Taine, nefind destoinic, adecă, pe 187
ci- // ne botează, pomăzuieste, cuminecă, spovedește, preotește, cunună, iproci, îi botezat, pomăzuit, cuminecat, spovedit, preoțit, căsătorit; ci el cade în păcat. Pentr-acea tribuie toți și preoții și mirenii foarte bine să să întrebe și să să ispitească în sine-și, ca destoinici și curați să meargă la Sfintele Taine.

Întrebare. Care Taine să pot poftori, adecă, le poate lua omul mai de multe ori.

Răspuns. Să pot poftori Spovedania, Sfînta Cuminecătură, Maslele și Căsătoria după moartea unuie. Iară Botezul, Pomăzuirea și Preoția nu să pot poftori.

- Preotul.* Patru Taine dintîi să pot poftori, că au fost rînduite pentru ajutoriul nostru în lipsele cele sufletești, care de multe ori omul cade în păcat, pentr-acea i-s de lipsă acele Taine ca să-și 188
poată iară amirui darul și mila care au fost pierdut // pin păcat; și pentru că de multe ori mor oamenii pentr-acea și Sfînta Taină a Căsătoriei să poftorește, ca precum pe lege era cununat înaintea morții cu soțul său; așa pe lege să să cunune și cu altul. Iară alte trei Taine nu să pot poftori, pentru că aceste trei Taine însămnează sau pun în sufletul omului caracter sau sămn, care nu să poate șterge nice o dată pînă trăiește și-l rînduiesc pe el în stat adevărat, deschilinit de cătră alte. Că pin Botez omul să face unul dintră ostașii Domnului Hristos și să cheamă creștin, pin Pomăzuire sau ungerea cu mir să face unul din ostașii lui Hristos și să întărește împotriva pizmașilor credinții și pin Preoție să face unul din

slujitorii Bisericii și are putere a sluji Sfintele Taine și aceste nice
pin peccat, nice pin eresuri, nice pin necredință să pierd, ci rămîn
189 pînă la moartea omului; pentr-acea nu-i lipsă, ca aceste Ta- // ine
să să poftorească într-un om; fără cînd s-are îndoi cineva și n-are
și botezatu-i bine au pomăzuitu-i au preoțitu-i bine au nu, atunce
să poate boteza și a să mirui și a să preoți într-acesta chip, de nu-i
botezat, miruit au preoțit, să botează, să miruiește, să preoțește; și
atunce de nu va fi avut acea Taină mai-nainte, i să dă; iară de o va
fi avut, nu i să dă.

De Botez

Întrebare. Ce-i Botezul?

Răspuns. Îi a dooa naștere a omului sufleteșc pin apă și
cuvintele ce să zic.

Preotul. Botezul îi ușa pin care omul întră în Biserică lui
Hristos, că șterge în cei mici păcatul cel ce ne naștem într-însul
și-l tragem de la Adam, cu care toți ne naștem și aduce darul sau
190 mila cea dinții și de să botează cel mai de zile, care îi cu- // minte,
nu numai i să iartă lui păcatul cel, în care să naște, ci toate păcatele,
care au făcut pînă aci. Pentr-acea pin Botez să naște a dooa oară
omul în darul lui Dumnezeu, care sufletește era murit pin păcat și
să numără întră cei de casă ai Lui Hristos și să face ucinic Lui și
mărturisitoriu sfintei Legii Lui. Pentru care să cheamă și creștin
să priimește fiu lui Dumnezeu și moștean cu Domnul Hristos și
să destoinicește ca să să poată împreuna și cu alte Taine și să face
părtaș rugăciunilor Sfintei Biserici și cu faptele sale cele bune
poate amirui împărăția ceriului cea de vecie.

Întrebare. Cîte feluri de Botezuri să află?

Răspuns. Trei, adică: Botezul apei, Botezul sîngelui, Botezul
poftii⁵¹.

Preotul. De va muri pruncul mic fără Botezul apei, măcar că
191 n-au făcut nice un păcat, nu merge // la ceriu, ci la limb⁵², unde

⁵¹ Botezul apei este Botezul propriu-zis, acesta putând fi înlocuit cu botezul sîngelui (martiriul) sau botezul dorinței (dorința implicită sau explicită de a fi botezat).

⁵² Limbul (lat. franjul hainei), conform teologiei catolice, este "locul" unde se presupune că ajung sufletele copiilor nebotezați, care mor cu păcatul strămoșesc, dar fără vreun păcat personal. Teologii au considerat că în limb aceștia nu suferă nici o pedeapsă, dar sunt lipsiți de fericirea deplină care provine din vederea lui Dumnezeu. *Catehismele* de astăzi par să lase la o parte doctrina limbului - care deja a fost abandonată de majoritatea teologilor - când afirmă, referitor la copiii morți fără botez, că marea milostivire a lui Dumnezeu și iubirea lui Hristos față de copii "ne permit să sperăm că există o cale de mântuire pentru copiii morți fără botez"; Cf. *Catehismul Bisericii Catolice*, București, 1993, nr. 1261.

nice simte chin, nice bucurie pentru nevederealui Dumnezeu; și aceasta-i pentru păcatul cel ce ne naștem cu el, care au prădat neamul omenesc de darul lui Dumnezeu iară alt chin nu va simți, că acesta să dă pentru păcatele de acum sau care facem noi, care nu le pot face pruncii cei mici, pînă nu au înțales și minte. Iară omul mare, care-i cu minte și înțelege, care nu-i botezat, pentru că n-au avut cine-l boteza au n-au avut cu ce au n-au știut au n-au fost botezat bine, pentru că n-au avut gînd bun, care lipsește la Botez, de va crede în Dumnezeu și toate articulușurile credinții, care-s de lipsă pentru mîntuire și viețuiește în nevinovăție după legea scrisă au după cunoștința sa și îi gata din dragostea lui Dumnezeu peste toate a face toate, care are ști, că i să cade să facă, pentru ca să să spăsască și așa pentru direptatea s-are omori, au cu altă

192 moarte // are muri, s-are spăși, că nu-i strică nimica, pentru că n-au fost botezat, că au poftit toate, care-s de lipsă la spăsanie și despre partea lui au plinit toate, care au putut.

Întrebare. Cine au rînduit Sfîntul Botez?

Răspuns. Domnul nostru Isus Hristos l-au rînduit deplin.

Preotul. Sfîntul Ioan Mergătoriul înainte au început a boteza, ci botezul lui nu era deplin, pentru că n-ave darul Duhului Sfînt; ci numai era închipuirea Botezului nostru, însă Domnul nostru Isus Hristos l-au lăsat a fi deplin, cînd au arătat Duhul Sfînt deasupra lui în chipul porumbului, atuncea au blagoslovit apele și le-au făcut pe ele destoinice spre sfințirea sufletelor adăugîndu-să și altele, care-s de lipsă. Apoi, cînd au zis la Ioan cap 3, stih 3:

193 “Cine nu să va naște a dooa oară din apă și din Duhul // Sfînt, nu va întră întru împărăția ceriului”. Au rînduit Taina Sfîntului Botez și au poruncit de obște ca toți să să boteze. Mai pe urmă cînd vre să să înalță la ceriu, au poruncit apostolilor, ca această Taină, adecă, Sfîntul Botez în toată lumea să-l propovăduiască, zicînd: “Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-i pe ei în numele Tatălui și al Fiiului și al Duhului Sfînt” Matheiu cap 28, stih 20.

Întrebare. Care-i materia Botezului?

Răspuns. Materia cea mai de departe îi apa elementumului sau a stihiei, adecă, apa din fîntîni, din pîrao [!], din ploaie au din mare. Iară apa, care-i făcută cu meșteșug au din flori, ierbure, rădăcini au alte cele, nu-i destulă la Botez. Iară materia cea mai de aproape îi spălarea trupului au pin afundare au pin vărsare au pin ștropicire. //

194 *Întrebare.* Care-i forma Botezului?

Răspuns. Îi aceasta: “Botează-să robul lui Dumnezeu (cutarele) în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt. Amin”.

Preotul. Biserică Letinească botează cu această formă: “Eu te botez în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt. Amin.” Amîndoao formele îs bune, că-i totuna, acar a-și zice: “Eu te botez”, acar “Tu te botezi de la mine”. Pentru-acea nebunii-s cei ce rîd au lapadă Botezul latinilor, zicînd că nu-i bun și învață ca cei ce să botează de latini, să să boteze a dooa oară; unii ca aceste au n-au învățat au din pătimirile sale s-au orbit. Întră cea vreme ce să spală trupul, tribuie să să zică și cuvintele aceste. Și nu poate unul a vărsa apa sau a spăla trupul, altul a zice cuvintele, ci tot unul, care zice cuvintele să verse și apa și tribuie să le facă amîndoao
195 odată. Spă-//larea trupului înșămnează spălarea Duhului, cu care sufletul spre nevăzut să spală de toată întinarea păcatelor.

Întrebare. Ce gătare sau ce rînduiala lipsește în cel ce va să să boteze?

Răspuns. În pruncii cei mici, carii încă nu înțeleg sau n-au minte, nu lipsește nice o gătare, nice o rînduiala, ci îi destul voia celui ce botează. Iară în cei mai mari, carii au ocșag, îi de lipsă credința și pocania sau înfrîngerea inimii pentru toate păcatele, care au făcut.

Preotul. La Marcu cap 16, stih 16 zice Domnul Hristos: “Care va crede și să va boteza, să va mîntui”. „Pocățiți-vă și să să boteze fiește carii dintră voi” în Faptele Apostolilor cap 2, stih 38. De aice luom în samă, că omul nu tribuie numai să aibă gînd și voie, ca să ia Sfîntul Botez, ci tribuie să știe și să crează măcar cele mai de temeiu articulușurile credinții creștinești, adecă, că Dumnezeu îi //
196 într-o ființă și trei fețe, cum că a dooa față s-au întrupat și au murit pentru mîntuirea noastră. Că-i una adevărată Biserică lui Hristos, afară din care nime nu să poate mîntui. Că-i împărăția ceriului pentru direpți și iadul pentru păcătoși. Și cum că Taina Sfîntului Botez are putere a șterge toate păcatele. Și tribuie să-i paie de toate păcatele, care au făcut pin înfrîngerea inimii. Și păcatele, care au făcut, nu-i deatoriu a-le spovedi nice înainte Botezului, că nu-s supusă cheilor Sfintei Biserici, nice după Botez, că atunci-s iertate pin Botez. Iară de-are vrun lucru strein la sine, au o păgubit pe cineva, au o batjocorit și au grăit pe cineva de rău, tribuie să întoarcă, că Dumnezeu atuncea iartă numai despre partea Sfîntiei Sale, iară nu, ce să cuvine deaproapelui nostru.

Întrebare. Cine-i slujitoriu Sfîntului Botez? //

197 *Răspuns.* După rînduiala îi *Preotul* catolic sau pravoslavnic, iară în vreme de lipsă poate fi fiește ce om.

Preotul. A boteza după rînduiala îi deregătoria *Preotului*, care în sfînta beserică îmbrăcat cu patrahirul, cu apă sfințită și toate rugăciunile și țărămoniile sau rînduielele, precum scrie Molitâvnicul și voie sau gînd adevărat, a boteza tribuie să slujască această Sfînta Taină. Însă pentru că Botezul atîta-i de lipsă, cît fără el nime nu poate a să spăși și de multe ori să tîmplă primejdii de mor fără veste, în care primejdii cu nevoie poate afla omul preot au pentru că-i beteag, au pentru că nu să întîmplă aci, îi slobod într-acele primejdii a boteza și diaconul și ipodiamonul, au cetețul și mireanul și fâmeia, încă și eriticii și necredincioșii și Botezul acela va fi bun, numai de vor fi fost și celealalte, care-s

198 de lipsă la Botez, adecă, // materia, forma și gîndul a boteza. Însă, de va scăpa omul atunce de moarte într-acea primejdie și să va afla preot, tribuie să cetească spre el toate rugăciunile Botezului pentru plinirea deregătoriei, nebotezîndu-l a dooa oară. Măcar că într-aceste primejdii, cînd s-are îndoii omul iaste botezat bine au ba, mai bine va fi să-l boteze a dooa oară, zicînd: “De nu ești botezat, botează să robul lui Dumnezeu (cutarele) în numele Tatălui și al Fiiului și al Duhului Sfînt. Amin”. Că mirenii, ales muierelē, eriticii și cei necredincioși au din neștiința formei au din răutatea lor au dintr-altă bușuluială, ce să întîmplă atunci, lesne pot lăsa ceva, ce-i de lipsă la plinirea Botezului și așa are rămîne nebotezat.

Întrebare. Sînt de lipsă nănașii (sau precum unii îi numesc nași) la Botez într-acesta chip, ca de n-are fi nași, botezul n-are plăti // nimica, că cel ce să botează n-are fi botezat, că atunci n-are fi Botez?

Răspuns. Nu-s de lipsă într-acesta chip, ca să nu să poată boteza fără ei, ci numai pentru păzirea poruncii besericești.

Preotul. Sfînta Beserică au poruncit, ca în Botez să fie un bărbat și o fâmeie și să ție omul cînd să botează și acestea tribuie să fie botezați și să nu fie eritici au necredincioși și tribuie să aivă minte și gînd a plini deregătoria nănașului după voia și obiceiul Sfintei Beserici. Și pentru că pruncii cei mici nu pot a slobozi nice o faptă a credinții au a voinii, tribuie să plinească nănașii, crezînd și voinde pentru ei. Orînduit Sfînta Beserică aceasta, pentru ca pruncii cei, carii de multe ori rămîn fără părinți, pentru care întîmplare nu pot avea ajutoriu în lipsele lor, ales cele sufletești să aibă nănași, la

200 carii să alege în lipsăle lor. Pentr-acea nă- // nașii îs deatori întii a învăța fiii cei sufletești în lucrurile credinții, au a purta grijă, ca să să învețe de alții și a dooa a purta grijă de cele ce li-s de lipsă la viața lor, neavînd părinți. Și pot fi catolici sau pravoslavnici nănașii și fiilor eriticilor, măcar că să vor boteza de eritici, pentru nădejdea că-i vor putea apoi îndirepta în credința catolicească.

Întrebare. Ce cumnăție, cumătrie sau rudenie să trage în Botez?

Răspuns. Să trage cumătrie sau rudenie sufletească întră cel ce să botează și cel ce botează și întră nănașii cu părinții celui ce să botează.

Preotul. Această cumătrie sau rudenie sufletească nu numai împiedecă, ci și strică căsătoria într-acesta chip, ca cel ce să botează, însurîndu-să nu-și poate lua în soțul său pe nănașă sa și de-i fămeie, nu să poate mărita după nănașul său. Așijdere și
201 nănașul nu poate lua în soțul lui pe muma ce- // lui ce să botează, adecă, pe muma fiului său sufletesc, nice nănașă să poate mărita după tatăl fiului său sufletesc. Pentr-acea tribuie să ia sama și să să ferească, ca părinții să nu-și ție pruncii lor în Botez în chipul nănașilor, că are trage întră sine cumătrie, pentru care n-are putea cere unul de la altul deatoria celor căsătoriți, adecă, n-are fi slobozi a să împreuna. Și aceste mai sus pusă atîta împiedecă căsătoria, cît într-acele fețe mai sus numite n-are fi nice o căsătorie, ci pururea curvie.

Întrebare. Untul-de-lemn, cu care să unge omul mai-nainte de ce să botează iaste Taină besericească și iaste de lipsă la Botez?

Răspuns. Nice-i Taină, nice-i de lipsă la Taină besericească, ci numai rînduiește pe om, ca să poată lua mai bine Sfîntul Botez.

202 *Preotul.* Acel unt-de-lemn îi sfințit numai de preot și tri- // buie să fie adevărat unt-de-lemn și să cheamă untul catecumenilor, adecă, al celor, carii întîia dată învață temeiu credinții. Acesta destoinicește, gătează pe om mai bine spre luarea Sfîntului Botez. Că, cu virtutea, care are pin sfințenia Preotului, gonește puterea duhurilor celor necurate, ca să nu poată strica gîndul cel drept, cuvintele și faptele. Și afară de aceasta îi chipul darului Duhului Sfînt, care îndată va să să verse în sufletul celui, ce va să să boteze, ca pintr-însul să să vindece și să să însănătoșeze toate beteșugurile sufletului și să să întărească virtutea lui spre plinirea Legii lui Dumnezeu. Și să viețuiască precum să cade să viețuiască adevărat ucinicul lui Hristos.

De Pomăzuire sau Ungere cu mir

Întrebare. Ce-i Mirul sau Pomăzuire? //

- 203 *Răspuns.* Îi Taină rînduită de Domnul Hristos, care să dă omului botezat pin Mir și cuvintele ce să zic și aduce dar peste-firesc și milă și adaugă în cel ce-i botezat virtutea și puterea a crede mai bine și a rămînea în credință.

Întrebare. Care-i materia Mirului?

Răspuns Mai ales materia cea mai de departe îi untul-de-lemn amestecat cu balsam sfințit de ipiscup, într-acesta să amestecă și alte miroșanii, iară cea mai de aproape îi ungera.

- Preotul.* După Molităvnicul nostru, tribuie a să mesteca într-această materie 35 de mirodenii sau 35 de felii de mirodenii, măcar că nu-s toate atîta de lipsă, cît fără ele să nu poată fi Mirul bun și destul într-acea Taină, ci cînd să pot afla, tribuie să să mestice. Iară cînd nu să pot afla, tribuie să fie măcar unt-de-lemn și balsam. //
- 204 *Și oca pentru ce au rînduit Sfînta Biserica aceasta, îi pentru ca să însămneze și să închipuiască sau să arate miroșania cea frumoasă a darurilor Duhului Sfînt, care să varsă în sufletul omului pin această Taină. Că precum mai multe mirodenii mai frumos miroasă, așa mai multe daruri ale Duhului Sfînt pun sufletul mai iubit și mai chedveș înainte lui Dumnezeu. După Molităvnic, ungera cu mir tribuie să fie în mai multe părți a trupului, pentru întărirea simțirilor minții, vederii, auzirii, gustării, pipăirii, pin care are omul nărav a păcătui, însă în vreme de lipsă de să va unge numai o parte din cele mai alese, îi destul, că nu-s acele ungeri toate atîta de lipsă, cît fără ele să nu să poată lua cea Taină.*

Întrebare. Care-i forma Tainei Mirului?

Răspuns. Îi aceasta: Pecetea darului Duhului Sfînt. //

- 205 *Preotul.* Biserica Letinească are această formă: „însămnezu-te pe tine cu sămnul crucii, întărescu-te pe tine cu mirul mîntuirii, în numele Tatălui și al Fiiului și al Duhului Sfînt. Amin”. Amîndoa formele îs bune, că aceasta ce să face cu mîna să dă afară cu gura și amîndoi un lucru vor să deșchiză și să facă, că întăresc și pecetluiesc îi tot una, că precum cărțile, după ce să scriu și să iscălesc să întăresc cu pecetea, pentru ca să fie mai tari, așa și omul, după ce s-au botezat să întărește cu Mirul, care-i pecetea darului Duhului Sfînt, ca să să și mai întărească și să fie mai puternic în credință în vremea dievoleştilor ispitiri și păgîneștilor izgoniri. Această formă tribuie o dată să să zică în vremea ce să unge trupul cu mir, că îndată ce să isprăvește forma toată, să

206 isprăvește și Sfânta Taină și să dă darul Sfintei Taine, mă- // car de nu s-au plinit toate ungerile să pot plini și fără poftoria formei.

Întrebare. Ce lipsește în omul ce va să să miruiască?

Răspuns. De-i prunc mic, care încă n-are minte, îi destul că-i botezat, iară de-i mare și să ști[e] în vrun păcat de moarte, tribuie să-i paie rău, că au păcătuit și să să pocăiască au pin mărturisirea păcatului au pin înfrîngerea inimii deplin ca să depărteze piedica darului.

Întrebare. De s-are mirui cineva, fiind în păcat de moarte, pute s-are zice că-i miruit?

Răspuns. Iaste adevărat miruit într-acesta chip, ca nu tribuie a dooa oară să să miruiască, ci pentru piedeca sau păcatul, în care iaste, nu poate amirui darul, ci încă mai tare sau mai mare păcat face pentru necinstirea acei mari și sfinte Taine.

207 *Întrebare.* Taina Ungerii cu mir iaste atîta de lipsă la mîntuirea omu- // lui, ca omul să nu să poată mîntui și spăși fără dînsa?

Răspuns. Nu-i așa de lipsă, că omul botezat, de va muri îndată au de au făcut după Botez vrun păcat de moarte și s-au spovedit să va spăși, ci pentru ca să aibă mare dar și neîndoială în credință, tribuie să ia acea Sfânta Taină.

Întrebare. Taina Mirului poate-să poftori într-un om mai de multe ori?

Răspuns. Nu să poftorește mai de multe ori într-un om, cînd i să dă o dată bine, că însămnează în sufletul omului caracter sau sămn neșters sau care nu să poate șterge nice odinăoară, cu care să scrie întră ostașii lui Hristos, precum herul însămnează în trup sămn neșters sau care nu să poate șterge nice o dată, din care să cunoaște al cui craiu iaste au o fost ostaș.

208 *Preotul.* Domnul Hristos pentr-acea s-au chemat așa, că au fost unsul lui Dumnezeu în craiul neamului omenesc, că // Hristos grecește să numește Uns. Și măcar că în Sine-ș, în trupul Său, n-au fost uns, precum era obiceiul să să ungă craii jidovilor, cînd să rînduia crai, pentru că crăime sau împărăția Lui nu era dintr-această lume⁵³, adevărat să poate zice Uns, pentru această ungere a mirului, care să face în ramurile Sfinției Sale cele de taină, adecă, în noi creștinii. Și acesta-i înțelesul de taină al aceștii numiri. Ca pentru fiește cine să să poată numi adevărat creștin, tribuie să să ungă cu acest mir. Și precum craii, carii era unși o dată, nu să mai ungea pînă la moarte, așa creștinul o dată uns sau miruit cu acest

⁵³ Cf. Io. 18, 36.

mir, nu tribuie iară să să ungă și de s-are unge a dooa oară, foarte mare păcat are ave, ce să cheamă letinește sacrilegium. De n-are fi în vremea îndoielii, cînd s-are îndoii cineva, iaste miruit au ba și atuncea are tribui să-l miruiască, zicînd: “De nu ești miruit, te miruiesc”. //

209 *Întrebare.* Cine poate mirui sau a da această Taină?

Răspuns. De rînd îi numai ipiscopul, iară afară de rînd îi fieștece preot.

Preotul. La latini nu-i slobod preoților a mirui, adecă, a pomăzui, ci numai ipiscopii miruiesc și miruiesc pe cei ce au minte sau ani, ca să poată alege ce-i bine și ce-i rău sau să poată ținea minte; că de vreme ce într-acea vreme poate omul a cădea, bine iaste a-i da lui ajutoriu, ca să ste, să nu cază și de vreme ce poate, cu mai bună rînduială și gătare a lui, acea Sfînta Taină, afară de darul din lucrarea lucrată, adecă, afară de darul ce să dăruiește, pentru că să facă acele fapte, amiruiește și alt dar, ce să dăruiește din lucrarea lucrătorului, adecă, pentru destoinicia celui ce slujește sau celui ce priimește acel dar. Și îi obicei, ca

210 ipiscopul îndată, după ce-l miruiește, să-i de o palmă celui // ce s-au miruit, nu numai pentru ca să-și aducă aminte că-i miruit sau o priimit această Sfînta Taină, ci pentru ca să să teamă mai mult de Dumnezeu, care poate și trupul și sufletul a trimite în ghehena, decît de păgîni, carii pot chinui trupul și al ucide, iară sufletului nu pot strica nimica⁵⁴. Pentru să fie gata a mărturisi credința înaintea oamenilor și să nu o tăgăduiască din temerea a vrunii răutăți trecătoare. Iară la noi s-au făcut obicei din îngăduirea și blagoslovenia vlădicilor, ipiscopilor, ca preoții să pomăzuiască sau să miruiască îndată după Botez și pin această Taină să înmulțește darul în cel botezat numai din lucrarea lucrată de-i prunc mic și-i să dă putere, ca în vremea sa fără îndoială să poată rămînea în credință.

211 *Întrebare.* De-are rămînea vrun prunc în Botez nemiruit, precum să tîmplă de multe ori pentru neaverea miru- // lui, tribuie apoi după ce să face mare să să miruiască?

Răspuns. Cine va vre să aibă darul aceștii Sfinte Taine, tribuie să sa miruiască măcar cînd, măcar de va fi și bătrîn.

Întrebare. Poate Preotul această materie, care de obște o numim mir a o sfinți?

Răspuns. Nu o poate, ci aceasta-i deregătoria ipiscopului.

⁵⁴ Cf. Mt. 10, 28.

Preotul. Din învățătura cea de demult a Bisericii avem, că Domnul Hristos au rînduit această Taină a Mirului în Cina cea mai de pe urmă, cînd au rînduit și Sfînta Cuminecătură. Măcar că darul ei deplin l-au vărsat în apostoli în ziua Rusaliilor, cînd s-au pogorît Duhul Sfînt pe apostoli. Pentru-acea au obiceiul ipiscopii a sfinți mirul numai în a cincea zi a săptămîinii cei mari, adică, în ziua de Joi Mari și a-1 ținea apoi peste tot anul. Și pentru că

212 materia // lui stînd mult să poate strica, în tot anul împarte nou preoților și cel vechiu trebuie să-l arză apoi preoții în sfînta biserică. Pentru-acea nu fac bine preoții, carii nepurtînd grijă, ca să ceie de la ipiscupi mir nou, îl adaugă cu oțet blagoslovit numai de preot, pentru ca să nu să sfîrșască. Că precum băgînd multă apă în vin, vinul își pierde bunețele, mirosul și firea, așa mestecînd alt untdelemn cu mirul, mirul își pierde virtutea și să face materie nedestoinică și trebnică la această Taină.

Întrebare. Iaste de lipsă nănașul în Pomăzuire?

Răspuns. La noi, carii miruim îndată după Botez, nu lipsește, că tot acei nănași, care-s în Botez sînt și în Ungerea mirului. Iară de să va mirui botezatul într-altă vreme, lipsește nănașul, însă nu într-acesta chip ca să nu să poată lua acea Taină fără nănaș. //

213 *Întrebare.* Trage-să vro cuscrie au nănașie în Pomăzuire?

Răspuns. Tot acea rudenie să trage, care să trage și în Botez, adică, întră cel miruit și întră cel ce miruiește și nănași și întră nănași și părinții celui ce să pomăzuiește sau să miruiește. Care rudenie sau cuscrie împiedecă căsătoria întră ei, atîta cît într-acele fețe nu-i nice o căsătorie.

Întrebare. Ce-s deatori nănașii?

Răspuns. Îs deatori să învețe și să îndirepteze fiii lor cei sufletești în credința creștinească, ca să știe cum trebuie să trăiască creștinește și să poarte grije de cele ce-s de lipsă la viața lor, cînd nu pot ave de aire învățătura, hrană.

De Cuminecătură

Întrebare. Ce-i Cuminecătura?

214 *Răspuns.* Îi Taină de Domnul Hristos rînduită, care să face de preot pin // cuvintele Domnului Hristos, care prefac pînea și vinul în Trupul și Sîngele lui Hristos, pentru aducerea aminte de pătimirea Sfîntiei Sale și pentru hrana sufletească sufletului creștinesc.

Întrebare. Care-i materia Sfintei Cuminecături?

Răspuns. Îi pîne de grîu, la latini azimă, la greci dospită. Și

vinul din struguri măcar fie albu, măcar roșu.

Preotul. Tot Preotul tribuie să poarte grije, ca materiile pînii și a vinului, care le preface în Trupul și Sîngele lui Hristos, cîtu-i cu puțință să fie mai curate și mai bune și așa să aleagă grîu curat și vin, care-i mai bun, cînd poate dobîndi, pentru mai mare cinstea lui Hristos. Că de vreme ce pentru craii și vozii cei pemintești să aleg cele mai bune, pentru Dumnezeu să cade să să aleagă
215 care-s mai bune; am zis, cînd va putea dobîndi, că cînd // nu poate dobîndi, care-s mai bune decît toate, să aleagă, care poate mai bine. Că griul de va fi amestecat cu grăunță de săcară, de orz, de ovăs au de alt feliu într-acesta chip, ca să nu să poată chema grîu curat, însă să să cheme grîu și să nu să cheme altfelu de bucată, încă va fi destulă materie și destoinică pentru jirfire, numai să întreacă grîul, adecă, să fie mai mult de grîu decît de alte bucate. Așjidere și vinul, de va fi mestecat cu apă au va fi o țiră acru au oțătos, va fi materie destulă și destoinică. Iară de va birui apa, adecă, de va fi mai mult de apă, ca mai bine să să poată numi apă, decît vin au apă vinoasă, decît vin au de va ave atîta înăcreală, cît să să poată numi mai bine oțat, decît vin, nu poate fi materie Sfintei Cuminecături. Și Preotul de va sluji cu acesta, va păcătui, căce că nu să va preface în Sîngele Domnului Hristos. //

216 *Întrebare.* Pentru ce latinii slujesc cu pîne azimă?

Răspuns. Pentru că cred, că și Domnul Hristos au slujit sau o sfințit în pîne azimă.

Preotul. Din Luca Evanghelistul cap 22, stih 7 [7-8]: „au venit zioa azimelor, în care tribuia să să junge pasca și au trimis pe Patru și pe Ioan, zicînd: mergînd gătiți-ne noao pasca, ca să mîncăm”. Și la Matheiu cap 26, stih 17 și din alte cuvinte ale lui Matheiu Evanghelistul și Marcul Evanghelistul asemenea acestora. Sfînta Beserică Rîmlenească aduce, cum că Domnul Hristos au jirfit Pastile în pane azimă; că după mîncarea Mielului Paștilor au rînduit Sfînta Cuminecătură și Mielul Paștilor să mînce cu pane azimă și din vremea aceea supt pierzarea capului și pedeapsa morții, care au poruncit Dumnezeu la Ishod cap 12, stih 6 nime nu
217 putea într-acele 7 zile, ca să mînce pîne do- // spiță, nice în casă să ție, cu numai azimă. Pentr-acea urmînd Domnului Hristos zic, că și ei, adecă latinii să jirfească în pane azimă. Care pîne îi deobște ales într-acele părți despre miază noapte, ca și cea dospită.

Întrebare. Care-i forma aceștii Taine a Sfintei Cuminecături.

Răspuns. Sînt cuvintele Domnului: “Acesta-i Trupul Mieui” [Lc.

22,19]. Cu acestea să sfințește pînea sau să prefacă în cinstit Trupul lui Hristos “Acesta-i Sîngele Mieu” [Lc. 22, 20]. Și cu acestea să sfințește sau să prefacă vinul în scump Sîngele lui Hristos.

218 *Preotul.* Îndată cum zice Preotul aceste cuvinte deasupra materii, care trebuie să fie atunci înainte ochilor, avînd gînd, ca să le prefacă, le prefacă, adevă, îndată pierde firea pîinii și a vinului și rămîn numai cele ce să întîmplă de nu-s totuna cu ființa panii și cad supt simțirile noastre, pentru care să numește pînea cî- // tîi și cum-ui, adevă, figura, fața, mirosul, dulceața, simțirea, învîrtoșala iproci. Și îndată întră supt ele Trupul Domnului nostru Isus Hristos cu Sîngele său deplin și viu. Care măcar că lăcuiește în ceriu, însă pin minune să află în toate jirfile, care să jirfesc în toate zilele pe pămînt, precum și fața omului întregă rămîind să vede toată în multe oglinzi pusă înainte sa; și un glas sau cuvînt întră întreg în urechile a multor. Nice să sfințește sau să prefacă numai părțișoara cea mai mare, precum gîndesc unii proști, ci și alte părțișoare mai mici toate, care-s de față și toate sfărmiturile, care să pot vedea și are gînd Preotul a le sfinți sau a le prefacă, care să scot în aducerea aminte și cinstea Maicii Preciste, îngerilor, apostolilor, sfinților și pentru vii și morți, că-s tot un feliu de materii, care-i destul la acea

219 Sfînta Taină, ca și cea // mai mare și nu-i nice o împiedecare, pentru că-s mai mici și au altă figură, adevă, nu-s lungărețe, groasă, late au rătunde, că nu-i lipsă la acea Sfînta Taină să fie atîta au atîta de mari au de mici au să fie rătunde au încornurate iproci, ca să să prefacă în Trupul Domnului Hristos. Și nice alte rugăciuni și țărămonii sau rînduiele, care să fac mai-nainte, îs atîta de lipsă, cît fără ele să nu să poată prefacă materia puind forma în cinstit Trupul lui Hristos. Și acest rînd și obiceiul s-au rînduit nu numai ca să să aducă înainte rîndul, care-i în ceriu, ci ca și tsă mînce părțișoara cea mai mare și norodul să cuminece cu cele mai mici.

Întrebare. Pentru ce dară după acestea cuvinte ne rugăm, ca pînea să fie Trupul și vinul Sîngele lui Hristos, deacă pînea și vinul îs mutate sau prefăcute în Trupul și Sîngele Domnului Hristos. //

220 *Răspuns.* Ne rugăm, ca Trupul și Sîngele lui Hristos să ne fie noao celor ce ne cuminecăm în mîntuire.

Preotul. Această rugăciune au fost pusă de Sfinții Părinți Vasilie⁵⁵ și Ioan cu Rostul de Aur⁵⁶ în Lătrughiile lor, nu pentru

⁵⁵ Sf. Vasile cel Mare (330 - 379), episcop de Cezareea Capadociei, a scris o *Liturghie* care îi poartă numele.

⁵⁶ Sf. Ioan Gură de Aur (344 sau 354 - 407), patriarh de Constantinopol (398 - 404). Mare predicator, de aici epitetul de “Gură de Aur” care i s-a dat din secolul V. Cf. Joseph

ca să fie forma prefacerii, ca cînd Sfînta Biserică n-are fi avut formă înaintea lor, au pentru că mai mare putere are ave cuvintele Sfinților Părinți, decît ale Domnului Hristos, ci pentru ca să amiruiască dar de la Duhul Sfînt, ca pînea și vinul odată sfințite și în Trupul și Sîngele Domnului Hristos pin darul Duhului Sfînt mutate și prefăcute pin cuvintele Domnului să fie celor ce să cuminecă în iertarea păcatelor, în curăția sufletelor, în părtășirea darurilor Duhului Sfînt și ca să amiruiască împărăția ceriului și să iubească mai vîrtos pe Dumnezeu. Iară să nu fie în judecată,
221 osîndă sau pier- // zarea sufletelor, precum să scrie în rugăciunea, care să zice după aceea.

Întrebare. Cuvine-să au nu să cuvine acea cinste mare, care arată norodul cătră pînea și vinul, care încă nu-s sfințite și prefăcute, cînd să poartă de preot la altariu în Vîhodul cel mare?

Răspuns. Acest obicei, măcar că nu-i foarte lăudat pentru frica, ca să nu greșască, însă nu-i lăpădat.

Preotul. Acest obicei s-au luat din Lătrughiile cele presfinte, adevă, Prejdesfeștenii, care să slujește în Păresim sau Postul Mare, în care cu mare gloată și cinste să poartă Sfînta Cuminecătură din altariul cel mic la cel mare. Și atunce, pentru că pînea aceea nu-i numai pîne blagoslovită, ci-i sfințită încă de duminică de mai-nainte și pentr-aceea că acolo îi adevărat Trupul și Sîngele Domnului Hristos, i să cade și i să cuvine toată cinstea și închinarea
222 dumnezăiască. Norodul lu- // înd⁵⁷ obicei dintr-această Lătrughie a Prejdesfeștenii, iară acea cinste arată și într-alte Lătrughii, în care acele Sfinte Daruri, care să poartă din altariul cel mic la cel mare încă nu-s sfințite, ci numai blagoslovite. Această cinste nu tribeue să să lepede, de vreme ce și din al șaptele Săbor Mare avem că toată cinstea și biciuliala să cade sfințelor icoane, pentru că închipuiesc sfinții, cade să și acei pani și acelui vin blagoslovit, care închipuiesc pânea cerească și să vor preface îndată în Trupul și Sîngele Domnului Hristos. Însă tribeue să să de învățatură noroadelor, ca să nu crează, că acole-i Trupul Domnului Hristos; și ca să areate mai mare cinste, apoi în vremea prefacerii, cînd să zic cuvintele cele domnești.

Întrebare. Cînd să frînge părțișoara cea sfințită, frînge-să Trupul Domnului Hristos și află-să în toată sfîrmitura au în toată păcătura sfin- // țită și prefăcută tot și întreg Trupul și Sîngele

F. Kelly, *Dizionario sintetico del cristianesimo antico*, Città del Vaticano, Ed. Vaticana, 1997, p. 110.

⁵⁷ Scris *luund*.

223 Domnului Hristos.

Răspuns. Nice o dată nu să frînge Trupul Domnului Hristos, ci tot deplin cu Sîngele să află fiește în care sfîrmitura a pîinii și fiește în care picătură a vinului.

Preotul. Ce-i firește în sufletul omului, care-i tot în tot trupul și tot fiește în ce parte a trupului, aceasta peste-firește, adecă, pin puterea lui Dumnezeu îi în Trupul Domnului Hristos, care-i tot și întreg să află supt fața pîinii și a vinului și tot fiește supt care părțișoară au picătură a vinului. Că Trupul lui Hristos nu să frînge, cînd să frîng părțile, că-i nepătimitoriu; ci precum figura trupului, care să vede în oglindă, deacă să frînge oglinda, ea nu să frînge, ci care mai-nainte era una în toată oglindă, după frîngerea oglinzii să înmulțește și să vede toată fiește în care parte a oglinzii; așa Trupul lui Hristos // nefrîmt rămîne și petutindine

224 tot și întreg și deplin; așa ca de-are lua cineva numai o părțișoară dintr-acea pîne au numai o picătură de vin, adevărat tot Trupul cu Sîngele lui Hristos are lua, că petutindine îi viu, întreg și deplin.

Întrebare. Pentru ce în Beserica Letinească mirenii nu să cuminecă supt amîndoa fețele, adecă, și cu pîne și cu vin, ca și într-a noastră, ci numai supt una, de vreme ce au zis Domnul Hristos la Ioan cap 6, stih 54 [53]: “De nu veți mînca carnea Fiuluiui Omenesc și de nu veți bea Sîngele lui, nu veți ave viață întru voi”.

Răspuns. Au rînduit așa Beserica Romei pentru prîpirea și podoaba slujbei aceștii Taine, pentru ca să nu să întîmple vro primejdie, ca să să verse, ales în cetăți mari, în care foarte mult norod de multe ori în an vine împreună la Sfînta Cuminecătură. Și de au poruncit Domnul Hristos, într-a- // cel loc, ca să să mînce

225 și să să bea, aceasta o păzască și o țin preoții lor cînd slujesc în aducerea aminte de pătimirea Sfinției Sale, în care Sîngele pin rane vărsat s-au deschilinit de Trup și apoi, în vremea învierii, iară s-au unit. Și într-alt loc numai mîncarea au pomenit, zicînd: “Eu sînt pîne vie, care s-au coborît din ceriu. Cine va manca dintr-această pîne, va trăi în veci” [Io. 6, 51]. Ajunge-le va, dară, lor de vor mînca părțicea sfințită, că ori în care dintrînsele îi Trupul lui Hristos viu, întreg, deplin cu Sîngele său.

Întrebare. Apa, care să bagă în vin, în potiriu sfințește-să?

Răspuns. Cînd să bagă puținea, să sfințește.

Preotul. Avem în Sfînta Evanghelie, că din coastele Domnului Hristos răstignit, împuns cu lancea de sutaș, au ieșit sînge și apă⁵⁸;

⁵⁸ Cf. Io. 19, 34.

- și pentru că apa aceea, care au curs din coastele // Domnului
- 226 Hristos au fost foarte cu mult mai puțină decât sîngele, care au curs, pentr-acea și Preotul puținică apă tribuie să bage în vin și și pentru ca, băgînd apă multă, să nu să strice vinul, care-i materia Cuminecăturii Sfinte. Această apă împreună cu vinul să sfințește și să prefacă pînă cuvintele acestea: “Acesta-i Sîngele meu”. Iară cealaltă apă, care-i caldă și să bagă de preoții noștri îndată după cuminecătură și cu mult mai tîrziu după prefacere, nu să poate muta sau a să prefacă în Sîngele Domnului Hristos, de vreme ce forma mai-nainte s-au zis. Pentr-acea unii dintră învățători judecă, că mai înțelepțește are fi de nu s-are băga, de vreme ce ceia, care au băgat mai-nainte, cînd s-au gătat mai-nainte de prefacere, destul închipuiește taina coastei lui Hristos și libovul sfinților să poate cu altă rugăciune a să închipui fără amestecarea apei nesfinți- // te
- 227 cu vinul sfințit. Însă, nu urgisim acest obicei, că precum Biserica Sfinților să unește cu capul său, care-i Hristos, rămîind Biserica, așa și acea materie băgată, care închipuiește sfinții în mare dragoste, să poate uni Trupului și Sîngelui lui Hristos, rămăind apă curată.

Întrebare. Sfînta Cuminecătură iaste de lipsă la mîntuirea omului?

Răspuns. Nu-i atîta de lipsă, ca omul fără Sfînta Cuminecătură să nu să poată spăși, ci celor mari și mai dezvolți îi de lipsă, pentru ca să plinească porunca.

- Preotul.* Pruncii cei botezați, de vor muri pînă nu au minte, adecă, să știe lege ce-i rău și bun, să spăsască, acar că nu să vor cumineca, că pînă Botez li s-au șters păcatul, cu care [să] nasc sau care trag de la Adam și-s îndireptați și nevinovați, nice ș-au pierdut nevinovăția pînă vrun păcat de acum, că nu poa- // te face
- 228 nice un păcat, pînă nu ști ce-i răul și binele. Că zice Pavel Apostol la Galat cap 3, stih 27: “Cîți în Hristos v-ați botezat, toți în Hristos v-ați îmbrăcat”, nepomenind nimica de Sfînta Cuminecătură. Și în Credeiu mărturisim a crede într-un Botez, întru iertarea păcatelor. Că Cuminecătura nu îndireptează sufletul, ci tribuie să-l afle îndireptat și destoinic și încă mai mult zic, de s-are cumineca cineva fiind în păcat de moarte, n-are amirui iertare păcatului, ci încă mai mare păcat are ave și are face. Pentr-acea cine va crede și să va boteza, acela să va mîntui. Celor mai mari încă nu-i din sine de lipsă Sfînta Cuminecătură, la mîntuire necăuînd la poruncă, că de să vor afla fără păcat și vor muri, să vor spăși.

Iară de vor fi în păcat, trebuie să să îndirepteze pînă Sfînta Pocanie. Sfînta Cuminecătură nu s-au rîn- // duit pentru iertarea păcatelor, ci pentru adăugarea darului și milei; pentr-acea din sine nu-i de
229 lipsă la mîntuirea omului, ca să nu să poată fără de dînsa. Însă, adevărat, de vreme ce au poruncit Sfînta Biserica, ca fiește care dintră cei mai dezvoltîți, măcar o dată în an să să cuminece, avînd temeiu din cuvintele Domnului Hristos: “De nu veți mîncă carnea Fiiului omenesc și nu veți bea Sîngele Lui, nu veți avea viață întru voi” [Io. 6, 53]. Nu poate lăsa Sfînta Cuminecătură fără păcat, cînd o poate lua.

Întrebare. Iaste bine a cumineca pruncii cei mici?

Răspuns. Acest obicei nice-l putem lăuda, nice a-l urgisi.

Preotul. Sfînta Cuminecătură de vreme ce-i Taină, aduce dar și
230 milă din lucrarea lucrată sau pentru că să dă. Pentr-acea bine iaste că să cuminecă pruncii cei mici, că iau darul // și mila, care-i mai mare și mai scumpă decît toată avuția lumii. De spre altă parte să vede oare necuvinire, una pentru că să dă Trupul lui Hristos cu frică, ca să nu-l lapede, de vreme ce pruncii sau coconii cei mici foarte lesne scuipesc și borăsc; alta pentru că această taină îi întră celealalte mai de sus, ca și soarele întră stele, pentru că aci îi de față Trupul lui Hristos, pentru care trebuie să să ia cu bună gătare, cu umilința feții, care să ia și darului celui prescump, cu care să îmbogățește sufletul. Care cum cei mici nu pot face aceste, au rînduit Sfînta Biserica Letinească, ca să nu să de pruncilor celor mici Sfînta Cuminecătură pînă la zace ani, în care vreme să pot găti și a cunoaște precum să cade prețul darului și a munci cu multe feliuri de fapte bune.

Întrebare. Cine-i slujitoriul Sfintei Cuminecături? //

231 *Răspuns.* Singur Preotul poate sfinți și a sluji și a da Sfînta Cuminecătură, însă în vreme de lipsă o poate da și diaconul; iară a o sfinți, adevă, a o sluji, nu o poate.

Întrebare. Ce lipsește în cel ce va să să cuminece?

Răspuns. Aceasta lipsește, ca sufletul lui să fie spălat și curățit de tot păcatul de moarte.

Preotul. Pavel Apostol, vorbind de aceasta au zis: “Oricine va mîncă această pîne, au va be din potirul Domnului nedestoinic, vinovat va fi Trupului și Sîngelui Domnului. Ispitească-să dară omul pre sine și așa să mînce din pînea cea și să bea din potiriu” [1 Cor. 11,27]. Nedestoinic îi cel, care au bușuluit pe Dumnezeu, păcătuiind pentr-acea mai-nainte de ce are merge la

- Sfînta Cuminecătură, bine să să cerce pre sine și cunoștința sa și de să va găsi vinovat cu vrun păcat, să să spele și să să șteargă
- 232 pin pccania ro- // stului și inimii sale și apoi să ia acea Sfînta Taină, că amintere vrînd să amiruiască milă la Domnul din ceriu, mai vinovat să face ca Iuda în care diavul au intrat după Sfînta Cuminecătură, că nedestoinic au luat Sfînta Cuminecătură. Pentru-aceia, cei afurisiți, cei oprîți de la Beserică și de obște făcători de rău, tribuie să să depărteze de Sfînta Cuminecătură. Lipsește din rînduiala Sfintei Beserici și aceasta, ca să postească de la miezul nopții, care au trecut; că măcar că apostolii s-au cuminecat după cină și alți creștini pre acele vremi făcea, au plăcut apoi Sfinților Părinți ca noi spre (!) nemîncăți și după ce ne postim, să luom Sfînta Cuminecătură, pentru ca să o luom cu mai mare smerenie și socoteală minții, că după uspăț cu nevoie să poate omul deștepta și a să da sfintelor rugăciuni cu smerenie și înfrîngerea inimii. Iar
- 233 în vreme de lipsă, adecă, cînd // beteașul au rănitul tribuie să să cuminece pentru mai bună pristăvirea și ajutorul dintr-această lume, să poate da Sfînta Cuminecătură și celui, care n-au postit, adecă, spre mîncat și măcar în ce vreme, acar fie zioa acar noaptea.

Întrebare. De cîte ori îi deatori Preotul în an a sluji și mireanul a să cumineca?

Răspuns. Preotul îi deatori măcar de 4 ori a sluji, măcar o dată în an a să cumineca, de poate.

- Preotul.* Creștinii în vreme apostolilor, pentru că era mai iuți și mai calzi în libov, în toate zilele să cumineca. La Faptele Apostolilor cap 2, stih 46. Iară după aceea, tot mai răcindu-să și lenindu-să într-atîta, au venit ca mulți nice o dată nu să cumineca. Aceasta văzînd Sfînta Beserică, Maica noastră, pentru ca să nu
- 234 rămîie fiii ei așa în lungă vreme fără // de întărire sufletască aceștii pîni cerești, a carie darul și mila foarte-i biciuluită și lăudată și de folos, au poruncit, ca tot mireanul, măcar o dată în an, pe vremea Paștilor să să cuminece. Iară preoții slobozi să slujască mai de multe ori, pentru că ei tribuie să fie mai cu frica lui Dumnezeu și pildă altora. Iară preoții, cari au popor, în toate duminecile și sărbătorile cele mai mari, pentru ca să poată auzi și poporeniilor lor Sfînta Lătrughie. Iară ipiscopul și vlădicii pot cînd vor vre a sluji, măcar de n-are ave cine-i ajuta cu pompă mare, adecă, măcar de n-are ave diacon și alți preoți, ca în alte sărbători mari peste an. Însă, afară de aceasta, tribuie să învețe și să îndemne preoții pe mireni în Sfintele Cazanii, ca să să cuminece și într-alte

235 sărbători, Rusalii, la Simpietriu, la Adurmirea Maicii Preciste și la Crăciun, că pentr-acea s-au rînduit acele posturi lungi // înainte sărbătorilor, ca tot creștinul să-și curățască sufletul de păcate și să să gate, ca să priimească acel oaspăț mare și iubit, adecă, pe Dumnezeu dăruitoriul a tot darul și mila.

Întrebare. Care-s faptele sau folosurile Sfintei Cuminecături?

Răspuns. Cele mai mari, mai de ales și mai denainte îs a paște și a hrăni sufletește sufletul pin adăugarea și înmulțirea darului și miliei, precum să paște și să hrănește trupește trupul, cu hrana și băutura cea trupească, a uni omul cu Dumnezeu pin legătura libovului și dragostii aprinse și-i de folos și viilor și morților pentru iertarea păcatelor.

Preotul. Pentr-acea au rînduit Domnul Hristos această Taină în pîne și în vin, pentru ca să cunoaștem din faptele ceste din materie, faptele lor cele din Duh sau sufletești aceștii pani, după cuvîntul 236 lui David: “Pînea întărește și vinul veselește inima // omului” [Ps. 103, 16], așa Trupul și Sîngele Domnului Hristos întărește sufletul, ca să să poată lovi cu diavolul și-l veselește cu fața iubitului său mire și pin mai mare nădejdea mării cerești, a carie ca un tromf îi acest dar. Pin această Taină sufletul mai strins să unește cu libovul Trupului de taină a lui Hristos; precum zice Sfîntul Ioan cu Rostul de Aur, la asemănarea grăunțelor griului, care să adună și să îndeasă într-o pane și strugurilor, care fac o beutură; precum scrie și sfîntul Chirii, să unește sufletul lui Hristos: “Ca lumina faclăiei, din care iese o flacăra”, că atunce Hristos rămîne în sufletul și sufletul în Hristos și o voie iese de acolo, cum cea omenească să supune și urmază cei dumnezăiești. Apoi, afară de această Sfînta Taină, ne aduce noao aminte pătimirea Domnului Hristos, care au pățimit pentru păcatele noastre și au murit și luom groaza 237 păcatelor și dragostea cătră // Mîntuitoriul nostru. Mai pe urmă această Sfînta Taină ajută la iertarea păcatelor celor, care nu-s de moarte și canonul pentru cele de moarte, care le-am spovedit, cînd să slujește au să ia au ajută în sfînta slujbă au ascultăm și nu numai celor vii îi de folos, ce și celor carii în Domnul au adurmit, de vom îngădui să fie pentru ei. Pentr-aceasta tribuie foarte în mare cinste și biciulat și frică să să aibă.

De Pocanie

Întrebare. Ce-i Pocania?

Răspuns. Îi neplăcerea și durerea, că am bușuluit pe Dumnezeu și urîrea păcatelor, care am făcut cu nădejde de iertare și cu

făgăduință, că nu va păcătui mai mult.

Întrebare. Cum să împarte Pocania?

Răspuns. Să împarte în virtute sau în bunătate și în Taină. //

- 238 *Preotul* Virtutea îi cînd omul de o parte socotind răutatea păcatului, că-i fără de rînduiala și împotrivirea dreptății; călcarea poruncilor și rumperea legii firești și dumnezeiești și bușuluiește sau mînie pe Dumnezeu și dosădește pe deaproapele nostru. Și de altă parte socotind frămseța dreptății și virtutea sau bunătatea faptelor celor bune și mărirea lui Dumnezeu, pe care pentru că-i Domn peste toți Domnii, tribuie să-l asculte și să-i să plece toți și pentru că-i fără sfîrșit bun, îi destoinic și vrednic, ca să să iubească mai mult decît toate, să pornește din unele socotițe, ca acestea, spre urgisirea și urîrea păcatului și să făgăduiește, că mai mult nu va păcătui. Iară Taina îi cînd să spovedește păcătosul Preotului adevărat și să dezleagă de el.

- 239 *Întrebare.* Pocania în cîtu-i virtute sau bunătate, iaste destul la ierta- // rea păcatelor, care au făcut după Botez și pentru ca să amiruiască viața de vecie?

Răspuns. De va fi pocania deplin, adecă, de va veni înfrîngerea inimii și durerea de păcate din curat libovul și dragostea lui Dumnezeu pentru c-au bușuluit pe Dumnezeu, care-i vrednic fără sfîrșit a să iubi, îi destulă, cînd n-are preot, ca să-și mărturisască păcatele. Iară, de nu-i Pocania deplin, adecă, de va veni înfrîngerea inimii și durerea de păcate numai din frica dosăzii și pătimirii iadului, carie îi vinovat păcătosul au pentru neplăcerea și părerea de rău pentru c-au pierdut împărăția ceriului, nu-i destul fără Spovedanie.

- 240 *Preotul.* Înfrîngerea inimii deplin sau pocania deplin, pentru că-i libovul sau dragoste lui Dumnezeu deplin, șterge păcatele și din neprietin face pre om prietin lui Dumnezeu, după dumnezeiescul cuvînt în Carte Pil- // delor cap 8, stih 17: “Eu pe cei ce Mă iubesc pe Mine, îi iubesc” și Psalom 8: “Inimă înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi” și după cuvîntul lui Patru Apostol cap 4, stih 8: “Libovul copere mulțimea păcatelor”. Că cîndu-și bănuiește cineva, că au bușuluit pe Dumnezeu pentru că-i fără sfîrșit, drept, bun și deplin în tot feliu de vîrtute și de bunătate, pentru care toată făptura tribuie îndată să asculte de poruncile lui și voi lui deplin să urmeze și pentru toate să-L biciuluiască și să-L iubească; are durere și și înfrîngerea inimii peste firești deplin, pentru care îi vrednic darului și milii lui Dumnezeu și

- ca să să iubească de Sfinția Sa, care înfrîngere și dar sau milă nu poate sta cu păcatul, pentr-acea pin această faptă sau înfrîngere de inimă să șterg păcatele, ca și în Magdalina cea păcătoasă, cui au zis Domnul Hristos: “I să iartă ei păcate multe, pentru c-au iu- // bit mult” [Lc. 7, 47]. Și de-are muri omul cu înfrîngerea inimii deplină, s-are spăși. Însă îi deatoriu omul să să spovedească, de poate ave înprilej ca să meargă la preot sau duhovnic; că aceasta ne-au învățat Domnul Hristos, cînd după ce au vindecat stricatul ce ave lepră, i-au zis lui: “Pasă, arată-te Preotului” [Mt. 8,14]. Iară înfrîngerea inimii, care nu-i deplin, de vreme ce vine numai din temerea și frica, ca să nu piarză împărăția ceriului și să meargă în focul de vecie, nu-i atîta deplină pocanie, ca din sine să ajungă la iertarea păcatelor; însă, împreună cu mărturisirea păcatelor de taină, îi destul, că virtutea Sfintei Taine plinește lipsa înfrîngerii inimii, care nu-i deplin. Iară de-are veni durerea de păcate din neplăcerea vrunii rău trecătoriu, adecă, pentru că-i în rușine și-l grăiesc de rău au că să păgubește în vrun lucru au pentru că să pedepsește în trup; nice cu mărturisirea păcatelor îi destul, că//
- 242 acea durere de rău și înfrîngere de inimă nu-i peste firească, adecă, nu-i de la Dumnezeu, ci numai firesc, adecă, din firea omului, care nu-i destul și nu ajunge, ca să poată amirui darul sau mila cea peste firească.

Întrebare. Ce-i Pocania cea de Taină?

Răspuns. Îi Taină, cu care Preotul dezleagă omul botezat de toate păcatele care s-au spovedit și-l împacă cu Dumnezeu, dîndu-i darul și mila cea dintîi, care au fost pierdut pin păcatul care au făcut.

Întrebare. Cine au rînduit Taina Pocanii?

Răspuns. Domnul nostru Isus Hristos, cînd au dat apostolilor putere a lega și a dezlega.

- Preotul.* Știut-au Domnul Hristos, că oamenii, măcar că s-are boteza și are priimi Legea Sfinției Sale, în mai multe păcate are cădea, pentru care are fi vrednici în veci a să pedepsi; și // pentru că Botezul au fost rînduit, ca numai o dată să să poată lua sau să să poată da fiește cui au fost rînduit și această altă Sfînta Taină a Pocanii sau a Spovedanii, care de atîte ori să poate poftori și lua, de cîte ori omul în păcat și au dat putere apostolilor săi și pintr-înșii tuturor ipiscopilor și preoților, ca să poată sluji Sfintele Taine, zicîndla Mathei cap 18, stih 18: “Adevăr vă zic voao, oricare veți lega pe pămînt, vor fi legate și în ceriu; și oricare veți dezlega
- 243

pe pământ, vor fi dezlegate și în ceriu”. Și după scularea sa din morți, Ioan cap 20, stih 22, 23: “Luați Duhul Sfânt cărora veți ierta păcatele, ierta-să vor lor și cărora le veți ținea, ținute vor fi”. Și întărește aceste și Pavel Apostol cu aceste cuvinte la a dooa carte cătră Corintheni cap 5, stih 18: “De la Dumnezeu toate-s, care au pus pace întră noi și întră sine pin Hristos și // au pus în noi cuvîntul păcii”. Și au început aceasta a să porunci de Sfînta Beserică, ca să să facă și să să ție din- ceputul Besericii încă. De vreme ce și în Faptele Apostolilor cap 19, stih 18 cetim, că mulți dintră cei ce credea, veniia mărturisindu-și și vestindu-și faptele sale. Însă și în vremea Sfîntului Ioan Botezătoriu și Alergătoriu înainte să spovedie oamenii; că și la Mathei cap 3, stih 6 cetim, că păcătoșii să boteza de la el în Iordan spovedindu-și păcatele sale. Însă acea mărturisire sau spovedanie nu ave darul cel de taină, ca a noastră; că era mai-nainte de ce s-au rînduit acea Sfînta Taină și era de obște. Iară noa din mila Domnului Hristos și Sfîntei Beserici Maicii noastre ni s-au îngăduit, ca să ne spovedim în taină, pentru ca să nu ne îngreuiem pentru rușinea și frica mărturisirii de obște sau înaintea altora și să lăsăm acea Sfînta Taină. //

245 *Întrebare.* Care-i materia Tainii Pocanii?

Răspuns. Cea mai de departe și de lipsă îi tot păcatul de moarte, care am făcut după Sfîntul Botez și nu l-am spovedit nice o dată. Iară cea de aproape îi mărturisirea păcatelor înainte Preotului de păcătos, cu inimă înfrîntă și smerită.

Întrebare. Care nu să ști nice într-un păcat de moarte, poate-și mărturisi păcatele, care le-au mărturisit și altă dată, au numai cele, care nu-s de moarte?

Răspuns. Poate păcatele cele de moarte o dată mărturisite și mai de multe ori a le mărturisi, pentru mai mare neîndoiala iertării. Iară cele care-s mai mici și nu-s de moarte măcar că nu-s de lipsă la spovedanie, bine iaste a le mărturisi, pentru ca să amiruiască iertarea pedepsii și pătîmirii, care tribuie să pată și să rabde // 246 pentru ele pînă la o vreme și pentru ca să să înmulțască într-ensul darul lui Dumnezeu.

Întrebare. Care-i forma aceștii Taine?

Răspuns. Sînt cuvintele aceste: “Te dezleg de păcatele tale”.

Preotul. Tribuie aceste cuvinte cu gura să să zică de preot avînd gînd, ca să-l dezlege; și pentru ca să nu să zică aceste cuvinte goale, au mai adăugat Sfînta Beserică și altele, ca și într-alte Taine ale Sfîntei Beserici. Și din multe forme, noi alegînd cea mai scurtă,

pot preoții noștri fără de nice o îndoială a zice aceasta: “Domnul și Dumnezeu nostru Isus Hristos cu darul și milele iubirii Sale în neamul omenesc ierte-ți ții fiule (cutarele) și eu nedestoinicul preot cu puterea care mi-i dată de la El, te iertu și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și Fiiului și Duhului Sfânt. Amin?”. //

247 *Întrebare.* De va fi cel ce să pocăiește afurisit, poate-să spovedi?

Răspuns. Afurisania fustuiește și pradă pe om de împărtășirea tuturor Tainelor și vrednicia Besericii, pentr-acea afurisitul ales de ipiscopul mai-nainte de ce s-are spovedi Preotului, tribuie să ceai dezlegare de afurisanie.

Întrebare. Cînd oarecine nu poate merge la duhovnic sau la preot, deatoriu-i, ca să-și trimită păcatele sale scrisă duhovnicului au să poruncească pe altul cineva?

Răspuns. Nu-i deatoriu, ci îi destul, de-ș va bănu, adecă, de-i va părea rău, că le-au făcut și le va plînge cu inimă înfrîntă deplin.

Întrebare. Cine-i slujitoriu al acestii Taine a Pocanii?

248 *Răspuns.* Cel dintîiu slujitoriu îi tot ipiscopul în parfria sau ținutul său. Iar al doile îi // tot Preotul care are blagoslovenie de la ipiscopul său.

Preotul. Puterea cheilor au fost de Domnul Hristos dată tuturor apostolilor, care au fost ipiscupi și mai ales Sfîntului Patru, care au fost voivod sau mai mare apostolilor. Pentr-acea toți ipiscopii, carii au rămas în locul apostolilor au această putere a lega și a dezlega și marele Papa de Rîm, care au rămas în locul Sfîntului Patru, are acea putere mai pe sus, decît ceialalți, în chipul Sfîntului Patru. De aicea iaste, că acestea îngăduind preoților această puterea își țin pe sama lor oarecîte primejdii sau păcate mai grele, de care nice un preot nu poate dezlega fără numai ipiscopii au nice ipiscopii fără numai Papa de Rîm. Și aceasta pentr-acea o făcut, ca oamenii văzînd, că cu nevoie să iartă acele păcate, să să păzască și să să ferească mai tare de ele, adecă, de acele păcate. Și precum ipiscopul în parfria sau ținutul altuia nu poate de- //

249 *zlega pe cei ce-s în ținutul altuia, fără blagoslovenia ipiscopului acelu loc, ca să nu să vază, că să mestecă în deregătoria altuia; așa nice Preotul nu poate în poporul altuia a dezlega poporarii altuia (fără cînd are fi călătoriu), fără blagoslovenie, ci fiește cine tribuie să rămîie numai în deregătoria sa și să să ajungă cu poporul său. Preotul știindu-se în vrun păcat de moarte, de va sluji această Sfînta Taină și va dezlega pe cineva, omul acela va fi dezlegat, ci el mai mare*

păcat face, că sparge Biserica, pentru necinstirea Sfintei Taine, că slujește nefiind destoinic. Pentru-aceia trebuie să se spovedească și el altuia; au de n-are înprilej, trebuie să-i paie rău și să-și înfrîngă inima deplin. În vreme de lipsă, adică, în primejdia sau doaga morții, cînd n-are preot aproape, poate fiește ce preot măcar și oprit, afurisit și eritic a dezlega nu numai de păcatele cele de rînd,
250 ci // de toate și care-s ținute pe sama ipiscopurilor și Papei de Rîm; că precum să îngăduiește, ca Botezul să se poată da în vreme de lipsă măcar de cine, adică, măcar de mirean, măcar de eritic, ca să nu se piarză sufletul în veci; așa pentru acea ocaz să îngăduiește, ca în primejdi și în doaga morții să poată măcar ce preot a spovedi și de toate păcatele a dezlega, încă mai mult zic, de s-are afla omul în atare strînsoare și beteșug trupesc, ca să nu poată grăi și a-și descoperi păcatele sale Preotului și va da vrun sămn cu capul au cu mîna de pocanie, îl poate Preotul dezlega și atunci.

Întrebare. Poate Preotul păcatul vrunei om, care au auzit din spovedanie, a-l descoperi altora?

Răspuns. De va socoti, că din descoperirea păcatului să va putea afla au a cunoaște și oblici păcătosul, adică, cel care au
251 spovedit, au o fă- // cut acel păcat, nice de cum și nice o dată nu poate ca să-l descopere.

Preotul. Preotul, cînd aude mărturisirea păcatelor, închipuiește pe Domnul Hristos, care de obște pe nevăzut ne judecă pe toți într-această viață și pe văzut ne va judeca după moarte înaintea a toată lumea. Pentru-aceia, precum Domnul Hristos nu descopere acum păcătoșii, așa nice Preotul trebuie să-i descopere și să-i vădească, măcar de-are pofti și are întreba ipiscopul au patriiarhul au Papa de Rîm au județul au craiul au împăratul nu trebuie să-l vădească. Că ce-au auzit în chipul lui Hristos, în taină, nu poate ca un om a descoperi, ci încă de-are lipsi, are tribui adevărat să tăgăduiască. Și aceasta s-au rînduit, pentru ca această Taină foarte de lipsă la spășania omului, să nu fie urîță, ca lesne să se lasă. Că vedem cu ochii foarte mare greutate în toți oamenii a-și mărturisi păcatele
252 sale numai unui om pentru ru- // sinea, ce are fi de s-are și teme ca să nu se descopere și altora. Pentru-aceia să se ferească fiește care preot și duhovnic, ca să nu vădească nice o dată pe cel ce se spovedește lui, că să va afurisi și să va opri de toate darurile și să va pedepsi și în trup după voia ipiscopului.

Întrebare. Ce lipsește despre partea celui ce se spovedește, ca să-i fie spovedania bună?

Răspuns. Lipsește, ca să-și mărturisască toate păcatele, care au făcut și nice o dată nu le-au mărturisit. 2. Ca să-i paie rău, că le-au făcut și să-i fie urâte din îndemnarea peste-firească sau a lui Dumnezeu și să făgăduiască, adecă, să să alegăzuiască în sine, că mai multe nu va păcătui, ci să va opri de ele.

- 253 *Preotul.* Această Sfînta Taină nu să poate da omului nebotezat, că omul nebotezat nu-i supus cheilor Sfîntei Beserici, nice omului, care // n-are minte și înțăles, că unul ca acela nu poate păcătui, ci omului botezat și cu minte, care va fi făcut vrun păcat de moarte au măcar nu de moarte, de care să să poată dezlega. Acesta tribuie să aibă neplăcerea și urîrea păcatului, din îndemnarea peste- firească, adecă, din singur libovul, dragostea și iubirea de Dumnezeu să-i paie rău, că l-au făcut pe acel păcat și au bușuluit pe Dumnezeu și atunci va avea înfrîngerea inimii deplin; au din temerea iară a lui Dumnezeu, ca să nu piarză mărirea și împărăția ceriului și în ghehena să să trimită, unde în veci să să muncească și atunci are avea înfrîngerea inimii nu deplin. Că de-are avea neplăcerea păcatelor și i-are părea rău, că le-au făcut numai din îndemnarea firii, adecă, pentru că-l grăiesc de rău alții au pentru că-și pierde deregătoria au că să păgubește în nescari lucruri trecătoare au pentru că să globește au să pedepsește în trup, nu ajunge și nu-i
- 254 // destul. Pentr-acea în Sfînta Spovedanie tribuie să-și descopere toate păcatele de care-și aduce aminte și de cîte ori le-au făcut, de doao ori au de trei ori au mai de multe ori; și curvit-au au furat-au; și să descopere cum, cînd, unde și de la cine sau cu cine și altele, care îngreuiază păcatul au îl schimbă. Adecă, păcătuît-au cu vro față slobodă, că atuncea nu-i curvie așa mare au cu vro rudenie și atunci îi precurvie au cu vrun călugăr au călugăriță și atunci îi spargere de beserică au cu de-a sila și și atunci îi silnicie. Adevărat duhovnicul înțelept tribuie să cerce și să întrebe acestea toate, pentr-acea cei ce să pocăiesc, ales care-s neînvățați, tribuie să-și aleagă duhovnici învățați, pentru ca să să isprăvească această judecată sufletească și Sfînta Taină mai bine.

- 255 *Întrebare.* De-ș va mărturisi cineva în Sfînta Spovedanie păcatele cele // mai multe și unul îl va tăcea, iartă-i-să lui pin dezlegare cele ce-au mărturisit?

Răspuns. De-l va tăcea din uitare au din înțăleaptă frică, ca să nu să oblicească din preot acel păcat, i să iartă pin dezlegare cele ce-au mărturisit. Însă, îi deatoriu apoi să mărturisască și cel, de care nu ș-au adus aminte, cînd îș va aduce aminte au care au tăcut

și l-au lăsat din frică, ca să nu să vădească de preot, tribuie să-l mărturisască altui preot. Iară de-l va tăcea din rușine numai, cele mărturisite nu numai nu-i să iartă, ci încă mai mare păcat face, ce să cheamă spargere de Beserică și îi deatoriu într-altă Spovedanie toate acelea păcate iară a le mărturisi și a descoperi și spargerea Besericii adevărat, adecă, spovedania cea mincinoasă.

Întrebare. Pocania, adecă, canonul, care să dă după obiceiul de duhovnic celui, ce să spovedește, iaste de lipsă.

256 *Răspuns.* Nu-i atîta de lipsă, cît // păcatele să nu să poată dezlega și ierta fără el, ci pentru ca să facă destul pentru gloaba, cu care tribuie să să globească pentru ele.

Preotul. Dezlegarea și iertarea păcatelor să face sau să dă pin forma, care am descoperit mai sus; ci pentru că pin această dezlegare și iertare să iartă vina sau păcatul; ci nu să iartă toată gloaba, că să întoarce păcătosul în mila lui Dumnezeu și gloaba sau pedeapsa simțitoare chinului sau muncilor de vecie i să iartă, ci încă rămîne deatoriu cu oarece facere destul, pentru că au bușuluit pe Dumnezeu. Pentru-acea duhovnicul dă celui, ce să pocăiește oarece canon, care tribuie să-l plinească, că amintere îi va căuta a pătimi și a-l plini după moarte în Purgătorium sau în locul cel de curățanie și va păcătui, pentru că n-au ascultat de județul său cel sufletesc. I să dă acel canon și pentru ca omul fiind pedepsit

257 // pin acest canon să să ferească mai tare de cie înainte și mai cu nevoie să să plece la păcat. Mai de demult da duhovnicii foarte grele canoane și pentru păcatele cele de obște da canoane de obște, adecă, pe preoți îi oprea de slujirea Sfințelor Taine și deregătoria preoției pînă la oare cîți ani și pe mireni îi oprea de la Sfînta Cuminecătură și le porunca lor ca să să îmbrace în saci și stropiți sau presărați cu țărînă sau țenușe să ste în ușile besericilor și să-și ceie iertăciuni, ca să postească într-unele luni întregi și altele asemenea acestora. Ci apoi veștejindu-să și răcindu-să în oameni libovul și frica lui Dumnezeu au început aceste canoane grele cu frică a le priimi și a le plini și mulți pentru ca să nu fie deatori a le face, nice să spovedea și mai bucuroși viețuia în păcatele și fărdelegile sale și păcate peste păcate grămădea în pierzarea de

258 vecie; pentru-acea Sfînta Maică // Beserică lăsînd strînsoarea cea de mai-nainte, au lăsat în voia duhovnicilor, ca mai mult au mai puțin să globească pe cei ce să pocăiesc, precum li să va vedea lor mai îndemînă. Așadară îi în slobozia și voia și puterea duhovnicului a alege și a da canon, ci tribuie înțelepțește să să poarte, adecă, să

ia sama bine rîndul, libovul și frica lui Dumnezeu întru cei, ce să pocăiesc și să socotească tistia, puțința, adecă, să ia sama celor ce să pocăiesc și socotească foarte bine a lor gătire, temere de Dumnezeu, tistie, puțință și mărirea sau greutatea păcatelor și să le de lor canon, care să-l poată plini și fără primejdie, ca de acolo să nu vie în cunoștința altor păcate ascunsă pînă acum; și pentru canonul de obște să fie de obște și păcatele. Canoanele, care-s în obiceiul a să da, îs posturile, distiplinele, cinstea, închinăciunile sau mătaniile înaintea icoanelor, cetirea a oare cîțiva psalomi au rugă-

259 // ciuni, milosteniile cu săracii, uloiu sau unt-de-lemn în candelile, ca să arză și alte daruri, cinsti pe sama sfintei beserici, Sfintele Lătrughii, cercetarea besericilor. Iară cele, ce să poruncesc întrunele canoane ale Sfintelor Săboară celor mari și Sfinților Părinți, de vreme ce să pot descoperi tuturora, sînt pentru păcatele cele de obște, adecă, care s-au făcut înainte tuturora, iară nu pentru cele de taină.

Întrebare. Cine și de cîte ori îi deatoriu a să spovedi?

Răspuns. Tot creștinul, care are atîța ani, ca să poată alege ce-i bun și rău, îi deatoriu din porunca Sfintei Beserici măcar o dată în an a să spovedi.

Preotul. Pentru că omul cînd are atîța ani, ca să poată înțelege ce-i bun și rău, poate cădea în păcat și nu-i cine să nu cază, pentru-acea îi deatoriu a să și spovedi și nu numai mirenii, ce și preoții

260 și ipiscopii și // Patrierșii și însuș Papa, că toți-s oameni supuși păcatului. Și măcar că Sfînta Beserică nu chitilînește fără în an, însă cine să va spovedi mai de multe ori, mai bine va face, că amiruieste darul și mila aceștii Sfinte Taine; încă mai mult zic, are tribui fiește cine a să spovedi îndată de atîtea ori, de cîte ori cade în păcat, că care rămîne în păcat, îi în doaga pierzării de vecie, de vreme ce poate ori în ce zi și în ce ceas fără veste a muri și pînă ce nu să va pocăi nu va fi părtaș faptelor celor bune a Sfintei Beserici, nice pentru faptele sale cele bune va amirui simbrie, pentru că-s fapte moarte pentru păcat și pentr-aceasta neubite înainte lui Dumnezeu, care lucru foarte-i mare pagubă sufletului. Mai tare și mai virtos tribuie să să grijască de Sfînta Spovedanie cei, ce să gătează și au cale lungă pe locuri cu primejdii, pe mare au pe

261 uscat, carii merg la tabără, carii // așteaptă pizmași, carii cad în betesuguri; și muierile, care-s groasă și gata a dobîndi prunci, ales de au avut și în altă naștere primejdie, că poate atunce foarte lesne și fără veste a veni moartea, unde nu să va întîmpla preot, ca să să

poată spovedi și în veci va peri.

De Masle

Întrebare. Ce-s Maslele?

Răspuns. Îs Tainea, care pin multe rugăciuni și ungerea uloiului sau untului- de-lemn sfințit să dă de preot omului creștin foarte greu bolnav pentru sănătatea sufletului și trupului.

Întrebare. Care-i materia lor?

Răspuns. Materia cea mai de departe îi untul-de-lemn amestecat numai cu puțin vin sfințit de ipiscop au de preot. Iară materia cea de aproape îi ungerea, care face cu el în părțile trupului celui beteg. //

262 *Preotul.* Urmînd Samariteanului celui ce pentru ca să vindece ranele omului, celui ce era căzut în tîlhari și foarte rînduit de dînșii, au băgat uloiu și vin, să să mestece vin cu uloiu și cu el să să ungă omul, care călătorind într-această lume, au căzut în duhuri rele, de care au fost fustuit și prădat de darul și mila lui Dumnezeu și împlut de ranele păcatelor. Și pentru că pin simțirile și părțile sau ramurile trupului să rănește sufletul, pentr-acea să ungă acelea părți, adecă, fruntea, ochii, urechile, gura, nările, manile, pieptul, rărunchii și picioarele; măcar că nu-s toate aceste unsori atîta de lipsă, cît fără ele să nu să poată lua acea Sfînta Taină, că, cînd pripește moartea, ajunge ungerea feții.

Întrebare. Cine slujește această Sfînta Taină?

Răspuns. Ipiscopul au Preotul. //

263 *Preotul.* Diaconii și cu mult mai mult cetitorii și mirenii nu pot sluji Sfintele Masle, că Sfîntul Iacov Apostol, cînd au vorovit de această Sfînta Taină, au zis, ca să cheme preoții besericii: “De să bolnăvește cineva dintră voi, să cheme preoții besericii și să să roage lui Dumnezeu pentru el, ungîndu-l pe el cu uloiu în numele Domnului. Și ruga credinții va mîntui bolnavul și-l va înșura pe el Domnul, și de va fi în păcate, i să vor ierta lui” [Iac. 5, 14-15]. Iacov Apostol cap 5, stih 14 și 15 zice să să cheme preoții. Pentr-acea Beserică noastră a Răsăritului au rînduit, ca 7 preoți împreună să slujască această Sfînta Taină și pentru toți îs rînduite Evanghelii. Însă, cînd nu să vor putea afla 7, or ajunge și 5, 3 și și unul, care îi va căuta a plini toată slujba și a ceti tot Ceaslovul, adecă, a împle toată deregătoria celor șapte și măcar să vor poftori

264 mai de multe ori // ungerile și să va zice mai de multe ori forma spre bolnav, însă acea Sfînta Taină nu să dă totdeauna, de cîte ori să unge au să zice forma, ci o dată, că toate acele poftorii

într-acea deregătorie și slujbă sînt în chipul unie. Și de vreme ce această Sfînta Taină îi rugăciune și stă în mulțimea rugătorilor și rugăciunilor, nu-i lucru necuvios a unge și a ruga mai de multe ori.

Întrebare. Cui tribuie să să de acea Sfînta Taină a Maslelor?

Răspuns. Creștinului bolnav, care-i de vîrstă sau are ani, ca să poată alege, ce-i bine și ce-i rău și nu să ști în vrun păcat de moarte.

265 *Preotul.* Această Sfînta Taină s-au rînduit pentru credincioșii lui Hristos cei bolnavi, că Sfîntul Iacov Apostol zice: “De să bolnăvește cineva întru voi iproci” [Iac. 5,14]. Și pin această Sfînta Taină să însănătoșază și să vindecă și boala sau beteșugul sufletesc, // care vine din păcatele cele mai mici, care nu-s de moarte. Cum iară acel apostol amîndoa beteșugurile le pomenește și le deschilinește zicînd: “Și rugăciunea credinții va mîntui pe bolnav; și de va fi în păcate, i să vor ierta lui” [Iac. 5, 15]. Pentru acea cîndu-i omul sănătos, nu-i slobod să priimească acea Sfînta Taină, ci cîndu-i foarte bolnav în trup au din friguri au din altă vătămăre au pentru înbătrănețe au din naștere. Iară cătanele, ostașii, carii merg la tabără și luntrașii sau curăbierii, carii îmbla pe mare, măcar că să vor teme de moarte fără veste, însă pentru că nu-s betegi, nu tribuie să priimească această Sfînta Taină. Că de vor pofti, ca să li să ierte lor păcatele, să să spovedească și să să pocăiască, că Pocania au fost rînduită de aproape adevărat pentru iertarea păcatelor.

Întrebare. Ce haznă aduce această Sfînta Taină? //

266 *Răspuns.* Aduce omului dar și milă și ajutoriu, ca să poată mai lesne a sta împotriva ispitelor în ceasul morții și șterge păcatele cele ușoare, adecă, care nu-s de moarte și gloaba sau canonul pentru păcatele cele de moarte, care le-au spovedit; și aore îi dăruiește și sănătate trupului.

Preotul. De vreme ce beteșugul îi gătarea sau cărarea spre moarte, de cîte ori să betejește omul, poate să să teamă să nu moară și pentru că viața întră toate bunătățile aceștii lumi îi mai iubită și de altă parte moartea îi mai groaznică decît toate răutățile trecătoare; că nime nu ști[e], urgiei au iubirii îi destoinic și vrednic și pentr-acea unde va merge după moarte, pentr-acea și omul cu tot dedinsul poștește sănătate au să moară bine și diavolul în tot 267 chipul muncește ca să-l plece cu multe feluri de ispi- // te la păcat, ca să moară rău. Ca să ajute întră aceste răutăți și ispite pe om, Domnul Hristos au rînduit această Sfînta Taină a Maslelor, cu al

carie dar să întărește sufletul a sta împotriva diavolului și greutatea beteșugului o înușurează. Și au amiruiește iară sănătate și trăiește mai cu grijă, au de moare, trece într-alt vec cu mai ușoară sarcină a păcatelor și cu mai mic canon.

Întrebare. Poate-să această Sfinta Taină poftori mai de multe ori într-un om?

Răspuns. Poate, ci nu tot într-un beteșug.

Preotul. Ori de câte ori să va bolnăvi omul greu și îi va fi frică de moarte, poate cere această Sfinta Taină, precum poate cere și Taina Pocanii, ori de câte ori păcătuiește. Iară nu poate iară într-acea boală mai de multe ori a cere, fără de va fi beteșugul foarte
268 lung și să să însă- // nătoșeze deodată și iară să să bolnăvească, că atunce are putea a să poftori Maslele, că înnoirea boalei să ține în loc de beteșug nou sau în loc de al doile beteșug.

De Preoție

Întrebare. Ce-i Preoția?

Răspuns. Îi Taină, pin care să dă omului putere a sluji Bisericii și Sfintele Taine, ales Sfinta Cuminecătură.

Întrebare. Cîte-s spițele sau cinurile Preoției?

Răspuns. Opt, adică, portăria, cetirea, gonitoriul de draci, din oamenii cei împresurați sau exorțitatus, acolitatus sau aprinderea de lumini, ipodiaconia, diaconia, preoția și vlădicia.

Întrebare. Care-i deregătoria portașului sau osteriatului?

269 *Răspuns.* A deschide și a închi- // de sfinta beserică, a purta grijă de vasele și uneltele sfintei beserici, ca să nu să piarză ceva, a opri pe cei necredincioși, pe jidovi, pe eritici și pe cei afurisiți, ca să nu între în sfinta beserică și de vor fi întrat, să le zică, să iasă; a scoate cîinii, care întră în sfinta beserică și a trage clopotele.

Întrebare. Ce deregătorie are cetitoriul sau cîntărețul?

Răspuns. A ceti psalomii și cathismele, prorociile, parimiile și a cînta laudele lui Dumnezeu și alte cîntări în sfinta beserică și a învăța catecumeni, adică, pe cei ce întâia dată învață temeul credinții.

Întrebare. Care-i deregătoria gonitoriului de draci?

Răspuns. A scoate dracii din oamenii cei împresurați și a-i mîntui de duhurile cele necurate.

Întrebare. Ce deregătorie are aprinzătoriul de lumini?

270 *Răspuns.* A găti pîne și vin // pe sama Sfintei Lătrughii, a purta cădelnița cu foc și a aprinde luminele.

Întrebare. Ce slujbă are ipodiaconul?

Răspuns. A găti potiriul și discosul cu toate altele, care-s de lipsă, hainele sau sfintele odăjdii pentru vlădica au ipiscopul și preoții, a le ajuta, ca să să îmbrace și a ceti Apostolul.

Întrebare. Ce poslușanie are diaconul?

Răspuns. A ceti Sfînta Evanghelie, a propovedui cuvîntul lui Dumnezeu, adevă, a spune Sfînta Cazanie, a purta grijă de cei săraci, a ajuta în Sfînta Lătrughie ipiscopului și Preotului și cînd nu-i Preotul acasă, a boteza, a cumineca și a îngrupa.

Întrebare. Ce slujbă are Preotul?

271 *Răspuns.* A jirfi și a sluji Sfînta Lătrughie, sfințind și prefăcînd pînea și vinul și alte Sfin- // te Taine a sluji și a învăța norodul în Legea lui Dumnezeu.

Întrebare. Care-i deregătoria ipiscopului?

Răspuns. A da oamenilor aceste rînduri sau Taine, a rîndui și a cobori clericii, a opri besericile, a afurisi, a dezlega de afurisanie, a strînge săboară în ținutul său, a îndirepta și a judeca clerul și și norodul în lucrurile cele sufletești, a sfinți crizma și mirul, potirile, discosurile, măhrămile și alte vasă și haine besericești, care-s de lipsă la slujba Preotului în sfînta beserică.

Întrebare. Arhiipiscupia sau vlădicia, patrierșia, păpia sînt rînduri sau cinuri besericești și Taine?

Răspuns. Nu-s Taine, nice spiță sau cinuri besericești, ci numai puteri mai mari rînduite pentru mai bună îndireptarea Sfintei Beserici.

Întrebare. Cine au rînduit aceste rînduri sau cinuri?

272 *Răspuns.* Domnul Hristos au rînduit // ipiscupia, preoția și diaconia. Iară cealalte le-au rînduit Sfînta Beserică pentru podoaba lucrurilor celor sfinte și pentru mai mare podoaba și fremșeta besericilor celor pătierșești și ipiscupești.

Întrebare. Pentru ce în Beserică noastră a Răsăritului din cele patru cinuri mai mici să dă numai cetenia, adevă, să rînduiește sau să sfințește numai cetețul, care-i tot unul cu cîntărețul?

Răspuns. Și la noi mai de demult să da toate, iară acum pentru că au scăzut podoaba, strălucirea Besericii noastre și deregătoriile portariului, chelariului, gonitoriului de draci și aprinzătoriului de lumini, le poate plini cetețul cu crîznicii și alții de mult s-au părășit.

Întrebare. Care-i materia Preoției?

273 *Răspuns.* La latini îi darea uneltelor în mînile celui ce să preoțe- // ște sau să sfințește, care-s de lipsă la deregătoria lui. Iară

la noi măcar că li să dau și uneltele și cei ce să sfințesc, adecă, să preoțesc au să dieconesc iproci, ating cu mînille altariul, pin care atingere pentru că altariul îi parte mai mare și cealealte toate să coprind într-însul să înțelege, că să ating toate. Însă, materia cea de aproape îi punerea mînilor ipiscopului pe capetele celor ce să preoțesc au să dieconesc sau iau vro deregătorie sau vrun cin preoțesc.

Întrebare. Care-i forma Preoției sau acestor cinuri?

Răspuns. A diaconiei îi aceasta: „Dumnezăiescul dar face sau rînduiește pe (cutarele) suprdiaconul în diacon”. Pentru preot: „Dumnezăiescul dar face sau rînduiește diaconul preot”. Pentru ipiscop: „Darul dumnezăiesc face pe (cutarele) Preotul ipiscop”. Însă adevărat iaste, că tribuie să să zică și cealealte cuvinte, care-s
274 mai- // nainte și mai pe urmă în Molităvnic, sau în Cartea Preoției, adecă, în Cartea cea de Preoție.

Întrebare. Poate-să un om preoți mai de multe ori?

Răspuns. Care-i o dată pe lege și bine preoțit, nu să poate fără mare păcat, ce să cheamă spargere de Beserică; că însămnează pe om cu sămn, care nu să poate șterge pînă la moarte, ca și Botezul.

Întrebare. Cine-i slujitoriul aceștii Sfinte Taine a Preoției?

Răspuns. De la ceteț pînă la preot îi ipiscopul singur. Iară la sfințirea ipiscopului, lipsăsc după sfintele canoane doi au trei ipiscupi.

Întrebare. Poate ipiscopul a da aceste Sfinte Taină în parhiria sau ținutul altuie fără blagoslovenia ipiscopului acelui loc sau în parhiria sau în ținutul său a sfinți și a preoți poporarii altuia, carii
275 nu-s așezați, // stătători în parhiria sa, de nu vor avea carte de slobozanie de la ipiscopul lor?

Răspuns. De-i va sfinți și-i va preoți sfințenia și Preoția va fi bună, adecă, cel ce să preoțește, rămîne preot, ci îi peste opreliște, și și el, adecă, ipiscopul și cei ce să sfințesc sau să preoțesc de la el, îs opriți pentru această faptă după sfintele canoane și de cîte ori vor sluji, pînă ce nu vor ave blagoslovenie, foarte mare păcat or face, care să cheamă spargere de Beserică.

Întrebare. Care-s de lipsă celui ce va să să preoțască?

Răspuns. Întîi să fie botezat, că amintere nu s-are însămna cu sămn neșters, de vreme ce încă nu-i ram Sfintei Beserici. A dooa, să fie miruit. A triia, să nu să știe în vrun păcat de moarte. A patra, să nu fie ucis, adecă, omorît vrodată vrun om au să-l fie dat spre moarte. A cince, să nu fie primentit, adecă, să nu fie avut

- 276 // doao muieri, ci bărbat numai unii muieri, precum cu deschisă cuvinte scrie Pavel Apostol la Tit cap 1, stih 5, Timotheiu cap 2, stih 2 de ipiscupi, de preoți și diaconi. A șasa, să nu fie jugănit, hermofrodit, adecă, să nu aibă și trup bărbătesc și fămeiesc, nice fachiu, adecă, ficior din curvă, nice rob, nice nebun, nice orb, nice surd, nice șchiop, nice grozav, nice gîrbov, nice stricat, săc, nice impresurat de duh necurat, nice lunatic, nice neînvățat, sau învățătoriu nou, nice eritic, au necredincios, nice căsătorit cu muiere necredincioasă, au din eretici, nice afurisit, nice cu nume rău pentru vro faptă ra de obște. A șaptea, să aibă voie slobodă a lua Sfintele Daruri și să nu fie chitilenit la aceasta. A opta, să știe ceti și scrie și credința creștinească sau Tainele credinții noastre creștinești. Și orice să cade a ști, ca să poată purta bine deregătoria
- 277 Preoției, care-i voia să o dobîndea-// scă. A nooa, pentru cetitoriu, ca să aibă atîta ani, ca să știe alege ce-i bun și rău și să știe ceti. Pentru suptdiacon sau ipodiacon să aibă 21 de ani deplin. Pentru diacon, să aibă 22 de ani deplin. Pentru preoție, să aibă 24 de ani și pentru ipiscopie sau vlădicie să fie plinit 30 de ani.

Întrebare. Ce-i simonia?

Răspuns. Îi cînd are omul voință deplin a cumpăra au a vinde vrun lucru sufletesc au sfînt, cu vrun preț trecătoriu.

- Preotul.* Acest păcat îi mai greu decît toate păcatele, că pin acesta Dumnezeu cel fără sfîrșit să ține ca o nimica, de vreme ce darul Sfinției Sale cel fără preț să prețuiește cu aceste lucruri mici și de nimica pemintești și trecătoare; și și cel ce vinde și cel ce cumpără, de-i mirean, cade în afurisănie. Iară de-i preot au ipiscop să oprește de toate. Pentr-acea, bine să-și ia sama preoții,
- 278 ipiscopii, patrierșii, papii și al- // ții, ca să nu cază într-acest nărav rău și păcat greu, care ș-au luat numele său de Simon Vrăjitoriu, care vrea să cumpere de la Sfîntul Patru Apostol darul Duhului Sfînt⁵⁹, gîndind că acel dar îi vînzătoriu și să poate da tuturor celor ce are vrea să de daruri și cinste au bani pentru el. Pentr-acea, nice o dată pentru bani au alte daruri nu tribuie omul să sfințască, să jirfească, nice alte Taine a da cuiva, ca pentru puțină dobîndă trecătoare să nu piarză omul avuția și împărăția ceriului cea fără sfîrșit.

Întrebare. Darurile și banii, care să dau cînd să sfințesc și să preoțasc ipiscopii, preoții și egumenii, cu alți deregătorii besericești și cele ce să dau și să plătesc preoților pentru slujirea

⁵⁹ Cf. Fap. 8,9-24.

sfințelor Taine sînt simonie?

279 *Răspuns.* Nu-s simonie, că Sfînta Scriptură zice: “Care slujește la al- // tarius, din altarius să trăiască” [1 Cor. 9, 13]. Și într-alt loc: “Muncitorului cade-i-să simbria” [Lc. 10, 7].

Preotul. Pentru ca să slujască în cele suflețești norodului, Preotul să aibă cu ce trăi omenește, că aminterea nu s-are afla nice unul, ca să slujască; pentr-acea poate cere pentru munca sa, ce-i obiceiul să-i să de au ce-i rînduit de ipiscop. Însă, de va cere mai mult au nu va vrea să de Sfintele Taine săracilor, care n-au ce să-i de și cu ce să-i plătească, va greși. Așjdere și ipiscopul ales, care n-are veniturile sale, care să-i ajungă pe sama casii lui, ca să trăiască omenește, precum să cade un ipiscop, poate priimi ceva de la cei ce să sfințesc de la el, care precum trăiesc cu slujba celor de casă ai ipiscopului, adecă, celui ce învață, celui ce întreabă, celui ce scrie, așa drept iaste, ca să-i ajute în traiul lor. Și cu mult mai lesne poate lua de la cei ce le dă popor cu
280 venit bun, că // de vreme ce-i rînduitoriu veniturilor besericești, dînd preoților acestea, cu care pot omenește a trăi, își poate lua și pe sama lui oarece părțișoară, ca și el, care-i capul clirosului sau cinului preoțesc și îi caută toată parfiria sau ținutul său a-l îndirepta să trăiască după diregătoria sa omenește, pentr-acea și în cele ce să dau Papei pentru Bule, aore să dă mai mult, aore mai puțin după venitul lor. Iară de-are sfinți și are preoți ipiscopul pe vrun nedestoinic au nevrednic nu după porunca sfințelor canoane, ci numai pentru bani au pentru număr, adevărat are face simonie și pentr-acea și el și cel ce să sfințește de el are fi opriți.

Întrebare. Care-i slujba Preotului?

281 *Răspuns.* Ca să trăiască în mare paza poruncilor lui Dumnezeu fără beție, să nu fie pildă rea altora, ci în // fapte bune, ca să fie pildă și învățătură mirenilor a trăi creștinește. Și să slujască Sfînta Lătrughie în toate sărbătorile, de au popor, ca să o poată asculta norodul. În toate zilele să-și cetească Pravila sa, care-i Utîrnea, Ceasurile, Vecernia și Pavecernița. Gata a fi spre slujba Sfințelor Taine poporanilor, a îndirepta norodul, întru învățătură creștinească și a împiedeca păcatele și a le înfrunta. A ținea sfînta beserică curată și înfămsățată, împodobindu-o pe ea după putința sa și să poarte grijă de sfintele vasă, odăjdi, cărți, lumini și de altele toate, care-s de lipsă pe sama jirfirii și a purta grijă, ca uneltele sfîntei beserici să fie spălate, curate, precum sacade dupăobiceiul. A îmbla întră oameni cu haine lungi în față de smerenie și

blîndețe. A avea în cap cunună, adecă, pleșe și mustățile așa a și
282 le râteza, ca bînd potiriul cel de mîntuire, să nu să ude // lesne. Să
nu fie meșteri de obște meștersugurilor celor proaste mirenești,
nice să neguțătorească, fără cînd are vrea a vinde ceva al său.
Nice să lucreze la altul în cîmp, în vii, în grădini ca proștii și cei
ce lucrează pe bani au ca slugile. Să nu meargă la cîrșme. Să nu
fie judecători în lucrurile cele vrednice, ca să să verse sîngele au
să peaie, adecă, să nu șază pe scaunul pierzătorilor. Iară purtători
de grijă, ca să poată mîntui, apăra, ajuta pe cei pîrîți, pot fi. A
nu purta arme, fără cîndu-s în drum au unde s-are teme de vro
moarte sau primejdie. A fi întru toate cele drepte și slobode
ascultători ipiscopului său și a fi gata a plini toate cele, care să cad
după obiceiul locului. Și așjdere a-l înștiința de toate cele răle,
ce să întîmplă în popoarale sale, ca să aibă înprilej de vreme ale
vindeca și a le îndrepta.

Întrebare. Ce privileghimuri are clerul sau cinul preoțesc? //

283 *Răspuns.* Acestea, că nu să pot bate fără gloaba și pedeapsa
afurisanii, fără numai de ipiscopul lor au de deregătorii lui au de-
călugări, de cei mai mari ai lor, pentru îndireptarea vrunei păcat.
De judecătorii cei mirenești nu să pot prinde, nice în timniță a să
trimite, nice opri, nice globi, nice judeca, nice soroci, ci numai de
ipiscopul său și ai lui deregători și slujitori. Nu-s supuși slujbelor
celor de obște și dărilor, care pun craii, vozii, domnii mirenilor,
fără cînd aceste pentru grele și de pripă lipsă au slobozenie sau
blagoslovenie de la puterea sau cei mai mari ai Besericii a stringe

284 și pe // preoți sau cinul besericesc. Și-s într-o cinste și o putere
cu nemișii sau boierii, de vreme ce după Sfînta Scriptură Preoția
îi împărătească, pentr-acea domnii locului nu pot fără de mare
ocara Domnului Hristos, Preotului celui mai mare, decît toți a
purta clericii, preoții sau cinul preoțesc, ca pre mireni și oamenii
cei proști; chitilenindu-i pe ei, ca să lucre asemenea iobagilor sau
în chipul iobagilor au slugilor și celor ce lucră pe bani. Și măcar,
că pentru fundurile și măieriașagurile date în bir de la mulți preoți
din Țara Ungurească și din Ardeal s-au putut mîntui oarecum
domnii moșiilor și iosagurilor, că au cerut tapșă, slujbe de la
preoți și i-au purtat ca pe nește supuși lor. Însă acum de vreme ce
preosfințitul, premilostivul, preînălțatul și preputernicul împăratul
nostru Leopold⁶⁰, la șopricatul și rugămintea preînălțatului și

⁶⁰ Leopold I (Viena 1640 - 1705), arhiduce de Austria și rege al Ungariei (1655 - 1705). A realizat din teritoriile sale un stat centralizat în jurul Vienei, a fost un om cultivat, evlavios și a încurajat viața intelectuală. Cf. *Dictionnaire des noms*. 1204.

preosfințitului Măriei Sale domnului cardinalișului Leopold de la Kolonici au poruncit în Diploma⁶¹ Măriei Sale făcută, așezată și dată afară în 23 de zile a lui august, anul de la Hristos 1692, 285 ca să să rînduia-// scă și să să de petutindine funduri slobode și de ajuns pentru beserici, țintirimuri, popărănii, preoții și scoale, după lipsa locului, de domni pămînturilor sau ai moșiilor, care precum trag în toți anii de la iobagii lor dobînda și venitul, cu care foarte omenește trăiesc, așa îs deatori a cunoaște pe Dumnezeu, dătătoriuil tuturor bunătăților și-s deatori a purta grijă de cele ce li-s de lipsă la spăsenie, nu pot mai mult în sufletul său a purta pe preoți sau alți slujitori ai Sfintei Beserici, ca pe nește iobagi și a cere plată de la ei, carii biruiesc numai fundurile și moșiile besericești sau trăiesc numai după patrahir. Că precum un domn pămintesc, n-are nice o treabă cu iobagii altui domn, nice un căpitan nu poate porunci cătanilor a altui căpitan, așa și domnul pemintesc, n-are treabă cu oamenii cei besericești, că aceste îs supt puterea ipiscopului său. //

286 **De Logodnă și Căsătorie**

Întrebare. Ce-i tocmeala sau Logodna?

Răspuns. Îi făgăduința căsătoriei de bunăvoie unul altuia întră doi, care-s de vîrstă de căsătorie pin oare ce sămn simțitoriu dat afară, adecă, dînd și priimind pentr-acea sau schimbînd inelul.

Întrebare. Ținu-să logodnile făcute pînă nu-s încă de vîrstă de căsătorie, adecă, pînă nu-s încă de 7 ani?

Răspuns. Nu să țin, că nu să pot numi de bună voie, de vreme ce încă nu știu pruncii ce făgăduiesc.

Întrebare. Făgăduielele, care să întîmplă de multe ori de părinți au de cei ce poartă grijă de prunci, tribuiesc să să ție sau chitilinesc pruncii, ca să le plinească?

287 *Răspuns.* Nu chitilinesc, de nu // le vor întări pruncii după ce vor veni la vîrstă căsătoriei, ca să știe alege și să poată înțelege ce fac, că acest lucru tribuie să fie de bună voie și slobod și voia altuia nu ajunge.

Întrebare. Cînd făgăduiesc părinții fiilor, carii au venit la vîrstă căsătoriei și înțeleg ce-i bine și ce-i rău, deatori-s fiii să le plinească.

Răspuns. De or fi făgăduielele părinților și nu să vor pune

⁶¹ Diploma cunoscută și sub numele de Patentă leopoldină, emisă de Leopold I în 23 august 1692 la sugestia cardinalului L. Kollonich și a lui de Camillis conține prevederi referitoare la statutul social - juridic preotului unit.

împotrivă, cînd să pot pune fără frică, adecă, cînd nu alenuiesc în vremea făgăduinții, îs deatori, ca să le ție și să le plinească. Că tăcerea atunce, după lege să socotește în loc de îngăduială sau făgăduială.

Întrebare. Ce legătură sau ce deatorie pun logodnile? *Răspuns.* Acestea, ca să nu să facă altă logodnă cu altă față, că n-are plăți nimica. A dooa, ca după ce va plini partea bărbătească 14 ani și
288 partea fămăiască 12, de va pofti o par- // te căsătorie, alta să nu să tăgăduiască. A triia, de s-are lăsa o parte de tocmeală, are tribui să întoarcă altie părți, care să ține de tocmeală, toată cheltuiala și a plini toată paguba, care au avut pentru acea logodnă.

Întrebare. Pentru care oce sau lucruri să pot strica logodnile sau tocmelele?

Răspuns. Pentr-aceste: dintîi, de vor vre amîndoao părțile a să lăsa de tocmeală. A dooa, de va vre o parte să să călugărească au a să făgădui și a să lega, că pururea va trăi necăsătorită în curățanie. A triia, de va cădea vro parte după logodnă în vrun păcat mare de obște, ca să-și piarză numele cel bun, adecă, de s-are face tîlhariu, ucigătoriu de oameni, fur, curvariu au s-au îndetorit mult; au muierea va avea ibovnic au îi va fi stricat cineva ficioria. Și încă
289 acestea de vor fi fost și mai-nainte de tocmeală sau logodnă și nu s-au știut și să vor // afla apoi după logodnă, poate partea cea nevinovată a lăpăda pe cea vinovată. A patra, de să va fi făcut logodna de frică au cu de silă au cu înșălăciune, aducînd înainte strimbe pentru bune și drepte, adecă, de-re fi fost făgăduință, că fămeia îi din neam mare, vergură, curată, sănătoasă, cu zăstre mare și cu voia părinților iproci; și apoi să va afla minciună. A cince, de-re cade vro parte în vro boală, din care să nu să poată vindeca, adecă, în lepră, lunătăcie, orbire, șchiopire, ologie au în împresurarea diavolului, pentru aceste ^i alte asemenea acestora să pot strica tocmelele sau logodnile. Inșă, pentru ca să nu să întîmple vro înșălătură, tribuie să să întrebe aceste oce foarte bine de ipiscup și să să cerce și cu a lui blagoslovenie să să strice logodnile.

Întrebare. Ce-i Căsătoria?

Răspuns. Îi Taină întră doi botezați, pin care bărbatul cu muiere-
290 // rea pe lege își dau unul altuia putere în trupurile sale, în soția a toată viața lor și facerea pruncilor.

Întrebare. De cine și pentru ce s-au rînduit Căsătoria?

Răspuns. De Dumnezeu, cînd au făcut lumea, pentru ca să

să înmulțască rodul omenesc. Apoi, de Domnul Hristos au fost rădăcat în rînd peste-firesc al Sfintei Taine, ca să se crească pruncii cu mai mare dar, milă și frica lui Dumnezeu.

- Preotul.* Cînd au făcut Dumnezeu pe Adam și pe Eva, pentru că era numai amîndoi în lume, le-au zis lor: “Creșteți și vă înmulțiți și împlăti pămîntul. Și va lăsa omul pe tată său și pe mamă sa și să va lipi de muierea sa și vor fi doi într-o carne” [Gen. 2, 24]. Pentru-
291 aceea, cînd bărbatul și muierea slobozi și de bună voie să împreuna întră sine, ca să trăiască împreună întră sine, era întră ei căsătorie; însă nu era Taină, ci numai legătură // mirenească, pentru care lesne să putea despărți, dînd unul altuia carte de slobozanie sau de despărțanie și unul putea, ca să ție și mai multe fămei, precum știm din Sfînta Scriptură de Avram, David, Solomon și alții mulți. Iară Domnul Hristos, care au venit, cînd era lumea plină de oameni și vrea ca toate faptele și lucrurile noastre să fie fapte bune și de simbrie, au rădăcat Căsătoria la rîndul peste-firesc, rînduindu-o în Sfînta Taină, ca cu fapte bune să aducă milă celor ce să căsătorească și vîrtute, ca să poată crește pruncii săi mai bine. „Această Taină mare iaste”, zice Pavel Apostol [Efes. 5, 32] și Domnul Hristos o blagoslovit în fața sa cu sfînta Maică Sa, cînd au fost la nuntă în Cana Galileiului. Și măcar că mai bine-i a trăi fără muier, decît cu muier, pentru care călugării și toți preoții
292 letinești rămîn neînșurați după sfatul Apostolului // ce zice: “Iară zic celor neînșurați și văduolor, bine iaste lor, de vor rămîne așa ca și eu, că bine-i omului a nu să atinge de muier. Iară pentru curvie fiește care să aibă muierea sa și fiește care muier să aibă bărbatul său, de nu să pot răbda să să căsătorească, că mai bine-i a să căsători, decît a arde” [1 Cor. 7, 8-9].

Întrebare. Ce lipsește în cei ce vor să să căsătorească?

Răspuns. Dintî să fie botezați; că care nu-i botezat, nu poate lua nice o Taină, de vreme ce nu-i ram, sau fiu Sfintei Beserici. A dooa, să fie slobozi, adecă, ca nice bărbatul să aibă altă muier, nice muierea alt bărbat viu. A triia, ca bărbatul să fie plinit 14 ani și muierea 12. A patra ca să nu fie nice o împiedecare, care sparge sau ștrică căsătoria.

Întrebare. De să vor întoarce necredincioși aueretici la credință catolicească, plătește ceva căsătoria lor cea dintîi și deatori-s a o ținea? //

- 293 *Răspuns.* Căsătoria necredincioșilor făcută încă în vremea necredinții lor, nu plătește nimica, nice-s deatori a o ținea, că

pentru că n-au fost botezați, n-au fost Taină, ci numai tocmeală omenească sau mirenească, pentr-acea, după cuvîntul apostolului în voia și în plăcerea lor stă, după ce s-au botezat a o ținea, au a să despărți. Iară căsătoria eriticilor, de vreme ce-s botezați îi bună, precum vedem totdeauna, de nu va fi făcută fără ocă.

Întrebare. Care-i materia, forma și slujitoriul aceștii Taine?

294 *Răspuns.* Materia cea mai de departe îs însuși cei, ce să căsătoresc. Iară cea mai de aproape îs cuvintele au semnele cele dinafară, cu care își arată voința sa cea dinlăuntru a să căsători și a să împreuna unul cu altul și iară acele cuvinte au semne încît să dau de la unul altuia, îs materia; iară încît să priimesc de ei, îs forma. Și iară ei, carii să că- // sătoresc, îs slujitori aceștii Sfinte Taine; pentr-acea Preotul tribuie să-i întrebe, făgăduiescu-să unul altuia au ba.

Întrebare. La ce-i de lipsă Preotul într-această tocmeală a Căsătoriei?

Răspuns. Ca să fie mărturie adevărată aceștii tocmele și legături și să blagoslovească pe cei ce să căsătoresc.

295 *Preotul.* Cum din căsătoria cea de pe lege foarte multe și mari lucruri vin afară, că de acolo să țin prunci a fi pe lege, carii au treabă la moșiile părinților și-s destoinici la deregătorii și alte vrednicii, foarte-i lipsă, ca să să știe de tocmeala lor cea de pe lege; pentr-acea s-au rînduit, ca să fie Preotul de față și cu el alte doao mărturii, ca să nu să poată îndoi cineva. Și pentru ca să nu să poată despărți apoi cei, ce să căsătoresc, care de nu s-are ști adevărat căsătoria lor, că au fost pe lege, de multe ori s-are despărți, au pentru vrajbele, ce să întîm- // plă în toate zilele întră ei, au pentru neputința lor a trăi cum le-re fi voia, au pentru urîrea, zicînd că nu s-au căsătorit adevărat, ca să li să îngăduiască a să căsători altă dată. Pentr-acea lipsește Preotul, ca să blagoslovească pe cei ce să căsătoresc și cu rugăciunile, care zice atunci, să ceaie de la Dumnezeu dar și milă, ca să trăiască întră sine bine, cu pace și dragoste de căsătorie. Ca mai bine să nască și să crească prunci și să nu li să sfîrșască cele, ce li-s de lipsă la traiul și viața lor. Pentr-acea tribuie cei ce să căsătoresc, ca într-acea vreme ce să căsătoresc să fie fără cunoștința a vrunei păcat de moarte, adecă, să nu să știe în nice un păcat de moarte, ca să dobîndească darul dumnezeiesc într-înșii; însă măcar c-are fi în păcat de moarte, încă căsătoria are fi bună și deplin, ci are păcătui pentru necinstea
296 și nebăgarea în samă acei Sfinte Taine. Iară Preotul și al- // te

mărturii de s-are afla atunci în vrun păcat de moarte, adecă, s-are ști în vrun păcat de moarte, n-are păcătui, că nu-s slujitori aceștii Sfinte Taine.

Întrebare. Care-i deregătoria celor căsătoriți sau cu ce-s deatori?

Răspuns. Ca să de unul altuia cu ce-s deatori și aceasta în vasul, care să cade după fire. A dooa, ca să trăiască amîndoi dintr-al său. A triia, ca să poarte grijă de hrană și îmbrăcămintea pruncilor și să crească în frica lui Dumnezeu și să-i învețe cum tribuie creștinește a viețui și a muri.

Preotul. Sfîntul Pavel Apostol, grăind de cei căsătoriți zice: “Bărbatul să de muierii sale cu ce-i deatori, așjiderea muieria bărbatului. Muieria nu biruiește cu trupul său ci bărbatul, așjidere și bărbatul nu biruiește cu trupul său, ci muieria” [1 Cor. 7, 3-4]. Pot în scurtă vreme unul altuia a nu da cu ce-s deatori, ducînd și îndemnînd și pe ceea parte, ca să îngăduiască, adecă, pentru ca să meargă omul // mai cu mare smerenie, frică și curăție la Sfînta Cuminecătură au pentru vrun păcat, care au făcut, ales de va fi curvie; ci în vreme lungă nu tribuie să să tăgăduiască de o parte altei părți, pentru ca să nu fie oca a altei curvii, pentru care ca să nu să întîmple, s-au rînduit căsătoria. Poate să să tăgăduiască, adecă, să nu de o parte și pentru boală au altă slăbiciune mare, au frica să nu să întîmple vro primejdie a nașterii fără vreme.

Întrebare. Poate-să Căsătoria poftori, adecă, poate-să omul căsători mai de multe ori?

Răspuns. Pînă cînd trăiesc amîndoi, nu să poate poftori. Iară după ce va muri unul, poate altul, care rămîne iară a să căsători.

Preotul. Această Taină strînge pe cei căsătoriți a trăi într-un loc pînă la moartea unuia dintră dînșii. Pentr-acea pînă ce trăiesc amîndoi, nu pot trece la altă nuntă. Pentr-aceasta // mai tare că-și dau credința unul altuia pînă la moarte. Măcar că acest obicei nu-i la cei de la Răsărit. Că aceasta Domnul Hristos cu deschisă cuvinte o descoperit și o dat afară, precum să vede de la Matheiu Evangelistul cap 19, stih 6, Marcu Evangelistul cap 10, stih 19 zicînd: “Ce-au împreunat Dumnezeu, omul să nu despreune și să nu desfacă”. Și iară la Matheiu cap 5, stih 32: “Iară vă zic voao, că oricine va lăsa muieria sa și va lua alta, curvește cu dînsa. Și muieria de va lăsa bărbatul său și să va mărita după altul, curvește”.

Și Sfîntul Pavel Apostol: “Iară acestora, care s-au căsătorit,

- le poruncesc nu eu, ci Domnul, muierea de la bărbat să nu fugă, iară să să împace cu bărbatul ei. Și bărbatul să nu-și lasă muierea” [1 Cor. 7, 10-11]. Legea în om stăpînește, în cîtă vreme trăiește. Că muierea, care-i supt bărbat, trăind bărbatul ei, îi legată legii, 299 iară de va mu- // ri bărbatul ei, îi dezlegată de legea bărbatului. Pentr-acea trăindu-i bărbatul să va chema curvă, de va fi cu alt bărbat. Iară după ce va muri bărbatul ei, îi slobodă de legea bărbatului, ca să nu fie curvă, de va fi cu alt bărbat. La întîia carte cătră Corintheni cap 7, stih 17: “Legat ești muierii, nu căuta plată”. Pentr-acea de vreme ce-i deschisă porunca Dătătorului celui mai mare de lege, nu să poate dezlega, fără pin moartea unuia. Minimă cum pot mulți dintră ipiscopii noștri cei de la Răsărit și încă și dintră protopopi cuteza, așa lezne a îngădui, ca unul lăsîndu-și muierea sa cea dintîi și de pe lege, să-și ia alta; și una lăsîndu-și bărbatul ei cel adevărat, să să mărite după altul. Adevărat cum nice un om n-are putere, ca să îngăduiască au să de slobozănie în poruncile lui Dumnezeu și cei ce îngăduiesc sau dau slobozie, 300 oricare or fi și cei, care priimesc acele îngăduiele și slo-// bozii înaintea scaunului lui Dumnezeu vor fi rușinați.

Întrebare. De să va putea arăta, că muierea îi curvă, poate-să lăsa de bărbatul său?

Răspuns. Poate, ci nu-i va fi lui slobod a-și lua alta după cuvîntul Domnului, Hristos, la Matheiu cap 19, stih 9: “Iară vă zic voao, că oricine va lăsa muierea sa, fără pentru curvie, și-ș va lua alta, curvește și care ia pe cea lăsată, curvește”.

Întrebare. Dară de-are da bărbatul muierii sale slobozănie și carte, ca să să poată mărita după cine va vrea, că nu o va căuta mai mult. Au muierea are da bărbatului său asemenea scrisoare, firere slobodă a să mărita cui îi place au el a lua pe care-i place?

- Răspuns.* Acea scrisoare are fi asemenea cărții cei de despărțanie sau de lăpădare, care au îngăduit Moisiu jidovilor pentru întărime 301 inimii lor, // care apoi au fost de Domnul Hristos lăpădat la Matheiu cap 19, Marcu cap 1.

Întrebare. Clericilor slobodu-i a ave muieri?

Răspuns. Ipiscopilor, călugărilor și călugărițelor nu-i slobod, pentru făgăduința și legătura, care au făgăduit și au legat, ca să trăiască în curățenie. Iară preoților la noi li slobod, de s-au căsătorit pînă a nu lua ipodiaconia.

Preotul. Călugării și călugărițele pentru făgada și legătura curățanii, care au făcut în vremea mărturisirii și măcar că vor fi

mireni, adecă, nu vor avea nice un cin preoțesc, nu numai nu să pot căsători, ci de-are avea soț, cu care s-au împreunat mai-nainte de ce s-au făgăduit și s-au legat a trăi în curățanie, nu pot ca să să împreune cu ele. Și pentru că ipiscopii la noi pururea sînt dintră călugări, pentr-acea nice lor li slobod a avea muieri; și de au avut

302 mai-nain- // te, tribuie să poarte grijă, ca ele să să poată așeza oare unde în vro mănăstire întră călugăriță; așa au rînduit Săborul Mare de la Calțedon în canonul al 16 [-lea] și alte și de vreme ce-i mai denainte și mai lăudat statul necăsătoriților, decît al căsătoriților, pentr-acea zice apostolul la întîie carte cătră Corintheni cap 7, stih 8: “Iară zic celor necăsătoriți, bine-i lor de vor rămînea așa, ca și eu”. Să cuvine ipiscopilor mai mult decît altora, ca să trăiască în curățanie, pentru vrednicia statului ipiscopesc, care-i mai sus decît toate staturile și cinurile. Iară preoților, pentru cel vechiu și de demult obicei, care-i foarte lăudat de Săborul de la Trula, măcar că acel Săbor n-au fost pe lege, în canonul al 13-sprăzăce să îngăduiește, ca să-și poată ținea muierile, care au mai-nainte de ipodiaconie. Ci după ipodiaconie a-și lua muierie îi deschis și

303 chiar oprit // și iară de acel Săbor de la Trula⁶² în al 6 [-lea] canon și de Sfîntul Săbor de la Calțadon în canonul al 14 [-lea] și al 15 [-lea] și din Rînduielele Apostolicești canon 27 și de altele. Și oca aceștii opreliște o dă Leul împărat⁶³, numit așa pentru mare învățatura și mintea lui, filosof, într-a sa a triia Novelă, pentru că după ce-i rădicat omul la rînduiala și cinul arhieresc, care îi întră toate cinurile mai cinstit și mai de sus, nu i să cade ca să să lasă să să supuie și să să smerească cărnii. Pentr-acea, de vreme ce-i oprit preoților a să căsători sau a să însura și această opreliște pururea s-au ținut și să va ținea și de acum înainte în Răsărit, de unde s-au început legea sau rîtușul grecesc și în Țara Rumânească și în Țara Leșască și doară și în Țara Muscăcească, drept iaste, ca și aicea

⁶²Un sinod convocat de împăratul Iustinian II la Constantinopol în anul 692 în trullus (gr. “cameră în formă de cupolă”) palatului imperial. Intenția acestui Sinod a fost aceea de a trata unele probleme canonice, întrucât al cincilea Conciliu Ecumenic (Constantinopol II, 553) și al VI-lea (Constantinopol III, 680 - 681) nu au emis măsuri disciplinare. Din acest motiv Sinodul este numit și *Quinisesto* (lat. “al cincilea și al șaselea”). A tratat despre impedimentele căsătoriei, despre vârsta hirotonirii, despre căsătoria preoților și despre uniforma clericilor. Din punctul de vedere al dreptului canonic oriental Sinodul a fost unul dintre cele mai importante. Cf. G. O’ Collins - E. Farrugia, op. cit., p. 348.

⁶³Leon VI înțelept sau Filosoful (866 - 912), împărat bizantin (886 - 912), a publicat în limba greacă *Basilikai*, 60 cărți în care a colecționat dreptul greco-roman, și un mare număr de *Novelles*. Cf. *Dictionnaire des noms* p. 1202.

304 în Țara Ungurească să știe toți, că de acum înain- // te, de să va însura vrurul dintră ipodiaconi au diaconi au preoți va fi oprit de toată slujbă sfînta, de toate Tainele și să va ținea ca și un mirean sau om prost, după Decretumul și isprăvirea Săbqrului de la Cartagen.

Întrebare. Care lucruri împiedecă și strică căsătoria, ca să nu fie bună?

Răspuns. Rudenia, adecă, veria, cumnăția sau șogoria, nănășia, priimirea fiilor sufletești, cuscria, cumnăția din împreunarea cea peste lege și altele ca aceste.

Preotul. Rudenia care vine din căsătoria direaptă împiedecă pînă la a opta spiță, care-i a patra la latini, că ei numără doao spiță pentru una. Pentr-acea fratele nu poate lua pe soru-sa, care-i dintr-un trup cu el; nice vărul pre-mare poate lua pe vară-sa pre-mare; nice al doile văr poate lua pe a dooa vară-sa; nice al treile văr nu poate lua pe a triia vară-sa, că aceste mai de pe // urmă își sînt rudă în a șaptea și a opta spiță, care la latini să ține a patra spiță. Iară al patrule văr poate lua pe a patra vară-sa, că aceste îs în a nooa și a zăcea spiță la noi, cei de la Răsărit. La latini încă nice spiță sînt. Ce-am zis de cei ce-să suie, zic și de cei ce să coboară într-acesta chip: Ca nime nu poate lua pe mătușă-sa, adecă, pe sora tătani-său au a mări-sa, nice pe bătrînă-sa sau moașă-sa, nice strămoașă-sa; și această spiță să ține și în cumnăție sau în șogorie. Pentr-acea de va lua Patru pe Ana și va muri Ana, nu poate lua Patru apoi pe sora Anii, muierii lui, care au murit, nice pe vara pre-mare a Anii, nice pe a dooa vară a Anii, nice pe a triia vară; așjdere, nice pe mătușă Anii, adecă, pe sora mumei Anii, nice pe moașă-sa, adecă, pe muma mumei Anii, nice pe strămoașe Anii, că Patru îi cumnat cu ele într-acele spiță, în care-i Ana muieria lui rudă cu ei. Iară rudeniile lui Pă- // tru nu trag nice cumnăție cu rudeniile Anii, măcar că cei de la Răsărit mai strîns purced într-acest lucru. Împiedecă căsătoria și rudenia sufletească, adecă, nănășia, care să naște din Botez și ungere cu mir. Pentr-acea cel botezat nu poate lua pe sora celui ce-l botează, nice pe muma lui, nice pe nănașă-sa, care l-au rădicat în Botez. Așjdere și părinții celui botezat au miruit nu poate trage căsătorie cu nănașa fiilor săi au fiicelor sale. Iară nănașii, de n-au altă împiedecare, pot să tragă întră sine, că din botezul altuie nu să naște întră ei nice o rudenie. Împiedecă căsătoria și priimirea fiilor sufletești, făcută după legile mirenești; într-acesta chip, ca cel ce priimește pe altul în fiu suflesc, nice

- el, nice muierea nu pot a să căsători cu fiii lor cei sufletești, nice cu muierea fiului lor cel sufletesc, nice cu cei, ce să trag de ei pînă
307 la a patra spi- // ță, care la latini îi a dooa spiță. Așjdere și fiul sufletesc nu poate lua pe fata sau fiica părintelui său cel sufletesc, pînă ce trăiește el; iară după ce moare, poate că pin moartea lui să dezleagă acea rudenie mirenească sau din afară. Și de-are priimi tot un om și pe ficior și pe fată în fiii sufletești, aceste să pot lua unul cu alt, că acei doi, adecă, fiul și fiica de suflet dintr-această priimire sufletească nu trag nice o rudenie întră sine. Împiedecă căsătoria și cumnăția sau șogoria, care să naște din împreunarea peste lege, adecă, din cei ce nu-s căsătoriți și pentru că aceasta nu să așa biciuluește și nu să ia în samă, ca cea de pe lege, împiedecă numai pînă la a patra spiță, care la latini îi a dooa. Intr-acesta chip, ca de s-are împreuna Pavel deplin cu Martha, care n-are fi a lui muiere pe lege, n-are putea apoi a lua pe muma Marthii,
308 nice pe moașa Marthii, adecă, pe muma mumii // Marthii, nice pe sora Marthii, care-i dintr-un trup cu Martha, nice pe vara pre-marea Marthii, nice pe nepoata Marthii. Așa apoi și Martha nu s-are putea mărita după tatăl lui Pavel, nice după unchiul lui Pavel, adecă, după fratele tatălui au mumii lui Pavel, nice după fratele lui Pavel, care-i dintr-un trup cu Pavel, nice cu vărul pre-mare, nice cu nepotul lui. Sînt și alte pedece sau are căsătoria și alte pedece, care nu strică căsătoria, ca să nu fie căsătorie, ci numai opresc, ca să nu să facă, iară deacă să face, nu o strică, care pentru graba, astă dată le lasă, de vreme ce-i destul să să știe de ipiscupi și preoți, care numai lor li să cade a le ști mai de ales. //

309

Cap al chicile

În care multe întrebări să dezleagă.

Întrebare. În ce stă dreptatea omului creștin?

Răspuns. A să feri de rău și a face bine.

Întrebare. Poate omul a plini aceasta din sine?

Răspuns. Faptele cele bune, care să fac pentru alte fapte bune și-s numai firești, le poate omul numai din sine, adecă, cu puterea lui cea firească, care are după firea sa a le face. Iară faptele bune //

- 310 cele peste-firești nu le poate fără darul și ajutoriul lui Dumnezeu.

Preotul. Filosofii cei de demult multe au scris de faptele cele bune moralești, adecă, care să fac pentru alte fapte bune, lăudîndu-le și rădicîndu-le pe ele peste toate faptele simțitoare și foarte să nevoie într-însele a le face, a le ținea și a le păzi, adecă, dreptatea în judecăți, neîndoiala în primejdii și urgisirea avuției, precum

avem din istoriile cele de demult foarte alese pilde. Și acum turcii și alți necredincioși le și laudă și le și fac unele fapte bune. Însă, adevărat, fără darul și ajutorul lui Dumnezeu nice o faptă bună nu poate omul face, încă mai mult zic; nice putem zice, precum să cade, Isuse, precum scrie apostolul. Are putea și păgînul a zice Isuse și gîndi alte fapte bune, care gîndește creștinul, ci numai materialiter, adecă, cuvinte goale și din sine. Iară nu din

311 îndemnarea peste-firescă, adecă nu din // darul și libovul lui Dumnezeu, care-i de lipsă, ca să poată amirui pentru ele plata de vecie, pentr-acea nu amiruieste nice o simbrie pentru ele și puțin îi folosesc.

Întrebare. Cîte feliori de răutăț să află în lume?

Răspuns. Doao feliori, adecă, trupești și sufletești. Trupești sînt cele ce păgubesc trupul, adecă, strică sănătății, cinstii și lucrurilor. Sufletești sînt, care strică curăției sufletului și să cheamă păcate.

Întrebare. De care răle tribuie să ne ferim mai tare?

Răspuns. De cele sufletești, că aceste îs deaproape, chiar și adevărat răle.

Preotul. Răutățile cele sufletești, adecă, păcatele, pentru că-s împotriva darului lui Dumnezeu, care-i viața sufletului nostru, ne fac pe noi neprietini și pizmași lui Dumnezeu și nedestoinici

312 împărăției ceriului // și vinovați morții de vecie, sînt adevărat răle. Iară cele trupești nu-s deaproape răle, că-s trecătoare și pot fi oca foarte a mare bine, de le vom răbda cu smerenie fără de îndoială, urmînd voii lui Dumnezeu ca Pavel Apostol, care să veselie în betesuguri⁶⁴. Unde Domnul Hristos au zis: “Și în pătimirile voastre veț birui sufletele voastre. Și nu vă temereți de cei, carii ucig trupul, ci de cel ce ucide trupul și sufletul îl poate trimite în ghehena. Și fericit, carii pat izgoniri” [Mt. 10, 28]. Și Apostol în a 2 [-a] carte cătră Corintheni cap 4, stih 17: “Că aceasta, care acum în nevoile noastre îi numai într-o clipeală de ochiu și lesne foarte pe sus lucrează în noi fericirea vieții de vecie”.

Întrebare. Cum să împarte păcatul?

Răspuns. În cel ce să trage de la strămoșul nostru Adam, cu care ne naștem și în cel ce facem acum. //

313 *Întrebare.* Care-i păcatul, ce să trage de la strămoșul nostru Adam?

Răspuns. Cel, în care toți ne naștem, care vine din neascultarea părinților noștri celor dintîi Adam și Eva.

⁶⁴ Cf. Rom. 15, 17; Cor. 9,15; Gal. 6, 14.

Preotul. Sfântul Pavel Apostol, scriind către Rîmleni cap 5, stih 12 așa zice: “Pîntr-un om au întrat păcatul într-această lume și pînă la moarte; și așa în toți oamenii au trecut moartea, în care toți au păcătuit”. Pentru călcarea poruncii lui Dumnezeu de părintele nostru cel dintîi Adam, fiind îndemnat de muierea Eva, au fost și el și tot neamul omenesc, care vine de la el, spre fără de număr nevoi și moarte dat și păcatul de el făcut s-au vărsat în tot neamul și rodul omenesc și bărbații și fămeile îs întinați cu acest păcat care, de nu să va șterge pînă la botez, nu pot ca să
314 între în împărăția ceriului. De acest păcat // credem, că au fost păzită și cruțată Maica Precistă, pentru că era să fie Maică lui Dumnezeu. Că precum credem, că Sfinția Sa fiind vergură, au zămislit și în naștere și după naștere au rămas vergură. Măcar că aceasta nu putem să zicem de nice o fămeaie alta; așijdere credem, că fără acel păcat s-au zămislit, măcar că alții toți să zămislisc într-însul. Și adevărat, cine va cuteza fără frică a zice, că Maica lui Dumnezeu, împărăteasa îngerilor și celor mai de jos, vorbitoarea și mijlocitoarea întră Dumnezeu și întră om, a dooa Evă, care au deres, ce au fost stricat cealaltă, vas ales, plin de dar și de toate fericirile dumnezeiești, să nu fie fost de acest blăstăm păzită și cruțată?

Întrebare. Ce-i păcatul de acum?

Răspuns. Îi fapta, cuvîntul și pofta împotriva Legii lui Dumnezeu și a Bisericii. //

315 *Întrebare.* Cum să împarte păcatul de acum sau care facem noi?

Răspuns. În doao părți, adecă, în cel de moarte și cel, care nu-i de moarte.

Întrebare. Care-i păcatul cel de moarte?

Răspuns. Îi cel, care pentru greutatea răutății lui fustuiește și jăhuiește sufletul de darul și mila lui Dumnezeu, pentru care fustușag și jaf rămîne sufletul nedestoinic împărăției ceriului și fericitei vieți de vecie și vinovat morții de vecie și muncilor iadului.

Întrebare. Care păcat nu-i de moarte?

316 *Răspuns.* Îi cela, care slăbește virtutea sufletului, împuținînd darul care-i într-însul. Și pentru că-i ușor și nu omoară sufletul, lesne să vindecă, adecă, să iartă au de nu să iartă de tot, să pedepsește pentru el numai pînă la o vreme, iar nu în veci. // Și de acestea nice oamenii cei, care-s foarte direpți și cu fapte bune să

pot păzi și cruța de vreme ce au zis Prorocul: “De șapte ori în zi va cade dreptul.” [Pilde 24, 16].

Întrebare. Cîte spiță sînt, pin care să scoboară omul la păcat?

Răspuns. Trei: aducerea aminte de păcat, plăcerea păcatului, de care-ș aduce aminte și pofta a-l face.

Întrebare. Ce-i aducerea aminte de păcat?

Răspuns. Îi cînd au pin ispitele dinlăuntru ale firii au pin faptele din afară să arată, sau să dă omului înainte vrun lucru oprit de lege.

Întrebare. Ce-i plăcerea păcatului de care ș-au adus aminte?

Răspuns. Îi cînd omul, neavîntîndu-ș mintea de cătră gîndul păcatului sau lucrului celui rău, de care-ș aduce aminte, să zăbăvește într-însul cu oarice plăcere și dezmiardare. //

317 *Întrebare.* Ce-i pofta a face acel păcat?

Răspuns. Îi cînd după ce au socotit omul bine acel rău lucru sau păcat, îl iubește și să pleacă a-l face.

Preotul. Pentru mai chiar înțalesul acestui lucru fie pilda șerpelui, care pre întii părinții noștri i-au înșălat, care întrînd diavolul într-însul și suindu-să în pomul cel oprit au zis Evii: “Pentru ce v-au poruncit voao Dumnezeu, ca să nu mîncăț din tot pomul Raiului?” [Gen. 3,1]. Și răspunzînd, Eva au zis: “Ca a doară să nu murim” [Gen. 3, 3]. Iară au zis diavolul: “Nice decum cu moarte nu veți muri, că știe Dumnezeu, că ori în ce zi veți mîncea, vi să vor deschide ochii voștri și veț fi ca Dumnezăii, știind răul și binele” [Gen. 3,4-5]. Aceasta au fost șoptirea sau aducerea aminte de păcat, că i-au adus aminte diavolul Evii

318 dinafară, măcar în sine era minciună și înșălătură, pentru ca să o îndemne și să o înceluiască. Aceasta auzind, Eva n-au fugit, ci au rămas căutînd frămsăța poamelor acelui pom și socotind cu drag dulceața lor. „Și au văzut muierea, că are fi bun acel lemn la mîncare și frumos înainte ochilor și cu chedvea și cu căutătura. Și aceasta au fost plăcere sau părere de bine, că să bucura și-i place socotița acelui copaci. Mai pre urmă fiind biruită de ispita lăcomiei, au pus gînd, ca să mînce dintr-acele poame. Au adus din poamele lui și au mîncat și au dat și bărbatului ei, care au mîncat” la întîia carte a lui Moisiu cap 3, stih 6. Și aceasta au fost pofta și punerea gîndului de bună voie și deplin spre păcat, care l-au și făcut și au ieșit în faptă. Aducerea aminte nu-i păcat, că au vine din sine pentru slăbiciunea firii căzute, au de la diavolul, care //

319 pururi ispitește pe om, ca să-l înceluiască; au din afară, ci încă-i înprilej faptei bune, că ori de câte ori omul stă împotriva aducerii aminte de rău, amiruiește simbria de la Dumnezeu. Plăcerea fără veste sau luarea sămii deplin acelu lucru ce-i place încă nu-i păcat greu și pentru că nu-și întoarce mintea de la gândul cel rău, poate fi păcat ușor, pentru că în loc de a să curăți omul de acel venin aducătoriu de moarte, puținei își place lui. Iară pofta, sau punerea gândului deplin îi păcat de moarte, că-i voința deplin și de bună voie a păcătui.

Întrebare. Care-s spițele cele mai grele ale păcatului?

Răspuns. Îs cînd oarecine fiind învățat, înțelept și bine luund sama că-i păcat și rău face acel păcat și acel rău numai din răutatea sa și îi pare bine, că l-au făcut și să bucură de dînsul. Și încă cu
320 mult mai greu păcătuiește, cînd // urgisește și nu bagă în samă pe cei, ce-l învață și îl dojanesc pentru păcat și lapadă învățatura și sfatul lor cel de mîntuire.

Întrebare. Pentru ce tribuie să fugim de păcat?

Răspuns. Că-i foarte mare rău, de vreme ce bușuluiește și mînie pe Dumnezeu, care nu numai îi mai bun decît toate bunătățile, ci îi fără sfîrșit bun și au oprit păcatul. A dooa, pentru că jîluiește pre om de darul și mila lui Dumnezeu și îl face nedestoinic împărăției ceriului și veseliei sau bucuriei de vecie și dulceții Raiului și de tot binele, ce să poate gândi, îl dezbracă și-l face destoinic a tot răul și după moarte îl trage la iad, unde-s nevoi nespusă, chinuri și munci nesfîrșite.

Întrebare. Cîte-s și care-s păcatele cele căpetești?

321 *Răspuns.* Sînt șapte: trufia, // scumpetea, curvia, pizma, lăcomia, mînia, lenea.

Întrebare. Pentru ce să zic căpetești?

Răspuns. Pentru că dintr-acestea, ca din nește capete rădăcini și fîntîni purced, să odrăslesc și să izvorăsc multe altele.

Întrebare. Cum ne vom putea feri de aceste păcate?

Răspuns. De ne vom nevoi și vom sili cu darul lui Dumnezeu (de care nice o dată nu ne lipsim, ci pururea îi cu noi încît ne lipsește, ca să putem sta împotriva rălelor) în fapte bune, care-s împotriva păcatelor, socotind răutățile, care să nasc din păcate și bunătățile, care ne aduc faptele cele bune.

Întrebare. Cîte-s și care-s faptele cele bune, care-s împotriva păcatelor sau faptelor celor răle.

Răspuns. Șapte: smerenia, ieftinia, curățania, libovul, răbdarea,

322 // pătimirea și sîrguirea spre fapte bune și spre ruga lui Dumnezeu.

Întrebare. Care-s păcatele împotriva Duhului Sfînt?

Răspuns. Sînt cele, care pentru grăutatea răutăților lor așa să pun împotriva darului lui Dumnezeu, ca nice într-această lume, nice în cealaltă lume să vor ierta lesne.

Întrebare. Spune-m, care-s acestea?

Răspuns. Îs starea împotriva dreptății cunoscute, nepărăsirea de păcate, nădăjduindu-să afară de samă că-l va ierta Dumnezeu, pentru că-i bun Dumnezeu, rămîinerea în răutatea sa, adecă, în păcat, nenădăjduirea de mîntuirea sa și nepocăirea.

Întrebare. Care păcate strigă înaintea lui Dumnezeu izbîndă?

Răspuns. Care din sine îs pre grozave și împotriva legii, firii și dragostii sau libovului frățasc, care pentr-aceea de multe ori să pedepsăsc de Dumnezeu și într-această viață. //

323 *Întrebare.* Spune, care-s acestea?

Răspuns. Îs vărsarea de sînge sauuciderea de om de bună voie, sodomia, nefacerea de dreptate văduolor, săracilor, pruncilor, carii au rămas fără părinți și a nu plăti simbria muncitorilor, slugilor, care li să cade.

Întrebare. Care păcate să număsc streine după cuvîntul împărătescului Proroc: “Și de cele streine mă curătaște pre mine” [Ps. 50, 31].

Răspuns. Îs cele, care să fac de alții, ci să socotesc noao pentru că sîntem cumva ocă lor au ajutînd au neîmpiedicînd. Într-acesta păcătuiește, care îndeamnă pe altul să facă păcat, care poruncește, care îngăduiește, care aprinde pe altul spre păcat, care laudă, care tace care nu globește și care ține parte au copere pre cei vinovați.

Întrebare. Care păcate să cheamă de apostol faptele cărnii? //

324 *Răspuns.* Cele, care are obiceiul a le face omul, cînd ieșînd și lăpădîndu-să dintră fiii lui Dumnezeu cei sufletești, viețuiește după voia cărnii. Și iară de acel apostol să numără așa: “Descoperite-s faptele cărnii, care-s curvia, necurăția, neînrușinarea sau obraznicia, precurvia, închinarea bozilor, vrăjiturile, pizmele, vrăjbele, împotrivirile, cerțele, neprietenii, vărsările de sînge, bețiile, lăcomiile și altele asemenea acestora, care vi le spui, precum v-am spus, pentru că, care fac unele ca acestea, nu vor dobîndi împărăția ceriului” [1 Cor. 6, 9-10].

Întrebare. Destulu-i creștinului ca numai să să ferească de rău?

Răspuns. Nu-i destul, ci tribuie să facă și bine. Că cel ce cunoaște binele și nu-l face, greșește. Și Domnul Hristos, care au

325 început a face și a învăța, au zis: “Pildă v-am dat voao, ca precum am făcut eu // și voi să faceți. Că tot pomul, ce nu face poame bune, să va tăia și în foc să va arunca” [Io. 13, 15]. Și în judecata cea de mai pre urmă ne va întreba pe noi, de-am făcut și ne-am nevoit în faptele cele bune ale milosteniei.

Întrebare. Ce fapte bune tribuie să facă creștinul?

Răspuns. De obște vorovind, tribuie acelea fapte bune a face, care legea firească, dumnezăiască și omenească dă înainte și poruncește. Iară mai ales celea, care i să cad și îi deatoriu după deregătoria sa, ori în ce rînduială și stat va fi și să muncească împreună cu darul lui Dumnezeu a să sili și a să nevoi întru cele ce-i să dau de Dumnezeu înainte și în gînd și-l îndeamnă cunoștința sufletului spre ele.

Întrebare. Ce folosăsc faptele cele bune?

326 *Răspuns.* Domolesc mînia lui Dumnezeu și-l împacă, care să era [!] mîniat pentru păcatele noastre. A dooa// țin și păzesc darul lui Dumnezeu și ne învrednicesc pe noi cinstei și simbriei într-această viață. A triia, ne aduc noao neîndoială de vecie și ne adaugă fapte, pentru care să avem mai mare mărire în Raiu după moarte.

Întrebare. Care feliuri de fapte bune sînt mai alese întră celealalte?

Răspuns. Sînt acelea, cu care trăim treji, cu direptate și omenește. Și pin care omul merge înainte pe cărarea faptelor celor bune și a sfințăniei; care-s postul, milostenia și rugăciunea, cum zice Sfînta Scriptură: “Bună-i rugăciunea cu post și cu milostenie” [Mc 9, 29; Mt. 17,21].

Întrebare. Ce-i postul?

Răspuns. Îi a trăi cu cumpătare și rînduială bună, oprindu-să de carne și mîncînd o dată în zi.

327 *Preotul.* Care să oprește și din cele din lapte și de oao, mai strîns postește. Și încă și mai strîns, care nice pește, nice unt-de-lemn, nice fier-// tură sau ceva hert sau bun și scump mîncă și nice vin bea. Și care numai cu poame și ierburi are petrece zilele cele de post și are bea numai apă, are posti mai strîns decît toți și are urma pustnicilor sfinți, adecă Sfinților Părinți din pustie, carii nu numai vremea Păresimilor sau a Postului Mare, ci toată viața lor cu mare usturime și multe pedepse o petrecut. Însă, pentru că nu li-i tuturor îndemînă a posti așa, Sfînta Beserică, care-i Maică Sfînta, au oprit numai carnea și într-unele locuri și cele din lapte

și mîncarea de multe ori în zi; care să poate ținea în scurtă vreme de tot, lăsînd în voia fiește căruie mai strîns și mai mult a posti, de va vre din sîrguirea sa. Aore pin post să înțelege și pedepsirea cărnii, pin care carnea să supune mai lesne Duhului, precum făcea Sfîntul Pavel Apostol, precum însuși mărturisește de sine:

328 “înfrîng și pedepsesc // trupul meu și robiei îl supui” [1 Cor. 9, 27]. Și sfinții toți cu smicele, distiplini, tîrsini și paturi vîrtoasă, cu munca mînilor și alte lucruri și pedepse să pedepsia și-și chinuia trupurile lor.

Întrebare. Ce-i rugăciunea?

Răspuns. Îi rădicarea minții la Dumnezeu au lucrurile cele peste-firești, pin care au ne plîngem păcatele noastre au ne rugăm pentru noi au cerem ceva bun noao au altora au mulțămiiți lăudăm și mărim pe Dumnezeu au socotim puterile și bunătățile lui Dumnezeu și cele mai depre urmă ale noastre, care ne caută a le petrece o dată, sau faptele noastre cele din puterea dumnezăiască.

Preotul. Fiește care rădicarea minții cătră Dumnezeu, au lucrurile cele peste-firești cu gînd bun, îi rugăciune și de va sta cineva numai socotind și chitind faptele dinlăuntru, să cheamă

329 gîndire, socoteală sau chitare // curată. Iară de va ieși la faptele cele din afară, zicînd vro rugăciune, cîntînd nescari psalomi rînduiți de Sfînta Beserică în cinstea lui Dumnezeu, Maicii Preciste, îngerilor, sfinților și sfințelor, întru care multe feliuri de cereri să coprind pentru suflet și pentru trup, să cheamă rugăciune cuvîntătoare; amîndoao îs bune și foarte cu mult îs mai bune, cîndu-s amîndoao o dată, adecă, cînd mintea nu-i trasă la deșărtăciunile aceștii lumi, cînd să roagă cu limba. Îi rugăciunea foarte lăudată în Sfînta Scriptură și de Sfinții Părinți și să cheamă Cheia Raiului, cum pîntr-însa darurile Duhului Sfînt amiruim, pe pizmașii sufletelor noastre biruim și toate darurile amiruim de la milostivul Dumnezeu dăruitoriul de tot binele. Pentr-acea Domnul Hristos ne învață și ne îndeamnă ca să ne rugăm neîncetat lui Dumnezeu; neîncetat nu să înțelege ca pururea cu limba și //

330 mintea noastră să ne rugăm, că aceasta-i fără putință noao, ci ca toate faptele noastre să le închinăm drept și deplin lui Dumnezeu și pentru ca să ne îndemne și să ne ducă mai lesne și mai bine la aceasta; s-au făgăduit, că ne va auzi și ne va asculta, zicînd: “Cereți și vi să va da voao, bateți în ușa și vi să va deschide voao, că tot, care cere, ia” [Mt. 7, 7].

Întrebare. Ce-i milostenia?

Răspuns. Îi facerea de bine, care din mila și dragostea lui Dumnezeu facem deaproapelui nostru, ca să-l ajutăm pe el în vro nevoie și să-l scoatem din vro lipsă. Și de va fi nevoia lui trupească, să cheamă faptă bună trupească. Iară de va fi nevoia lui sufletească, să cheamă faptă bună sufletească.

Întrebare. Cîte-s și care-s faptele milosteniei trupești?

331 //a adăpa sătoșii, a îmbrăca golii, a răscumpăra robii, a căuta și a cerceta betegii, a sălășlui călătorii și a îngrupa morții.

Preotul. Care va face aceste fapte bune ale milosteniei și nu va fi întinat cu vrun păcat de moarte, va avea de la Domnul Hristos județul cel mai mare în simbrie și în dar împărăția ceriurilor, acesta-i va fi cuvîntul în judecata cea mai depre urmă: “Venit blagosloviții Părintelui Mieu, moșteniți împărăția, care-i gătată voao mai-nainte de facerea lumii. Că am fost flămînd și M-ați săturat, am fost sătos și M-ați adăpat, nimernic era și M-ați priimit, gol și M-ați coperit, beteag și M-ați căutat, în timniță și M-ați slobozit”, Matheiu cap 25, stih 34, 35, 36. Iară de altă parte, care nu va face acestea, va fi iară de Sfinția Sa blăstemat și în pedepsele de vecie trimis: “Duceți-vă de la Mine blăstămaților în focul de vecie, că am fost flămînd și nu Mi-ați dat să // mînc iproci” Matheiu cap 25, stih 41, 42, 43. Care din cele ce-i presosăsc nu dă deaproapelui său, fiind în mare lipsă, păcătuiește. Că Dumnezeu dă omului vistierie, bugătate și avuție nu numai ca să trăiască și să să dezmierde el cu ele, ci să facă bine și să ajute și săracii. Și de multe ori celor, ce fac acestea, li să adaugă avuția; iară de altă parte ale celor scumpi, care nu vor să facă acestea să scade în vina lor, după cuvîntul apostolului: “Iară care dă sămîntă sămănătorului, îi va da și pîne, ca să mance și va adăuga creșterea roadelor dreptății voastre, ca în toate îngăzdăciți să vă îndestuliți” [2 Cor. 9, 10].

Întrebare. Cîte-s și care-s faptele milostiei sufletești?

333 //a dojeni păcătoșii, a învăța proștii, a da sfat bun celor îndoiiți și nepreceptuiți, a ruga Dumnezeu pentru spăsănia celor deaproape ai noștri, a veseli și a îmbucura pe // cei dosădiți, a răbda bucuroș pizma, a ierta pre cei, ce ne bușuluiesc.

Preotul. Aceste fapte de milostenie, pentru că să fac pentru suflet, pentru care să cheamă sufletești, tribuie să fie mai biciuluite, decît faptele milosteniei, care să fac pentru trup și să cheamă trupești; că sufletul îi fără măsură mai scump și mai de sus decît trupul. Și Sfînta Scriptură spre nevoiea lor mai de multe

ori ne îndeamnă, ales Pavel Apostol la Coloseni cap 3, stih 12 [12-13], zicînd: “îmbrăcați-vă pre voi ca aleșii lui Dumnezeu sfinți și iubit întru toate faptele milosteniei, în bunețe, umilință, smerenie, pătimire, purtînd unul sarcina altuia și iertînd sau dăruind unul altuia greșelele au jalba, de va avea vrulul împotriva altuia. Ca precum v-au dăruit voao Dumnezeu, așa și voi fiți dară următori lui Hristos iproci”.

Întrebare. Cîte bunătăți îs mai alese afară din cele teologhești?
//

334 *Răspuns.* Patru: mintea, dreptatea, cumpătarea și tăria, adecă, neîndoirea.

Preotul. Acestea sînt ca nește țîțini, spre care să razimă și să învărtește tot modrul cel mai de cinste a trăi omului creștin, adecă, toată viața de cinste a omului creștin și-s ca nește țîțini, din care să izvorăsc foarte multe alte fîntîni de fapte bune; sau ca nește rădăcini, din carele ca ramurile să nasc și să odrăslesc alte bunătăți, dintr-al cărora rod să paște sufletul și să dăruiește lui Dumnezeu. Pe acestea le înalță înțelepciunea peste toate bunătățile aceștii vieți trecătoare. Treziia și mintea sau ocșagul învață și dreptatea și faptele cele bune decît, care nimica nu-i mai de folos oamenilor într-această viață.

Întrebare. Ce-i mintea sau ocșagul? //
335 *Răspuns.* Îi bunătate, care îndreptează pe om, ce-i să cade să facă au să nu facă, ca să trăiască cu omenie și cu cinste.

Preotul. Cu nice un dar mai mare nu înzăstrează firea pe om, decît cîndu-l naște cu minte întregă și iscusită, că care să poartă cu minte și înțelepțește, să scapă și să mîntuiește de fără de număr răle și foarte multe bunătăți își adună. Iară cel ce să poartă nebunește, nice om să ține întră oameni. Că zice Ecclesiastes cap 32, stih 24: “Fiiule, fără sfat nimica nu face și după ce vei face, nu-ț vei bănuî”. Care așa lucrează, ca după lucrare să-și bănuiască, au pierdut vremea în zădar și și lucrul și averea.

Întrebare. Ce-i dreptatea?

Răspuns. Îi bunătate, care învață, ca să să de fiește căruia ce-i al său și ce i să cade.

336 *Preotul.* Zice Solomon în Cartea Pildelor cap 16, stih 8: „Mai bi- // ne iaste a avea puțin cu dreptate, decît multe roade cu strîmbătate”. De vreme ce adevărat iaste, că nu să va ierta păcatul, de nu să va întoarce furțișagul, adecă, ce s-au furat. „Și ce folos iaste omului de va amirui toată lumea și-și va pierde sufletul” [Mt.

16, 26]. Craii și judecătorii îs mai deatori decît ceialalți a să arăta direpți, nu numai poruncind, ca să să de fiește căruie ce-i pe lege al său, ce și globind și dăruind pe supușii lor după faptele fiește căruie, ca să poată trăi norodul în direptate și în pace.

Întrebare. Ce-i cumpătarea?

Răspuns. Îi bunătate, care înfrînează lăcomia sau nesațiul în mîncare și în beutură?

Preotul. Preînțeleptul Solomon, vorovind de cei lacomi, așa zice: “Care iubește uspețele, lipsit va fi. Care iubește vinul și cele grasă, nu să va îmbogăți” [Pilde 21,17]. Și vedem cu ochii, că
337 lacomii și nesăturații îs tot lip- // siți și săraci, că toată averea o cheltuiesc pentru pîntece, pentru care lucru au nu să îmbogățesc au de-s bogăți, sărăcesc. De unii ca acestea au scris Pavel Apostol, că au pîntecele în loc de Dumnezeu⁶⁵. Ci îi un Dumnezeu, care nu daruri și mile, ci tot nevoi ploao spre ei; că dintr-însul vin răgușirile, troacnele, flegmele capului, cursurile, apoplexiile, săcăturile sau loviturile de gută, frigurile, umfeturile și multe alte fără de număr nevoi, care să nasc din îndesarea pîntecelui și mîncările peste sațiu și afară de samă și umeziile peste măsură, care după multe durori la ceasul cel mai de pre urmă duc pe om și întră atîta număr și mulțime, precum au zis numitul înțelept, mai pe mulți omoară lăcomia, decît sabia. Beția să întîmplă foarte în
338 multe locuri, ales spre miazănoapte, atîta-i de obște, cît în loc de a pot urgisi, o laudă oamenii și să// bucură, adecă, le pare bine, cînd să pot îmbăta au pot îmbăta pe alții, măcar că-i păcat, care nu ne lasă să intrăm în Raiu. De vreme ce deschis și foarte pe ales au scris Apostolul la Cori[n]theni cap 7 [6], stih 10: “Că nice curvarii, nice bețivii or moșteni împărăția lui Dumnezeu”. Și atîta întunecă și orbește pe om, cît de multe ori își pierd și mintea, care-i parte mai de sus și mai scumpă decît toate în noi, pin care ne deschilnim și ne alegem dintre dobitoace și facem unele ca acestea, care nice fierile cele sălbatece fac. Într-aceasta-i lăudat Mahmet, că ai lor săi le-au oprit vinul. Vinul îi bun, că după Scriptură, veselește inima omului⁶⁶ și de să va bea cîte puținei, foarte-i de folos și sănătății trupului⁶⁷. Iară beutură asupra de samă, adevărat îi foarte urîtă și de ocară, ales în omul greu și de cinste, în omul besericesc și în fămei. //

339 *Întrebare.* Ce-i tăriia sau cutezarea?

⁶⁵ Cf. Rom. 16, 18.

⁶⁶ Cf. Ps. 103, 16.

⁶⁷ Cf. 1 Tim. 5, 23.

Răspuns. Îi bunătate, care ne învață, ca pentru Legea lui Dumnezeu și mărirea Sfinției Sale, să nu ne temem de nice un rău trupesc.

Preotul. Zice Domnul Hristos: “Nu vă temereți de cei ce omoară trupul” [Mt. 10, 28]. Și Solomon: “Iară dreptul ca un leu să bizuiește, fără de frică și fără cutrămur va sta” [Pilde 28, 1]. Și Sfântul Patru Apostol: “De frica lor să nu vă spămîntați, nice să vă înfricoșați. Cine iaste, care să vă strice voao de veți fi buni și deșteptați? Că de veți și pătimi ceva pentru dreptate, fericiți veți fi” [1 Pt. 3, 14]. Tari au fost apostolii și alți ucinici ai Domnului Hristos, carii mergea veseli înaintea sfatului. Și atîtea mii de sfinți mucinici și învățători fără nice o temere de păgîni au mărturisit pe Hristos și credința catolicească și adevărată învățătură au învățat
340 și pentru // libovul lui Dumnezeu și deaproapelui nostru foarte bucuroși, nu numai averile toate și le-au pierdut, ce și sîngele și l-au vărsat și tocma viața ș-au jirfit întră atari și groaznice munci și chinuri.

Întrebare. Cîte-s darurile Duhului Sfînt?

Răspuns. Șapte, adecă, înțelepția, înțelegerea, sfatul, știința, tăria, bunătatea sau viață bună și temerea de Dumnezeu.

Întrebare. Care-s rodurile Duhului Sfînt?

Răspuns. Îs faptele cele bune ale creștinilor, carii trăiesc după Duh, adecă, sufletește, pin care cei sufletești să aleg de cătră cei trupești, adecă, de cătră cei ce trăiesc după voia trupului. Și de Sfîntul Pavel Apostol să numără acestea: dragostea, veselia, pacea, pătımirea, răbdarea îndelungă, blîndețele, credința, smerenia, cumpătul și curățenia. //

341 *Întrebare.* Care-s fericirile evanghelești?

Răspuns. Sînt cele, pentru care să cheamă de Domnul Hristos: “Fericiți cei, ce după lume să văd a fi mișai”.

Întrebare. Cîte-s și care-s acestea fericiri?

Răspuns. Îs opt, adecă, 1. Fericiți-s cei săraci cu duhul, că a lor îi împărăția Ceriurilor. 2. Fericiți-s cei blînzi, că ei vor moșteni pămîntul. 3. Fericiți-s cei ce plîng, că aceia să vor mîngîia. 4. Fericiți-s cei ce flămînzăsc și însătoșază de dreptate, că aceia să vor sătura. 5. Fericiți-s cei ce fac milă, că aceia vor amirui milă. 6. Fericiți-s cei curați cu inima, că ei vor vedea pe Dumnezeu. 7. Fericiți-s făcătorii de pace, că fii lui Dumnezeu să vor chema. 8. Fericiți-s cei ce rabdă izgoniri pentru dreptate, că a lor îi

împărăția Ceriurilor.⁶⁸

342 *Preotul.* De vreme ce Domnul Hristos // vecinicul adevăr ține, fericii săracii, blînzii, milostivii, curații, împăcătorii și pe cei ce plîng, ce pat foame și săte și care-s izgoniți pentru direptate, să înșală dară cei de lume, carii gîndesc fericirile omului a sta în bogătate, în avere multă, în cinsti, în putere, în primblări, în veselii, în hrană și în băutură aleasă, în desmierdăciunile trupești și alte bunătăți trupești și trecătoare. Destul pot vedea aceasta din Lazăr și Bogatul cel ce să dezmierda în averile sale; că Lazăr să odihnește în poala lui Avram, iară Bogatul zace în fundul iadului, unde nice o picătură de apă nu poate dobîndi pentru stîmpărarea limbii sale, ce pururea arde și să frige, cum au cerut oarece milă, i s-au răspuns lui: “Fiiule, adu-ți aminte, că Ț-ai luat binele în viața ta; iară Lazăr răul, pentr-acea aice să veselește, iară tu te chinuiești” [Lc. 16,25].

Întrebare. Care-s sfaturile Evangheliei? //

343 *Răspuns.* Îs faptele cele, care după sfatul Domnului Hristos tribuie să fie de la cei ce voiesc mai adevărat a ști de mîntuirea sa cea vecinică. Și săcoprind mai ales într-aceste trei, adecă, în sărăcia de bună voie, în curățania de toată viața și în ascultarea deplin.

Preotul. Aceste trei făgăduințe cu legătură au obiceiul a le păzi cei carii, lăsînd această lume, cu toate lucrurile ei, întră vro mănăstire și să îmbrace în haine călugărește și de le vor ținea și le vor păzi acestea, vor ajunge și vor plini toată deregătoria creștinească, care au învățat Domnul Hristos, sărăcia de bună voie, cînd au zis: “De vei să fii deplin și desăvîrșit, mergi și vinde toate, care ai și dă săracilor și vei avea avuție în ceriu și vino după mine” [Mt. 19,21]. Și aceasta în toată vremea vieții sale o ținut, de vreme ce au vrut a să naște din oameni săraci și a să crește întră
344 cei ce să hrănesc cu // munca mînilor sale; și după ce s-au mărit, nu avea cu ce plăti adăul și soma împăratului, pentru care au trimis pe Patru la mare, ca să pescuiască⁶⁹ și au zis de sine la Matheiu cap 8, stih 20: “Fiiul Omenesc n-are unde-și pleca capul”. Învățat-au aceasta și curățania de toată viața, cînd pin vasul său cel ales au dat înainte, că “bine-i omului a nu să atinge de muier” la Cori[n] theni cap 7, stih 1. Și aceasta o ținut, de vreme ce pururea au fost vergură⁷⁰ și din vergură au vrut a să naște și pentru vergure ține

⁶⁸ Mt. 5, 3-11.

⁶⁹ Cf. Mt. 17,27.

⁷⁰ Corect ar trebui să die masculin, *vergur*, fiindcă se referă la Hristos.

cununa cea mai aleasă și mai scumpă în Raiu. Așijdere au învățat și ascultarea deplin, cînd au zis: “Cine va vrea să vie după Mine, să să lepede de sine și să-și ia crucea sa și să vie după Mine” [Mt. 16, 24]. Ținutu-o și aceasta, că era supus Măriei și lui Iosif⁷¹, precum să scrie în Sfînta Evanghelie și însuși au zis: “M-am coborît din ceriu, nu ca să fac voia Mea, ci voia celui ce M-au trimis pe //
345 Mine” [Io. 6, 38]. Și au fost ascultătoriu pînă la moarte, însă pînă la moartea crucii⁷².

Întrebare. Care-s cele mai de pe urmă ale omului, de care ne învață Prorocul, ca pururea să ne aducem aminte și nu vom greși, cu aceste cuvinte: “Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă ale tale și pururea nu vei greși” Eclesiastul cap 7, stih 40 [38].

Răspuns. Sînt cele, care adevărat fără nice o îndoială ne vor întîmpina o dată; și ne caută să le petrecem, adecă, moartea, județul, raiul a iadul.

Întrebare. Caută-le tuturor a muri, care-s într-această lume și pre acest pămînt?

Răspuns. “Rînduit iaste tuturor o dată a muri” zice Pavel Apostol la Evrei cap 9, stih 7 [27]. Precum toți, cîți s-au născut de la începutul lumii, pînă acum au murit și însuși Domnul Hristos
346 și Sfînta Maică-Sa, așa toți, carii trăim acum și să // vor naște de acum înainte pînă la sfîrșitul lumii fără de nice o îndoială, om muri.

Preotul. Precum florile, care să veștejesc în cîmp și roadele, care cad din copaci și apele, care să izvorăsc din pămînt, iară în pămînt să vor întoarce oarecînd. În gloaba neascultării părinților noștri cei dintîi au fost de Dumnezeu și ei și rămășițele lor judecați și dați spre moarte. Și măcar că știm adevărat toți că vom muri, însă nu știm cînd, că zice Eclesiastul cap 9, stih 12: “Că nu ști omul sfîrșitul său” și așa au rînduit Dumnezeu, ca să viețuim în frica lui

Dumnezeu și neștiind cînd ne va răpi moartea să ne oprim de păcate și cu fapte bune pururea să stăm gata a trece dintr-aceasta la cealaltă lume. Așa ne îndeamnă Domnul Hristos, la Matheiu cap 12, stih 40, zicînd: “Fiți gata, că în ce ceas nu veți gîndi, Fiul
347 Omenesc va veni”. Care adesăori gîn- // dește, că-i caută să moară o dată și îi caută toate a lăsa, nu-și lipește lesne inima sa de aceste lucruri putrăzitoare și trecătoare, ci în loc de a-și strînge avuțiile pe pămînt, îs va strînge în ceriu pin faptele cele bune și bunătățile

⁷¹ Cf. Lc. 2, 51.

⁷² Cf. Filip. 2, 8.

creștinești⁷³, dintru care faptele cele bune și de preț ale sufletului tot să mai înmulțasc în amiruiala a mai mari măririi de vecie.

Întrebare. Cînd ne vom judeca?

Răspuns. Tot omul îndată după moartea sa să judecă de Dumnezeu.

- Preotul.* De vreme ce moartea îi sfîrșitul tuturor faptelor noastre, după ce omul nice bine, nice rău mai mult nu poate face, drept iaste, ca îndată după ce sfîrșește vremea muncii, îndată să să judece omul și să-și ia simbria au bine au rău, după faptele sale, care au amiruit. Aceasta-i învățătura a toată Beserica Catolicească întemeiată nu numai în ocșag, ce și în învățătura Sfîntului Pavel //
- 348 Apostol, care, după ce au zis, că-i rînduit tuturor oamenilor o dată a muri, adaugă: “Și după moarte, județul” [Evr. 9, 26]. Și în cărțile noastre cele besericești să cetește, că sfinții chiar și deschis văd fața Sfintei Troițe, din care vedere să fericesc și cu îngerii în Raiu săltează; și de multe ori s-au arătat sufletele, precum vedem din sfințele istorii, unele, care s-au propoveduit, că-s fericite, altele, care ș-au plîns munca de vecie; altele, care au cerut ajutoriu de la Sfînta Beserică, ca să să izbăvească de pedepsele și pătimirile sau muncile Purgatoriumului sau locului celui de curățanie. Pentr-acea ori care dintră noi, oricum va fi, măcar sărac, măcar bogat, acar boier, nemiș, acar om prost, măcar preot sau besericesc, măcar mirean au cătană au căpitan au craiu au împărat după moarte foarte tare să va judeca de Fiiul lui Dumnezeu, căruie de la Tatăl i
- 349 s-au îngăduit județul. // Că el însuș ne-au dat noao Lege și pentru noi au pătimit și au murit. Atuncea toate, care să fac (zice apostolul la [a] 2[-a] carte cătră Cori[n]theni cap 5, la Rîmleni cap 14) le va aduce Dumnezeu la judecată pentru toată greșala, acar bună, acar ra să fie. Toată fapta, tot cuvîntul, tot gîndul de înaltul județ într-o clipeală de ochiu să va cerca și cu atîta groază, cît puterile cerești să vor cutremura, atîta, cît Apostolul strigă la Ovrei cap 7 [10, 31]: “Groaznic lucru-i a cădea în mînile lui Dumnezeu celui ce viețuiește”.

Întrebare. Pentru ce, dară, să va face în sfîrșitul lumii județul cel de obște sau de toată lumea, adecă, de toți oamenii, de care au grăit Domnul Hristos în Sfînta Evanghelie la Matheiu cap 25, de vreme ce atunci or fi toți judecați?

- Răspuns.* Mai vîrtos pentr-acea, ca și trupurile să să cinstească,
- 350 au să să pedepsească; ca să să arate înaintea tu- // turora marea

⁷³ Cf. Mt. 6, 19-20.

direptatea lui Dumnezeu și pentru ca Domnul Hristos, care înaintea Ierusalimului au fost urît și urgisit, să să mărească înaintea a toată lumea.

Preotul. Toate faptele omului nu să fac numai de suflet, ce și de trup. Sufletul toate împreună cu trupul lucrează și trupul omului bun roagă și postește, muncește și rabdă frigul, cerul, zăduful, ocările, beteșugurile, chinurile și aore și moarte pentru Dumnezeu, pentr-acea i să cade și cinste. Și de altă parte, trupul omului rău mîncă, be, frumos să veselește, curvește, fură, răpește, omoară, ocărește, suduiește, izgonește pe cei nevinovați și altele face, pentru care sufletul merge la iad, pentr-acea de vreme ce la toate rălele ajută și le face împreună cu sufletul, i să cade a să și bintătui și pedepsi. 2. Pentru ca și trupurile să să cinstească, să să dăruiască au să să pedepsască, va fi acel județ, în care să vor scula toate la // glasul trâmbiții îngerești, luundu-ș fiește care sufletul său, care avea mai-nainte. Atuncea îngerii vor deschilini pe cei buni de cătră cei răi, precum să deschilinesc oile de capre și grîl de pleve. Și Domnul Hristos, județul, îi va întreba pre ei mai ales pentru faptele cele bune și pre cei buni îi va chema la împărăția ceriului. Iară pre cei răi îi va trimite în focul de vecie. Și și duhurile cele îngerești și tot neamul omenesc vor cunoaște marea dreptatea lui Dumnezeu și vor lăuda pre cei buni și vor înfrunta pre cei răi și jidovii or vedea pe Cel, care groaznic L-au răstignit; necredincioșii pe Cel, Cui n-au vrut să crează; păcătoșii pe Cel de care n-au vrut să asculte și vor plînge și să vor văita. Iară dreptii iară pe Sfinția Sa cu mari laude îl vor mări împreună cu toate cetele îngerești și pînă la ceriu îl vor petrece. //

352 *Întrebare.* Ce-i iadul?

Răspuns. Îi un loc supt pămînt, plin de foc nestins, în care diavoli și păcătoșii în veci să vor munci.

Preotul. Groznicia acestui loc nu să poate de nice un om măcar cît de învățat a să spune destul. Că iaste acolo foc, care nice o dată nu să potolește, nice să va potoli au să va stinge și afîta-i de fierbinte și de iute, cît focul acest de aici nice în asămănare nu vine cu el; și nu-i luminos, ci-i asemenea celui din rășină și măcar că-i măterieresc, însă să rădică de Dumnezeu, de chinuiește sufletele, duhurile. Iaste acolo și ger foarte mare, însă nu pentru ca să stîmpere iuțimea focului, ci pentru ca mișăii, păgubiții, fiind duși de draci din matca focului în iuțimea gerului, foarte cu mari durori să să chinuiască și dinții lor fără de bucurie să cîrșnească. Iaste și

- 353 putoare foarte grea, ca cînd are ieși din trupurile și stîrvririle cele moarte și // din alte materii spurcate. Iaste și întunec, ci atare, ca să nu împiedece vederea trupurilor celor ce să chinuiesc ale vederilor celor groaznice și șireagurilor drăcești, toate groaznice să vor vedea, ca fulgerile și săgețile în vremea povoaiei și trăznilor. Acesta va fi lăcașul diavolilor și păcătoșilor în care nice o dată nu vor mînca, nice o dată nu vor bea, nice o dată nu să vor veseli, nice o dată nu vor odihni, nice o dată nu vor vedea ceva frumos, nice o dată nu vor auzi cuvînt de bucurie. Și pururea vor păți foame și săte, totdeauna vor sămți durori în încheiturile sale, în veci vor avea diavoli înaintea ochilor, în multe feliiuri de chip schimbîndu-să, or auzi plînsuri, urlaturi, răgniri, sudalme, chiote; își vor aduce aminte de vremea, care au trecut, cînd era în dezmierdări, cînd era plin de avuții, cînd poruncia noroadelor și nu băga samă de faptele cele bune de pocanie, de darul și mila lui
- 354 Dumne- // zeu, vor socoti, că nice o nădejde nu-i de a să mîntui de afîtea răutăți și dosăzi și de a mergerea în Raiu, de a vedea fața lui Dumnezeu și Făcătorului nostru împăcat și blînd cătră ei și moarte de o sută de mii de ori vor pofti. Ci în zădar, că în iad nu iaste răscumperare, nice sfîrșenie muncilor, ci să vor chinui zioa și noaptea în vecii vecilor. Isaia cap 33, stih 14: “Și cine va putea lăcui dintră voi cu focul mistuitoriu? Cine va lăcui dintră voi cu zădufurile de vecie?”

Întrebare. Afară de iad, mai iaste și alt loc supt pămînt de pedepse?

Răspuns. Iaste altul, care să cheamă Purgatorium, adecă, loc de curățanie, unde opresc sufletele pînă ce să curățesc de păcatele cele ușoare și pătinesc sau fac destul pentru cele de moarte spovedite, pentru care n-au plinit canonul într-această viață.

- 355 *Preotul.* Adevărat iaste, că ni- // mică întinat nu poate întră întru împărăția ceriului și pentru că mai mulți dintră creștini să pleacă spre calea cea ra, a face grele păcate și mulți le spovedesc și nu fac destul pentru ele într-această viață și toți cad în greșele mai mici în toate zilele din frăgeția și slăbiciunea firii căzute, pentru care nu fac nice un canon; fără de nice o îndoială nu să vor lăsa de Dumnezeu, ca să vază fața Sfinției Sale și să moștenească împărăția ceriurilor, de nu să vor curați mai-nainte într-altă viață; pentr-acea s-au rînduit loc, în care să opresc sufletele unele mai îndelung, altele mai în scurtă vreme după mulțimea și greutatea păcatelor, pînă ce vor pătimi destul pentru ele. Și acolo nu numai

să opresc de vederea cea fericită, care li mai mare pedeapsă decît toate, ce și cu ceva chin să chinuiesc au cu foc, precum de obște, 356
adecă, mai toți cred cei de la Apus, întemeiați în cuvinte--// le cele apostolicești. 1. carte cătră Cori[n]theni cap 3, stih 13: “Fiește a căruie faptă descoperită va fi, că zioa Domnului o va descoperi, că în foc să va descoperi și ori a căruie faptă, cum iaste focul, o va cerca”. Și în multe vederi de suflete au alte chinuri după rînduială lui Dumnezeu, însă măcar că și la alte multe feliuri de locuri să leagă de multe ori sufletele după rînduială lui Dumnezeu. Acestor suflete îs de folos milosteniile, rugăciunile, jirfirile și toate faptele cele bune creștinești de să vor face și să vor închina pre sama și ajutoriul lor, că pîntr-aceste pedepse au să înșurează au să descarcă de tot și sufletele, pentru care să fac acestea, să duc la mărirea ceriului. Pentru care lucru bine fac și cei ce murind lasă pentru sufletele sale milostenii și carii pentru morții lor au 357
rudeniile lor și prietini au alții să roagă lui Dumnezeu, // sāraccii din nevoi scot și jirfiri, lătrughii pentru dînșii fac.

Întrebare. Afară din iad și din Purgatorium, mai iaste alt loc supt pămînt pentru suflete?

Răspuns. Iaste și altul, ce să cheamă Sînul lui Avram, iară de latini Limbu.

Preotul. Într-acest loc să oprie toate sufletele direpților, care de la Facerea Lumii, pînă la vremea Răstignirii Domnului Hristos era murit. Că de vreme ce porțile ceriului au fost închisă neamului omenesc pentru păcatul părinților noștri celor dintîi Adam și Eva, care nice un om măcar cît de sfînt, precum au fost patrierșii și prorocii Teștemîntului Vechiu, nu putea, ca să întră, pînă n-au făcut destul pentru el Domnul Hristos, după ce Ș-au dat duhul în sfînta cruce, S-au coborît la iaduri, adecă, la acest loc, în care să oprie sufletele direpților și le-au slobozit de acolo și cu Sine du--// 358
pă înviere le-au dus în ceriu. Din vremea aceea s-au rînduit acel loc pentru sufletele, căroră săpristăvesc dintr-această lume fără botez și fără de nice un păcat de moarte, precum sînt sufletele pruncilor jidovilor, ovreilor au ai turcilor și altor necredincioși, carii mor pînă n-au minte încă, adecă, pînă nu știu ce-i bine și rău, au care după ce au avut minte, au trăit după legea firii. Și și ale creștinilor, de vor muri fără botez. Și acolo nu iaste nice un chin, ci numai nu vād fața lui Dumnezeu, pentru întinarea păcatului, în care ne naștem. Aceste suflete, după cum gîndesc mulți dintră învătători, după sculara din morți și județul cel mai

de pre urmă, or lăcui pe pământ, însă nu să vor înmulți, ci precum fericirii în ceriu, unde nice să vor însura, nice să vor mărita, în veci să vor veseli și păcătoșii în iad în veci să vor chinui; așa și
359 acești nevinovați, în vecii vecilor vor trăi pe pământ fără// de nice o durere, întristare și nevoie.

Întrebare. Ce-i Raiul?

Răspuns. Îi un loc foarte frumos și mai frumos decât toate locurile deasupra tuturor ceriurilor, întru care Dumnezeu mai ales șede și să arată și sfinții cu îngerii lăcuiesc și toți direpții în veci vor trăi fericți.

Preotul. Precum iadul păcătoșilor îi loc în pământ mai dedesubt, așa și Raiul fericitorilor îi un loc în ceriuri mai sus și îi atîta de mare, cît adevărat să poate numi lăcașul lui Dumnezeu. Că de vreme ce o ste, care-i în ceriu, să vede atîta de mare, cît după învățătura matematicilor îi mai mare decât toată lumea din apă și pământ, cît va fi locul Raiului, care întrece toate ceriurile.
360 Frămseța lui cine o va putea spunea? Nice învățătorul limbilor Sfîntul Pavel Apostol, care // pînă la al treile ceriu au fost răpit și cu ochii săi au văzut oarece⁷⁴, au putut cît mai puțin a spune. Și Sfîntul Ioan la Apocalips, pin asămănarea aurului, argintului și pietrilor celor scumpe au scris și au descoperit Raiul, că acestea îs mai cinstite, mai de frunte și mai biciuluite într-această lume materii. Adevărat, de vreme ce din atari materii nu iaste, neîndoit va fi din mai scumpe, a căroră noi formele nu le avem, orice-i mai frumos, orice-i mai de veselie, mai de mărire sau mai luciu să poate gîndi de noi, nimica iaste la asămănarea lui. Și pământul care-i ținutul tuturor celor mai de jos, fiind tot înflorit și cu miros frumos primăvara și grădina foarte cu mare meșterșug rînduită și plină de roade, de poame scumpe și cu ape răci curgătoare în vară împodobită și lăcașurile, polățile crailor cele împodobite, care să
361 varsă toate bucurii- // le și dezmierdăciunile și însuși ceriul stelelor noapte, cîndu-i sînin, sînt ca gunoiul pe lîngă Raiu. Pentr-acea pe scurt voi spune, că acolo pentru trupuri atîtea bucurii, veselii, stîlpîri și hori vor fi, cît nime nu poate spune. Iară pentru suflete va fi luminata povața și vaza lui Dumnezeu și a Maicii Lui, împărătesii ceriurilor și tuturor duhurilor celor fericite, pentru care fiește care are al său dar și frămsețe. La Daniil cap 12, stih 3 scrie Prorocul: “Străluci-vor direpții ca soarele și castelele în veciia vecilor”. Toate trupurile vor fi nepătimitoare, neputrăzitoare, nestrîcăcioasă,

⁷⁴ Cf. 2 Cor. 12, 2.

- ușoare și mai iuți decît vîntul. Și precum razăle soarelui pătrund cristalul nefrîngîndu-l pe el, așa trupurile fericîților or putea fiește ce materie groasă și vîrtoasă a o pătrunde și pîntr-însa a trece fără zdărnirea amîndurora și vor fi mai luminoasă, mai netede și mai
- 362 fru- // moasă decît soarele. Atunce direpții vor străluci ca soarele în împărăția Părintelui său, Matheiu cap 13. Însă unii mai mult, alții mai puțin, după măsura faptelor sale, Apocalips cap 7 scrie Sfîntul Ioan: “Nu vor flămînze, nice să vor însătoșa mai mult, nice va cade spre ei soarele, nice alt zăduf, că Mielul, care-i în mijlocul scaunului, îi va îndirepta pe ei și îi va duce pe ei la fîntînile apei vieții și va șterge Dumnezeu toată lacrima de la fața și ochii lor și moarte mai mult nu va fi, nice plîns, nice chiot, nice durori, că cele dintîi au trecut”. Pentru atîta frămșațe și fericirea Raiului împărătescul Proroc au strigat: “Fericîți-s, carii lăcuiesc în casa Ta Doamne, în vecii vecilor te vor lăuda pre Tine” [Ps. 84, 5].
- Pentr-aceea de vreme ce acea împărăție înaltă și frumoasă și de atîta veselie plină au fost gătată de Dumnezeu pentru îngeri și oameni, ca în veci fericîți și depărtați de tot răul // să trăim în
- 363 tot binele și cu Domnul Hristos Răscumpărătorul nostru să ne veselim în vecii vecilor și în veciia netrecută și nesfîrșită să silim a fi vrednici ei, pîn pázirea și plinirea Legii și osîrdia faptelor celor bune. La acel vad tribuie să îndireptăm luntrea temeiului și statului nostru, aceasta ca să o amiruirem, tribuie ca toate simfîrile, clătirile, pászurile noastre și faptele dinafară și dinlăuntru cu minte a le îndirepta. Toți tribuie foarte tare și vîrtos a crede toate acestea, care să coprind și să dau înainte într-această carte și după această învățătură să să silească toți, că într-aceasta ne învățăm toți, cum tribuie să iubim pre Dumnezeu și să slujim Sfînției Sale și în Sfînția Sa a ne nădăjdui, deaproapele nostru a-l iubi, Sfintele Taine a sluji, cu-n cuvînt, a ținea și a plini Legea, care-i scara Raiului, cu care noi credincioșii lui Hristos o dată mai pre urmă
- 364 avem nădăjde în // faptele Domnului Hristos, Răscumpărătorul nostru, în rugăciunea preiubitei Maicii Sale și întru ajutoriul îngerilor pázitorilor și Sfînților Părinților noștri. Amin.

Întrebare. Credu-să acestea toate, care-s scrisă într-această învățătură de Beserica Rîmului, adecă de latini, care să zic a fi adevărați creștini?

Răspuns. Cred fără de nice o îndoială. Că de vreme ce aceasta-i învățătura Evangheliei, Sfînților Părinți și Săboarelor celor Mari, Beserica Rîmlenească, care pururea s-au mărturisit și să

mărturisește a ținea și a păzi cinstea și neînceluirea lor au crezut și crede toate oricâte s-au descoperit și s-au dat afară.

Întrebare. Deacăi așa, pentru ce aceste nume, latini, catolici, popistași îs eriticilor foarte urîte?

Răspuns. Pentru că fiii întunericului nu pot răbda lumina.

- 365 *Preotul.* Fiește care urgisește // și is urîți cei ce nu țin cu el. Așa turcul urgisește pe jidov, jidovul pe cei, ce să închină bozilor, cei ce să închină bozilor pe turci și pe jidovi și toți urgisesc pe creștini și-i izgonesc; așjdere și întră creștini, luteranii urgisesc pe calvini, calvinii pe arieni, arienii pe șchismatici și așa un eritic împotriva altuie să scoală și toți împotriva catolicilor și așa catolicii împotriva tuturor; și nu-i nice o minune, că unul nu poate vedea pe altul, că fiește care gîndește că legea lui îi mai bună și mai adevărată decît a altora și cealalte gîndește, că-s strimbe. Și pentru că catolicii îs urîți eriticilor și șchismaticilor, nu să pot zice, că-s urîți și lui Dumnezeu, cum mărturisesc că păzăsc Legea lui Dumnezeu și credința și învățătura, care o dat apostolii, săboarale și Sfinții Părinți cei de la Apus și cei de la Răsărit. Nu grăiesc //
- 366 de cei, carii în năravuri nu-s creștini buni, de vreme ce și întră noi să află foarte mulți răi, ci de cei, carii trăiesc după credință și învățătura, care ține Sfînta Beserica a Romei.

Întrebare. Că deschilinire-i întră eritic, necredincios și întră șchismatic?

- Răspuns.* Necredincios îi cel, care nice crede în Hristos, nice ține Legea lui, nice-i botezat; unii ca aceste îs jidovii, turcii, închinătorii la bozi. Eiritic îi care crede în Hristos și îi botezat, ci nu crede toate artictirile credinții, care au dat înainte Sfînta Beserica Catolicească,, unii ca aceste îs arienii, luteranii, calvinii, nestorianii și alții mulți, carii de demult s-au tăiat de cătră Sfînta Beserica au să taie acum, carii întorc cuvintele Sfintei Evanghelii pe dos și pe voia lor le tălmăcesc, nu țin toate Tainele Besericii, nice cred toate, care s-au isprăvit și s-au așezat de Sfin- // tele Săboară cele Mari, de Sfinții Părinți și Beserica Rîmului. Șchismatic iaste, care îi botezat și crede toate, care tribuie să să crează și toate, care tribuie să să ție le ține, ci nu cunoaște pe Papa de Rîm a fi cap a toată Beserica și vicariș Domnului Hristos și unii ca aceste să cheamă grecii și carii țin credința și cinul Sfinților Părinți, ci nu biciulucsc pe Papa de Rîm mai mult, decît pe unul dintră patrierși. Aceste de vreme ce-s tăieți de cătră cap, să asămănă părților tăiete de cătră trup, care numai cît putrăzăsc.
- 367

Întrebare. Grecul șchizmatic, care are vre să să unească catolicilor sau Besericii Rîmului, tribuire are să-și schimbe ritușul, adecă, cinul sau legea sa?

368 *Răspuns.* N-are tribui că legea sau ritușul Besericii Grecești îi sfînt și de Sfînta Beserica Romei aprăbăluit și întărit, pentru-acea păzîndu-l pe el nu să împotrivește Besericii // Rîmului, că-i destul ca, crezînd toate care-s de credință a să crede, precum am arătat într-această carte, să crează, cum că Sfînta Beserica Romei iară acelea ține și cum legea sau cinul sau ritușul ei îi sfînt și nu învață nice o eriticie și cum Papa de Rîm, ca un următoriu și rămas în locul Sfîntului Patru, care era verhovnic, adecă, mai mare apostolilor și vicariș Domnului Hristos, îi cap de taină și văzut nu numai tuturor celor de la Apus sau latinilor, ci tuturor creștinilor, care-s în toată lumea și păstoriu mai mare a tot staulul și a toată turma lui Hristos și cum că pururea au fost adevărată și va fi cuvîntarea Cuvîntului de vecie, cum că porțile iadului nu vor birui cu Beserica cea întemeiată spre credința lui Patru⁷⁵.

369 *Întrebare.* Care-i credința și care-i legea sau ritușul și cinul?
Răspuns. De credință să țin toate articulușurile Credeiului apostolicești. Și toate care-s scrisă în Teștemăntul cel Vechiu și cel Nou și Șapte Taine ale Teștemăntului Nou sau Legii Noao, care le-am descoperit și le-am tălmăcit în [al] 4[-lea] cap aceștii cărți și cele care s-au isprăvit, s-au descoperit și s-au legat în Săboarele cele Mari, ca să să crează de credință; și acestea foarte tare le ține Beserica Rîmului și așijdere și Beserica Grecească chiar iară acelea învață. Iară legea, adecă obiceiul sau ritușul stă în forma și numărul vasălor sfinte, în figura sau chipul besericilor, în modul cum să să slujască Sfintele Taine, în mulțimea și frămșeța rugăciunilor și în modul, cum tribuire să să cetească ceasurile, să cînte în Sfînta Beserica, să mărească pe Dumnezeu, să cinstească sfînții în rînduiala sărbătorilor și posturilor, în poruncile cele de îndreptare călugărilor și // călugărițelor și într-alte sucașuri sau obiceiuri a legii și faptelor celor bune creștinești. Acest rituș îi deschilinit întră latin și întră greci, ci pentru că amîndoao îs bune și sfinte, fiește care să-și ție al său și să laude al altuie.

370 *Întrebare.* De vreme ce Beserica, ibovnica sau nevasta lui Hristos îi una și supt un cap, n-are fi mai bine, ca precum credința, așa și legea, adecă, ritușul sau obiceiul, adecă, țărămoniile din

⁷⁵ Cf. Mt. 16, 18.

afară să fie tot unele petutindene?

Răspuns. Mai bine are fi pentru mai mare și mai bună tocmirea noroadelor, însă nu pentru mai mare podoaba Sfintei Beserici.

371 *Preotul.* Adevărat, d-are fi tot o lege, adecă, un rituş și nește țărămonii întră latini și întră greci, n-are fi înprilejiu a să coșori și a să prici și are fi mai mare libov și dragoste întră creștini. Inșă, adevărat, // precum craiul să bucură și să veseleşte și foarte-i place cîndu-și vede ibovnica sa, adecă, pe crăiasă, nu numai într-un feliu de veșminte, ci în multe feliuri de veșminte scumpe împodobită cu lanțuri de aur, cu ghemanturi și alte pietri scumpe; și noroadele sale îmbrăcate în hainele și veșmintele lor și vorovind în limbile sale și plătindu-să după obiceiul lor, așa și Dumnezeu, a căruia ibovnică îi Sfînta Beserica și care au făcut atîtea noroadे și limbi sau neamure cu multe feliuri de limbi și de plecări, năravuri, pofte și au rînduit rituşul sinagogăi, în care își place lui, voiește în multe feliuri de chipuri a să cinsti într-această lume; pentr-acea au zis crăiescul Proroc: “Stătut-au împărăteasa de dreapta în veșminte aurite, încungiurată de înpistrături” [Ps. 44, 11]. Și într-alt loc: “Tot duhul să laude pe Dumnezeu. Lăudați-L pe El toate limbile, lăudați-L pe El toate noroadele” [Ps. 116, 1]. Și afară de aceasta are fi cu nepu- // tință, ca clericii, preoții să învețe altă limbă, atîte cărți să lapede, atîte odăjdi și obiceiuri să schimbe. Pentr-acea fiește care, dară, mărească pe Dumnezeu din toată puterea, păzind cele, care de Sfînții Părinți, de Dumnezeu luminați, pe lege s-au legat și s-au poruncit.

Întrebare. N-are fi mai bine d-are posti și latinii ca noi, că de ce-i postul mai strîns, de cea îi mai iubit înainte lui Dumnezeu.

Răspuns. Latinii nu-s deatori să postească ca grecii, că acelea posturi nu s-au rînduit pentru ei.

373 *Preotul.* Postul mai strîns îi mai de gloabă, pentr-acea îi mai mult făcătoriu destul pentru păcate și mai iubit înainte lui Dumnezeu. Și Sfînta Beserica a Rîmului mai tare laudă pe cei ce să postesc mai mult și mai tare. Inșă știind multe feliuri de oameni după ținutul locurilor și țărilor și multe pofte și bucate de mîncare și pentr-acea unul // poftește mai mult a mîncă, altul mai puțin, unde să află de acele feliuri de bucate, unde ca o Maică Sfînta n-au vrut a îngreua noroadele, ca cu nevoie putînd păzi postul, mulți să treacă peste lege, ci păzînd Postul cel Mare înaintea Paștilor, precum au rînduit Sfînții Părinți și să să contenească de carne și unele bucate de doao ori în săptămîină, celealalte postare mai

ușoare și mai de rînd le-au rînduit supt an, care pentru că nu-s așa grele, lesne le pot ținea oamenii, lăsînd împreună în voia fiește căruia a să posti mai mult au mai tare, de va vre. Precum sînt și acum întră ei unii oameni dumnezeiești ca și la noi călugării, carii nice o dată carne nu pot mîncă, fără în vreme beteușugului și alții cărora nice cele din lapte li slobod a mîncă, ci numai pește și mulți alți oameni dechilin, care-s foarte cu frica lui Dumnezeu, care

374 urmează pusnicilor de demult, fiește care dară să-și ție al // său și să nu urgisască pe altul. Că la Rîmleni cap 14 zice apostolul: “Cel ce mîncă, să nu urgisască pe cel ce nu mîncă; și care nu mîncă, să nu judece pe cel ce mîncă, că Dumnezeu l-au priimit pe el, tu cine ești, care judeci sluga străină?” Și Domnul Hristos zice: “Nu ce întră în gură spurcă pe om, ci ce iese din gură” Matheiu cap 15, stih 15 [11]. Că măcar va posti cît mai mult și cît va putea mai tare și mai strîns omul, de nu să va opri și de alte păcate, va fi ca și diavolul, care nice o dată nu mîncă și pururea îi pizmaș lui Dumnezeu.

Întrebare. Pentru ce ș-au făcut Beserica Rîmului alt călindariu și nu ține cel vechiu ca și noi.

Răspuns. Călindariul latinilor îi ca și al nostru, ci numai greșala, care de atîte sute de ani s-au tîrîit și s-au tras în Sfînta Beserica o îndireptat, ca să vie iară la acea rînduială, în care era

375 mai de demult // și Pastile să să prăznuiască într-acea zi precum au poruncit Sfinții Părinți.

Preotul. În vremea lui Costantin, împăratul cel Mare al Rîmlenilor s-au adunat Săbor Mare în Necheia în care 300 și 18 Părinți Sfinți, carii era acolo, după ce au afurisit pe Arie⁷⁶, care învăța Fiiul lui Dumnezeu a nu fi într-o fire cu Tatăl de vecie, au poruncit, ca creștinii să nu sârbeze Pastile odată cu oveii, adecă, în 14 zile ale lunii, lunii cei dintîi, precum făcea mulți pe vremea aceea, pentru care să numie ai patrusprăzăceni, ci să să sârbeze în zioa duminicii, care cade îndată după acele 14 zile, pentru că duminică au înviat Domnul Hristos cu mărire, după ce cu single său au răscumpărat neamul omenesc și cu pătimirea și moartea sa au biruit cu lumea și diavolul. Pentr-acea pentru vremea Paștilor doao tribuie să luom în samă, întîi, în ce zi va fi noaptea asemenea

376 cu zioa primăvara și aceasta foarte de - // șchis să arată din

⁷⁶ Arius (Libia cea. 256 - 336), preot din Alexandria, condamnat pentru învățatura sa potrivit căreia Hristos, deși era de natură divină, a fost creat și deci nu a existat din veșnicie. Exilat în Iliria, a murit înainte de a fi reabilitat. Cf. César Vidai Manzanarés, *Dizionario sintetico di patristica*, Città del Vaticano, Ed. Vaticana, 1995, p- 31.

ceasurile, adecă, din ceasornicile cele de primăvară; după care să întimplă în 21 de zile ale lui marț, care de greci să numără 11. A dooa, în ce zi să tîmplă plinirea lunii, adecă, în ce zi îi luna plină după ce îi noaptea asemenea cu zioa; și aceasta o toți avea din tablile astronomicești, precum poți vedea deschis cu ochii. După ce vei afla aceste doao: duminca cea dintîi, care cade după aceea, îi zioa rînduită pentru Paști, în care tribuie să fie Pastile. Și pentru ca să nu să prăznuiască sau să să sârbeze Pastile mai-nainte de ce are fi noapte asemenea cu zioa, au oprit sfinții apostoli în [al] 8[-lea] canon. Iară pentru ca să nu să sârbeze după doao pliniri de lună, ce cadă, după ce vine noaptea asemenea cu zioa au a dooa duminică după plinirea lunii, au oprit Sfinții Părinți. Și aceasta să ține deplin după călindariul cel noou totdeauna, iară după cel

377 vechiu nu totdeauna, precum însumi eu de // vro cîteva ori am luat sama și alții n-au putut tăgădui.

Întrebare. Călindariul cel vechiu au n-au fost făcut de Sfinții Părinți de Dumnezeu luminați, cumu-i cu puțință dară, ca să greșască?

Răspuns. Sfinții Părinți numai zioa Paștilor au rînduit, precum am arătat mai sus, adecă, să să sârbeze în zioa cea dintîi după Pastile ovreilor. Iară rînduiala călindariului s-au făcut de mulți matematici și astrologi, carii au vrut tablile Paștilor ale scrie de pururea, adecă, să umble în tot anul și în tot vecul și pentru că n-au putut măsura bine umblarea sau alergarea soarelui și a lunii cea de aci înainte, care după mulți ani pin-cet, pin-cet, așa să schimbă, cît uneltele și îndireptările matezii nu pot ca să cunoască, mai-nainte lesne au greșit, care greșală, pentru că apoi au ieșit afară și

378 s-au ivit chiar, precum să vede // de acolo, că în table nu totdeauna pentru Pastile jidovilor să însămnează a patrasprezăce zi a lunii dintîi, precum să poruncește în Lege la Ișhod cap 12, stih 6, ci oarecare altă zi.

Pentr-acea, ca să să sârbeze Pastile în vremea care au poruncit Dumnezeu și Sfinții Părinți din Săborul de la Necheia, al treilesprăzăce Gregorie Papa cel Mare⁷⁷ de Rîm, anul 1582, au poruncit ca pin rînduiala călindariului cestui noou să să

⁷⁷ Grigorie al XIII-lea (Ugo Boncompagni, Bologna 1502 - Roma 1585), cardinal, a participat la Conciliul din Trento și a fost ales Papă în 1572. Reforma cea mai importantă a pontificatului său a fost cea a calendarului (1582), numit de atunci *gregorian*, care punea de acord anul eclesastic și civil cu ultimele date ale astronomiei. Până în secolul al XVIII-lea reforma calendarului nu a fost adoptată de țările protestante, în timp ce țările ortodoxe din Europa răsăriteană nu și-au însușit-o până în secolul XX. Cf. H. Vintilă, *op. cit.*, p. 193.

îndirepteze.

Întrebare. Dară schimbarea cestor 10 au 11 zile întră cei de la Răsărit și cei de la Apus, de unde vine? N-are fi mai bine, de-are ținea toți numărul acelor zile, ca și sărbătorile cele nemîșcate de peste an, să le ținem împreună?

Răspuns. Și aceasta face Beserica Rîmului, pentru ca să purcează după îndireptarea cea de demult.

- 379 *Preotul.* Cînd matematicii și astrologii cei mai buni, care să afla în lume din porunca prenumitului Pa- // pa al treiesprăzăce Gregorie, lua sama și cerca și îndirepta călindariul, au luat sama, că din vremea Săborului Mare de la Necheia pînă într-acea vreme au lipsit zace zile; că asămănarea nopții cu zioa ce de primăvară (adecă, cînd îi zioa într-o potrivă cu noapte) în vremea de demult, cădea în 21 de zile ale lui Marț și apoi s-au coborît la 11 zile ale lui marț; pentr-acea pentru ca să cază asămănarea sau împotrivirea nopții cu a zilii de cie înainte în 21 de zile, precum au fost în vremea de demult în locul a 11 zile au scris 21 și așa au ținut și țin pînă acum. Iară oca pentru ce asămănarea sau întocmirea nopții cu zioa de la 21 de zile ale lui Marț s-au coborît la 11 zile au fost, că matematicii cei de demult, carii au făcut și au rînduit tablile Paștilor, s-au îndireptat după măsura anului politicesc, adecă,
- 380 mirenesc, care întrece pe cel astronomicesc mai cu // 12 cirturi de ceasuri, care după a 33 de ani fac ceasuri de o zi mai puține, adecă, o zi mai puțin, așa ca după 1257 de ani, care au trecut din vremea Săborului de la Nicheia, pînă în vremea îndireptării călindariului, anul politicesc sau mirenesc au întrecut pe anul astronomicesc cu zece zile și așa întocmirea nopții cu a zilii s-au întors iară cu atîte zile, adecă, din 21 la 11; și această schimbare sau chilinirea vremii pentru că-i foarte mică, matematicii cei de demult nu o băgat în samă, adecă, nu i-au luat sama, ci gîndind, că întocmirea nopții cu a zilii au tribuit să cază tot în 21 de zile ale lui marț, așa au făcut și au rînduit tablile, ca numai plinirile lunilor, care era viitoare după 21 de zile au avut pentru îndireptarea Paștilor și cele, care mai-nainte de 21 de zile, după 11 n-au fost socotite, care după lege tribuie să să socotească, că au fost și sînt după întocmirea
- 381 nop- // ții cu a zilii. Au greșit și ticlui lunii, că măcar că după 19 ani plinirile lunilor să întorc iară înapoi la acelea zile, însă nu să întorc iară la acelea ceasuri, ci cu oarecîte cirturi de ceas mai curînd cad, care supt 312 ani fac deschilinire de o zi și așa din vremea Săborului de la Nicheia, pînă la anul, ce au fost îndireptat

călindariul, vine greșală de 4 zile, care cum nu o luat în samă sau nu o băgat în samă pentru ușurime materii au greșit înșămnaarea zilelor lunii noao și plinirii lunii, dintr-a căroră înșămnaare stau Pastile și toate sărbătorile cele, ce să mișcă. De aice au venit și altă greșală, adecă, în rînduiala slovelor duminecilor, nepuindu-le pe ele zilelor sale, ci altor zile. De aice s-are fi smintit tot rîndul lunilor că, precum întocmirea noptii cu a zilii cea de primăvară, mai de demult cădea în 21 de zile ale lui Marț și acuma vine în 382 11 zile după // călindariul cel vechiu; așa iară după atîte ani va fi întocmirea noptii cu a zilii în zioa cea mai depre urmă a lui Februarie și apoi în Ianuarie și după aceea și în Dechemvrie; și așa lunile cele de iarnă or fi de primăvară și cele de toamnă or fi de iarnă și cele de vară or fi de toamnă și cele de primăvară or fi de vară și acum pînă la anul 1700 au trecut și altă zi, într-acesta chip, ca unde era mai-nainte întră călindariul cel vechiu și cel nouu schimbare de zece zile, acum îi de 11 zile și unde mai-nainte cînd după călindariul cel noou să număra 21 de zile, adecă ale lui Marț, după cel vechiu să număra 11 acum, zece au început a număra. Deci pentru ca să încungiurăm aceste lucruri necuvioasă și să le ducem toate la statul și rînduiala lor cea mai denainte, pin smulgerea celor zece zile au început a chema sau a numi zioa 383 aceea 21, care mai-nainte era și iaste acum la cei de la Ră- // sărit a 11-cea și așa purced peste tot anul. Nice-i acest lucru vrednic să te miri mult, că precum pururea după al patrule an să adaugă lui Feurarie o zi (și atunci să cheamă anul visect), că anul are 365 de zile și șasă ceasuri, care ceasuri după patru ani fac o zi, așa pentru că acelor ceasuri le lipsăsc 11 cirturi mici, care după a 33 de ani fac cu o zi mai puțin, drept iaste, ca zioa aceea să să lasă.

Întrebare. Eu cum nu-s matematic nu înțeleg bine această învățătură, pentr-acea aş vrea măcar să știu, călindariul iaste de credință dumnezăiască?

Răspuns. Materia călindariului nu să ține de credință dumnezăiască, însă cum însuți mărturisești, că nu poți înțelege ocile adusă de noi aici, măcar te lasă după sfatul celor înțelepți, carii toate după legile și poruncile canoanelor și după îndireptările astronomicești foarte pe ales s-au cercat. //

384 *Preotul.* Materia credinții îi a lucrurilor sau de lucrurile cele, care-s de lipsă, ca să să crează. Iară materia călindariului îi a rînduiei sau de rînduiala sărbătorilor, adecă, materia călindariului îi rînduiala sărbătorilor după vreme; pentr-acea nu să poate chema

eritic, nice șchizmatic cel ce ține încă călindariul cel vechiu; însă cine are vrea să meargă mai drept într-acest lucru după porunca Sfinților Părinți, are tribui să ție călindariul cel îndireptat a lui Grigorie Papa. Nice s-are scorni pentr-aceasta în Beserica noastră cea grecească vro amestecare sau învăluială mare, că de am începe și noi a socoti zilele lunilor, precum socotesc latinii, așa ca, cîndu-i la latini zi întîiu de Ianuarie, să fie și la noi dintîiu și așa și de celealalte tocma fără de nice o mutare și schimbare în cărțile noastre besericești, în rînd, în țărămonii și în rituș, împreună cu
385 ei am sârba și Pastile // și celealalte sărbători, care-s nestătătoare și care-s stătătoare peste tot anul; și așa are fi mai mare libov și dragoste creștinească întră noi și am încungiura multe lucruri necuvioasă și înprilejuri, care să tîmplă celor, carii lăcuiesc într-un sat au într-o cetate cu latinii și celor, carii au au muieri letinești au slujesc domnilor celor letinești.

Întrebare. Iaste adevărat aceasta, care zic unii, că latinii nu țin șapte săboară mari de obște, care s-au făcut la Răsărit, nice țin toate, care s-au tălmăcit și s-au rînduit într-însăle?

Răspuns. Beserica Rîmului și acele șapte săboară mari ține foarte în mare cinste și altele, care s-au făcut la Apus; și foarte tare crede toate, care au fost de ele tălmăcite și date afară ca să
386 să crează de credință. Iară care au rînduit pentru mai bun rîndul besericesc, precum de cei de la Ră- // sărit nu să țin toate, așa nice de cei de la Apus.

Preotul. Cînd în vrun săbor mare pe lege strîns și făcut să tălmăcește, să rînduiește și să poruncește sau să dă afară ceva, ca să să crează ca un articoluș de credință, tribuie toți fără de nice o îndoială a crede, nice poate cineva a-l tăgădui și să nu să cheme eritic. Că de vreme ce săboarele cele mari de obște au în tălmăciturile și legăturile sale în ajutoriu pe Duhul Sfînt, nu pot greși; că amintere n-am ști ce să credem și adevărul unul iaste; și ce-i o dată adevărat, pururea îi adevărat. Pentr-acea orice au poruncit acele șapte săboară ca să să crează de toți, n-au tăgăduit Beserica Romei nice o dată, nice s-au schimbat măcar într-un lucru cît de mic. Iară afară din lucrurile și puntumurile cele de credință, multe altele au rînduit Sfinții Părinți în canoanele pentru
387 îndireptarea năravuri- // lor și rîndul bun au podoaba Besericii, care după schimbarea vremii, locului, fețelor besericești au a lipsi Besericii să pot iară a să schimba de alții precum de multe ori pentru ocile, care am adus înainte aci mai sus s-au tîmplat.

Intr-acestea, dară, lucruri au altele asemenea acestora, care nu-s de credință, ci-s pentru podoaba sau mai bună rînduiala, cei de la Apus de cătră cei de la Răsărit și cei de la Răsărit de cătră cei de la Apus s-au deschilinit într-unele și nu le-au ținut toate deplin; ci acestea nu strică credința, care rămîne întregă, nemișcată și neîntinată, măcar s-are muta și s-are schimba cele, care nu-s de materia credinții, învățăturile, tălmăciturile, dezlegăturile sfintei credințe, care le-au descoperit și le-au dat afară acele șapte săboară mari, pe scurt sînt aceste: în Săborul dintîiu, care s-au făcut de Sfinții Părinți la Nicheia, anul Domnului 325 au dat afară Sfinții

388 Părinți, cum că Domnul Hristos nu-i // numai singură și curată făptură, precum au învățat Arie, ci îi adevărat Dumnezeu întrupat și într-o fire cu Părintele de vecie. Și atunci au însămnat Sfinții Părinți vremea Paștilor, poruncind toți creștinii să sārbeze Pastile întîia duminică după întîia plinirea lunii, care-i îndată după ce vine primăvara, noapte asemenea cu zioa.

În al doilea Săbor Mare, care s-au făcut la Țarigrad, anul Domnului 381 au dat afară Sfinții Părinți, cum că Duhul Sfînt nu-i făptură, precum au învățat Machedonie patriiarhul Țarigradului, ci îi adevărat Dumnezeu nefăcut și L-au mărturisit a fi a triia Față a Sfîntei Troiță.

În al treile Săbor, care s-au făcut la Efes, anul Domnului 431 au dat afară Sfinții Părinți în Domnul Hristos a nu fi doao hipostaze- s, adecă, doao fețe, precum zicea Nestorie patriiarhul

389 Țarigradului, ci adevărat numai una și aceasta dumnezăiască. Și // cum că Maica Precistă nu să poate chema numai Maica lui Hristos, ce și Maică lui Dumnezeu, pentru c-au născut pe Dumnezeu, adecă pe Hristos, care pentru împreunarea firii dumnezăiești cu cea omenească n-au fost numai om, ce și Dumnezeu. Și atunci au afurisit eresul pelaghienilor împreună cu Pelaghie, care nu vre să îngăduiască, cum că omul are voie slobodă.

În al patrule Săbor, care s-au strins la Calțedon anul Domnului 451 au dat afară Sfinții Părinți, cum că în Domnul Hristos îs doao firi și doao voi sau voințe, adecă, firea omenească, care are voia sa omenească și firea dumnezăiască, care are voia sa dumnezăiască. Într-acest Săbor au afurisit Sfinții Părinți și pe Eutichie Abătui sau Egumănul și pe Dioscor patriiarhul Alixandriei și pe alți eritici și înnoitori, carii învăța numai o voie a fi în Domnul Hristos.

În al cincile Săbor, care s-au strîns la Țaligrad, anul Domnului

390 553 // sfinții au afurisit pre Teodor Mopsuestianul și pe Teodorei

Țirțanul și pe alți eritici și înnoitori, carii au scris și s-au pus împotriva faptelor sau celor ce s-au fost isprăvit și legat în Săboarele cele Mari de la Calțedon și de la Efes și au afurisit și blăstămului i-au dat; și greșelele lui Orighin și a ucinicilor lui, care învăța, că diavoli, dracii și cei, carii merg la iad, sau îs pierduți, nu să vor munci în veci, ci oarecînd vor sfîrși muncile sale și să vor întoarce iară la mila lui Dumnezeu și să vor număra întră cei aleși ai lui Dumnezeu.

În al șasăle Săbor, care s-au strîns iară la Țaligrad, anul Domnului 680 au afurisit Sfinții Părinți pe Teodor Făreanul și pe patru patrierși ai Țarigradului, adecă pe Sirghie, Pir, Pavel și pe Patru și Chirii de la Alexandria, carii zicea, că în Hristos numai o voie să află și numai o putere.

- 391 În al șeptele Săbor, care s-au // strîns la Nicheia anul Domnului 787 au afurisit Sfinții Părinți pe stricătorii de icoane, adecă, pe cei ce învăța, că nu-i slobod și nu să cade să cinstim sfințele icoane și izgoniia pe cei ce cinstiia sfințele icoane, ca pe nește închinători de idoli. Și au arătat, că sfințele icoane îs vrednice să să cinstească nu pentru acea materie din care-s făcute, ci pentru fețele celor ce-s închipuiți și zugrăviți într-însele, că cinstea care să dă icoanei lui Dumnezeu au ai lui Hristos au a Maicii Preciste au icoanelor sfinților au îngerilor să dă și să socotește celui ce-i închipuit și zugrăvit într-acea icoană. Așa icoanei lui Dumnezeu ne închinăm și o cinstim mai pe sus decît toate, pentru mărirea lui Dumnezeu, care îi scris și zugrăvit într-înșa. Icoanele sau chipurile sfinților le cinstim cu cinste mai de jos pentru destoinicia sfinților
- 392 și în sîmbrîșia și prie- // tenia lor cu Dumnezeu și fericirea dumnezăiască. Și cum că și moaștele sfinților îs destoinice, ca să să cinstească pentru mărirea și fericirea lor, cu care viețuiesc și să veselesc ei după suflet la Dumnezeu. Și cum că ajutoriul, rugăciunile prefericitei Vergure Marii și altor sfinți și îngeri ai lui Dumnezeu ne sînt noa de treabă și de folos și pentr-acea tribuie să cinstim sfinții și sfințele lui Dumnezeu și să-i chemăm într-ajutoriu. Toate acestea pururea Beserica Romei le-au păzit și le păzăște și acum ca nește articulușure ale adevăratei credință. Iară rînduielele și canoanele, care s-au rînduit și s-au dat afară într-acele sfinte Săboară de Sfinții Părinții (care acum aici pentru pripa nu le poci aduce înainte), de nu să vor ținea toate de latini, nu te mira, nice gâlcevi împotriva lor, că și voi cu grecii voștri cei
- 393 de mai-nainte, ruși, rumâni, pentru carii mai ales // au fost date

la Răsărit și rînduite acele canoane și unii nu le țineți. Fie dară deplin cu noi măcar acum mai pre urmă, cea de demult și mult poftită și așteptată și foarte de mulți tare și cu dedinsul cerută, Sfînta și Fericita Unie, care în Săborul Mare de la Florenția anul Domnului 1438 săbornicește de Părinții grecești și letinești au fost tocmită, legată, așezată și întărită; carii cu o gură și cu o inimă o mărturisit, adecă, cum că Papa de Rîm au rămas adevărat și pe lege în locul Sfîntului Patru, care era mai mare apostolilor și vicariș Domnului Hristos pre pămînt și cum că Beserica Rîmului Catolicească și Pravoslavnicească îi cap mai mare și scaunul dintîi și stîlp nemișcat credinții creștinești și catolicești. Și cum că Duhul Sfînt de la Tatăl și de la Fiiul ca de la un începătoriu purcede din veci.

- 394 Cum că pî- // nea dospită și azimă îi materie destulă pentru jîrfire, unde și noi bine și destoinicește într-această dospită și ei în pîne azimă Sfînta Priciștanie, adecă, cinstit și Sfînt Trupul lui Hristos, foarte bine și destoinicește îl prefac și-l sfințesc. Și cum că nu numai la județul cel mai depre urmă de obște sau de toată lumea ne vom judeca; ci fiește care om după această moarte, din vreme îndată să judecă de Dumnezeu la județul cel dechilin. Și cum că direpților să dă mărirea sau împărăția ceriului, adecă, să poartă sau să mută la Raiu, care să varsă de tot binele, unde împreună cu îngerii și toți sfinții fiește care după faptele sale chiar vor vedea fața lui Dumnezeu și vor rămînea blagosloviți lui Dumnezeu Tatăl. Iară păcătoșii să vor trimite în ghehena cea mai dedesubt, unde împreună cu diavoli în focul nestins și nesfîrșit să
- 395 vor munci. Și cum că afară // din Raiu și din iad să află încă și al treile loc, unde sufletele, care trec dintr-această lumea cu păcate mici să opresc să să curățască de ele. Iară pentru păcatele cele de moarte, pintru care ș-au fost înfrînt inima destul și deplin au s-au pocăit și-s dezlegați de ele pe lege și-s slobozi de pedeapsa de vecie, nimica nu rămîne într-îns mai mult ca să să curățască în Purgătorium, fără numai pedeapsa sau pătîmirea pînă la o vreme, care tribuia să o plinească într-această lume pînă ce trăia. Și cum că să află și alt loc deschilinit de cătră cel, în care să opresc sufletele pruncilor celor mici, care mor fără botez, adecă, nebotezații, carii în Raiu nu pot merge pentru păcatul, în care să nasc, nice pot merge în ghehena, adecă, la iad cu cei, care-s în veci periți, pentru că n-au făcut nice un păcat de moarte în viața lor, pentru care merg
- 396 oamenii la iad. Mai // pre urmă, cum că Sfînta Beserica Rîmului

nu-i întinată măcar cât mai puțin cu vrun eres, ci ține credința cea adevărată, sfânta, evanghelicească și apostolicească deplin și nemișcată și învață năravurile cele de mîntuire și obiceiul cel lăudat și lui Dumnezeu iubit și priimit îl ține pururea. Așa de veți crede acestea toate și alte învățături ale Sfintei Biserici Catolicești și neîntinate le veți păzi și veți plini toate poruncile marelui Dumnezeu și Bisericii Rîmlenești Catolicești foarte cu osîrdie și cu credință veți putea trage nădejde de simbria, care Dăruitoriul tuturor bunătăților o făgăduie celor ce-L iubesc și-L ascultă pe El și făcătorilor de bine, adecă, mărirea sau împărăția ceriului, care nu va avea sfîrșit în vecii vecilor. Amin.

SFÎRȘIT//

SCARA LUCRURILOR
ce să coprind într-această cărțălăruie

Cuvînt cătră preoții	1
Ce tribuie să facă preoții, cînd or da această învățătură poporanilor	11
Cap întiu	
De credință și Credeiu apostolilor	19
Pentru ce au făcut Dumnezeu într-această lume oamenii	19
Care să cheamă creștin și catolic	21
Care-i întiul sămn creștinului pravoslavnic	25
De facerea Sfintei Cruci	29
Cum tribuie să punem degetele, cînd facem cruce	30
Cum tribuie să puie preotul degetele, cînd blagoslovește	30
În care tribuie să să învețe creștinul	31//
Ce-i credința	31
Suma în care să coprind pe scurt toate articulușurile credinței, care tribuie să crează	33
Credeiu	33
Întiul articuluș al Credeiului	35
Al doile articuluș al Credeiului	37
Al 3[-le] articuluș	39
Al 4[-le] articuluș	42
Al 5[-le] articuluș	45
Al 6[-le] articuluș	46
Al 7[-le] articuluș	48
Al 8[-le] articuluș	50
Să arată din Sfînta Scriptură, cum că Duhul Sfînt purcede și de la Fiiul	52
Al 9[-le] articuluș	77
De capul văzut al Sfintei Biserici	80
Al 10[-le] articuluș	84
Al 11 [-le] articuluș	86//
Al 12[-le] articuluș	88
AL2[-le]CAP	

De nădejde și de rugăciunea Domnului	91
Tatăl nostru	94
De întâia cerere în Tatăl nostru	95
De a 2[-a] cerere	97
De a 3[-a] cerere	98
De a 4[-a] cerere	98
De a 5[-a] cerere	100
De a 6[-a] cerere	101
De a 7[-a] cerere	102
De alte rugăciuni	104
De închinarea îngerească, adecă, Bucură-te Maria	106
AL3[-le] CAP	
De libov sau dragoste și de 10 porunci	108
Din ce să cunoaște libovul lui Dumnezeu	111
Din ce să cunoaște libovul cătră deaproapele nostru	113
Zece porunci	115//
Dezlegarea poruncii dentiiu	118
Dezlegarea a 2[-a] poruncă	126
Dezlegarea a 3[-a] poruncă	130
Dezlegarea a 4[-a] poruncă	133
Dezlegarea a 5[-e] porunci	139
Dezlegarea a 6[-i] porunci	143
Dezlegarea a 7[-i] porunci	147
Dezlegarea a 8[-i] porunci	152
Dezlegarea a 9 porunci și a zece	157
De poruncile Sfintei Biserici	162
Pentru ce au rînduit Sfînta Biserică aceste porunci	163
Care sărbători sintem deatori să le sărbăm	166
De post	171
Care-i deatoriu a posti	173
De folosul postului list același	

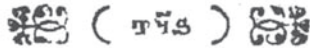
Catehismul lui Iosif de Camillis 1726

Ce-s dijele și cui tribuie să să de	176
AL4pe] Cap	
De Tainele Sfintei Biserici	179//
Cîte-s și ce-s Tainele Sfintei Biserici	180
Pentru ce slujește Sfînta Biserică Sfintele Taine	182
Cîte lipsăsc la priimirea sfintelor Taine	185
Care Taine să pot poftori	187
De botez	189
Cîte feluri de botezuri să află	190
Care-i materia botezului	193
Ce gătare lipsăște în cel ce va să să boteze	195
De slujitoriul sfîntului botez	196
De lipsa nănașilor	198
De cumetriia ce să trage din botez	200
De untul-de-lemn, cu care să unge omul înaintea botezului	201
De pomăzuire sau ungerea cu mir	202
De materia mirului	203
De forma mirului	204
De slujitoriul mirului	209
De sfînta cuminecătură	213
De materia sfintei cuminecături	214
De slujitoriul sfintei cuminecături	230
De pocanie	237
De materia sfintei pocanii	245
De forma sfintei pocanii	246
De slujitoriul sfintei pocanie	247
De cel ce să spovedește	252
De sfînte masle și materia lor	261
De slujitoriul sfintelor masle	262
De sfînta preoție și cinurile ei	268
De materia sfintei preoții	272

De forma preoției și cinurilor ei	273
De slujitoriul sfințelor Taine a preoției	274
De cel ce va să să preoțască	275
De simonie	277
De slujba preotului	280//
De privilegiumurile cinului preoțesc	282
De logodnă	286
De căsătorie	289
De materia, forma și slujitoriul sfintei căsătorii	293
De clerici căsătoriți	301
AL5[-le] Cap	
În care multe întrebări să dezleagă	309
De dreptatea omului creștin	309
De răutățile ce să află în lume	311
De păcate	312
De post	326
De rugăciune	328
De milostenie	330
De darurile Duhului SfTnt	340
De fericirile evanghelești	341
De cele mai de pe urmă ale omului	347
De județ	347
De iad	352//
De Purgatōrium	354
De sinul lui Avram	357
De Raiu	359
De credința catolicească	364
De eritic, păgîn și schizmatic	366
Ce-i credința, ce-i cinul	368
De călindariul cel nou	374
De călindariul cel vechiu	377

Catehismul lui Iosif de Camillis 1726

De schimbarea celor 11 zile întră călindariul cel nou și cel vechiu	378
De cele 7 Săboară Mari, care s-au făcut la Răsărit	385



пре оуѣрмъ, кѣмъ къ СФЪЗНТА БЕСІРНИКА
 РЪМЪЛЪНЪ НЪНЪ АНТИНАТЪ МЪКАРЪ КЪТЪ
 МАЙ ПЪЦННЪ КЪ КРЪНЪ БРЕСЬ; ЧИ ЦИНЕ КРЕ-
 ДИИЦА ЧА АДЕКЪРАТЪ, СФЪЗНТЪ, ЕУАНГЕЛИ-
 ЧЪСКЪ, ШИ АПОСТОЛНЧАСКЪ ДИПАНЪ, ШИ
 НЕМИШКАТЪ, ШИ АНКАЦЪ НЪРЪКЪУРНЪ ЧЕЛЪ
 ДЕ МЪНТЪУРНЪ, ШИ ШЪКНЧІЮЛЪ ЧЕЛЪ ЛЪДДАТЪ,
 ШИ ЛЪНЪ ДНЪЗЕУ КЪБИТЬ, ШИ ПРІЙМНТЬ,
 АЛЪ ЦИНЕ ПЪРЪРЪКЪ. АША ДВЕЦІИ КРЕДЕ АЧЪ-
 ТЪ ТЪАТЕ, ШИ АЛТЕ АНЪЦЪТЪУРН АЛЕ СФЪИ-
 ТІЙ БЕСІРНИЧИ КАТОЛНЧІЩИ, ШИ НЕ АНТИ-
 НАТЕ ЛЕКІЦИ ПЪЗНЪ, ШИ КІЦИ ПЛННІ ТЪАТЕ
 ПОРЪУЧИЛЕ МАРЪЛЪНЪ ДНЪЗЕУ, ШИ БЕСІРНИЧІЙ
 РЪМЛЕИИЩИ КАТОЛНЧІЩИ ФЪАРАТЕ КЪ ШЪЗЪ-
 ДІЕ, ШИ КЪ КРЕДИИЦЪ, КІЦИ ПЪТЪ ТРАУЕ НЪ-
 АЖДЕ ДЕ СНАМЪРІЯ, КАРЕ ДЪРЪНТЪОУЮЛЪ
 ТЪТЪУРЪРЪ БЪНЪТЪЦНЛАУРЪ ШЪ ФЪГЪДЪНТЬ
 ЧЕЛАУРЪ, ЧЕЛЪ КЪБЕСКЪ ШНЛЪ АСКЪАТЪ ПЕ ІЪЛЪ,
 ШИ ФЪКЪТЪОУРНЛАУРЪ ДЕ БІНЪ, АДЕКЪ: МЪ-
 РІРЪКЪ, САУ АНЪПЪРЪЦІЯ ЧІРЪЮЛЪНЪ, КАРЕ
 НЪКА АЕКЪ СФЪРЪШНТЬ АН КЕЧІЙ КІЧІЙ-
 ЛАУРЪ, АМННЪ.

С Ф Ъ Р Ш Н Т Ъ.

Sfârșitul Catehismului
 în limba română

(ТѢК)
лнѣи , ѿ Бога приѣлнѣи мѣи ѡбрѣдокъ,
Тѣи ѿ ѣншѣи Святѣи Церкви Кадолин-
чискон Предѣни вѣрѣючы , ѿ Приказанѣи
Божѣи ѿ Церковнѣи Захѣвѣючы , сподѣба-
тисѣ мѣжѣмо нагороды , которѣю Богъ
дѣбре чыничыма ѡбѣщаль , ѿ по смѣрти
велѣкон ѿ нечымѣвном ѡном хѣалы , ко-
гдѣи бѣдѣтъ тѣвѣтѣи къ бѣзѣконѣчнѣи
вѣки вѣкѣкъ. Аминѣ.

К О Н Е Ц Ъ .



Sfârșitul Catehismului
în limba ruteană



Къ чомъ , перекладѣючи твою блгопо-
трѣенію Книжкѣ въ Латиньского на Рус-
кій языкъ , для недобѣльности , и щѣ-
плен насѣки моѣй поблудилемъ , немо-
гучи яснѣйше вшыткнхъ термѣнокъ вы-
разыти , прошѣ Святѣю Католическѣю
Церковѣ ябыми простѣла , и себѣю мѣ-
дростію моѣ недосмѣніе испрѣкна , и
покрыла , яко Мати мѣская , котрои
Синодъ признаюся хѣше быти .

Недостѣнній Іерей

Іоанъ Корницкій .

Cuvântul traducătorului
Ioan Kornițkii

Glosar

acar, adv.	ori, sau
adău, s. n.	dare, taxă
adăutare, s. f.	adăugare
ademant, s. n.	diamant, obiect de podoabă cu diamante
adumit, adj.	adormit
aire, de-aire, adv.	în altă parte, aiurea
alduit, adj.	binecuvântat
alegăzui, verb refl.	a promite, a se obliga
alenui, verb	a se dușmăni
ales, adv.	mai ales
aleșui, verb	a pândi
amintere, adv.	de altfel, alminterea
amirui, verb	a obține
aprăbălui, verb	a aproba
arătare, s. f.	cuprins, listă
articuluș, s. n.	articol
asupreală, s. f.	asuprire
băjocură, s. f.	bațjocură
bănuî, verb	a se necăji, a-i părea rău
băsău, s. n.	răzbunare, supărare
betegos, adj.	bolnav, bolnăvicios
betesuș, s. n.	boală
biciuleat, s. n.	plăcere
biciuluit, adj.	plăcut, dorit
bintătui, verb.	a pedepsi
bintătuială, s. f.	pedeapsă
birșag, s. n.	judecată, sancțiune financiară, amendă
biu, s. n.	belșug
bizântui, verb	a asigura
blagoveștenie, s. f.	bunavestire
bobonoșag, s. n.	superstiție
bogoslovie, s. f.	teologie
boz (bog?), s. m.	idol, zeu
bucina, verb	a suna din trompetă
busului, verb	a persecuta, a supăra
	catcheziș, s. m.

catecumen, s. m.
căuta, verb (a căuta să facă)
căuta, verb (a căuta spre cineva)
cerceta, verb
chedve, s. f.
chiar, adj. și adv.
chilinare, deschilinare, s. f.
chitileni, verb
chitare, s. f.
cin, s. n.
cirt, s. n.
cizmatic adj., s. m.
cîrșnire, s. f.
cliros, s. n.
cocon, s. m.
conteni, verb
cosori, verb refl.
cristal, s. n.
crizmă, s. f.
cu de-dinsul, adv.
curăbier, s. m.
de cie înainte (expresie)
dechilin, adj., adv.
deire, aire, adv.
deschilini, verb refl.
deschilinare, s. f.
dezvolt, adj.
disiplină, s. f.
dosadă, s. f.
dosădi verb
eftinie, s. f.
elemen tuni, s. n.
eritic, s. m.
făchiu, s. m.
feaeresc, adj.
fur, s. m.
furtișag, s. n.
fustui, verb
gance, s. f.
gelăzui, verb
genărar, s. m.
ghehena, s. f.
ghemant, s. n.
glajă, s. f.
gloabă, s. f.
cateheză
cel care se pregătește pentru primirea

Botezului
a trebui, a fi necesar
a privi, a avea grijă de cineva, a fi în relație
cu ceva
a îngriji, a vizita
bunăvoință
clar
separare
a supune
chibzuială, a chibzui
ordin (călugăresc), treaptă a preoției
sfert, fracțiune din ceva
schismatic
scrișnire
cler
prunc, copil
a fi interzis, a opri
a se împunge
cristal
uleiul folosit la botez
cu orice preț
marinar
de aici înainte
separat, pe rând
de undeva
a se despărți, a se deosebi
deosebire
detaliat
disciplină
necaz, problemă
a necăji
cumpătarea
materie, element
eretic
bastard
sălbatic
hoț
hoție
a afuma
defect
a șicana
general, ofițer
iad, infern, gheenă
diamant
sticlă
amendă, pedeapsă
globi, verb

grădeciură, s. f.	etapă, treaptă, grad
haznă, s. f.	folos
her, s. f.	fier
hert, adj.	fiert
hibă, s. f.	greșeală
hipostază, s. f.	ipostază
hîrți (zilele hîrților)	zi din post scutită de post
iboste, s. f.	pofta patimilor
ibovnică, s. f.	iubită
iosag, s. f.	bunătate
iproci, adv.	etcetera, și altele
isdrailtenesc, adj.	izraelian
ișpan, s. m.	funcție administrativă, șpan
împizmi, verb. refl.	a se supăra, a se certa
împresura, verb	a apuca, a prinde
încunjiurat, adj.	înconjurat
îndărăpnicia, s. f.	necunoștință, îndărătnicie, obtuzitate
înfluri, verb	a înflori
înpistrătură, s. f.	împodobire, podoabă
înprilej, s. n.	ocazie
însîmbrîșia, s. f.	prietenia
întina, verb	a murdări
jah, s. n.	jar, jaf, pradă
jăhui, verb	a arde, a jefui, a prăda
jîrfă, s. f.	jertfă
județ, s. n.	judecată
jugănit, adj.	castrat, (prin extensie) animal de tracțiune
lătrughie, s. f.	liturghie
letcă, s. f.	temă de casă
libov, s. n.	dragoste
Limb, s. m.	loc, unde merg sufletele copiilor morți
lunătăcie, s. f.	nebotezați
mai-nainte, mainte, adv.	somnambulism
matematic, s. m.	înainte
materialiter, adj.	matematician
matezie, s. f.	concret, materialicește
măierîșag, s. n.	materie, disciplina, știință
mărăstui, verb	pământ, domeniu
meșterșug, s. n.	a murdări, a decade
mirosănie, s. f.	meșteșug
moștean, s. m.	mirodenie
muncă, s. f.	moștenitor, urmaș
necăiri, adv.	chin (în expresie: cu atâte munci și durori)
nemișit, adj.	nicăieri
nerod, s. n.	înnobilat
nimernic, s. m.	popor
a pedepsi, a amenda	străin

nuniurui, adv.	a găsi, a afla
oblici, verb	dragoste, iubire
obostea, s. f.	rușine
ocară, s. f.	cauză, pricină
ocă, s. f.	ceartă
ocăritură, s. f.	minte, înțelepciune, inteligență
ocoșag, ocșag, s. n.	să-i pară rău
paie (să-i paie rău)	Postul Mare
Paresimi	eparhie
parfirie, s. f.	a păți
pat, să pată, verb	pat de dormit
pat, s. n.	supranatural
peste-firesc, adj.	pretutindeni
petutindine, adv.	invidios
pizmaș, s. m.	invidie, ostilitate
pizmă, s. f.	începutul coacerii (plantelor), începutul
pîrgă, s. f.	maturității
pleșe, s. f.	chelie
poftori, verb refl.	a (se) repeta
poლა, s. n.	Palat
pomăzuire, s. f.	ungere cu mir
poslușanie, s. f.	supunere, ascultare
praznic, s. n.	sărbătoare
Prejdesfeștenie, s. f.	Liturgia Darurilor înainte Sfințite
Preobrajenia, s. f.	Schimbarea la Față (6 august)
petutindine, adv.	pretutindeni
prici, verb ref.	a se împotrivi
pristăvire, s. f.	moarte
primblare, s. f.	plimbare
prociti, verb.	a citi un text în public
prost, adj.	simplic
publican, s. in.	răufăcător
punt, s. n.	punct
punt, s. n.	măsură de greutate, funt
pustișag, s. n.	nenorocire
pute proști, adj., expresie	simplic
putrăgiune, s. f.	putreziciune
ram, s. n.	ramura (bisericii)
rost, s. n., Ioan Rost de Aur	gură, Ioan Gură de Aur
rumpere, s. f.	rupere
sacrileg, s. n.	sacrilegiu
săc, adj.	uscat, sec
sămlălui, verb. refl.	s se socoti
scump, adj.	zgârcit
simbrie, s. f.	cinste, plată
slobod, adj, adv.	liber
s mice a, s. f.	nua, ramură proaspăt crescută, instrument
mimănu	de tortură

solitor, s. m.
soroci, verb
sparia, verb
spăși, verb
spune de rost (expresie)
stătător, adj.
Stretenia, s. f.
sucaș, s. n.
sucui, verb
sudalmă, s. f.
sutaș, s. m.
șogor, s. m.
șoma, s. f.
tapșă, s. f.
tîmniț, s. n.
tist, s. n.
titulus, s. m.
tîrsin, s. m.
țărămonie, s. f.
țenușă, s. f.
țiclu, s. n.
țintirim, s. n.
ucigat, adj.
uflat, adj.
uiagă, s. f.
unie, s. f.
unt de lemn
untul catecumenilor
urșinic, s. n.
utîrnea, s. f.
vas (ales), s. n.
vădi, verb refl.
Vergură, s. f.
verhovnic, s. m.
visect, adj
Vihodul cel mare
zaviznic, adj.
zăciuială, s. f.
zdărăi verb
zgîi, s. 0l.
solicitant
a fixa termen, a destina

a speria
a se mântui
a spune pe de rost
stabil, constant
Sărbătoarea întâmpinării Domnului (2
februarie)
obicei
a obișnui
înjurătură
ostaș cu suliiță, centurion
cumnat
bir, taxă
taxă
temniță
cinste
titlu
ciliciu, instrument de tortură
ceremonie
cenușă
ciclu
cimitir
ucis
umflat
parte
unire
uleiul pentru ungere cu mir
untdelemnul folosit pentru ungerea celor care
primesc Botezul
catifea
utrenia, slujba de dimineață
ființă deosebită
a descoperi
Fecioară
întâi-stătător
bisect
leșirea cu Darurile (ritual la Liturghie)
invidios
a zecea parte
a zgâria
omul care se uită insistent

Indice de nume

Alexandru VIII, papă 20
Antonie Herculie, vicar patriarhal de Alexandria 69, 70
Atanasie Angliei 10, 19
Augé, Paul 19, 210
Augustin, sfânt 86, 116
Baranyai, Ladislau 20
Barta, Cristian 29, 35, 211
Bellarmino, Robert 19, 21, 23-26, 32-34, 209
Besarion Nicheanul 70
Bianu, Ion 7, 210
Borromeo, Carlo 19
Bozie 71
Braunsberger, Otto 18, 211
Brînzeu, Nicolae 17-20, 26, 211
Buitul, Gheorghe 14, 19
Camillis, Ioan Iosif de, episcopul Sebastului și Muncaciului 11-15, 17, 20-21, 23-31, 33-37, 209, 213-215, 209
Canisius, Petrus 9, 11, 13, 15, 18-19, 25, 29
Chirii, patriarhul Alexandriei 182
Chirii, sfânt 128
Constantin I, împărat 54, 68, 105
Constantin Paleolog, împărat 71
Coresi, diacon 7
Cotore, Gherontie 211
Cyril, Vasil 12, 211
Čaplovič, Ján 8, 9, 210
Damasc, papă 68
Diaconovich, Constantin 19, 210
Dioscor, patriarhul Alexandriei 182
Dobronoki, Georgius 8
Dosoftei, mitropolit și vicar patriarhal al Ierusalimului 70
Duma, Ianăș 20

Catehismul lui Iosif de Camillis 1726

Ecsedy Judit 9, 211
Eutichie, abate și egumen 182
Evghenie V, papă 69
Farrugia, E. 64, 67-69, 151,210
Filip Moldoveanul 7
Filot, patriarhul Țarigradului 67
Fireza, G. 19, 211
Ghennadie, patriarhul Țarigradului 72
Gheorghie, protosinghel 70
Ghitta, Ovidiu 11, 13, 20, 211
Greceanul, Radu 24, 27
Gregorie Nazianzenul 92
Gregorie XIII, papă 178,180, 92
Gregorie, patriarh 71
Gregorie cel Mare, papă 100-101
Héazard 19, 211
Hodoș, Nerva7, 210
Ioan cu Rostul de Aur (Ioan Gură de Aur) 122, 128
Ioan Paleologul, împărat 69
Iorga, Nicolae 19-20, 211
Iosif, patriarhul Țarigradului 69
Irina, împărăteasa 69
Isidor, mitropolitul Kievului 70
Jany (Giani), Franciscus 12
Joannes Paulus PP. II 19, 32, 212
Katona István 9, 10, 209
Kelly, Joseph 122,210
Kemény István 13
Kollonich, Leopold cardinal 10, 12, 145
Kornîtkii, Ioan 11
Kunțevici, Josafat 25
Legrand, Emile 20, 212
Leopold împărat 143
Leul, împărat 151
Lukács, L. 10, 13, 210
Luther, Martin 7, 18
Machedonie, patriarhul Țarigradului 181
Mahomet, împărat 30, 71
Mangenat, E. 19, 210
Manzanares, César Vidai 176, 210
Maxentie, împărat 28
Mârza, Eva 7, 210
Mârza, Iacob 7, 210
Miron, Greta Monica 22
Mitrofan Țizițanul 70
Moisescu, G. 25,209
Mourre, Michel 19, 210
Movilă, Petru 21, 24, 25, 27, 31, 209
Müller, Friedrich 8

Naghiu, Iosif 19, 36, 212
Németh, Johannes 13, 212
Némethi, Jacob 8, 9
Nestorie, patriarhul Țarigradului 181
Nicolae V, papă 71
Nilles, Nicolaus 10, 12, 20, 210
Orighin 182
Patru, patriarhul Alexandriei 182
Pâclișanu, Zenovie 212
Pavel, patriarhul Alexandriei 182
Pilat din Pont 56, 59
Pir, patriarhul Alexandriei 182
Popescu, N. 25, 209
Popp, Ioan 23
Popp, Vasilie 7, 210
Radváni, Hadrián 8, 13, 212
Rednic, Atanasie 23
Rey, Alain 20, 210
Rosty, Kálmán 14, 212
Ruțkii, Velamin 25
Simonescu, Dan 7, 210
Sirghie, patriarhul Alexandriei 182
Sommervogel, C. 13, 210
Szabó Károly 7, 210
Szinyei József 10, 13, 211
Szúnyog, Franciscus 9, 10, 13
Șincai, Gheorghe 20, 210
Simončić, Jozef 8, 212
Tamaș, Ioan 17, 211
Tarasie, patriarh 69
Telegdi, Nicolaus 8
Teodor Făreanul 182
Teodor Mopsuestianul 182
Teodoret Țițtanul 182
Teodosie I, împărat 68
Teodosie II, împărat 67
Thalhofer 18, 20, 212
Theotokis, Nikifor 36
Tito, Centi S. 23, 209
Tóth Zoltán I. 10, 211
Vacant, A. 19, 210
Vasilie, sfânt 122
Veress, Andrei 7, 13, 211
Vintilă, Horia 71, 101, 178, 211
Visarion, mitropolit de Nicea 69

Lista prescurtărilor

adj.	adjectiv
adv.	adverb
BAR	Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj - Napoca
cf.	conform
Cor.	Epistola către Corinteni
Efes	Epistola către Efeseni
Evr.	Epistola către Evrei
f.	foaia
Fapte	Faptele Apostolilor
Filip	Epistola către Filipeni
Gal.	Epistola către Galateni
Gen.	Geneza
Iac.	Epistola sfântului Iacob Apostol
Io.	Evanghelia după Ioan
Is.	Hs. Isus Hristos
Lc.	Evanghelia după Luca
Mc.	Evanghelia după Marcu
Mt.	Evanghelia după Matei
nr.	număr
P-	pagina
Pilde	Pildele lui Solomon
Ps.	Psalmi
Pt.	Epistola sfântului Petru
r.	recto
Rom.	Epistola către Romani
s.f.	substantiv feminin
s. m.	substantiv masculin
s. n.	substantiv neutru
S.	Sfânt
Tim.	Epistola către Timotei
t. n.	traducerea noastră

Bibliografie selectivă

Izvoare

- Bellarmino, Roberto, *Dichiarazione più copiosa della Dottrina christiana breve composta per Ordine di Nost. Sig. Papa Clemente Ottavo, Dall'Eminentissimo, Reverendissimo Roberto Bellarmino [...] approvata dalla Congregazione della riforma: affine che tolta via la varietà de'modo d'insegnare, si renda uniforme, e più facile questo Santo Esercizio d'istruire le persone semplici [...]*, in Padova et in Bassano, per Gio: Ant: Remondini, 1616.
- Camillis, Ioan Iosif de, *Catechismuş sau învăţătura creştinească [...]*, Sâmbăta Mare, 1726.
- *Catechismo tridentino. Catechismo ad uso dei parroci pubblicato dal Papa Pio V per decreto del Concilio di Trento* (traduzione italiana a cura del P. Tito S. Centi), Siena, Ed. Cantagalli, 1981.
- *Catechismulu din decretarea Conciliului tridentinu catre parochi edatu la mandatulu Pontificaloru Piu V şi Clemente XIII*, Gherl'a, 1891.
- *Catechismus Romanus, ex decreto concilii tridentini, & Pii V. Pontificis Maximi jussu primum editus, Constantinum Münich Bibliopolam, Coloniae Agrippinae, M.DC.LXIII [1663]*.
- *Catehismul Bisericii Catolice*, Bucureşti, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 1993.
- *Catehismul explicat*, Bucureşti, Ed. Arhiepiscopia Romano-Catolică, 1979.
- *Învăţătură creştinească*, Blaj, 1756.
- *Învăţătură creştinească*, Blaj, 1797.
- *Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă. Catehism*, Cluj, 1993.
- *Învăţături creştineşti*, Blaj, 1783.
- Katona István, *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae, ex fide domesticorum [...]*, t. XXXVIII, Budae, Typis et sumptibus Regiae Universitatis Pestanae, 1806, p. 890-891.
- Movilă, Petru, *Mărturisirea Ortodoxă*, (editată de N. Popescu şi G. Moisescu), Bucureşti, Ed. Mitropoliei Bucovinei, 1942, reeditată la Iaşi, Ed. Junimea, 1996.

- Nilles, Nicolaus, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in Terris Coronae S. Stephani*, I, Oeniponte, 1886.
- *Pâinea pruncilor*, Bălgrad, 1702.
- Şincai, Gheorghe, *Învăţături creştineşti*, Blaj, 1783.

Lucrări generale, enciclopedii, bibliografii

- Bianu, Ion, Hodoş, Nerva, Simonescu, Dan, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*, I-IV, Bucureşti, 1903-1944.
- *Catholicisme. Hier-Aujourd'hui-Demain*, tom. II, Paris, 1949.
- Čaplovič, Ján, *Bibliografía tlaèi vydaných na Slovensku do roku 1700 (Bibliografia tipăriturilor imprimate în Slovacia până la anul 1700)*, I, Martin, Matica slovenská, 1972.
- Diaconovich, Constantin, *Enciclopedia Română (publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru Literatura Română şi cultura poporului român)*, tom. I, Sibiu, 1898.
- *Dictionnaire de Théologie Catholique* (A. Vacant - E. Mangenat), t. II, Paris, 1903.
- *Dictionnaire des noms propres* (Rédaction par Alain Rey), Paris, Le Robert, 1994.
- *Dictionnaire encyclopédique d'Histoire* (Michel Mourre), Paris, Bordas, 1986.
- *Istoria României*, Bucureşti, 1998.
- Kelly, Joseph, *Dizionario sintetico del cristianesimo antico*, Città del Vaticano, Ed. Vaticana, 1997.
- Lukács, L., *Catalogus generalis S.J.*, Pars III, Romae, 1988.
- Manzanares, César Vidal, *Dizionario sintetico di patristica*, Città del Vaticano, Ed. Vaticana, 1995.
- *Nouveau Larousse universel. Dictionnaire Encyclopédique* (publié sous la direction de Paul Augé), tom. I, Paris, 1984.
- O'Collins, G., - Farrugia, E., *Dizionario sintetico di Teologia*, Città del Vaticano, Ed. Vaticana, 1995.
- Popp, Vasilie, *Disertație despre tipografiile româneşti în Transilvania şi în vecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*, Sibiu, 1838. Studiu introductiv, ediție, note, rezumat și indice de Eva Mârza și Iacob Mârza, Cluj Napoca, 1995.
- *Régi Magyarországi Nyomatványok (RMNy)*, III, 1636-1655, Budapest, 2000, nr. 1656.
- Sommervogel, C., *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, T. VII, Bruxelles-Paris, 1896.

- Szabó Károly, *Régi magyar könyvtár. Az 1473-ból 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve (RMK)*, I-II, Budapest, 1879-1885.
- Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*, III, Budapest, 1908.
- Tamaș, Ioan, *Mic dicționar creștin catolic*, Iași, Ed. Sapientia, 2001.
- Tóth Zoltán, *Primul secol al naționalismului românesc ardelean 1697-1792*, Editura Pythagora, 2001.
- Veress, Andrei, *Bibliografia Română - ungară (1473-1780)*, I, București, 1931.
- Vintilă, Horia, *Dicționarul Papilor*, București, Ed. Saeculum, 1999.

Lucrări speciale

- *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, v. XIX, p. 629.
- Barta, Cristian, *Unirea cu Roma: fundamentarea teologico-dogmatică. Un exemplu: Catehismul lui Iosif De Camillis*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/1, Alba Iulia, pp. 75-79
- Braunsberger, Otto, *Enttehung u. Entwicklung der Katechismen des sel. Petrus Canisius*, Freiburg, 1893.
- Brînzeu, Nicolae, *Sămănătorul. (Catehetica)*, Lugoj, 1936.
- Cotore, Gherontie, *Despre articușurile ceale de price. Sâmbăta Mare - 1746*. Prefața: Iacob Mârza, glosar, totă asupra ediției: Mihai Alin Gherman, transcrierea textului, note: Ioan Gabor, ediție îngrijită, cuvânt introductiv, rezumat, bibliografie selectivă, indici: Laura Stanciu, Alba Iulia, 2000.
- Cyril Vasil SJ, *Predstaviteľia mukaéevského gr. kat. Biskupstva v 17. a 18. storočí a Trnavská univerzita (Reprezentanții Episcopiei gr. Kat. De la Mucacevo în secolul al XVII - XVIII și Universitatea de la Trnava)*, în *Trnavská Univerzita 1635 - 1777*, Trnava, 1996, p. 92 – 94, 107 - 108.
- V. Ecsedy Judit, *A pozsonyi jezsuita kollégiumi nyomda (1623-1652)*, în *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 1994-1998, p. 371-403.
- Fireza, G., *Sfinți și fericiți din Societatea lui Isus*, București, 1941.
- Ghitta, Ovidiu, *Episcopul Iosif de Camillis și românii din "părțile ungurești"*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, 1997,1-2, p. 66-70.
- Idem, *Iosif de Camillis: un vicar apostolic la porțile Transilvaniei*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/II, 2002, p. 67-80.
- Idem, *The first Greek Catholic catechismus in Hungary and Transylvania*, în *Confessional Identity in East-Central Europe*, Ashgate, 2002, p. 153-166.

- Hézard, *Histoire du catéchisme depuis la naissance de l'Eglise jusqu'à nos jours*, Paris, 1900;
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, București, 1909.
- Idem, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1608*, București, 1904.
- Idem, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, II, București, 1906, p. 9, nr. 9.
- Joannes Paulus PP. II, *Catechesi tradentae*, Milano, 1987.
- Lemannier, Michel, *Storia della Chiesa*, Vicenza, Ed. I.S.G., 1981.
- Legrand, Emile, *Bibliographie hellénique du XVII^e siècle*, t. V, Paris, 1903.
- Miron, Greta-Monica, *Puterea exemplului - Preotul unit și enoriașii săi din dieceza de Făgăraș în secolul al XVII-lea*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/II, Alba Iulia, 2002.
- Naghiu, Iosif, *Catechisme catolice românești în sec. XVII-XVIII*, în *Cultura Creștină*, 1943, nr. 10-12, p. 593-601.
- Idem, *Contribuții la bibliografia românească veche. Catehismul de la Tyrnavia din 1726*, în *Cultura Creștină*, 1944, nr. 7-8, p. 413-421.
- Németh, Ioannes, *Memoria Typographiarum incltyi regni Hungariae [...]*, Pest, 1818.
- Păclișanu, Zenovie, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni. „Teologul” vlădicilor uniți*, în *Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom 1, 1923, p. 149-190.
- Radváni, Hadrian, *Knížnica a knihtlačiare trnavskej univerzity (Biblioteca și tipografia universității de la Trnava)*, în *Trnavská Univerzita v slovenských dejinách (Universitatea de la Trnava în istoria Slovaciei)*, Bratislava, 1987.
- Rosty Kálmán, *Pótló adatok a Magyarhoni Jézus - Társaság Könyvészetéhez 1711-ig*, în *Magyar Könyvszemle*, 1881, p. 237.
- Šimončič, Jozef, *Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia (Trnavei mele. Despre istoria Trnavei și a împrejurimilor)*, Trnava, 1998, p. 42-43, 182-183 și altele.
- Thalhofer, *Entwicklung des katholischen Katechismus in Deutschland von Canisius bis Deharbe*, Freiburg, 1899.

Summary

The Catechism of Ioan Iosif of Camillis was printed în Romanian în Cyrillic letters at Trnava (Slovakia) în 1726. It represents a book of Christian teachings destined for children and priests, of a new religion, în our case, the Greek Catholic.

Iosif of Camillis wrote his works at the beginning of the 9th decade of the 17th century, while he was a Uniate bishop for Ukrainians at Mucacevo and he was at the same time trying to expand his authority în the North of Transylvania în the area of Sătmari, but also în Bihor. The activity of bishop of Camillis goes along the line of policy employed by the Court of Vienna to attract the Orthodox population, which was under the influence of the Turks, toward the Church of Rome. He was to become the head of the Uniate Church from all the territories belonging to the mediaeval Hungarian kingdom. At the heart of the matter there was Leopold Kollonich, cardinal, responsible also among other things for the gathering of Orthodox people toward the ecclesiastic union. The printing of books was one of the means employed to this end by Kollonich and also by Iosif of Camillis at the advice of the former.

The Catechism of Ioan Iosif of Camillis was initially written în Latin and then translated în Ukrainian Russian and Romanian, both editions being printed at Trnava (Slovakia). For this enterprise Leopold Kollonich fitted out the Jesuit printing press (the Academic Printing-press) from Trnava with sets of Cyrillic letters that he acquired from Krakow and with which he printed the two *Catechisms* but also the *Primers* destined for the Croatians and Serbs.

In the study regarding the historiography of the matter we suggested 1726 as the main coordinates of the printing of *The Catechism* from Trnava. Our debate takes into consideration a number of facts that came to the surface during the study. It was already settled that initially *The Catechism* was elaborate în Latin. The authors who dealt with

the research of the editions of 1696 and 1726 (we observe the fact that this book arose the interest of authors especially from the 19th century) indicate a translator into Romanian named Francise Szúnyog. At the same time in the bibliography it is mentioned that the 1726 edition was preceded by another one from 1696, translated by the same Szúnyog. It is difficult to talk about the 1696 edition, as it was not preserved in libraries, however, in the Hungarian and Slovak bibliographies referring to the 1696 edition, a Roman Catholic *Catechism* is recorded sometimes with Petrus Canisius as its author.

We also have a few question marks concerning Francise Szúnyog, the translator of *The Catechism*. He was born in 1669 (near Trenčín, Slovakia), he studied in Vienna, Trnava, Levoča and he moved a lot in different Jesuit learning centers in the area. He arrived in Cluj in 1701 according to the last bibliographic work (Lukács) and it was for the first time we could indicate his presence in Transylvania and we do not believe that he was there in Romanian environment. It was only in 1704-1709, and then 1710-1715 (he died in Alba Iulia in 1726) that he was present in the position of theologian working for bishop Atanasie Anghel who was a Uniate at the time, when he decidedly learned Romanian. In 1696 F. Szúnyog was 26 years old and we wondered whether he may have translated *The Catechism* already printed in 1696. We also wondered if indeed there had been a Romanian *Catechism* in 1696, it might have been that of Camillis or still a Roman catholic edition of Canisius. What do earlier authors rely on when they consider that the editions of 1696 and 1726 are identical as well as translated by the same person? There are many historiographic questions that cannot be solved due to a lack of copies as well as to the translator of the 1726 edition who did not record his name or a few ideas on the edge of the edition, as I. Kornickij the translator into Ruthenan had done.

The Catechism from 1726 is an elegant book, printed with a well-executed letter, in a printing press where important catholic works destined for the Counter-reform had been printed. It is obvious from the context that these teachings were also destined for the Romanians by the author. The theological study captures the importance that *Tite Catechism* from 1726 had for the dissemination of the principle of unity between the Eastern Church and the Western Roman Catholic Church. This book of teachings is meant to acknowledge the four Florentine issues (in the Catholic doctrine), that had formed the ground for the separation of the two Churches in 1054: the acknowledgement of Papal leadership, the Filioque (the springing of the Holy Spirit also from the

Son), the Purgatory (the place of purification between heaven and hell) and the use of unleavened bread in the celebration of the Eucharist.

Compared to other catholic *Catechisms* it is obvious that Camillis structured his *Catechism* according to the Latin model (Faith, Prayer, Commandments, Mysteries) an order characteristic to the Petrus Canisius editions, but not of the Tridentine one, however we mention that *The Catechism* printed in Blaj in 1797 maintains the same structure. *The Catechism* researched and edited by us employs an innovation that could not have been noticed with other Catechisms (Bellarmino, Canisius, Petru Movila's *Orthodox Confession*). Iosif of Camillis, besides the typical construction for catechisms through questions and answers, also introduced the voice of the priest, comprehensive in the 1726 edition. The priest, who had the children learn the lesson - the answers to the questions by heart, during the church hour he was to elaborate on the suggested theme making references to the *Holy Scripture*. It was to the priest that Camillis was addressing, he had to know very well the teachings of the “real” Church and once he acquired these teachings to be able to preach them in church.

De Camillis provided, through his *Catechism* to the “ab initio” Orthodox eastern population, a set of rules as well as a comprehensive exposition of the “new” faith with the purpose of guarding it from “heresies”. He also approaches the new relationships between the Greek-Catholic believers and their old Orthodox brothers but also the foundation of the special relation with the new Roman-Catholic brothers. The meditations and the teachings also refer to the nature of inter human relationships between people belonging to one or another confession. The aim of *t* of Iosif de Camillis was to offer the Greek Catholics a basis of learning as well as an identity of their own.

Translation: Natalia Munteanu

Sumar

Prefață

Studiul Introductiv

Dimensiunea teologică a Catehismului lui Iosif de Camillis

Nota editorilor

De Camillis, Catechismuș

Glosar

Indice de nume

Lista prescurtărilor

Bibliografie selectivă

Summary

În colecția

BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS APULENSIS

au mai apărut:

I - Iuliu Paul,

Vorgeschichtliche Untersuchungen in Siebenbürgen, 1995

II - Florea Voiculescu,

Elaborarea obiectivelor educaționale, 1995

III - Sofia Știrban,

*Din istoria hârtiei și filigranului: Tipografia românească a
Bălgradului*, 1999

IV - Gherontie Cotore,

Despre Articulașurile Ceale De Price, 2000

V - Grigore Maior,

*Institutiones linguae valachicae. Lexicon compendiarium
latino-valachicum*, 2001

VI - *Semantică politică iluministă în Transilvania (sec. XVII-XIX).*

Glosar de termeni